

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

***КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА***

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ,
ПРАГМАТИКИ ТА
КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ**

ВИПУСК 26

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

***КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА***

**ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ,
ПРАГМАТИКИ ТА
КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ**

ВИПУСК 26

Збірник наукових праць

Київ – 2014

УДК 800
ББК 81я43
П78

Відповідальний редактор –
доктор філологічних наук, професор **Корбозерова Н.М.**

Відповідальний секретар –
кандидат філологічних наук, доцент **Орличенко О.В.**

Редакційна колегія:

доктор філологічних наук, професор **Гетьман З.О.**
доктор філологічних наук, професор **Гуйванюк Н.В.**
доктор філологічних наук, професор **Жайворонок А.О.**
доктор філологічних наук, професор **Карабан В.І.**
доктор філологічних наук, професор **Кочерган М.П.**
доктор філологічних наук, професор **Крючков Г.Г.**
доктор філологічних наук, професор **Ставицька Л.О.**
доктор філологічних наук, професор **Старикова О.М.**
доктор філологічних наук, професор **Стеріополо О.І.**
доктор філологічних наук, професор **Чередниченко О.І.**
доктор філологічних наук, професор **Швачко С.О.**
доктор філологічних наук, професор **Шумарова Н.П.**

Друкується за рішенням Вченої ради Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 2 від 14 жовтня 2014 року).

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу мовної інформації.
Серія КВ №7411 від 09.06.2003р.*

*Фахове видання з філологічних наук.
Бюлетень ВАК України №3 від 2010 року.
Перелік №174.*

Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос, 2002–2014.

Вип. 26 / відп. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Логос, 2014. – 324 с. – Бібліограф. в кінці ст.

П78

Збірник вміщує статті, в яких досліджуються актуальні проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики.

Розраховано на широке коло філологів, викладачів вузів, докторантів, аспірантів та пошукувачів.

УДК 800
ББК 81я43

©Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, 2014

УДК: 811.111'367.335

АНДРІЙЧЕНКО Ю.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ НА ВЕРБАЛЬНОМУ РІВНІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

В статті розглядаються особливості функціонування лінгвістичного сексизму в іспаномовних текстах художніх творів. Звертається увага на передумови та причини виникнення лінгвістичного сексизму, його розвиток і функціонування в сучасній іспанській мові.

Ключові слова: гендер, гендерні стереотипи, комунікація, лінгвістичний сексизм, текст, жарти, мовні стереотипи.

В статье рассматриваются особенности функционирования лингвистического сексизма в испаноязычных текстах художественных произведений. Обращается внимание на предпосылки и причины возникновения лингвистического сексизма, его развитие и функционирование в современном испанском языке.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, коммуникация, лингвистический сексизм, текст, шутки, языковые стереотипы.

In article features of functioning of linguistic sexism in Spanish-language texts of works of art are considered. The attention to prerequisites and the reasons of emergence of a linguistic sexism, its development and functioning in modern Spanish language.

Keywords: gender, gender stereotypes, communication, linguistic sexism, text, jokes, language stereotypes.

Мета статті полягає у лінгво-прагматичному дослідженні гендерних стереотипів, які функціонують в іспанській мові та феномену сексизму, його розвитку і вираженню в мові.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю пошуку адекватних шляхів вивчення таких явищ, якими є сексизм і гендерні стереотипи на вербальному рівні в

Андрійченко Ю.В.

іспаномовному комунікативному просторі і їхнього впливу на словниковий склад іспанської мови.

Об'єктом дослідження в даній статі обрані лексичні одиниці іспанською мовою, які марковані гендерним параметром.

Методологічною основою даного дослідження є система фундаментальних уявлень про загальний зв'язок мови, мислення і особистості.

Дослідники вважають гендерні стереотипи одним з найбільш значущих явищ у сучасній лінгвістиці останніх десятиліть і говорять про появу нової наукової дослідницької парадигми – гендерної [1:28-37]. Гендерні стереотипи та норми повсякденного життя XIX століття, на нашу думку, яскраво відображені в творі Леопольдо Алас *Кларін* [2:28-37]. Автор демонструє, що жінки певного соціального класу не мають доступу до роботи, і їх обов'язки класифікуємо за такими позиціями:

El hogar: ama, cocinera, doncella, criada, moza.

El vestido: modista, costurera, planchadora, ribeteadora, chaquetera, chalequera.

El alumbramiento y crianza: matrona, nodriza, aya.

El mundo del espectáculo: bailarina, cantatriz, corista, funámbula.

La fábrica: cigarrera, fosforera.

Щодо чоловіків ситуація, навпаки, є діаметрально протилежною. Як показує проаналізований матеріал, вони займали посади та професії, які є гендерно стереотипизованими і визнавалися як типово чоловічі, що ілюструє вторинні позиції жінок в описані автором часи:

abogado, médico, banquero, profesor de instituto, maestro de escuela, hombre de ciencia, arqueólogo, etnólogo, jurisconsulto, fisiólogo, regente, magistrado, ministro, concejal, diputado, alcalde, zapatero, armero, sastre, carpintero, ebanista, obrero, delantero de diligencia, fontanero, barquero, prestamista, cazador, botánico, químico, mayoral del correo, molinero, estudiante, orador, hombre de gobierno, hombre de mundo, sabio.

Автор використовує всі фемінні риси як другорядні по відношенню до маскулінних, демонструючи лінгвістичні гендерні стереотипи щодо жінки XIX-XX століть. Аналізуючи лексику можна відзначити, що стосовно героїнь твору використовуються лексичні одиниці з негативною конотацією, в яких немає еквівалента в чоловічому роді. Наприклад: *hipocritona, jamona, barragana, pendón, pingo, moza del partido*, і ін. Нашу увагу, окрім даних прикладів, привернули речення, в яких автор звертається одночасно як до чоловічого, так і до жіночого роду. Розгляньмо:

... *don Cayetano confesaba a escogidísimos amigos y amigas*
Aquella secora aya tenia criados y criadas [2:14].

Doña Anuncia y doña Águeda .. rodeadas de algunos amigos y amigas ... [2:28].

En Vetusta la juventud pobre no sabe ganarse la vida ...;
muchachos y muchachas se comen a miradas ... [2:43].

Doña Rufina ... se quedaba en su gabinete, donde recibia a los
amigos y amigas que quisieran hablar de sus cosas ... [2:1112].

El magistral escogna hijos e hijas de confesión [2:119].

La servían a Olvido negros y negras ... [2:223].

Y se fueron a dar los días a varios Franciscos y Franciscas
[2:321].

Але, на нашу думку, найцікавіші моменти містить наступний приклад, в якому жіночий рід знаходиться на першій позиції по відношенню до чоловічого:

Es la Regenta, qué guapa es - Esto decían ellas y ellos [2:240].

В цих двох останніх прикладах порушується порядок пріоритетності чоловічого роду по відношенню до жіночого. У підсумку, зазначимо, що Л.А. Кларін не вживає так званий чоловічий гендерний рід для визначення жіночого і чоловічого в проаналізованих прикладах, а використовує жіночий і чоловічий граматичні роди окремо, без розміщення одного на вторинні позиції по відношенню до іншого. Таким чином, коли автор вживає іменник в обох родах це не є, на нашу думку, повторенням, а є саме візуалізацією жіночого роду. Що ж розуміється під поняттям *лінгвістичний сексизм* в цілому в іспанській мові? Розгляньмо

докладніше. Лексичний сексизм може бути виражений в наступних формах:

- 1) ввічливість (*señor - señorito, señora - señorita*);
- 2) не типові лексичні пари (*varón - hembra*);
- 3) дуальні прояви (*fulana, mujer pública, zorra*);
- 4) уникнення жіночої статі: імена, прізвища, лексичні оминання (*caballero, hombría, jurisconsulto*);
- 5) жаргон, лайливі слова, жарти, андроцентрична лексика (*capar, la mujer de Antonio, la hija del Presidente*).

Що стосується синтаксичного сексизму, він відображається, наприклад, у реченні:

Los nomadas se trasladaban con sus enseres, mujeres y niños [4:19].

Вираз *Los nomadas*, на перший погляд, відноситься до двох статей, але в дійсності йдеться суто про чоловіків. Відбувається певний семантичний стрибок на синтаксичному рівні. Цей феномен можна простежити також і на текстовому рівні:

Los cubanos somos los mejores. Nuestro deporte es el mejor, nuestras mujeres las mas lindas [4:19].

На перший погляд, можна вирішити, що кубинці просто висловлюють оцінку без гендерної маркованості: ми, кубинці – кращі, але, у другому реченні вже відбувається семантичний стрибок і ми розуміємо, що з самого початку першого речення йдеться виключно про чоловіків.

Одна з найчастіших ілюстрацій лінгвістичного сексизму – це вживання чоловічої статі з гендерною оцінкою. У багатьох випадках контекст приховує його і адресат не може зрозуміти, чи є включеними жінки в чоловічі форми множини. В дослідженнях сексизму в текстах з'ясувалося, що цей феномен виражається через виключення персонажів і форм життя, які належать до жіночої статі. Традиційно, тексти художніх творів були відображенням сексистських стереотипів, які засвоювалися, а потім об'єктивізувались в суспільстві. Характерною рисою для латиноамериканських авторів, є виділення таких типових ролей для жінок-героїнь творів таких як: материнство, домашнє

господарство; що стосується чоловіків, то це коло значно ширше: участь у громадському житті, винаходи в науково-технічних областях, домінування в родині, героїчні вчинки та ін. Крім того, поява персонажів або форм життя чоловічого роду є більш частотною, ніж представниць жіночої статі. Завдяки гендерним стереотипам, що склалися протягом століть, латиноамериканському чоловікові не вибачається слабкість або відхилення від норм стереотипізованої поведінки [4:32].

Яскравий приклад негативної конотації лексеми *hombre* демонструє в своїй новелі *Historia de Mayta* Маріо Варгас Льоси, описуючи можливу гомосексуальність свого героя і демонструє реакцію комуністичної угруповання троцькістів, в яку він увійшов *Tú no eres un hombre, Mayta. Para mí has muerto esta noche* [7:180].

В іншій знаменитій новелі автора *La ciudad y los perros* де йдеться про життя кадетів, які повинні щодня відстоювати свою гідність і не давати знущатися над собою, один з головних героїв Хагуар каже:

"En el colegio todos friegan a todos, el que se deja se arruina. No es mi culpa. Si a mí no me joden es porque soy más hombre" [6:50].

В даному прикладі граматична конструкція *ser más hombre* містить в собі позитивну конотацію: хлопця ніхто не може образити, тому що він здатний за себе постояти і тому це справжній чоловік. Даний негативний погляд на військові установи Перу дає зрозуміти, що в текстах художніх творів Маріо Варгас Льоси завжди присутні персонажі, які вступають в конфлікт з ієрархією (військовою, політичною, релігійною), намагаючись ігнорувати правила і встановлювати свої. Але, на жаль, герої, як правило, будуть знищені або поглинаються самою ієрархією. Якщо ми звернемось до інших латиноамериканських авторів, то при аналізі побачимо, що в даних текстах художніх творів вживання лексичні одиниці *hombre* також має прагматичну мету донести до адресата позитивну або негативну характеристику того чи іншого героя твору:

Hijo, tienes ya catorce anos y debes aprender un oficio, ser un hombre de provecho. No es por lo que puedas ganar, pero debes hacerte un porvenir [3:65].

Незважаючи на те, що протягом мексиканської революції фраза *тиу hombre* застосовувалась також для характеристики хоробрих відважних жінок, вона демонструє, що як у колишні часи, так і в сьогодення, існує стереотипизований щільний зв'язок певних лексичних одиниць з поняттям *маскуліність*, незалежно від того, вживаються при цьому лексичні одиниці *tacho*, *machismo* чи ні.

В останні декади ситуація динамічно змінюється. Проблема знаходиться в тому, що ці зміни відбуваються нерівномірно в різних культурах і в різних мовних системах, по-різному сприймаються представниками різних лінгвокультур і по-різному інтерпретуються в мовній етнокультурній свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кирилина А. В. Гендер: лингвистические аспекты / Алла Викторовна Кирилина. – М., 1999. – 189 с.
2. Селиванова Е. А. Гендерные стереотипы как способ репрезентации патриархальной культуры: социально-философский анализ : дис. на соискание науч. степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 “Социальная философия” / Елена Александровна Селиванова. – Екатеринбург, 2006. – 183 с.
3. Alas L. La Regenta. Barcelona: Daniel Cortezo y Cía, 2005. – 793 p.
4. Gil A. A. Cuentos desde La Habana, 1995. – 210 p.
5. Montecinos M. Los mitos de Chile / Sonia Montecino. – Santiago de Chile : Random House Mondadori, 2003. – 561 p.
6. Moreno Cabrera J. C. Acerca de la discriminación de la mujer y de los lingüistas en la sociedad. Reflexiones críticas / Juan Carlos Moreno Cabrera. – Barcelona : Anthropos, 2012. – 265 p.
7. Vargas Llosa M. La ciudad y los perros. Madrid : Alfaguara, 2012. – 768 p.
8. Vargas Llosa M. Historia de Mayta. Madrid : Alfaguara, 2000. – 376 p.

АРТЕМОВА Л.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУЧАСНА ІСПАНСЬКА ПЕРЕДОВА СТАТТЯ

У статті розглядається сучасна передовиця як особливий жанр аналітичної іспанської преси з висвітленням її характеристик, видів, функцій та завдань, архітекτονіки та стилю викладення.

Ключові слова: аналітичний жанр, передова стаття, автор передовиці.

В статье рассматривается современная передовица как особый жанр аналитической испанской прессы с раскрытием ее характеристик, видов, функций и заданий, архитектоники и стиля изложения.

Ключевые слова: аналитический жанр, передовая статья, автор передовицы.

The article examines a modern leader as a special analytic gender of Spanish author journalism, its characteristics, forms, functions and aims, the peculiarities of its composition and the style of narration.

Key words: analytic gender, leader, editorialist.

Стаття має на меті ґрунтовний розгляд передовиці (ісп. *el editorial*) як базового жанру іспанської аналітичної преси (*icn. género de opinión*), який останнім часом зробив відчутний нахил до суб'єктивності.

Актуальність цього дослідження визначається необхідністю дослідження мови преси, як найбільш рухомого мовного матеріалу, що відображає сучасний стан іспанської мови.

Новизна роботи полягає у тому, що в ній вперше на матеріалі сучасної іспанської публіцистики детально розглядається передова стаття іспанської періодики як цілісний об'єкт з метою визначення її характеристик, функцій, мети, стилю та композиційних особливостей.

Ці елементи складають **предмет** дослідження, де **об'єктом** виступає передовиця. **Матеріал** відібрано з періодичного видання "El País" (10/11, 2014 р.).

Передовиця (*el editorial*) вважається одним із стереотипних, проте водночас найважливіших різновидів аналітичної статті. За

Артемova Л.В.

англійською традицією, це – *leader*, французькою – *editorial* та *article de fond* (article de tête, tribune, têtetière), німецькою – *der Leitartikel*, іспанською – *editorial* та *artículo de fondo*. Всі вони мають український відповідник “передовиця” або “передова стаття”, але відповідають різним поняттям. У нашому дослідженні ми обмежимося лише *editorial*, тобто це та аналітична публікація, що вміщує матеріал, який розкриває думку, ідеологію, політичну позицію редакційної колегії друкованого видання щодо актуальних проблем сучасності. Вона фактично “відкриває” будь-яку газету, представляючи “політичне обличчя” редакції.

Слід відзначити значну зміну характеру цього роду публікацій іспанських видань за останнє десятиріччя, а саме поступовий перехід від об’єктивності викладення матеріалу до суб’єктивної забарвленості, що знаходить своє вираження у оцінності та відсутності завуальованості у ставленні до поданої інформації. Якщо ще на початку ХХІ ст. аналізуючи мову іспанських передовиць “El País” була яскраво відчутна їх тенденція до дотримання нейтрального тону повідомлення, що проявлялося як у відборі лексичного матеріалу, так і в не експерсивному синтаксисі, то сьогодні статті є далеко не нейтральними: *Además de inhumano, el traslado en esas condiciones fue bochornoso e impropio de un país civilizado. Por mucho que se alegue que los inmigrantes se encontraban en una zona de difícil acceso para los vehículos de emergencia sanitaria, no es de recibo que se vulneren de manera tan palmaria los más elementales derechos* (Actuación inhumana, 8/11/2014).

Враховуючи той факт, що в передовиці йдеться про різноманітні події, теми яких змінюються кожного дня, її автором виступає досвідчений журналіст із ґрунтовними знаннями з цих питань, який прекрасно володіє мовним матеріалом і який, окрім вже перерахованих якостей, є “совістю” періодичного видання. Стаття з’являється на шпальтах газети без підпису, ніби підкреслюючи цим, що вона виражає думку всього авторського колективу. Проте цю думку формує редакційна рада, яка її обговорює, визначає та відшліфовує, перш ніж представляти її на загальний суспільний розгляд через передові статті [1]. Взагалі в іспанській практиці існує

термін на позначення автора передовиць, це *editorialista*, на протипагу *reportero* та *redactor*. Як підкреслює Х.Л. Мартінес Альберто, це вища каста журналістів, хоча вони і творять у повній анонімності. Немає жодної іншої більш поважної і впливової в світі преси посади за цю. Мета *editorialista* не полягає у “полюванні” за новинами, він не пропонує знання, він допомагає зрозуміти їх значимість [2:237-238]. Слід ясно усвідомлювати, що читач звертається до передовиці з бажанням отримати кінцевий варіант інформації щодо певної актуальної події [3], і він не переймається авторством статті, як це відбувається, наприклад, для колонки, його цікавить думка, ясно і чітко викладена і обґрунтована у передовиці.

Загальною метою цього періодичного жанру є зорієнтувати читачів в ситуації внутрішньополітичного та міжнародного життя, розкрити основні моменти актуальних подій [4:158]. Останнім часом це більше політичні, економічні та соціальні теми. Тобто темою передової статті вибирається найактуальніша, найвагоміша подія дня, стосовно якої редакція періодичного видання намагається сформулювати думку читачів. При виборі теми беруться до уваги як її актуальність, так і прагматична спрямованість. Тому її провідними рисами є злободенність, оперативність та тематична визначеність [5:279]. Відповідно до роду центральної події та ставлення до неї редакції передовиця буде носити проблемний, різкий та категоричний, роз'яснювальний або розповідний, холодний чи навпаки рішучо бойовий характер [1].

Вважається, що роль передовиці не обмежується лише констатацією злободенного факту дійсності, а активна участь у ньому, що знаходить прояв не стільки в аналізі та інтерпретації подій, скільки в пропозиціях та вимогах конкретних мір щодо їх вирішення. А саме, це пряма підтримка певних напрямків діяльності, або критика та пропозиція альтернатив до них, як наприклад у передовиці “Попередження про катастрофу”: *Exige calcular cuánto cuesta sustituir el petróleo y sus derivados por otras energías menos contaminantes y más caras en un plazo aproximado de 80 años; y definir cómo se financia esa sustitución. Requiere además dotar de autoridad a las instituciones que deben organizar la negociación del consenso para que ese cambio sea*

posible y establecer sistemas para comprobar el cumplimiento (Alerta de catástrofe, 4/11/2014). Як бачимо автор сміливо пропонує “Слід підрахувати ... визначити... Треба надати повноважень ...”

Таке право періодичним виданням дає їх висока якість, довіра до них іспанського суспільства і широко розповсюджена думка про те, що вони є невід’ємною складовою соціального та політичного життя країни і виражають думку певного вагомого прошарку населення Іспанії [6:283-284].

Вимогами до створення передовиці є глибоке розкриття і обґрунтування сутності проблеми. Типовими є поєднання аналітизму та узагальненості при викладенні фактів та подій, конкретність та лаконічність аргументації, узагальнень та висновків [5:274].

Функції, які виконує передовиця на шпальтах друкованого видання, є наступними: 1) висловлення ставлення до повідомлюваного; 2) нагадування про деякі важливі події, які б виступили контекстом та підтвердили думку автора; 3) пояснення теми: пред’явлення подій як документальної основи для аргументації позиції; 4) висвітлення найпотаємніших значень події, їх тлумачення; 5) оцінка подій на основі думок; 6) пояснення від причини до наслідків певної події; 7) перспекція, тобто майбутні наслідки певної події; 8) переконання, тобто бажання через систему роздумів та доводів підвести читача до сприйняття події так, як її бачить *editorialista*, автор передовиці [7].

Стиль передовиці продиктований значною свободою вираження, водночас він ясний, чіткий, простий, прямий, без прикрас. Може набувати строгості та категоричності, бути стриманим та зрівноваженим у відповідності до теми, однак завжди зберігати аналітичність. Унікає розв’язності та спрощеності у формі викладення, де роздум передую оповіді. І зрозуміло, що не вживається також форма “я”, оскільки стаття виражає думку всього колективу газети [7:1].

Editorialista повинен дотримуватися логічного порядку в поданні інформації і вибудовувати **архітектоніку** публікації за такою схемою: заголовок → подія → експозиція та аргументований аналіз → висновки та очікування [8:119-121]. Або навіть простіше: заголовок

→ перший абзац → другий абзац → висновки. При цьому заголовок звичайно є оцінномаркованим, сформульованим лаконічно, в декілька слів, вміщуючи ключові слова події, про яку йтиметься, водночас відображаючи ставлення, як наприклад: *Un paso corto, Hay otro camino, ¿Cómo responder?, Llamada a la ruptura, Lecciones escocesas*.

Перший абзац передовиці оцінно викладає експозицію теми з загальної точки зору: *Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) no le gustan los planes del presidente de la Generalitat, hasta ahora su principal aliado político. Ni cree en la nueva modalidad de consulta anunciada por Artur Mas, ni de momento ha aceptado la propuesta de Convergència para que el president encabece una lista patriótica de partidos y movimientos soberanistas en unas elecciones plebiscitarias (Hay otro camino, 18/10/2014)*. Оцінка виражена на лексичному рівні (не подобається, не вірить); тема – заявка Артура Маса про новий план проведення консультації щодо незалежності Каталонії, втрата підтримки з боку його головного політичного прибічника.

Другий абзац або корпус передовиці вміщує аналіз та знову оцінку різних аспектів події, найважливіших за звичай.

Висновки, а саме оцінка, яка є результатом передбачення або висновком з вище наведених аргументів [5]: *Incluso para una salida así no sería ocioso retomar el diálogo entre Mas y Rajoy, a fin de asegurar que se acota el alcance de cualquier evento y evitar traumas. Y después, para organizar a partir del 10-N cómo pactar desde el desacuerdo (Un paso corto, 1/11/2014)*.

Деякі дослідники вважають, що структура сучасної передовиці нагадує типову схему винесення юридичного приговору, а саме події, що складають основу (*resultando*), загальні принципи (*normas doctrinales*) та висновки (*fallo de la sentencia*) [5].

Підсумовуючи, слід зазначити, що у порівнянні з іншими аналітичними жанрами (колонки, наприклад), структурна побудова передовиці є найменш схильною до трансформації та модифікації. Така незмінність, можливо, зумовлена традиційним характером цього мовленнєвого жанру, особливою формою прихованої імперативності та директивності викладу [4:159] або ефективністю саме такої побудови статті, її продуктивністю.

Л. Нуньєс Ладевесе пропонує виокремлювати наступні **види** передовиць: 1) пояснювальні, з яких не слідує або не виводиться жодна чітко висловлена думка; 2) передовиця-судження, в якій виражається певна думка, яку або захищають, або піддають сумніву [9:88]; 3) інформативні знайомлять з темою; 4) інтерпретитивні повідомляють про причини, наслідки, умови; 5) дієві або переконуючі мають на меті вплинути на вже сформовану думку читача [3].

На шпальтах іспаномовних газет переважають передові статті, що носять проблемний та оперативний характер. Перші висвітлюють питання, що потребують дослідження та практичного вирішення, другі присвячені найсуттєвішим завданням, що постають перед суспільством у цьому часовому просторі. Однак всі вони насичені оцінкою та суб'єктивністю, які визначають характер публікації, і відіграють важливу роль у формуванні суспільної думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Режим до доступу : <http://www.mariapinto.es/alfamedia/prensa/opinion.htm>
2. *Martínez Albertos, J.L.* Curso general de redacción periodística. Edición revisada. / José Luis Martínez Albertos – Madrid : Paraninfo, 1993. – 593 p.
3. Режим до доступу : <http://www.definicionabc.com/comunicacion/editorial.php>
4. *Брандес М. П.* Стилистика немецкого языка. /Брандес Маргарита Петровна. – М. : Высшая шк.,1990. – 272 с.
5. *Cascón Martín E.* Lengua española y comentario del texto. Teoría y práctica. / Cascón Martín Eugenio. – Madrid : Edinumen, 1997. – 305 p.
6. *Alvarez, A. Núñez, R., del Teso, E.* Leer en español. / Alvarez Alfredo, Núñez Rafael, del Teso Enrique. – Oviedo, Ediciones Nobel, S.A., 2004. –354 p.
7. Режим до доступу : http://html.rincondelvago.com/generos-de-opinion_1.html
8. *Martín Vivaldi G.* Géneros periódicos. / Martín Vivaldi Gonzalo. – Madrid : Paraninfo, 1973. – 210 p.
9. *Núñez Ladéveze, L.* Métodos de redacción periodística y fundamentos del estilo. / Núñez Ladéveze Luis. – Madrid : Síntesis. – 256 p.

БАНДУРА Н.Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТИПОЛОГІЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ БЛОГІВ НІМЕЦЬКОГО ВІРТУАЛЬНОГО ДИСКУРСУ

Статтю присвячено типологічному аналізу журналістських блогів німецького віртуального дискурсу. Явище журналістського блогу трактується як інтегративне, тобто таке, що охоплює певні жанрові різновиди.

Ключові слова: інтегративний жанр, журналістський блог, медіаблог, редакційний блог, віртуальний дискурс.

Статья посвящена типологическому анализу журналистских блогов немецкого виртуального дискурса. Феномен журналистского блога трактуется как интегративный, т.е. охватывающий определенные жанровые разновидности.

Ключевые слова: интегративный жанр, журналистский блог, медиаблог, редакционный блог, виртуальный дискурс.

The article deals with the typological analysis of journalistic blogs of the German virtual discourse. The journalistic blog phenomenon is being interpreted as an integrative one that covers certain kinds of genre.

Key words: integrative genre, journalistic blog, media blog, editorial blog, virtual discourse.

Актуальність теми нашого дослідження зумовлена підвищенням інтересом сучасної лінгвістики та суміжних з нею наук до феномену блогу, зокрема журналістського блогу як нового інтегративного жанру віртуального дискурсу Німеччини.

Мета даної статті – визначити типологію журналістських блогів німецького віртуального дискурсу, охарактеризувати кожен з його різновидів.

Предмет дослідження статті полягає у визначенні критеріїв типологічної характеристики журналістських блогів німецького віртуального дискурсу.

Об'єктом дослідження статті стали тексти журналістських блогів німецького віртуального дискурсу.

Бандура Н.Г.

Матеріалом дослідження даної статті слугували тексти німецьких журналістських блогів karl-weiss-journalismus.de, readers-edition.de, Wikinews.de, neon.de, Opinio.de, myheimat.de, BILDblog, Ostsee-Zeitung.Blog, spiegelkritik.de, 1001augen.de, blogMedien, Krone-Blog, Netzausfall, QuakQuak, Spreeblick, Watchblog, Burks' Blog, Sprengsatz.de, ruhrbarone.de, saschalobo.com, Plankton, Wostkinder, Stützen der Gesellschaft, Digital/Pausen, Digital Twin, Ad hoc, Aufforderung zum Tanz, DerDieDas, Comic, SZblog, Büromaterial, Rechercheblog, Newsblog, Bayernwahl-Blog, Bundesblog.

Наукова новизна статті полягає в послідовному комплексному висвітленні типології німецьких журналістських блогів як складного феномену, зокрема детальному розгляді редакційного блогу та його підтипів.

Поняття "блогу" постає гіперонімічним позначенням множини персональних віртуальних журналів, які складають такі основні групи: Інтернет-щоденники (Ego- чи Tagebuchblog), що їх можна розглядати як прототипний (етимологічно) жанр блогу, тематичні блоги (Themenblog), журналістські блоги (Journalistische Blog) та корпоративні (Unternehmensblog, Firmenblog), які, у свою чергу, мають власні різновиди. Передусім варто коротко зупинитись на їхніх спільних властивостях, що втілюють найсуттєвіші риси даного інтегративного жанру та вирізняють його на тлі віртуального дискурсу.

Тема блогів, нового комунікативно-соціального утворення, постала об'єктом наукового інтересу багатьох дослідників, зокрема до неї зверталися: А. М. Рідель, В. Діманд, С. Херрінг, У. Шмітц, І. Засурський, В. Заборовська, І. Барбукова, О. Горошко, Л. Компанцева, І. Пожидаєва, О. Лутовінова та інші, розглядаючи різні аспекти функціонування цього інтегративного жанру: комунікативний, маніпулятивний, літературний, лінгвокультурологічний тощо.

Словник Britannica [1] тлумачить поняття блогу як "онлайн-журнал, в якому людина, група людей чи корпорація представляють записи про свої дії, думки чи сподівання".

Визначити ознаки блогу як такого ми можемо лише в найзагальніших рисах, оскільки даний жанр є інтегративним утворенням, що охоплює кілька різновидів. Отже, можливість автора а) оновлювати свій блог, додаючи нові пости (записи, зображення, звук) при збереженні архівних, б) встановлювати внутрішні та зовнішні зв'язки, а також можливість в) інших сайтів, у свою чергу, посилатись на даний блог, як і г) читачів активно взаємодіяти з текстами блогу та його автором шляхом коментування [1:2] свідчить про органічну вписаність блогу до комунікативно-соціального простору Інтернету, а звідси – про його комунікативну й соціальну природу. Організація постів (записів) блогу у зворотню хронологічному порядку [3] свідчить про його потенційну злободенність, актуальність, та, водночас, ретроспективність [4:11], що дає діахронічний зріз фрагмента реальності чи віртуальності, втіленого у блозі. Їхній же синхронічний зріз простежується шляхом системи перехресних гіперпосилань, як зовнішніх, так і внутрішніх. Оформлений як веб-сайт, блог має всі ознаки гіпертексту – системи, ієрархії текстів, що завдяки перехресним посиланням, зв'язкам являють “одночас єдність і множину текстів” [5:52] – мультимедійність, інтерактивність, відкритість, інтертекстуальність, нелінійність, безмежність, голографічність, дисперсність структури тощо [6:16-26].

Блог поєднує також такі риси, як: публічність, суб'єктивність та експресивність, адже записи призначаються й доступні для широкого загалу, втілюють авторську точку зору, його світогляд та мають на меті самопрезентацію автора, розкриття його особистості чи деяких її іпостасей – реальних або ж віртуальних. Основна комунікативна мета блогінгу (ведення блогу) базується на прагненні людини (кількох осіб чи корпорації) представити себе та/або свої погляди, знання, вміння, здобутки, або й просто переживання світові. Тому в текстах блогів досить виразно проступає індивідуальність автора, зокрема його мовна особистість.

Таким чином, блог можна визначити як публічний мультимедійний мережевий щоденник, відкритий для громадськості, покликаний репрезентувати авторську особистість та/чи продукт її діяльності (фізичної або інтелектуальної) у просторі соціальної комунікації.

Журналістські ж блоги (також у своєму жанровому різноманітті) мають ту специфіку, що виявляються прямо чи опосередковано пов'язаними із засобами масової комунікації (ЗМК). Прямий зв'язок забезпечується фактом структурної приналежності деяких журналістських блогів до складу он-лайн видань (редакційних блогів), а інші блоги пов'язані опосередковано передусім через тематику своїх постів (медіаблоги й власне журналістські блоги).

Сукупність блогів, їхніх коментарів та системи зв'язків складають т.зв. “блогосферу” [1], що має неоднорідну структуру завдяки різноманітності самих блогів: за популярністю й кількістю перехресних посилань і зв'язків, за тематикою, за суб'єктом (юридична чи фізична особа, журналіст чи звичайний громадянин) тощо.

Серед журналістських блогів існують такі типи:

1) “Громадянський” журналістський блог (Bürgerjournalistische Blog) завдячує своїм існуванням суспільно свідомим індивідуумам, які прагнуть поділитися своїми поглядами, спостереженнями, певною доступною їм інформацією з суспільно-політичного життя. Він отримав статус самостійного соціального явища і відповідну назву “громадянської журналістики”, що означає журналістську активність пересічних людей (не професійних журналістів) щодо постачання новин, відкриття нових тем або ж критики традиційних медіа. Діяльність блогерів (журналістів-любителів) кардинально змінила концепцію інформування, позбавивши ЗМІ монополії на трансляцію суспільно значущих смислів і точок зору (відповідно до концепції гейткіпера), їхньої виключної ролі як єдиного й неповторного джерела інформації [2:10]. Це виявилось продуктивним у плані доповнення і модифікації картини світу, що її створює ЗМІ, а також

впливу на функціонування медіасистеми в цілому. У межах німецькомовного медіапростору громадянська журналістика, однак, не набрала таких масштабів, як в англomовному медійному ареалі, що пов'язано, передусім, з довірою населення до офіційних каналів інформації і роботи професіоналів. Але офіційні медіа, попри всі побоювання щодо стихійного потоку невиваженої інформації, потребують діяльного сприяння з боку населення. Thomas Schuler, відомий журналіст з Мюнхена, стверджує, що “Stern.de підтримує портал Augenzeuge.de, Більд (Bild) нацьковує читачів як репортерів на знаменитостей, Саарбрюкська газета (Saarbrücker Zeitung) просить у читачів місцеві новини” [3] тощо.

Суб'єкти громадянської журналістики, в цілому, намагаються у своїх блогах не надто відходити від стилю та тематики традиційних мас-медіа. Але існує різниця між індивідуальними “громадянськими” блогами й блог-порталами громадянської журналістики. Для індивідуальних блогів характерні деяка довільність структури тексту, мовних виразів (часом присутні елементи розмовного стилю), оцінок, невеликий обсяг, відсутність цензури. Наприклад, блогер Karl Weiss постить (викладає у своєму блозі) міркування з приводу статті в газеті New York Times про діяльність президента США Обами:

“Der dritte Weltkrieg lässt schön grüssen

Veröffentlicht am 23. September 2014 von Karl Weiss

Die USA modernisieren in riesigem Umfang ihre Nuklear-Bewaffnung

...Präsident Obama nicht mehr, wie früher verkündet, die Atomwaffen einmotten lässt, sondern sie in aggressivster Weise modernisiert. Der dritte Weltkrieg grüsst vom Horizont...

Das heist nichts mehr oder weniger, dass der dritte Weltkrieg ins Auge gefasst wurde und dieser von Anfang auf den Einsatz von Atomwaffen ausgerichtet sein wird.

Es gibt kaum eine atemberaubendere Meldung als diese.” [9]

Показовою є навіть сама тема: офіційні медіа не опублікують подібну інформацію, щоб не сіяти паніку серед населення, але блогери несуть меншу відповідальність і можуть

висловлюватись вільніше. Специфіка цього типу блогів – невелика цінність аналітичної складової інформації при значній цінності фактичної її складової. Саме “сировинна” інформація, фактаж, зокрема відеозйомка, представлена очевидцями певних подій, мають величезне значення у створенні адекватної медіа-картини світу громадян.

На блог-порталах громадянської журналістики автори зіштовхуються з цілою низкою вимог (формальних і змістових) та обмежень, як і в традиційних медіа. Група модераторів читають надіслані статті, перевіряють факти, редагують тексти.

Наприклад: міжнародний проект Wikinews.de “Die freie Nachrichtenquelle”, readers-edition.de “ein Blogform-Projekt”, myheimat.de “Bürger berichten aus Deutschland”, eOpinio “Netzwerk für Bürgerbeteiligung”, neon.de тощо, де будь-хто може викласти свою статтю, оформивши її згідно з вимогами (своїми для кожного порталу) й попередньо зареєструвавшись.

Тексти на порталі readers-edition.de важко відрізнити від текстів професійної журналістики:

“Kommentar

Die Staatsmacht ist nervös – Die Bundesregierung mahnt zur Besonnenheit ... in der Türkei

Claus-Dieter Stille

4. Juni 2013, 13:20 Uhr | Aktualisiert: 6.06.2013, 18:02

In der Türkei geht die Polizei mit brutaler Gewalt gegen friedliche Demonstranten vor. Die Bundesregierung mahnt betreffs der Türkei die Gewährleistung von Meinungs- und Versammlungsfreiheit an.” [10]

2) Медіаблог (Mediablog, Watchblog), або блог про медіа, блог спостереження за мас-медіа, створюється з метою висвітлення, коментування та критики діяльності ЗМК. Найвідоміший і прототипічний медіаблог – це, звичайно, BILDblog з його дошкульною критикою на адресу популярного бульварного таблоїду та інших видань, який викриває неправду, вигадки, приховану рекламу тощо і був відзначений нагородою Grimme Online Award за свою діяльність. Автори таких блогів – це,

переважно, журналісти, які виступають проти недосконалості й недобросовісності сучасних мас-медіа. Наприклад, на сторінках даного блогу викривається перекручування слів акторки Емми Уотсон, що надало їм мало не протилежного змісту:

“Das Blatt schafft es also, Emma Watsons Botschaft ins Gegenteil zu verkehren: Aus einer feministischen Rede wird so ein fast schon anti-feministischer Appell.” [11]

Визначна риса даного типу – іронічність, відповідно до комунікативної мети висміювання, широко представлена в його текстах:

“Die Bild.de-Schlagzeile „Nächster Klopp-Schock – Kehl fällt aus“: Oh ja, ein Riesenschock! Wo Kehl doch schon seit dem Spiel gegen Arsenal, also seit dem 16.09., also seit 11 Tagen und zweieinhalb Spielen, verletzt ist und schon für die letzten beiden BuLi-Spiele ausgefallen war. Wer diese Überschrift liest, denkt doch automatisch an eine Verletzung im Training oder an ein Wiederaufbrechen der Verletzung, an irgendetwas, das jetzt gerade aktuell und akut passiert ist. Ähm, ne.” [12]

Подібним чином аналізують сучасні ЗМК й інші медіаблоги: stefan-niggemeier.de, Ostsee-Zeitung.Blog, spiegelkritik.de, 1001augen.de, blogMedien, Krone-Blog, Netzausfall, QuakQuak, Spreeblick, Watchblog.

3) Власне журналістський блог (Journalistische Blog) створюється як авторський проект професійного журналіста, в якому він викладає важливу, на його думку, інформацію на суспільно-політичні й культурні теми. Відрізняється власне журналістський блог абсолютною довільністю і навіть стихійністю: вибір теми, структурування, обсяг тощо визначаються особистими перевагами автора через відсутність будь-яких обмежень і цензури.

Найяскравіший представник даного типу – це блог знаменитого, дещо епатажного Саші Лобо (Sascha Lobo). Гостре слово, точна аналітичність, яскрава експресія, іронічність привертають увагу читачів, надають таким блогам значної популярності:

“Die Verengung auf Merkel ist ein deutliches Zeichen der Fan-Beziehung. Die völlig subjektive Zuschreibung, erst seit Merkel interessiere sich die Welt für Deutschland, ist gleich doppeltypisch: das eigene Empfinden wird der Welt zugeschrieben, eigentlich müsste der Satz von Marusha lauten: seit Merkel interessiere ich mich für Deutschland.” [13]

Часто зустрічаються розмовні конструкції і звороти з вкрапленнями жаргонізмів, арго, нецензурної лексики тощо:

“Meine fucking Güte, war ich gestern wütend, um ein Haar hätte ich die Seite mit dem Eintrittsformular der Piratenpartei aufgerufen. Bis mir einfiel, dass sich die Piratenpartei mit Hingabe selbst zum Teil des Problems gemacht hat.” [14]

Відомі також блоги: Burks' Blog (автор Burkhard Schröder), Sprengsatz.de (автор Michael Spreng), ruhrbarone.de (засновник Stefan Laurin) та ін.

4) Редакційний блог (РБ) розташований на платформі Інтернет-газети, входить до її складу, створюється переважно членами її редакції, близький до жанрів авторської колонки та есе, тому може розглядатись як публіцистичний жанр, як різновид авторської журналістики. Водночас він має інтерфейс і назву блогу, а тому – формально належить до сфери блогів, блогосфери.

Блоги цього типу складають наповнення однойменної рубрики “BLOGS” німецькомовних онлайн-газети чи журналу (Süddeutsche.de, die Welt, Frankfurter Allgemeine Zeitung, stern.de). З одного боку, вони є органічною складовою змістового наповнення газети чи журналу, до яких вони належать, з іншого боку, пропонують їхнє певне тематичне й структурне розширення.

Редакційний блог – це, в ідеалі, майданчик для особистої публіцистичної творчості журналістів, хоч на практиці деякі блоги використовуються для більш утилітарних цілей, зокрема: а) для публікації другорядних матеріалів, що з якихось причин не вписуються до основної частини газети, б) для організації окремих редакційних проєктів – опитувань, тематичних обговорень тощо, в) для ознайомлення аудиторії з деякими нюансами редакційної “кухні”, обговорення окремих матеріалів, і, звичайно, не позбавлені

певного контролю з боку редакції. Відповідно до цього, тобто до функціональності даного типу блогу, можна виділити основні його підтипи:

1. Авторський блог журналіста, що презентує його власну точку зору щодо суспільно-політичного та культурного життя країни й світу (Plankton, Wostkinder, Stützen der Gesellschaft, Digital/Pausen). Близький до жанру авторської колонки: іронічно-критичний характер, іноді відверто сатиричний, “містить лише одну точку зору, відзначається власним голосом і стилем” [6:373].

Наприклад, Plankton, колективний блог трьох авторів, що розглядає питання наукової журналістики, ділиться своїми міркуваннями з приводу прес-конференції майбутнього астронавта Александра Герста:

“Hier kommt Alex! Ein Astronaut zum Anhimmeln

15.04.2014, 14:56 Uhr Unser vernetzter Mann im All: @Astro_Alex wird bald von Baikonur aus zur Raumstation starten. Mit Experimenten wird er sich seine Brötchen verdienen und einem beispiellosen Bildungsfestival im Orbit. Ein echter Hingucker.

..Der kahlköpfige, durchtrainierte Mittdreißiger macht in seinem glatt gebügelten blauen ESA-Overall eine Figur, die nicht nur von hinten betrachtet wie die eines Promotionmodels wirkt... Und spätestens in diesem Moment, wenn man sieht, wie „tiefenentspannt“ (so twittert das eine Beobachterin später völlig zu Recht) der @Astro_Alex die Schlange stehenden Journalisten abarbeitet, weiß man: So ein Overall ist unter Kommunikationsgesichtspunkten ein wahrer Segen. Wissenschaftler sollten öfter welche tragen...

“Wir Menschen müssen auf den Mars.“ Auch dieser Satz von ihm ist, kommunikationsstrategisch betrachtet, ein Volltreffer. Der Mann hat Visionen, welche wohl noch? Er liebt klare Statements, auch in dieser Hinsicht ist der gebürtige Künzelsauer... ein Segen für die Wissenschaft. Er verkörpert optimal ein evolutionäres Rollenmodell, die Höherentwicklung des Forschers zum Kommunikationsprofi und Helden.” [15]

Назва блогу часто відрізняється від звичайної рубрикації в газеті, позначаючи не сферу діяльності, не жанр (Politik, Staat und

Recht, Finanzen, Feuilleton, Sport, Fußball тощо), а певне явище, втілене вибагливим чином у дещо незвичному як для назви концепті: Plankton, Wostkinder, Digital/Pausen, DerDieDas, хоч є і більш традиційні назви Freie Welt, Stützen der Gesellschaft, Medienwirtschaft, Fazit - das Wirtschaftsblog. Наприклад, назва блогу Digital/Pausen сучасного німецького науковця і мислителя Г. У. Гумбрехта означає *“Denkpausen im digitalen Strom”*. [16]

2. Тематичний блог відрізняється від попереднього типу лише специфічною тематикою: цифрові технології, танці, комікси, кулінарія, мандри, тварини тощо (Digital Twin, Deus ex Machina, Ad hoc, Aufforderung zum Tanz, Comic). Наприклад, блог Tierleben:

“Hunde wollen keine Gespräche: Ergebnisse aus neuen Tier-Studien”

03.09.2014, 15:18 Uhr Begeistert scheinen Hunde nicht zu sein, wenn Menschen mit ihnen sprechen. Sie sehnen sich nach etwas anderem, ergibt eine neue Studie. Forscher untersuchten auch IQ-Tests für Welpen und einiges mehr.” [17]

3. Власне редакційний блог, що відображає інтереси редакції, має на меті встановлення зворотного зв'язку з читачами (SZblog, Büromaterial, Rechercheblog).

“September 2014 20:34

Lassen Sie uns diskutieren

Mit unserem Ihre-SZ-Logo markieren wir neue Möglichkeiten der Leserbeteiligung. Direkter, konzentrierter, besser moderiert: Wir wollen künftig auf andere Weise als bisher mit Ihnen ins Gespräch kommen. Statt der klassischen Kommentarfunktion unter Artikeln starten wir mit Ihnen Debatten zu drei Themen des Tages - und laden Sie ein, immer wieder neue Formen des Dialogs auszuprobieren.

Von Daniel Wüllner

Liebe Leserin, lieber Leser,

seit mehr als sieben Jahren kümmert sich unser Debatten-Team um Ihre Anliegen, um Ihren Input für unsere Artikel und um einen möglichst reibungslosen Kontakt zu SZ.de.” [18]

4. Блог резервних матеріалів – майданчик для розміщення додаткових матеріалів редакції, не передбачає експліцитного

авторства (Newsblog, Bayernwahl-Blog, Bundesblog). Наприклад, Das SZ-Newsblog - "Aktuelle Ereignisse, frisch gebloggt. Was die Welt bewegt, für das Netz aufbereitet." [19] Але останній запис – це новини трьохмісячної давнини:

"24. Juli 2014 16:42

Krieg in Nahost

Tote bei Angriff auf UN-Schule

Israel setzt Einsatz im Gazastreifen fort, 15 Menschen sollen bei Angriff auf UN-Schule getötet worden sein US-Fluggesellschaften fliegen Ben Gurion wieder an UN-Menschenrechtsrat will mögliche Kriegsverbrechen prüfen." [19]

На прикладі цих текстів можемо бачити як конвергентні, так і дивергентні риси різних типів блогів. Кожний блог – це особистісний голос автора в поліфонії віртуальної комунікації, голос, який чітко вирізняється з-поміж інших голосів тим, що розкриває, хоча б частково, індивідуальність автора, його власний досвід і світобачення, кожен пост – це його репліка в медійному полілозі, що взаємодіє (експліцитно чи імпліцитно) з іншими репліками та інформацією віртуального комунікативного простору.

Перспективи дослідження блогів залишаються доволі широкими, адже процес становлення й розвитку даного інтегративного жанру ще не завершений, постійно з'являються нові риси, нюанси, тенденції, що потребують детального розгляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Блог* [Електронний ресурс] // Енциклопедія Британніка. – Режим доступу до статті: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/869092/blog>
2. Riedel A. M. Nachrichtenfaktoren in Blogs – Journalistische Avantgarde oder Nachrichten zweiter Hand? – Zur Anwendbarkeit der Nachrichtenwert-Theorie auf die politische Blogosphäre im deutschsprachigen Raum / Anna Maria Riedel. – Berlin : epubli GmbH, 2012. – 232 с.
3. Herring S. C., Kouper I., Paolillo J. et al. Conversations in the blogosphere : An analysis "from the bottom up." Proceedings of the Thirty-Eighth Hawaii'i International Conference on System Sciences (HICSS-38) [Електронний ресурс] / Susan C. Herring, Inna Kouper, John C. Paolillo et al. – Los Alamitos : IEEE Press, 2005. – Режим доступу до статті: <http://ella.slis.indiana.edu/~herring/blogconv.pdf>
4. Барбукова І. С. Онлайновий

шоденник як феномен віртуальної літератури : жанрова природа, поетика [Текст] : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 / Ірина Сергіївна Барбукова; ДЗ "Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка". – Луганськ, 2012. – 231 с. 5. Руднев В. П. Гипертекст / Вадим Петрович Руднев // Словарь культуры XX века. – М. : Аграф, 1997. – 384 с. 6. Калмыков А. А. Интерактивная гипертекстовая журналистика в системе отечественных СМИ / Александр Альбертович Калмыков. – Москва : Издательство ИПК работников ТВ и РВ, 2009. – 84 с. 7. Schuler T. "Realität, die nicht verschwindet" [Електронний ресурс] / Thomas Schuler // Süddeutsche.de. – Режим доступу до газети : <http://www.sueddeutsche.de/digital/buergerjournalismus-im-netz-realiaet-die-nicht-verschwindet-1.524575> 8. Михайлов С. А. Журналистика Соединенных Штатов Америки / Сергей Анатольевич Михайлов. – СПб. : Изд-во Михайлова, 2004. – 448 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

9. Weiss K. Der dritte Weltkrieg lässt schön grüssen [Електронний ресурс] / Karl Weiss // Bürgerjournalismus. – Режим доступу : <http://www.karl-weiss-journalismus.de/?p=2092> 10. Stille C.-D. Die Staatsmacht ist nervös – Die Bundesregierung mahnt zur Besonnenheit ... in der Türkei [Електронний ресурс] / Claus-Dieter Stille // Readers Edition. Ein Blogform-Projekt. – Режим доступу : <http://www.readers-edition.de/2013/06/04/die-staatsmacht-ist-nervos-die-bundesregierung-mahnt-zur-besonnenheit-in-der-turkei/> 11. Hurtz S. Ohne Sinn und Geschmack [Електронний ресурс] / Simon Hurtz // BILDblog. – Режим доступу : <http://www.bildblog.de/60790/ohne-sinn-und-geschmack/> 12. Grob R. Bürgerlotto, Ukraine, Politically Incorrect [Електронний ресурс] / Ronnie Grob // BILDblog. – Режим доступу : <http://www.bildblog.de/60913/buergerlotto-ukraine-politically-incorrect/> 13. Lobo S. Marusha, Merkel und das deutsche Problem [Електронний ресурс] / Sascha Lobo Autor, Vortragsredner, Internet. – Режим доступу : <http://saschalobo.com/2013/06/17/marusha-merkel-und-das-deutsche-problem/> 14. Lobo S. Unsere Mütter, unsere Fehler [Електронний ресурс] / Sascha Lobo Autor, Vortragsredner, Internet. – Режим доступу : <http://saschalobo.com/2013/03/22/unsere-muetter-unsere-fehler/> 15. Müller-Jung J. Hier kommt Alex! Ein Astronaut zum Anhimmeln [Електронний ресурс] / Joachim Müller-Jung // Plankton. – Режим доступу : <http://blogs.faz.net/planckton/2014/04/15/hier-kommt-alex-ein-astronaut-zum-anhimmeln-1001/> 16. Gumbrecht H. U. Digital/Pausen [Електронний ресурс] / Hans Ulrich Gumbrecht. – Режим доступу : <http://blogs.faz.net/digital/> 17. Hucklenbroich C. "Hunde wollen keine Gespräche: Ergebnisse aus neuen Tier-Studien" [Електронний ресурс] / Christina Hucklenbroich // Tierleben. – Режим доступу : <http://blogs.faz.net/tierleben/2014/09/03/hunde-wollen-nicht-reden-548/> 18. Wüllner D. Lassen Sie uns diskutieren [Електронний ресурс] / Daniel Wüllner // SZblog. – Режим доступу : <http://www.sueddeutsche.de/kolumne/ihre-sz-lassen-sie-uns-diskutieren-1.2095271>

БОНДАР Л.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДІАЛОГІЧНІСТЬ ТЕКСТУ ДРАМАТИЧНОГО РОМАНУ МАРІО ВАРГАСА ЛЬОСИ “МІСТО І ПСИ”

У статті здійснено аналіз роману Маріо Варгаса Льоси «Місто і Пси» на наявність в ньому діалогічного тексту. Також розглядаються естетичні засади творчості Нобелівського лауреата в контексті провідних тенденцій сучасного латиноамериканського та західноєвропейського роману, виявлені характерні риси його методу. Реальність як принципова основа художнього світу, творчий вимисел, загальнолюдські цінності, розмаїття літературної техніки.

Ключові слова: діалогічний текст, продуктивні тенденції, рівень реальності, художня деталь.

В статье проведен анализ романа Марио Варгаса Льосы «Город и псы» на наличие в нем диалогического текста. Также рассматриваются эстетические основы творчества Нобелевского лауреата в контексте ведущих тенденций современного латиноамериканского и западноевропейского романа, обнаружены характерные черты его метода. Реальность как принципиальная основа художественного мира, творческий вымысел, общечеловеческие ценности, разнообразия литературной техники.

Ключевые слова: диалогический текст, продуктивные тенденции, уровень реальности, художественная деталь.

The article analyzes the novel Mario Vargas Llosa "The City and Dogs" presence of a dialogic text. Also considered aesthetic principles of art Nobel laureate in the context of major trends in contemporary Latin American novel and of Western European novel identified the characteristics of his method. Reality as a fundamental basis for the art world, creative fiction, human values, the diversity of literary techniques.

Keywords: dialog text, productive trends, the level of reality, artistic detail.

Хорхе Маріо Педро Варгас Льоса – перуанський прозаїк і драматург, публіцист, політичний діяч, лауреат Нобелівської премії з літератури у 2010 році. Він активно використовує при створенні своїх книг як особисті враження, так і матеріали історичних досліджень. Авторська манера Варгаса Льоси має риси як модернізму і постмодернізму, так і класичного латиноамериканського магічного

Бондар Л.О.

реалізму. Перуанський письменник, який має контрапунктну манеру комбінувати в одному романному просторі події та діалоги, що відбуваються в різних часах і реальностях або навіть атрибутувати різним персонажам. Нобелівська премія з літератури – вища нагорода в галузі мистецтва слова, щороку присуджується письменникові, творчість якого на даний момент, по-перше, набула міжнародної популярності своєю оригінальністю та гуманістичною спрямованістю. І саме за неповторний і геніальний стиль перуанського драматурга він отримав одну з найважливіших світових премій.

Латиноамериканська магічна реальність сповнена химерних міфів і подій, і тому не здається дивним або неймовірним, що в творах латиноамериканських письменників є персонажі, які живуть майже по 200 років (Урсула в романі Г. Гарсія Маркеса "Сто років самотності"); полковники, які затівають по тридцять дві громадянські війни і всі їх програють (там же); персонажі, які піднімаються в небо, або за якими спускаються ангели (Г. Гарсія Маркес, Маріо Варгас Льоса в романі "Війна кінця світу"), а цілі селища переносяться бурєю з одного місця на інше. Тільки в магічній реальності може відбуватися така подія, про який згадує Маріо Варгас Льоса: уряд однієї латиноамериканської республіки видав декрет про те, щоб епідемія, яка охопила країну, негайно припинилася.

Але найважливішим чинником міжнародного визнання латиноамериканської літератури з'явилося не тільки зосередження на цій "магічною", "чудовою", "фантастичною", "бароковою" реальності у всій її яскравості та оригінальності, а її здатність, на глибоке зауваженням того ж А. Карпент'єра, "почавши з власного куточка, піднятися від приватного до загального, в її прагненні до оволодіння все більш широкою, вселюдською, енциклопедичною культурою, яка, виростаючи на місцевому ґрунті, досягала в кінці кінців загальнолюдської значущості.

Духом універсалізму, синтезом фантастичною латиноамериканської реальності і загальнолюдських цінностей, приватного та загального, глибинної вірою в торжество людського над тваринним, соціально потворним, просякнуте і творчість Маріо Варгаса Льоси. Уродженець Перу, що виріс у цій країні, що пройшов

підлітком через суворий і жорстокий досвід військового училища (який знайшов потім художнє відображення в першому його гучному романі “Місто і пси”, 1963), журналіст і студент філологічного факультету столичного університету Сан – Маркос, – він глибоко і всебічно пізнав латиноамериканську дійсність.

Роман Маріо Варгаса Льоси являє собою не просто значну книгу, яка була екранізована з великим успіхом. Ця книга написана в неординарному стилі, спочатку вона здається дуже складною і незрозумілою і, по правді кажучи, не концентрує увагу, але читаючи сторінка за сторінкою вона починає поглинати автора. Яскравий діалогічний текст роману, переносить читача до події які там відбуваються. Ця велика книга, цей великий роман перуанського письменника оповідає про кадетів, які знаходяться у військовому училищі і, іноді, за його межами, – в місті, коли їх відпускають у звільнення. Загалом, нібито нічого особливо не відбувається: показані кадети, їхні думки, їхні дії, їх спілкування, як вони живуть, чим живуть, як вони закохуються, як встановлюють свої порядки з товаришами по службі, – при цьому у військовому училищі показана дідівщина, безумовно, далеко не така брутальна, а більш поміркована і виправдана. За великим рахунком нічого не вражає увагу: такий собі роман про життя – просто про життя і все.

Самий перший роман Маріо Варгаса Льоси показує реальну дійсність. Мова Льоси і спосіб викладу роману – вражає, на це, дійсно, хочеш не хочеш, звертаєш увагу. Вона настільки нестандартна, тому що, не завжди відразу розумієш, про що читаєш говорить і що має на увазі. Все відчувається туманно, метафізично... Але і мовлення не таке літературне, яке могло би бути. І все ж тут не може бути однозначності – мова може бути такою, тому що такий стиль, який обрав автор. У лінгвістичній літературі типи діалогічного тексту подаються за різними ознаками. За функціонально-соціальним призначенням це може бути судовий діалог, діалог-дискусія, науковий діалог, побутовий діалог тощо; за жанровими ознаками: комедійний діалог, трагедійний діалог тощо. Ось чому неможливо кваліфікувати літературне розмовне мовлення як опозицію до книжного, кваліфікуючи його як різновид літературної мови. Розмовне мовлення

та літературне розмовне мовлення не знаходяться в опозиції. Йдеться про дискурсивну полярність одного й того ж явища. Опозиція передбачає протиставлення дискретних елементів явища (у нашому випадку діалогічного тексту – усного чи фіксованого). [2:133].

І ось, після розуміння цього своєрідного стилю і мови оповіді, поступово ти починаєш розуміти і сам роман. Тобі вже здається, що, взагалі-то, роман талановитий, що читається просто і легко, незважаючи на, здавалося б, розрізнені розірваний на шматки діалогічний текст викладу, – труднощі з читанням виникають тільки спочатку. За сюжетом, на військових навчаннях смертельно поранений кадет Арана на прізвище Холуй, незабаром він помирає у шпиталі, військові офіцери одразу намагаються надати події відтінок нещасного випадку – розголос можливого злочину зробила б погану рекламу військовому училищу, який користується повагою і гордістю. Але Альберто, один з кадетів, приходить до лейтенанту роти і доповідає, що Арана не саме випадково застрелився – у нього рана на потилиці, – в нього вистрілив Ягуар, інший кадет, з помсти. Лейтенант доповідає про все вищестоящому начальству, справа доходить до огрядного начальника – сеньйора майора. Той викликає лейтенанта і пробує натиснути на нього, щоб не розголошувати про почуте – нехай, мовляв, так і залишається той випадок нещасним випадком. Але лейтенант непохитний, він діє за статутом, за службовим і передає донесення для полковника.

У той же час картина світу М. Варгаса Льоси не обмежиться тільки латиноамериканської дійсністю. Вона була доповнена і розширена широким європейським і міжнародним досвідом. Протягом вісімнадцяти років він живе, навчається і працює у Франції (Париж), Іспанії (Мадрид), Англії, обирається президентом Міжнародного ПЕН – клубу (1975), членом Іспанської королівської академії, почесним доктором ряду європейських і американських університетів. Ведучи активну письменницьку, культурно-просвітницьку та громадську діяльність, М. Варгас Льоса не цурався й політики, що також сприяло розширенню і життєвого досвіду, і світоглядних горизонтів. Так, в 1990 році він висувався кандидатом в президенти Перу від партії "Демократичний фронт", але, програвши у

другому турі, знову залишає свою країну і поселяється в Лондоні, вибравши іспанське громадянство.

У романі постійно перемикаються часові пласти – сьогоднішній день і спогади про минуле. Створенню у читача об'ємного сприйняття зображуваного життя сприяє багатоплановість оповіді, яке ведеться іноді одночасно від імені кількох персонажів, кожен з яких по-своєму бачить події. Мозаїчна композиція, контрастно поєднуючи людей, сцени і тимчасові плани, сприяє виявленню характерів і напруженості дії. У Перу роман здався настільки "скандальним", що був урочисто відданий спалення на плацу зображеного в ньому училища, а його автор зарахований до комуністів.

Література для нього, всупереч новомодним теоріям постмодерністів, не якась невинна і самодостатня гра, а продукт внутрішньої незадоволеності реальним життям, реалізується в художньому вимислі, який у свою чергу пробуджує тривогу і невдоволення у читача, допомагає йому значно гостріше сприймати недоліки і вади життя і підштовхує його до бунту проти існуючої влади, установ чи вірувань [2].

В одному зі своїх міркувань про роман (1969) він так висловив своє розуміння цього магістрального жанру сучасності та його проблематики: "Роман на відміну від інших жанрів – був насамперед гордим твердженням людської гідності. Він дійсно відволікав людей від Бога, бо його матерія – людина, він містить в собі що абсолютно властиве його природі: без земний, за своєю суттю людської проблематики немає роману. Саме тому – головне поле дії роману завжди – людина і головний суб'єкт дії – людина" [6]. Але для Варгаса Льоси важливо не тільки про що (хоча надзвичайно показово, що його наскрізна, стрижнева тема – сучасна людина в сучасних умовах), але і як розповісти ту чи іншу історію про людину.

У порадах молодому письменнику Варгас Льоса звернув увагу на те, що сама по собі тема не є головним фактором досконалого твору. Якість останнього залежить "виключно" від того, у що тема, перетворюється, коли, завдяки оповідній техніці автора (мова, стиль, модус оповіді, композиція), матеріалізується в романі. Саме форма, в

яку втілює тема, і робить обрану історію оригінальною або банальною, глибокою або поверхневою, цікавою або нецікавою, і вона ж насичує історію і персонажі енергією і надає їй багатозначність і правдивість, робить героїв або живими і достовірними, або ж карикатурними маріонетками.

У відповідності зі своїм розумінням літератури як могутнього духовного фактора, який сприяє формуванню і розширенню світоглядних, естетичних і моральних горизонтів людини, її активізації в боротьбі з несправедливістю і недосконалістю суспільства, Варгас Льюїс створив свою оригінальну оповідальну техніку, яка і зумовила великий успіх у читача кожного його нового роману. Щодо техніки роману, писав він, романіст повинен прагнути до того, щоб завдяки словами, вимислу утворилася та життєвість, яка є головною якістю всякого роману, всякого значного розповіді.

Життєвість, або рівень реальності, тобто художньої достовірності, якої досягає письменник у своєму творі, це одне з найважливіших вимог Варгаса Льюїса до літератури. Письменник використовує у своїх роздумах про літературу поняття “рівень реальності”, під яким він розуміє зовсім не схожість романного світу зі світом реальним, в якому ми живемо, а здатність романіста створити – за допомогою стилю, модусу оповіді, композиції, вимислу – таку історію, щоб читач перебував під враженням, ніби в романі взагалі відсутні і техніка, і форма, ніби ця сама життя являє себе через персонажів, пейзажі та події, щоб все це йому “здалося втіленою реальністю, прочитаною життям” [8:36].

“Втілена реальність”, “прочитання життя” – саме ці риси оповідної манери надають романам письменника чарівну силу, яка захоплює читача, втягує його в свій дивовижний чарівний полон, з якого він не хоче звільнитися, поки не закінчиться історія. Читач переживає романну історію не ззовні, чи не на відстані, він виявляється, на думку письменника, в самій її “серцевині”. За допомогою витонченої техніки оповідання, де постійно змінюються і перетинаються просторово-часові точки зору і оповідачі, створюється переконлива ілюзія достовірної дійсності, насиченої гулом вируючого буття, голосами і запахами екзотичної латиноамериканської природи.

Могутній потік життя підхоплює і несе за собою (точніше, в собі, в самому його вирі) читача, даючи йому можливість не тільки спостерігати неповторний художній світ, створений письменником, а й пережити його як щось таке, що трапилося з ним наяву.

Це домінуюча риса кожного його твору, навіть якщо історія, яка подається в ньому, надзвичайно жорстока і безжальна для людини, є характерною для більшості його романів, починаючи з першого – “Місто і пси”. Зображена тут дійсність військового кадетського училища страхотливо нелюдська: знущання над підлітками панує тут на всіх рівнях – сильних над слабкими в середині окремих груп-взводів; курсантів старших курсів над курсантами молодших курсів (псами); командирів над усіма курсантами. Причому знущання ці мають не тільки жорстокий, але і неодмінно принизливий характер. Курсанти старших курсів, наприклад, змушують псів не тільки вилизувати за собою тарілки, повзати в бруді, їсти траву, але й пити власну сечу. А лейтенант Гамбоа, якого курсанти поважають за справедливість, практикує таку форму виховання, як “прямий кут”: перед шеренгами своїх однокурсників винні згинаються, розставивши ноги, під прямим кутом паралельно землі, після чого самий міцний і здоровий футболіст щосили б'є провинився ззаду, намагаючись, щоб винний пролетів якнайдалі [1].

Герої Варгаса Льоси борються за своє життя, за місце під сонцем, за виживання на межі людських сил і можливостей, причому борються завжди в екстремальних ситуаціях, що зраджує творам письменника гранично напружений, драматичний характер, що межує з трагедією, а іноді трагедією і завершується. Гине від рук своїх однокурсників юний курсант Арона (Холуй) в романі “Місто і пси”, але його смерть виробляє у свідомості залишилися глибинні зрушення, які пробуджують у них почуття солідарності, відповідальності, справедливості і виводять до нормального людського життя жорстокого і безжального до цього події Ягуара.

Під впливом Наставника залучені у справу спільної боротьби за справедливість пропащі бандити і вбивці Мічений, Жоан Сатана, Жоан Великий не тільки стають ватажками народного опору владі, але перетворюються внутрішньо, олюднюються, а Жоан Сатана

перетворюється в Жоана Апостола, якого ангели несуть на небо (роман “Війна кінця світу”). Показово, що на перший план письменник, як правило, висуває героїв, які, проходячи через пекло соціальної дійсності, що не озлоблюються, а навпаки, як би очищаються від жорстокості, егоїзму, байдужості, піднімаючись до співчуття, участі та любові. Бо любов, на думку письменника, вкладеної в уста нескладного репортера з “Війни кінця світу”, є єдина можливість для людини доторкнутися до щастя: “Вище любові нічого немає в світі, тільки через любов може людина пізнати хоч якесь щастя, дізнатися, що ж мається на увазі під цим” [9:60].

Естетичні принципи М. Варгаса Льоси, що з’єднали в собі установку на реальність як принципову основу художнього світу, оригінальність творчого вимислу, різноманіття літературних прийомів і оповідних модусів (епос, ліризм, комізм) із загальнолюдськими цінностями і вірою в людину, і вивели його в ряд найбільш яскравих представників продуктивних тенденцій в сучасній літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Варгас Льоса, Марио* // Електронний ресурс. – Режим доступу : https://ru.wikipedia.org/wiki/Варгас_Льоса,_Марио
2. *Гетьман З. О.* Драматичний текст як різновид тексту / Зоя Олексіївна Гетьман // Збірник наукових праць. Випуск 25 [“Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики”], (Київ, 2014р.) / відп. ред. Н. М. Корбозерова – Київ. – С. 130-136.
3. *Зацепина В. В.* Соотношение понятий: драматический, драматургический, театральный текст / В. В. Зацепина // Молодой ученый. – 2011. – № 12. Т. 1. – С. 234–236.
4. *Льоса М. В.* La ciudad y los perros / Марио Варгас Льюса. – 1963., – 124 с.
4. *Льоса М. В.* Столкновения культур нет, Аль-Каида это антикультура, это варварство. Марио Варгас Льюса / Интервью ABC, 2004.
5. *Писатели Латинской Америки в литературе.* – М. : Радуга, – 1982. – 400 с.
6. *Электронный ресурс.* — Режим доступу : pravda.com.ua/person/2014/11/11/183669/ Варгас Льюса, Марио // Марио Варгас Льюса про Україну, літературу, диктатуру і гумор.
7. *Booker, M. Keith* Vargas Llosa Among the Postmodernists, Gainesville, FL : University Press of Florida. – 1994, с. 33–48.
8. *Williams, Raymond L.* Vargas Llosa : otra historia de un deicidio, Mexico : Taurus. — 2001. 60 с.

БУРМІСТЕНКО Т. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДИСКУРСИВНИЙ ПРОСТІР ОФІЦІЙНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПРОМОВИ

У статті запропоновано аналіз дискурсивних аспектів функціонування політичної, і зокрема офіційної промови, окреслено пріоритети в тематичі французьких офіційних промов та певні мовні засоби їх реалізації.

Ключові слова: офіційна промова, засоби політичної комунікації, аргументативна модель, легітимність, ситуативна потреба в аргументації, експліцитна та імпліцитна ціль висловлення.

В статье предложен анализ дискурсивных аспектов функционирования политической, и, в частности, официальной речи, обозначены приоритеты в тематике французских официальных речей и определенные языковые средства их реализации.

Ключевые слова: официальная речь, средства политической коммуникации, аргументативная модель, легитимность, ситуативная потребность в аргументации, эксплицитная и имплицитная цель высказывания.

The article presents the analysis of the discursive aspects of the political, and official speeches in particular, outlines the priorities in the subjects of the French official speeches and some linguistic means of their implementation.

Keywords: official speech, means of political communication, argumentative model, legitimacy, the need for situational reasoning, explicit and implicit target of the expression.

Специфіку політичної промови як однієї з важливих форм сучасної комунікації представлено цілим рядом структуруючих ознак. Оскільки політична промова реалізується як дія, за якою, як правило, стоять досить широкі групи суспільства (партії, рухи, організації), то передбачається й високий ступінь її суспільного впливу. Виступ перед великою аудиторією має свої системні особливості й здійснюється за певними правилами (ритуалом). Публічний виступ у цілому орієнтується на існуючі стандарти й норми. У той же час сила мовного впливу може досягатися саме в результаті порушення цих норм.

Бурмістенко Т. В.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей функціонування офіційної політичної промови Президента Франції в дискурсивному просторі.

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, полягає у необхідності пошуку адекватних шляхів інтерпретації такого суспільно-важливого процесу, яким є мовне вираження інтенцій та емоцій в політичних промовах та комплексному висвітленні комунікативних особливостей публічних виступів на матеріалі офіційних промов.

Безпосереднім **об'єктом аналізу** в статті є ораторські промови діючого президента Франції Франсуа Олланда, а саме промови, вимовлені перед аудиторією, перед публікою в умовах безпосереднього контакту між оратором і слухачами. В такий спосіб ми пропонуємо розмежування внемедійних і внутрішнемедійних форм політичної комунікації. Таке розмежування обумовлено модифікацією параметрів аналізу залежно від того, про яку промову йдеться. У сучасному світі будь-яка значима подія, а особливо офіційна промова глави держави, стає предметом трансляції/репродукції в засобах масової інформації. Однак політична промова, яку передано засобами масової інформації, а особливо – яку спеціально призначено для ЗМІ, має свою специфіку й додаткові параметрами впливу, які підлягають окремому розгляду. За рахунок засобів масової комунікації створюється додаткова аудиторія, на яку спрямований мовний вплив. Використання широкого потенціалу технічних засобів стає значним мультиплікуючим фактором масового впливу. Істотні відмінності пов'язані й із процесом візуального сприйняття мовця. Люди, що перебувають в безпосередньому контакті з оратором, сприймають його через призму свого суб'єктивного сприйняття, під своїм кутом зору, у той час як показ публічного виступу на телебаченні вже означає монтаж та інтерпретацію реальної події, розміщення додаткових акцентів. Виходячи з розмежування внемедійних і внутрішнемедійних засобів політичної комунікації, до внемедійної форми можна віднести будь-який публічний виступ політика, хоча при цьому виступ може бути повністю або частково включений в телевізійну

програму. Прикладом внутрішнемедійної форми політичної комунікації є ток-шоу, яке безпосередньо призначене для телебачення з його багатомільйонною аудиторією, та у якому велика роль модератора.

Для того, щоб охарактеризувати протікання політичної/мовної дії в умовах прямого безпосереднього контакту з аудиторією, необхідно брати до уваги умови протікання цієї дії, умови проголошення промови, тобто виявити рівень кондиціональності [7:9]. Рівень кондиціональності включає характер взаємодії між оратором і слухачем. Характер цієї взаємодії може проявлятися в деяких формах:

1) цільова група може являти собою гомогенний утвір (група однодумців, офіційні особи). У цьому випадку, як правило, промова вимовляється в закритому приміщенні, а кількість учасників зустрічі обмежена.

2) цільова група може бути гетерогенною: закрите приміщення, число учасників обмежене (наприклад, парламент),

3) цільова група гетерогенна: кількість учасників не обмежена (наприклад, промова по радіо/телебаченню).

Рівні кондиціональності співвідносяться у свою чергу з функцією мовного акту і його інтенцією. Політична промова актуалізується в полі певної легітимності та набуває яскраво виражену функціональність, її орієнтовано на прагматично обґрунтовану презентацію очікуваних змістовно-понятійних структур. У цілому основний зміст політичної промови полягає в тому, щоб сформулювати мету, цінності й суспільно-політичну стратегію однієї політичної групи стосовно своїх однодумців, а також стосовно своїх політичних опонентів.

У процесі інтерпретації політичної промови істотне значення має такий фактор, як “пошук мінливої точки зору на мінливий мир” [8]. Для сприйняття політичної мови важливе поняття *point of reference* (точки відліку). Воно охоплює час промови, час події й крапку відліку. Політична промова часто виникає з аргументативних реакцій на вже сказане, і ця взаємодія, це зчеплення саме й створює її дискурсивний простір [8:3].

Політична промова в значній мірі формується з раніше зроблених висловлень. Оратор апелює до вже написаного або вимовленого, примикає або конфронтує з певною політичною традицією. У той же час кожна нова промова – це нове бачення, новий погляд і нова перспектива, але одночасно й новий “монтаж миру” [8], причому не тільки в частині створення, але й у частині інтерпретації: це спосіб ставлення до світу, це різні моралі й різні традиції, тому ідентичні слова, застосовані в різних системах, дають різний результат.

Є.І. Шейгал підкреслює, що когнітивний підхід, що застосовується до дослідження політичної комунікації, дозволяє перейти від опису одиниць і структур дискурсу до моделювання структур свідомості її учасників. Моделювання когнітивної бази політичного дискурсу здійснюється через аналіз фреймів і концептів політичного дискурсу, метафоричних моделей і стереотипів, що лежать в основі політичних упереджень [3:9–10]. Політична промова як мовна дія в значній мірі проявляється через систему вживаної аргументації. У той же час аргументація мовної дії залежить від політичної події. У системі суспільно-політичної комунікації аргументація й аргументативна стратегія виконують особливу функцію. По своїй суті складність аргументативної системи прямо пропорційна складності механізмів суспільної взаємодії. Ознакою сучасних демократичних суспільств є перевага дискурсивних форм взаємодії над директивними. Це означає, що дискурс переважає над наказами й застосуванням сили.

На думку Й. Коппершмидта, у демократичних суспільствах існує постійна й увесь час зростаюча “потреба в кооперації”, яка реалізується через аргументацію при обґрунтуванні мотивації тих або інших дій. Це диктується інтересами самозбереження суспільства й інтересами суспільних груп, орієнтованих на досягнення хоча б мінімального рівня лояльності стосовно прийнятих ними політичних рішень [10:52].

Одночасно Й. Коппершмидт виявляє цілий ряд передумов, необхідних для ефективного функціонування аргументації в суспільній і політичній сферах. До таких передумов виносяться: 1)

індивідуальна здатність аргументувати, 2) індивідуальна готовність аргументувати, 3) соціокультурна необхідність аргументувати, 4) ситуативна потреба в аргументації [10].

Індивідуальну здатність до аргументації можна розуміти як наявність певної індивідуальної компетентності, яку повинні мати суб'єкти, щоб брати участь у процесі аргументації. Реконструкція подібних аргументативних здатностей здійснюється вже в рамках психології. Індивідуальна готовність аргументувати в цілому ґрунтується на сильній мотивації суб'єкта комунікації й на певному потенціалі аргументів. Соціокультурна необхідність аргументації спирається на те, що процес аргументації є невід'ємною частиною сучасного суспільного життя, навіть якщо цей процес стає просто засобом досягнення вузьких інтересів певних суспільних груп.

Проте саме через аргументацію здійснюється демократично оформлена участь громадян у прийнятті суспільно значимих рішень. Аргументативна стратегія стає також єдиним легітимним способом розв'язання суспільних конфліктів. П. Бурд'є вказує на зростаючу роль аргументації, яка є свого роду “символічним капіталом” [9]. Саме тип аргументації задає свого роду раціональні параметри, що дозволяють оцінювати рівень раціональності тієї або іншої суспільної дії. У той же час Ю. Хабермас розглядає аргументацію в якості “дискурсивного включення” у систему комунікативної дії, потреба в якому виникає лише тоді, коли базисна основа комунікативної дії стає хибкою [11:211]. При такій системі обґрунтування знімається абсолютизація аргументативної дії як модусу суспільної й міжособистісної поведінки. Аргументативна сила мовного переконання формується на основі цілого ряду різнорівневих факторів, до яких відносяться, зокрема, ситуативні (місце й час), медійні (безпосередня або опосередкована комунікація), а також ряд інших факторів. Однак, у рамках даного дослідження актуальність і інтерес представляють аргументативні моделі, які виявляються на рівні мовних структур, що піддаються формалізації і дозволяють виявити й порівняти схему аргументації в промовах різних ораторів. Поняття аргументації й

аргументування, включає також аспект впливу аргументації на слухача.

Розвиток і функціонування політичного дискурсу тісно пов'язано також із проблемою мовної політики і мовного регулювання. Функції мови як засобу інтеграції є одночасно й засобом завоювання або зміцнення політичного панування. Зміни в політичному дискурсі країни можуть мати як плановий, так і позаплановий характер. Наприклад, зміни може бути розпочато політичним лідером для стабілізації свого панування. У цьому випадку можна говорити про спробу розв'язати актуальні політичні завдання в категорії символів. Зміни можуть бути також результатом і реакцією на нові зовнішні обставини.

Адміністративно-управлінський, юридичний, науковий дискурси є по своїй природі схематизованими, нівельованими й нормованими. Політичний дискурс є більш гнучким, спонтанним, новативним і емоційним. Особливо це відбивається в ораторській промові.

Політична промова будується саме на протиставленні. Це означає, що існують внутрішні залежності окремих складових дискурсу. Цим пояснюється й таке явище, як “обтяженість” тих або інших зовні нейтральних політичних понять. Проте вони обтяжені, тому що під час їх вживання можуть виникати негативні асоціації, засновані на тому, що в дискурсивному просторі зберігається взаємодія з іншими супутніми складовими. Неминучий асоціативний зв'язок між минулим і сьогоденням при вживанні певних лексичних одиниць підтверджує просторовий характер суспільно-політичної мови.

У співвідношенні й взаємодії понять “політична комунікація” і “політичний дискурс” важливим є поняття легітимності, мислення в дусі легітимності. Питання легітимності було й залишається центральною темою теоретичних досліджень демократичної орієнтації й політико-соціологічного аналізу в рамках політичної науки.

Легітимність означає визнання того або іншого суспільного утворення в певній пануючій ієрархії. Основа конституційних

форм керування в сучасній демократичній правовій державі полягає в тому, що політичне панування потребує схвалення й, у зв'язку з цим – обґрунтування. Як схвалення, так і обґрунтування, реалізуються через політичну комунікацію. Категорія легітимності може існувати лише в умовах демократичної конституції й демократичної системи цінностей. Легітимність є як би границею між політичною культурою й політичною структурою, між думками, прийнятністю, з одного боку, і нормами й суспільними інститутами, з іншої сторони.

Влада, утримання влади вимагає постійного комунікативного відновлення, а комунікація являє собою не одноразовий акт, а безперервний іманентний процес. Демократичні системи залежать від комунікації не тільки в силу необхідності виживати, сама політична комунікація все більшою мірою визначає процес повсякденної політичної практики. Життєздатність політичних систем не в останню чергу пов'язано з їх умінням правильно вести комунікацію. Якщо додержуватися логіки теорії Сарцинелли, то виходить, що такі поняття, як держава, державна політика вже давно не є тим, чим вони були раніше: централізованими монополіями еліти з латентним загрозливим потенціалом. Ця модель відповідає в значній мірі розумінню держави 19 століття. Сучасна держава, якщо вона прагне бути діючою, усе більшою мірою усвідомлює себе як кооператив, що координує, “переговоріє” і “комунікативне”. Навіть авторитарним політикам потрібно підкріплення у вигляді моделі дії, орієнтованої на кооперацію, мотивацію, комунікацію, консенсус і суспільне визнання.

Аргументативна стратегія базується на певних аргументативних моделях. А ці моделі, в свою чергу, проявляються й реалізуються в рамках цілого комплексу параметрів, які є визначальними, зокрема, для розкриття специфіки французької офіційної промови.

Лінгвістичне дослідження значного корпусу французьких офіційних промов може спиратися на принцип контрастивного аналізу й, отже, на використання при аналізі певного параметра

зіставлення. Саме в такий спосіб представляється можливим проаналізувати функціональне й структурне різноманіття офіційних промов відповідно до їхніх певних основних ознак.

Пропонуються наступні параметри зіставлення: 1) формули звертання до аудиторії та політичних опонентів; 2) співвідношення між використанням форм однини й множини в першій особі; 3) атрибутивне поле; 4) темпоральні відносини; 5) дейктичні слова в структурі аргументації; 6) формули акцентування; 7) слогани.

У цьому зв'язку представляється можливим виявляти експліцитні й імпліцитні цілі висловлення, а також установлювати їх співвіднесеність. Так, наприклад, експліцитною метою виступу може бути ювілей міста, підприємства або видатної особистості, а імпліцитної – актуальна злободенна ситуація й необхідність позначити стосовно неї свою позицію. У такий спосіб проблема експлікації або імплікації політичних цілей проектується на рівень ситуації. Рівень ситуації співвідноситься із двома типами висловлень, а саме: а) висловленнями, орієнтованими на ситуацію, б) висловленнями, орієнтованими на адресата, в) висловленнями, що співвідносяться з конкретним завданням.

Однією з характерних рис сучасних офіційних політичних промов стало певне стирання традиційного чіткого протиставлення тем, що дискутуються. В кінці минулого століття (якщо розглядати партії в опозиції), то традиційно в кожній з них були свої пріоритети в колі актуальних питань, особливо це стосувалося внутрішньополітичної тематики. За останні десятиріччя контрасти в домінуючій тематиці в значній мірі ослабнули.

На початку нового тисячоріччя для французької офіційної промови вже характерна загальна, більш глобальна тематизація проблем:

1. Об'єднана Європа.
2. Проблеми тероризму.
3. Асиміляція іммігрантів.
4. Французька історія.
5. Образ майбутнього.
6. Освіта і наука.

7. Молоде покоління, взаємодія поколінь.
8. Навколишнє середовище й розвиток нових технологій.
9. Глобалізація економіки.
10. Проблема зайнятості.

Всі теми, у значній мірі загальні для представників різних політичних партій, було представлено різною дискурсивною реалізацією.

Французький президент в своїх промовах активно використовує різні типи метафор. В аналізованих промовах найбільш яскраво представлено концептосферу “Війна” з характерними поняттями: *перемога, завоювання, сутичка, суперник, битва, зброя, боротися, битися, рана, ворог, захоплення*: “*Je veux **gagner** ... Je veux **conquérir le pouvoir**, mais je ne suis pas **un vorace**, ... **poursuivre le combat** qui est le sien pour le progrès... Dans cette bataille qui s'engage, je vais vous dire qui est mon **adversaire**, ... ce sera **un long combat**, une dure épreuve mais que nous devons montrer nos armes. ... Je sais que **le combat sera rude**, ... Nous **combattons** les déserts médicaux. ... **je lutterai** contre tous les trafics, toutes les mafias. ... C'est terrible de **mener une bataille** contre l'échec scolaire, qui fait chaque année plus de 150 000 **victimes**, ...* [10].

Аргументативна стратегія Ф. Олланда нерідко вибудовувалася саме в такий спосіб (особливо це характерно для його передвиборної риторики), коли він як би *a priori* окреслював своїх союзників і однодумців та опонентів (ворогів). Але останнім часом у французькому політичному дискурсі спостерігається різка зміна парадигми й одночасно нова диференціація всього політичного дискурсу. Домінуючим мотивом останніх 6 місяців став мотив реформ, який торкається всіх сфер життя суспільства (охорона здоров'я, пенсійне забезпечення, структура економіки, вища освіта, соціальні виплати).

Традиційно у французькій суспільно-політичній мові був представлений еволюційний і революційний напрямок. Якщо за останні десятиріччя на рівні партій спостерігалось деяке зниження порога конфронтативності й перехід до еволюційної системи

взаємодії, то зараз нову силу набирає протестний напрямок дискурсу.

Описуючи фінансовий сектор і своє невдоволення становищем в країні Ф. Олланд часто вживає різні метафори: “*Les banques, sauvées par les Etats, mangent désormais la main qui les a nourries.*”, “*Les produits financiers toxiques*”, “*Commencé dans la virevolte, ce quinquennat finit dans la tourmente*” [10].

Проаналізувавши деякі промови Франсуа Олланда за перші роки його президентства, можна зробити висновок, що промови є на рідкість палкими. У них проявляється нехарактерна для Олланда поведінка, підвищення тону, різкість в висловлюваннях, активне використання переважно метафоричних моделей концептуальної сфери “Війна”. Все це не кращим чином поєднується з миролюбним іміджем політика.

Висновки

Таким чином, дискурсивний простір офіційної політичної промови розгортається як реальність існуючих елементів у їх зіткненні, у результаті системи взаємодій, взаємозалежностей і взаємовпливу. Для сучасного французького політичного дискурсу в цілому характерний певний набір аргументативних моделей, який є загальним і універсальним. Однак різні політики актуалізують ці моделі в різному співвідношенні, залежно від політичного статусу. У процесі функціонування дискурсу особливе значення набувають способи зчеплення його складових елементів, які підкоряються риторичній меті й загальній політичній інтенції. Але можна констатувати, що на сучасному етапі розвитку політичного дискурсу відбуваються нові процеси зміни мовних стратегій, запозичення й “перерозподілу” ціннісних орієнтирів, а також нової диференціації всього політичного стилю. Проведене дослідження дозволило поглибити вивчення особливостей вираження наміру та засобів відбиття думки оратора в офіційній промові. **Перспективи подальшого дослідження** вбачаємо у поглибленому вивченні метафоричних засобів та стилістичних фігур для вираження наміру мовця в офіційній промові та здійснення аргументативного впливу на адресата.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Барт Р.* Избранные работы: Семиотика. Поэтика / Ролан Барт; – М. : Прогресс, 1994. – 616 с.
2. *Демьянков В. З.* Интерпретация политического дискурса в СМИ // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования : Учебное пособие / Отв. ред. М.Н. Володина. М. : Изд-во Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова, 2003. – С. 116-133.
3. *Шейгал Е. И.* Семиотика политического дискурса / Шейгал Елена Иосифовна // Диссертация доктора филологических наук : 10.02.01. – Волгоград, 2000. – 431 с.
4. *Кубрякова Е. С.* Об исследовании дискурса в современной лингвистике / Елена Самойловна Кубрякова // Филология и культура. Материалы 3-й Международной конференции. Ч. 1. – Тамбов, 2001. – С. 8–11.
5. *Лакофф Дж.* Метафоры, которыми мы живем / Д. Лакофф, М. Джонсон; [пер. с англ. Н.В. Перцова] // Теория метафоры : сб. пер. / вступ. ст. и сост. Н.Д. Арутюновой; пер. под общ. ред. Нины Давидовны Арутюновой, Марины Андреевны Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–415.
6. *Будаев Э. В.* Становление когнитивной теории метафоры / Будаев Эдуард Владимирович // Лингвокультурология. – Екатеринбург – 2007. – № 1. – С. 7-11.
7. *Чудинов А. П.* Когнитивно-дискурсивное описание метафорической модели. – [Электронный ресурс] / Чудинов Анатолий Прокопьевич – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/kognitivno-diskursivnyy-analiz-metafor-v-politicheskoy-kommunikatsii>.
8. *Шкловский В. М.* Энергия оман. М., 1981. – 78 с.
9. *Юдина Т. В.* Теорія суспільно-політичної мови / Юдина Татьяна Валерьевна. – М., 2001. – 128 с.
10. *Libération. Politique* // [Электронный ресурс] / François Hollande – Режим доступа : http://www.liberation.fr/politiques/2012/01/22/je-suis-venu-vous-parler-de-lafrance-et-donc-de-la-republique_790244
11. *Хабермас Ю.* Моральное сознание и коммуникативное действие / Юрген Хабермас. – СПб. : Наука, 2001. – 382 с.

ВАСИЛЬЄВА Т.О.

*Київський національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана*

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *DERECHOS/* *ПРАВА* В ІСПАНОМОВНОМУ ДИСКУРСІ УРЯДОВИХ ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЙ (на матеріалі стенограм іспаномовних урядових прес-конференцій)

Статтю присвячено дослідженню засобів мовного втілення концепту *DERECHOS/ПРАВА* в концептуальному просторі іспаномовних урядових прес-конференцій із урахуванням його поняттєвої, образно-перцептивної та ціннісної складових і з використанням фреймових структур моделювання.

Ключові слова: концепт, поняттєва, перцептивно-образна та ціннісна складові концепту, метафорична профілізація концепту, фреймова модель.

Статья посвящена исследованию средств языкового воплощения концепта *DERECHOS/ПРАВА* в концептуальном пространстве испаноязычных правительственных пресс-конференций с учётом его понятийной, образно-перцептивной и ценностной составляющих и использованием фреймовых структур моделирования.

Ключевые слова: концепт, понятийная, перцептивно-образная и ценностная составляющие концепта, метафорическая профилизация концепта, фреймовая модель.

The article deals with studying the peculiarities of the verbalization of the concept *DERECHOS/RIGHTS* in the Spanish Governmental Press-conferences` conceptual space taking into account its conceptual, figurative and evaluative constituents and using frame models.

Key words: concept, conceptual, figurative and evaluative constituents, metaphorical profiling, frame model.

Актуальність обраної теми дослідження зумовлено необхідністю комплексного вивчення концептуального простору іспаномовної урядової прес-конференції як різновиду дискурсу публік рілейшнз у світлі когнітивно-дискурсивної парадигми, яка є домінуючою в сучасній лінгвістиці.

Васильєва Т.О.

Об'єктом дослідження в цій статті обрано концептуальний простір іспаномовних урядових прес-конференцій як різновиду дискурсу паблік-рілейшнз.

Предмет дослідження становлять мовні засоби об'єктивації концепту DERECHOS/ПРАВА́, який є складовою дискурсивної конфігурації концептів, що складають концептуальне поле іспаномовного дискурсу урядових прес-конференцій.

Мета викладу виявити особливості вербалізації зазначеного концепту.

Матеріалом дослідження слугували стенограми прес-конференцій уряду Іспанії за 2004-2014 роки (період двох каденцій соціалістичного уряду Хосе Луїса Родрігеса Сапатеро та чинного уряду, очолюваного головою Народної партії - Мар'яно Рахом з кінця 2011 року).

Виявлення інтересу до концепту DERECHOS/ПРАВА́ не є випадковим, оскільки в демократичному суспільстві людина, її права та свобода є найвищою цінністю. Саме у забезпеченні громадянських і політичних прав особистості, реальної рівності громадян перед законом полягає пріоритет демократичної держави. Тому тема громадянських прав широко обговорюється у суспільстві, а концепт DERECHOS/ПРАВА́ представлений у дискурсивному діапазоні - від промов та прес-конференцій влади до обговорення на інтернет-форумах. Проте зміст даного концепту відрізняється в різних культурах. З'являються певні національно-специфічні риси, які віддзеркалюють зміни соціально-економічного характеру, що відбуваються в тій чи іншій країні. Незважаючи на важливість та актуальність даного концепту, він залишається поза увагою лінгвістів. Нам відома робота російського мовознавця Орлової Н. В., яка досліджує концепт права людини у російському мережевому дискурсі [1]. Але на жаль цей концепт недостатньо досліджений у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. Що зумовлює **новизну наукової статті**, яка полягає у першій спробі проаналізувати концепт DERECHOS/ПРАВА́ в іспаномовному комунікативному просторі.

У своєму дослідженні ми керуємось визначенням концепту Воркачовим С. Г., Карасиком В. І., Приходьком А. М. як “багатовимірного ментального утворення”, яке включає “поняттеву, образно-перцептивну та ціннісну складові” [2:95]. “Поняттева складова відображає ознакову та дефініційну структуру концепту, образно-перцептивна компонента фіксує когнітивні метафори, які утримують концепт в мовній свідомості” [3:27], та, отримуючи аксіологічну конотацію пропусканням через “сито етнопсихологічної оцінки”, концепт набуває валоративно-ціннісної складової [4:55].

Для повнішого дослідження концепту скористаємось також фреймовими моделями, запропонованими Жаботинською С. А. Як зазначає дослідниця, усі елементи концепту поєднані у складі певної концептуальної схеми чи структури. Вона може не мати прямих мовних засобів для своєї експлікації та може бути реконструйована в результаті інтроспекції дослідника, його вміння побачити за множиною різноманітних фактів мови певну закономірність [5:82].

Дослідження номінативного поля концепту, тобто сукупності усіх мовних засобів, що об’єктивують, репрезентують, вербалізують концепт, передбачає визначення його номінативного ядра або ключового слова, яке є прямою номінацією концепту [6:68]. Ядро концепту є його поняттевою складовою. Матеріалом дослідження поняттевої складової концепту слугували статті енциклопедичного, тлумачного та синонімічного словників [7, 8, 9], що містять ключову лексику *derecho*.

Етимологічно іменник DERECHOS/ПРАВА́ походить від прикметника, що має значення *правий, прямий, рівний, чіткий, справедливий, обґрунтований, законний*. Етимологічні витоки концепту беруть початок від латинського слова *directus*, що означає *lo recto (пряме), lo rígido (тверде, жорстке, непохитне)*[7]. Лексема *derecho* має такі значення: 1. *прикм.* Прямий, твердий, непохитний, що не відхиляється у різні сторони, не відхиляється від прямого шляху; 2. *прикм.* сильний бік тіла, протилежний тому, де знаходиться серце; 3. *прикм.* законний, обґрунтований,

справедливий; 3. *ім.* справедливість; 4. *ім.* повноваження робити чи вимагати все, що встановлене законом чи владою [8]. Отже, іспанській мові притаманна як суб'єктна, так і ад'єктивна вербалізація зазначеного концепту. Мовна реалізація концепту DERECHOS спирається переважним чином на іменник *Derecho* (*право*). Поняттєва складова концепту витлумачується як сукупність норм, що встановлюють обов'язки і надають повноваження, закладають підвалини співіснування осіб у суспільстві, метою яких є гарантувати членам суспільства мінімальну безпеку, визначеність, рівноправність, свободу та справедливість [9]. Право – це соціальне явище, яке регулює поведінку осіб лише у суспільстві. Зазначене юридичне упорядкування неможливе поза суспільством. Синонімічний ряд досліджуваного концепту представлений лексемами: *justicia, legalidad, equidad, código, privilegio, razón, jurisprudencia, abogacía* [7].

Поняттєвий субстрат досліджуваного концепту поглиблюється за допомогою лексичних одиниць, що номінують ознаки прав, уточнюють його різновиди. Атрибути концепту диверсифікують права за різновидами: *derechos humanos, derechos fundamentales, derechos civiles* тощо; за ознакою часу: *derechos tradicionales, derechos de nueva generación*.

Ядром семантичного поля зазначеного концепту є права людини – DERECHOS HUMANOS, що витлумачуються як сукупність повноважень та гарантій, які будь-яка особа повинна мати з метою захисту своєї фізичної цілісності та моральної гідності (захисту своєї фізичної неушкодженості та збереження людської гідності). Слот DERECHOS HUMANOS представлений словосполученнями: *derecho a la integridad física, derecho a la vida, derecho a la igualdad entre seres humanos, derecho a la seguridad, derecho a la dignidad de mujeres que sufren la violencia por el hecho de ser mujeres, derecho al empleo, derecho de manifestación, derechos a libertad de expresión; derecho a justicia gratuita* [10].

Полю концепту DERECHOS притаманна опозиція двох його полюсів, один з яких стійко асоціюється із відсутністю чи

обмеженістю прав та має негативну оцінку, а протилежний – із рівноправністю усіх громадян, що надає йому позитивної оцінки. Під час руху від крайньої негативної точки до позитивного полюсу утворюється концепт *AMPLIACIÓN DE DERECHOS*, який можна назвати концептом-конектором (за Приходьком А. М. [4:246]) між об'єктами антонімії на семантичному полі *DERECHOS*. Отже, базовою семантичною опозицією для концептуального поля зазначеного концепту є опозиція *DESIGUALDAD* → *IGUALDAD*. Ключове слово (ім'я концепту) *DERECHOS* співвідносить досліджуваний концепт із двома рядами опозиційних концептів. Перший ряд конкретизує концепт *DESIGUALDAD*: *discriminación en la raza, la lengua, el sexo, la religión; diferencia salarial en trabajos iguales; privilegio de unos con exclusión de los demás; violencia de género, dominación de hombre sobre el mujer* у прес-конференціях соціалістичного уряду Х.Л. Родрігеса Сапатеро. Для порівняння, у стенограмах прес-конференцій М. Рахоя зазначений концепт актуалізується словосполученнями: *la discriminación por razón de edad en el empleo; discriminación salarial; discriminación multiple, discriminación en el ámbito profesional, laboral, y también el familiar; todo tipo de desigualdad; falta de igualdad*. Інший асоціативний ряд одиниць, номінує концепт *IGUALDAD*: *paridad, no discriminación, accesibilidad universal, integración social y profesional* та *presencia equilibrada de los hombres y mujeres, el equilibrio en el reparto de las responsabilidades del hogar, corresponsabilidad*. По мірі досягнення своєї мети концепт *DESIGUALDAD* перетворюється або близько наближається до концепту *IGUALDAD*.

Рух від нерівності прав до рівноправності здійснюється завдяки процесу, номінованому словосполученням *AMPLIACIÓN DE DERECHOS* (розширення прав), актуалізованим у стенограмах уряду Сапатеро. На відміну від прес-конференцій попереднього уряду у стенограмах чинного уряду концептом-конектором між опозиційними полюсами досліджуваного концепту є *PLENITUD DE DERECHOS* (повнота прав). Зміною акценту із розширення прав на повноту прав уряд М. Рахоя намагається вплинути на свідомість суспільства, створюючи імідж більш успішного уряду,

здатного не просто розширити права громадян країни, а забезпечити їх повноту.

Концепт DERECHOS неможливий без суб'єкта як єдино можливого джерела наявності чи відсутності прав. За темами урядових прес-конференцій в соціальному просторі Іспанії вимальовуються такі соціальні групи, що потребують розширення своїх прав, а значить є суб'єктами у когнітивній схемі досліджуваного концепту: *personas con discapacidad, mujeres, jóvenes, menores, las personas mayores, homosexuales, confesiones*. Це категорії соціальних груп людей, найбільше ущемлених у правах, які потребують негайного втручання уряду. Серед них – інваліди, люди із фізичними і розумовими вадами, які потребують особливої уваги до себе з боку уряду, який може посприяти подолати ті фізичні і моральні перешкоди, що відокремлюють їх від решти суспільства і примушують їх залишитися наодинці із своїми проблемами, відчувати себе людьми другого сорту: *ciudadanos de segunda, personas discapacitadas, colectivo de personas con discapacidad, personas con deficiencia auditiva*. Діяльність уряду із розширення прав об'єктивується словосполученнями із абстрактними іменниками із семою “включення у суспільство”: *accesibilidad universal, acceso preferente a la , integración social y profesional, participación en la vida de la comunidad, inserción laboral del colectivo de personas con discapacidad, inclusión social*.

Концепт *discriminación en sexo* репрезентовано номінаціями *desigualdad de género, violencia de género, discriminación de los homosexuales*.

Концептуальне поле зазначених концептів теж має вигляд вісі обмеженість – рівність прав, де негативний полюс DESIGUALDAD репрезентовано асоціативним рядом: *diferencia salarial en trabajos iguales, desempleo femenino sigue siendo mayor al masculino; dificultades para consiliar la vida familiar y profesional; el grueso de las responsabilidades asumido por las mujeres, “brecha salarial” de género, discriminación salarial, desigualdad en el empleo*.

Рух до полюсу IGUALDAD актуалізується за допомогою явищ, номінованих такими словосполученнями: *una mayor tasa de*

actividad, una mayor participación de la mujer en el trabajo, pasar de la igualdad legal a la igualdad real, incorporación de todas las mujeres a la Sociedad de la Información, presencia equilibrada de mujeres y hombres e incrementar la participación de las mujeres en puestos de decisión.

Явище дискримінації жінки, позначене словосполученням VIOLENCIA DE GÉNERO, є крайньою формою вираження нерівності прав чоловіка та жінки у суспільстві. Власне наслідком нерівноправності чоловіка та жінки є насильство над жінкою. Сама соціальна структура суспільства покриває це жахливе соціальне явище і надає йому законності (“... *una desigualdad en origen que radica en lo que es dominación que durante siglos ha ejercido un sexo sobre otro*” (04.03.05)[10]). Отже, насильство над жінкою є наслідком існуючої моделі суспільства, і покінчити з ним можна лише змінивши цю модель, яка передбачає домінування чоловіка над жінкою. Відповідальність за вирішення цієї проблеми лежить на державі, яка повинна змінити існуючу модель суспільства, застосувати усі можливі засоби та заходи для попередження насильства над жінкою та захисту потерпілих. Зазначений концепт можна вважати лінгвокультурним концептом іспанського соціуму, оскільки саме в іспанському суспільстві воно набуло найбільшої непривабливості і небезпеки для жінок і є однією із найболючіших проблем іспанського суспільства та уряду зокрема. Попри проголошену Конституцією Іспанії повну рівноправність чоловіків та жінок, в Іспанії є непоодинокими випадки знущання та навіть вбивства жінок колишніми чоловіками. Причому кількість подібних випадків настільки велика, що потребує об’єднання зусиль усього суспільства. (“*Violencia se cobra cada año un número insostenible de mujeres asesinados por sus parejas*”(04.03.04)[10]). Це явище пов’язане із релігійними віруваннями та помилковим уявленням і нормами поведінки, які принижують жінку та передбачають перетворення її у жертву. Згідно із стереотипом християнської поведінки жінка має бути покірною, слабкою, стриманою та скромною. Натомість, чоловік повинен бути агресивним, нестриманим, владним та брутальним. На основі цих

Васильєва Т.О.

зразків поведінки утворюється стереотип поведінки чоловіка та жінки, причому остання не усвідомлює свого невідгідного становища: *“Hay muchos siglos de desigualdad y de subordinación de las mujeres en la cultura social, ya no sólo de este país, sino del mundo. Si algo es indudable, es que es la desigualdad lo que subyace en el crimen de la violencia de género”* (22.02.08) [10]. Концептуальне поле досліджуваного концепту містить суб’єкта насильства над жінкою та об’єкт його знущання – жінку, колишню дружину, подругу. Синонімічний ряд суб’єкта зазначеного концепту містить такі лексеми: *ex pareja, ex compañero o ex marido, maltratador, agresor, violento, asesino, verdugo*. Об’єкт концепту репрезентований таким синонімічним рядом: *mujeres maltratadas, mujeres objeto de malos tratos o violencia, mujeres víctimas de malos tratos, mujeres que sufren malos tratos, personas amenazadas, mujeres asesinadas por sus parejas*. Поняттєва складова зазначеного концепту представлена акціональним фреймом: ДЕЩО агєнс *maltratador* ДІЄ на ДЕЩО пацієнс *mujer* за допомогою ДЕЩО інструмента *violencia*, який має більш точніші номінації: *asesinato, maltrato, amenazas, humillación*. Домінування чоловіка над жінкою існувало століттями в Іспанії і закарбувалось у колективній свідомості як невід’ємна риса буття, хоча є негативним явищем, притаманним іспанському суспільству: *“... una desigualdad en origen que radica en lo que es dominación que durante siglos ha ejercido un sexo sobre otro; una manifestación latente en la conciencia colectiva y tiene su plasmación más clara en el ámbito de las relaciones afectivas”* (22.02.08) [10]. Образно-перцептивна складова зазначеного концепту репрезентована когнітивною метафорою *violencia de género – un mal* (насильство над жінкою – зло), де зло представлене як хвороба, злочин, знущання, трагедія, потворність, смерть, ганьба: *una lacra terrible, una de las peores lacras de nuestra sociedad, una plaga, una lacra de la agresión, una lacra de la humillación, un delito grave, un escarnio, la terrible sangría, una gran alarma social, una tragedia, un fenómeno grave que asola a la sociedad española, un problema serio para la sociedad, una gran vergüenza, un maltrato físico y psicológico, esa monstruosidad, la*

Васильєва Т.О.

muerte de mujeres en su domicilio. Концепт VIOLENCIA DE GÉNERO знаходиться на негативному полюсі вісі DESIGUALDAD – IGUALDAD. Розширення прав жінки, що призводить до паритету у суспільстві осіб чоловічої та жіночої статі, включає також рух від насильства над жінкою до її захисту шляхом об'єднання зусиль усього суспільства, спільних скоординованих дій усіх гілок влади і оголошення війни цьому явищу. Тому по мірі руху до полюсу IGUALDAD досліджуваний концепт профілюється за допомогою метафори війни *lucha contra la violencia de género – una guerra*. Сприйняття діяльності по боротьбі із насильством над жінкою як ведення війни вербалізується за допомогою військової термінології: іменників *batalla* (битва, бій) – “*Invitamos, por tanto, a todos los hombres y a todas las mujeres de España a sumarse a esta batalla contra la violencia que sufren las mujeres; un objetivo crucial de esta legislatura: plantear una batalla frontal en todos los ámbitos contra la violencia de género, la violencia intrafamiliar, la violencia doméstica y la violencia contra las mujeres” (17.09.04); “Es una batalla de toda la sociedad a los maltratadores y en complicidad con todas las víctimas” (13.06.08); “*Es este un fenómeno lo decía la Vicepresidenta grave y el Gobierno quiere encabezar la necesaria rebelión social contra este fenómeno; una rebelión que tienen que protagonizar mujeres y hombres” (04.06.04); “*La dominación hay que combatirla; combatir la violencia padecida por las mujeres” (14.05.04)[10].***

Валоративно-ціннісна складова зазначеного концепту профілюється за допомогою метафори *violencia de género – un delito*, що свідчить про вкрай негативну оцінку розглянутого явища в іспанському суспільстві. Згідно цієї метафоричної моделі суб'єкт, що здійснює насильство над жінкою, є злочинцем, який підпадає під дію кримінального кодексу: *violento, asesino, detenido, juzgado*: “*Quien agrede a una mujer por el mero hecho de serlo es, sencilla y llanamente, un delincuente y, por lo tanto, el peso de la Ley debe recaer sobre él con toda la fuerza; también el peso del aislamiento social. Tolerancia social cero, tolerancia social cero” (13.06.08)[10]. Об'єкт його злочину номінується як *víctima*. Держава, керуючись законом*

La Ley Integral contra la violencia de género та підтримкою державних установ, суспільних організацій та громадськості *Gobierno, el Ministerio de Igualdad, la Delegación del Gobierno contra la violencia de género, Ayuntamientos, Comunidades Autónomas, ONGs, sociedad civil*, висуває звинувачення злочинцям у суді: “... *pone coto al acoso sexual o por razón de sexo con un procedimiento específico para su sanción y para su resolución ante los Tribunales. Como delito grave que es el ejercicio de la violencia contra la mujer, ha de ocupar de manera especial a los jueces, al sistema judicial, y por supuesto al Gobierno, del que se exigen políticas activas e iniciativas concretas*” (22.02.08) [10].

Шлях до рівноправності передбачає знищення явища насильства над жінкою. Наближаючись до полюсу IGUALDAD зазначене явище актуалізується за допомогою словосполучень із сфери *lucha con la esclavitud, enfermedad, una planta mala* та інших: *romper las cadenas de la dependencia, erradicar malos tratos, superar la lacra, desterrar los sentimientos de la desigualdad, fomentar la equidad de género, promover la igualdad de las mujeres en el mundo que todavía con frecuencia nos trata como inferiores*. Боротьба із крайньою формою нерівноправності потребує зміни ставлення до жінки у суспільстві, запровадження нових стереотипів у культурі та вихованні, надання рівних можливостей чоловіку та жінці при влаштуванні на роботу, поєднання професійної діяльності із турботою про родину.

Рівність прав передбачає відсутність привілеїв будь-якої соціальної групи громадян та обмеження прав, виключення із суспільства інших соціальних груп. Нерівність прав на ґрунті статевої приналежності охоплює широку групу громадян, що мають нетрадиційну сексуальну орієнтацію. Соціалістичний уряд Іспанії одним із перших у Європі подбав про розширення прав гомосексуалістів, ухваливши закон про надання вищезгаданий групі людей права укладати шлюб. Тому концепт AMPLIACIÓN DE DERECHOS вербалізується в іспаномовній урядовій прес-конференції словосполученнями *legalizar los matrimonios gays, equiparación de los derechos de los homosexuales a efectos de contraer*

matrimonios, eliminar una discriminación injustificada, eliminar todas las discriminaciones que frenan la realización de las personas a través del ejercicio del derecho de poder contraer matrimonio; la grandeza de los derechos civiles con independencia de su orientación, identidad sexual. Розширення прав гомосексуалістів не впливає на свободу та не обмежує права решти громадян країни: *no restringe ni la libertad ni el derecho de nadie; no afecta ni a la libertad ni a los intereses dignos de tutela de los derechos del resto de personas* (30.06.05)[10].

За чинного уряду Народної партії концепт DERECHOS доповнюється іншим змістом. В момент приходу до влади уряду М. Рахоя в 2011 році економіка Іспанії перебувала в стані кризи, яка призвела до збільшення рівня безробіття, що відобразилось на дискурсі урядових прес-конференцій: появи нового виміру досліджуваного концепту *derecho al trabajo/право на працю* та опозиційних концептів на вісі *igualdad-desigualdad: igualdad de oportunidades i discriminación salarial. Por eso, por primera vez, es objetivo prioritario la igualdad de oportunidades en el ámbito laboral y la lucha contra la discriminación salarial* (12.09.14) [10]. Суб'єкти семантичного поля зазначеного виміру концепту є різноманітними. Серед них виокремлюються – *jóvenes, personas con discapacidad, mujeres, personas mayores*. Валоративно-ціннісна складова двох полюсів зазначеного концепту виявляється в атрибутах його суб'єктів: *mujeres víctimas de discriminación salarial retributiva; grupos especialmente vulnerables; la discriminación por razón de edad en el empleo; España, es un país con unas tasas de desempleo juvenil absolutamente inadmisibles*; та використанні предикатів, що позначають діяльність уряду, спрямовану на розширення прав даних суб'єктів: *promover, mejorar, avanzar: promover que los más mayores continúen en su vida laboral; promover el derecho al trabajo de las personas con discapacidad en condiciones que garanticen la igualdad de trato y la no discriminación; avanzar hacia la presencia equilibrada de mujeres y hombres e incrementar la participación de las mujeres en puestos de decisión; mejorar las oportunidades laborales de los jóvenes y su empleabilidad* [10]. На опозиційному полюсі

семантичного поля концепту присутні номінації: *plena igualdad, igualdad salarial, igualdad de oportunidades en el empleo*.

Образна складова концепту *derecho al trabajo/право на працю* профілюється когнітивною метафорою війни *desempleo guerra*: *combatir la discriminación múltiple, la lucha contra el desempleo y la creación de empleo son la principal prioridad del Gobierno* (29.07.14); орієнтаційною метафорою руху: *aunque el empleo para las personas con discapacidad ha evolucionado favorablemente durante estos últimos años, aún queda mucho camino por recorrer para su plena inclusión en el mercado laboral* (12.09.14) [10].

Процес розширення прав іспанських громадян, що висвітлюється в урядових прес-конференціях Іспанії, охоплює і інші сфери життя суспільства та інші прошарки населення. До периферії зазначеного концепту належать *derechos de acceso a la información y participación pública de acceso a la Justicia en materia medioambiental, difundir información ambiental relevante para los ciudadanos, participar en decisiones de carácter ambiental; el derecho a la privacidad, el derecho a la intimidad durante el registro civil de los hijos adoptados*.

Висновки та подальші перспективи досліджень. Отже, проведене дослідження засобів вербалізації концепту DERECHOS / ПРАВА́ у текстах іспаномовних урядових прес-конференцій виявило їх значну кількість та різноманітність, що свідчить про його важливість для іспанського суспільства та релевантність в концептуальному просторі іспаномовних урядових прес-конференцій. В основі реалізації зазначеного концепту лежить антиномія двох його протилежних полюсів DESIGUALDAD – IGUALDAD з поступовим рухом від негативного до позитивного полюсу, що створює позитивний імідж урядів Іспанії, як за каденції соціалістичного уряду Хосе Луїса Родрігеса Сапатеро, так і за чинного уряду Мар'яно Рахоя – очільника Народної партії. Створення позитивного іміджу уряду адресантом урядової прес-конференції відбувається шляхом підвищення аксіологічної цінності концептів, які втілюють ціннісні пріоритети іспанського

уряду, та увиразнення концептів із негативною конотацією, боротьба із якими потребує спільних зусиль уряду та суспільства.

Перспективи досліджень вбачаємо в подальшому поглибленому вивченні концептуального простору іспаномовних урядових прес-конференцій як різновиду дискурсу урядових паблік-рілейшнз та виявленні найбільш значущих концептів, які утворюють його когнітивну карту, а також, у порівняльному аналізі когнітивної карти іспаномовних прес-конференцій урядів, очолюваних різними партіями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Орлова Н. В. Права человека как концепт компьютерного сетевого дискурса / Наталья Васильевна Орлова // Политическая лингвистика. – Екатеринбург : УрГПУ, 2013. № 3 (45). – С. 57-62.
2. Карасик В. И. Концепты-регулятивы / Владимир Ильич Карасик // Язык, сознание, коммуникация : сб. ст. / отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М. : МАКС Пресс, 2005. – Вып. 30. – С. 95–108.
3. Воркачѳв С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных лингвоконцептов / Сергей Григорьевич Воркачѳв. – Волгоград : Парадигма, 2005. – 214 с.
4. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / Анатолій Миколайович Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.
5. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ языка : фреймовые сети / Светлана Анатольевна Жаботинская // Мова : наук.-теор. журнал. – Одеса : Астропринт, 2004. – № 9: Проблеми прикладної лінгвістики. – С. 81–92.
6. Попова З. Д., Стернин Й. А. Когнитивная лингвистика / Зинаида Даниловна Попова, Йосиф Абрамович Стернин. / М. : АСТ : ВостокЗапад, 2007. – 314 с.

ДОВІДНИКИ

7. *Diccionario de la lengua española* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.elmundo.es/diccionarios/
8. *Diccionario de María Moliner* [Електронний ресурс] / María Moliner. – Режим доступу : <http://www.diclib.com/cgi-bin/d1cgi?base=moliner&pages=showpages>
9. *El Pequeño Larousse Ilustrado* : [El nuevo diccionario enciclopédico]. – Larousse, 2009. – 1824 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. *Conferencia de prensa de la vicepresidenta y portavoz del Gobierno* [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.lamoncloa.gob.es/consejodeministros/ruedas/Paginas/index.aspx>.

ВЕЛИЧКО М.П.

*Інституту філології та масових комунікацій
Відкритого міжнародного університету розвитку людини
«Україна»*

АРАБО-ІСПАНСЬКА СЕРЕДНЬОВІЧНА ПОЕЗІЯ, АНДАЛУЗЬКА ЄВРЕЙСЬКА ПОЕЗІЯ ТА ЛІРИКА ТРУБАДУРІВ

Стаття висвітлює проблему безпосередньої взаємодії кількох літературних традицій, ймовірність впливу арабо-іспанської строфічної поезії на лірику провансальських трубадурів, торкається питання визначення ступеня взаємодії арабської і європейської середньовічних поетологічних традицій.

Ключові слова: поетика, лірика, віршовий розмір, рима, канон.

Статья освещает проблему непосредственного взаимодействия нескольких литературных традиций, вероятность влияния арабо-испанской строфической поэзии на лирику провансальских трубадуров, касается вопроса определения степени взаимодействия арабской и европейской средневековых поэтологических традиций.

Ключевые слова: поэтика, лирика, стихотворный размер, рифма, канон.

The article deals with the problem of the direct interaction of several literary traditions, the probability of the impact of the Arab-Spanish strophic poetry on Provençal troubadours lyrics, shows the degree of interaction between Arabic and European medieval poetic traditions.

Keywords: poetics, lyric poetry, metre, rhyme, canon.

Актуальність статті. В останні десятиліття в літературознавчій науці сформувався новий підхід до вивчення середньовічної літератури як певного типу в історії світової літератури із залученням методів порівняльного літературознавства, культурології, теорії рецепції. Ґрунтовно досліджується історична поетика, де середньовічна література посідає особливе місце в системі змінюючих один одного типів художньої свідомості. У зв'язку з цим відбувається і переосмислення уявлень про арабську поезію в Іспанії.

Величко М.П.

Інтенсифікація глобалізаційних процесів зумовлює необхідність розвитку міжкультурних відносин. У наш час з'явилося чимало досліджень, присвячених двомовним літературам Європи, що свідчить про розробку концепції білінгвізму і мультилінгвізму. Стаття висвітлює проблему безпосередньої взаємодії кількох літературних традицій, ймовірність впливу арабо-іспанської строфічної поезії на лірику провансальських трубадурів, торкається питання визначення ступеня взаємодії арабської і європейської середньовічних поетологічних традицій. Сам факт взаємовпливу не викликає сумніву, проте залишається дискусійною роль андалузької строфіки у процесі становлення і розвитку лірики провансальських трубадурів, з якої бере свій початок французька, італійська, португальська та інші поетичні системи ренесансної Європи. Досліджено погляди найавторитетніших представників французької (Е. Леві-Провансаль), іспанської (Х. Рібера) та російської (В. Жирмунський, О. Куделін) літературознавчих шкіл та проаналізовано приклади поезій ранньої лірики трубадурів старопровансальською мовою. Також поза увагою не залишилася андалузька єврейська лірика як самобутнє явище на теренах мусульманської Іспанії, що ввібрала в себе досягнення арабо-іспанської літературної школи і таким чином поглибила значення андалузької поетичної спадщини, віддзеркалене в інших національних літературних традиціях.

Мета статті: продемонструвати зв'язки андалузької лірики з традиціями арабської класичної і романської середньовічних літератур; простежити рецепції арабо-іспанської строфічної поезії провансальською лірикою.

Предметом дослідження є особливості поетики арабо-іспанської середньовічної лірики як синтезу традиційного канону та індивідуально-авторського світу, зумовленого специфікою розвитку поетичної системи в арабській частині Іспанії у VIII – XIV ст.

Об'єктом дослідження є арабо-іспанська лірика Середньовіччя (твори Ібн Зейдуна, Ібн Кузмана та ін.), а також

зразки іспано-єврейської поезії та лірики провансальських трубадурів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що *вперше* в українській арабістиці досліджено поетичну спадщину андалузських авторів; з урахуванням сучасної теоретичної думки проведено комплексний аналіз поетики арабо-іспанських літературних текстів епохи Середньовіччя.

Арабська література в Іспанії представлена як синтез східноарабської класичної традиції і романських впливів. Сукупність географічних, політичних, економічних чинників визначила створення унікального симбіозу романських, арабських, берберських традицій. Проте значення андалузської лірики у контексті історії світової літератури визначається не лише її власними здобутками, але й роллю посередника між культурами Сходу і Європи.

У процесі дослідження впливу арабо-іспанської поезії на становлення та розвиток інших національних літератур не можна обійти увагою середньовічну єврейсько-іспанську поезію – яскраве і незвичне явище в історії давньоєврейської писемності.

Існуючи ніби у двох різних системах координат, єврейська середньовічна поезія співвідносилася з двома типами текстів: з Танахом та арабською поезією, що й зумовило літературні особливості цієї поетичної традиції.

На території Іберійського півострова єврейські поселення існували ще за біблійних часів, а вже за римського, а потім ісламського панування ці общини зміцнилися й укріпили свої позиції на теренах Іспанії.

Нові арабські завоювання у VIII ст. забезпечили розростання мусульманської імперії, яка, хоч і складалася з кількох окремих держав, у економічному та культурному аспекті була цілісною єдністю. Євреї, що проживали у великих містах Арабського халіфату, мали належні умови для свого існування, оскільки відповідно до законів історичного розвитку, який спрацьовував також в ісламському регіоні, під час економічного і культурного розквіту країни її діаспори також переживають

піднесення. Єврейське населення в Андалузії було активним учасником оточуючої реальності, в жодному разі не перебували у замкненому колі і, водночас, зберегло свою відданість власній мові, звичаям, релігії.

Араби проявляли толерантність і терпимість у ставленні до євреїв у X–XII ст., однак падіння арабської могутності на теренах Іспанії спровокувало майже повну ліквідацію єврейських общин в цьому регіоні. Розкол халіфату на дрібні князівства призвів до воєнної слабкості перед християнськими правителями. Відсутність стабільності в суспільстві негативно позначилася і на культурі, практично призупинивши літературний процес. Останнім проблиском середньовічної єврейської літератури стало виникнення жанру макама, створеного за арабським зразком. Спочатку це були переклади з арабської на іврит, проте з часом єврейські автори почали створювати власні оригінальні твори.

Неспроможні протистояти християнами князівства охопила хвиля ісламського фанатизму, що вилилася у переслідування християн та євреїв. Андалузькі євреї були вимушені залишити обжиті місця і звернутися за допомогою до християнських правителів Кастилії та Арагона. На певний час їм вдалося знайти для себе новий прихисток, і навіть зайняти більш високе становище, ніж досі: у християнських державах середній клас, прошарок освічених громадян був практично відсутній. Проте й тут єврейська община зазнала утисків на релігійному ґрунті, оскільки християнська церква намагалася за будь-яких умов повернути іудеїв до своєї віри [1].

Подальше вигнання євреїв із середньовічної Іспанії відбувалося внаслідок погромів у містах Севільї, Толедо і Валенсії, під час яких загинуло понад 5 тис. євреїв, і ще близько 100 тис. вимушені були прийняти християнство, аби врятуватися від смерті. У 1481 р. була створена інквізиція на чолі з Томасом Торквемадою для подальшого винищення тих євреїв, які, будучи християнами лише формально, продовжували таємно сповідувати іудаїзм. Наступного, 1492 року, вирішено повністю ліквідувати єврейські общини в Іспанії.

Вся література, створена давньоєврейською мовою, яка на той час вже перейшла з розмовної до розряду сакральних, так чи інакше була пов'язана з релігією. Тим більш неординарним на цьому тлі видається феномен світської літератури, створеної на івриті у X–XI ст. в мусульманській Іспанії. Її роль була другорядною відносно арабської поезії, оскільки, без сумніву, принципи віршування, метрики, строфіки, римування, а також система поетичних жанрів, з усім її арсеналом мотивів та образів, прийомами і формальними особливостями поетичних творів були повністю запозичені з арабської класичної поезії.

Разом з тим єврейська поезія має ряд істотних відмінностей від арабської, головна з яких – використання прямих та прихованих цитат з Біблії. Це спосіб поетичної творчості, що отримав назву “мозаїчний стиль”, розвивався незалежно від арабського впливу. Х. Ширман зазначає: “Поети не обмежувалися цитуванням тексту. Джерелом особливої естетичної насолоди було вкладання в біблійні цитати нового змісту. Легкі зміни, внесені до тексту, комбінації з уривків біблійних віршів відкривали необмежені можливості дотепних та несподіваних формулювань...” [2].

Серед уславлених поетів “Золотого сторіччя” в першу чергу варто зазначити імена Соломона бен Гебріеля (1021–1058), Моше ібн Езри (1055–1139) та Йегуди Галеві (1075–1141). Свідомо поставивши єврейську світську поезію в залежність від арабської і переклавши на іврит низки арабських творів, ці середньовічні автори створили абсолютно нові поетичні зразки, у яких відобразили власний життєвий досвід та особливості індивідуального художнього стилю.

Двовірш (епіграма) Йегуди Галеві є хрестоматійним прикладом любовної лірики і часто трактується як переклад бейта арабського класика аль-Мутанаббі :

יום שֶׁשָׁעֲתִּיהוּ עָלַי בְּרַכִּי וְיָרָא תְמוּנָתוֹ בְּאִשׁוֹנִי
בְּשָׁק שְׁתִּי עֵינַי מִתְעַתֵּעַ אֶת תְּאֵרוֹ בְּשָׁק וְלֹא עֵינִי

У буквальному перекладі можна прочитати наступне:

*В день, коли я пестив її на своїх колінах,
Вона побачила своє відображення в моїх зіницях.*

Цілувала вона два моїх ока, обманюючи.

Свій образ цілувала вона, а не мої очі.¹

Блискуче втілений психологічний портрет коханої, в поведінці якої ліричний герой тонко підмічає самозакоханість та байдужість до інших, цікавий для пересічного читача. Увагу ж дослідників привертає граматична деталь – використання в описі коханої жінки чоловічого роду. Подібний нюанс можна пояснити одразу двома моментами. Перший добре відомий усім знавцям середньовічної арабської літератури – поетична традиція, що бере свій початок ще з бедуїнських часів, коли за нормами мовного етикету використовувався чоловічий рід, незважаючи на те, що вірш насправді присвячено саме жінці. Другий момент зосереджується на тенденції зрілої арабської естетики, в межах якої захоплення і оспівування чоловічої вроди було нормою. В єврейській поезії також сформувався жанр віршованих творів про вродливого юнака: “Лише зрідка трапляються твори, які є чистою літературною фантазією, до них належать, з огляду на все, чисельні вірші про прекрасного юнака, тематика яких запозичена у іберо-арабських поетів класичного періоду. Є підстави припускати, що принаймні в деяких з цих віршів маються на увазі, не юнаки, а дівчата, подібно до того як арабські і навіть провансальські поети іноді звертаються у своїх віршах до жінки в чоловічому роді; проте немає сумніву, що у більшості випадків звертання до юнака варто розуміти буквально” [там само].

Проте якщо звернутися до оригіналу вірша, то увагу привертає перше слово, яке попри певні труднощі в інтерпретації можна перекласти як “красуня-сирійка, жителька північної країни”. Отже в арабському тесті мова йде, без сумніву, про особу жіночої статі, опис якої подано відповідно у жіночому роді.

شاميه طال ما خلوت بها تنتظر في ناظري محياها
فقبلت ناظري نغالطني و أنها قبلت به فيها

Сирійка, в той час, коли я усамотнився з нею,

¹ Переклад Х. Ширмана

*Вона видивляється в моєму оці своє обличчя,
І цілує вона моє око, обманюючи мене,
А насправді цілує в ньому свої вуста. [2]*

Таким чином, єврейський поет Йегуда Галеві цілком свідомо змінив у своєму творі жіночий рід на чоловічий. Для пояснення цього прийому професор Х. Ширман звертає увагу ще на одну деталь – вираз “пестити на колінах”, який є алюзією на книгу Пророка Ісайї (66:12), зокрема останню її частину і представляє складову пророцтва про Єрусалим. У перекладі Д. Йосіфона цей уривок звучить так: “... *Бо так сказав Господь: Ось я простягаю до нього, як ріку, світ, і, як потік що розливається, – багатство народів, на плечах носити вас будуть і на колінах пестити. Як людину втішає мати, так я втішатиму вас*” [там само].

Стосунки Бога з своїм народом уподібнені до материнського ставлення, а зовсім не до взаємин між коханцями, як часто відображається у любовно-містичній поезії. У вірші єврейського поета, швидше, мова йде про немовля, якого мати годує на колінах. Цим і зумовлено використання чоловічого роду. Проте виключити повністю ймовірність поєднання біблійної алюзії та естетичних норм андалузської поезії, які допускали опис юнака-коханця було б передчасно. Отже, цілком світський, до певної міри легковажний двовірш, має ще один контекст, пов’язаний зі Священним Писанням, ігнорування якого робить сприйняття поезії Йегуда Галеві неповним. На його прикладі можна переконатися, що попри світський характер іспано-єврейської поезії, вона перебуває у нерозривному зв’язку з релігійною літературною традицією.

Особливе зацікавлення викликає встановлення зв’язків між арабською поезією Іспанії та ранньою провансальською лірикою, а, отже, і зі всією європейською поезією загалом. Досить помітною є схожість між андалузською строфічною поезією в її народному варіанті – заджалі – і поезією провансальських трубадурів. Це можна визначити як за подібністю жанрів і тем, так і за використанням епітетів, метафор та порівнянь

Передусім через територію Андалузії до середньовічної Європи потрапили арабо-мусульманські, середньосхідні культурні

традиції, повернулося засвоєне і збережене надбання античності, що і сприяло розвитку європейської наукової думки і створило передумови для початку епохи Відродження.

Іспанці охоче переймали звичаї і церемоніальні тонкощі мусульман, цікавилися арабською музикою і етикетом. Важливу роль у впровадженні арабо-мусульманського впливу в Іспанії відіграла діяльність перекладачів, завдяки якій Європа познайомилася з арабським працями з математики, астрономії, медицини. Твори Аристотеля, Платона, Гіппократа, так само як і багатьох вчених Сходу – Ібн Сіні, Ібн Рушда – стали відомі у латинських перекладах доренесансній Європі. У галузі літератури розмаїття ранньоарабського фольклору, піднесене кохання, опис якого зустрічається ще у поезії узритських ліриків, відіграло значну роль у розвитку європейської лірики, випередивши, наприклад, лірику італійського *dolce stil nuova* (“нового витонченого стилю”). “Історія літератури античної чи середньовічної Європи настійно вимагає більш поглибленого вивчення культурних чи літературних впливів класичного й середньовічного Сходу, котрий у той час ішов попереду Європи у своєму загальному культурному розвитку” [3:21].

Прованс виявився територією перетину римських традицій, що збереглися там ще з перших століть нашої ери і арабської культури, що прийшла на європейський континент через Піреней. Результатом такого культурного синтезу стало зародження нового типу поезії, поезії трубадурів, яку визначають як найстарішу літературну традицію Європи. Надалі географія лірики трубадурів розширювалася, їхні твори користувалися популярністю при дворах Італії, Сицилії, Великобританії. Проте визначити джерела поетичної традиції, що згодом вплинула на творчість визнаних майстрів слова епохи Середньовіччя Данте і Петрарки досі є проблематичним.

Існують гіпотези генези провансальської лірики, які розвинулися в руслі романістики: антична – витоки поезії трубадурів віднайдено в античній традиції, і середньовічно-християнська – відстоює думку про безпосередній зв’язок лірики трубадурів з церковними гімнами, що виконувалися латиною, адже останні були за своєю структурою тривіршами-моноримами. Проте ці подібності між

античною, християнською поетичними традиціями і провансальською лірикою є досить умовними, оскільки більшість матеріалу вказує саме на відмінності між поетичними системами, наприклад у ліриці трубадурів простежується чітко виражена рима, тоді як антична поезія взагалі не знала такого поняття, як римування.

У деяких зразках провансальської лірики є згадки про тогочасну Іспанію, яка стала ареною для бурхливого розквіту поезії трубадурів:

*E doncs, pois atressi.m morrai,
Dirai li l'afan que m'en ve?
Vers es c'ades lo li dirai.
No farai, a la mia fe.
Si sabia c'a un tenen
En fos tot' Espanha mia,
Mais vol morir de feunia
Car anc me venc en pessamen.*

*А тепер, якщо я все одно помру,
Чи не зізнатися мені їй у своєму горі?
Мені варто зробити це зараз же.
Ні, я не зроблю цього, клянуся,
Навіть якби я знав,
Що вся Іспанія стане моєю.
Я швидше помру від сорому,
Ніж висловлю таку думку.²*

Трубадури надавали великого значення оформленню твору, і навіть змагалися між собою в майстерності створення нових віршованих форм. Оскільки твори провансальських трубадурів виконувалися під музичний супровід в якості пісенного матеріалу, вимоги до їхньої звукової структури і зокрема до рими, були досить жорсткими. Саме трубадури ввели риму в широкий літературний вжиток.

² * переклад зі старо-провансальської М. Луценко

Метрика поетичної спадщини трубадурів ґрунтується на певній послідовності кількості складів у кожному рядку і чергуванні наголосів, що дає змогу визначити тип метричної системи як силаботонічну, на зразок італійської. У підборі рими трубадури були надзвичайно точними і дві-три рими можуть проходити через весь твір, що нагадує арабську класичну традицію з її тенденцією до моноримічності. Кількість строфічних форм провансальської лірики перевищує тисячу, і на її народне, фольклорне коріння вказує наявність рефрену.

Трубадури – основоположники традиції куртуазного кохання в літературах країн Європи. Куртуазне кохання мало специфічні риси, зокрема утаємничення почуття, коли поет не має змоги називати об'єкт своєї пристрасі на ім'я, оскільки розголос може зашкодити репутації його дами: “Я так вірно і віддано кохаю вас, що нікому іншому не довірю таємницю мого кохання до вас”, – визначає свій обов'язок берегти таємницю Пейре Відаль. Бернар де Вантадур (*Bernard de Ventadour*) стверджує:

*s'eu saubus la gen enchanter,
mei enemig foran efan,
que ja us no saubra triar
ni dir re que.ns tornes a dan.*

*Як би я вмів заворожувати людей,
Мої вороги стали б немовлятами,
Щоб жоден з них не відкрив би*

І не сказав би чогось, що може бути проти нас.

Однак тема піднесеного кохання (*Fin amor*) у творчості трубадурів трактується досить неоднозначно. Е. Векслер, німецький історик європейської середньовічної літератури, стверджував, що тема кохання використовувалася винятково з меркантильною метою догодити дружині сеньйора, який натомість щедро винагородить свого васала. Російський дослідник В. Шишмарев притримувався протилежної точки зору і вважав, що “любовна лірика провансальців – це поетичне зображення цілком реальних переживань”, а специфіка

психологізму криється “в негативній оцінці сучасного шлюбу, що зазвичай ґрунтувався на розрахунку чи необхідності” [4:176].

Однак попри всю піднесеність і чистоту почуттів, яку виражав трубадур у своїх творах, його кохання не завжди мало винятково платонічний характер, зокрема в деяких фрагментах поетичних творів можна простежити чуттєві описи жіночої вроди:

*Bel cors ab fresca color,
Gran mal me faitz traire!*

*Красиве, свіже тіло,
Ви мене змушуєте відчувати такий біль*

Намагаючись виокремити основні тенденції становлення і розвитку провансальської лірики, дослідники зазначають: “Коли ми говоримо про зміну великих літературних напрямів та стилів, – маємо на увазі зміну суспільної ідеології і засобів її художнього втілення. На цій спільній основі можливі більш часткові сходження – ідей, образів, сюжетів, літературних жанрів, особливостей поетичного стилю, що становлять результат повної чи часткової реконструкції всієї системи засобів ідейно-художнього вираження думки поета. Ця реконструкція може бути одночасно результатом внутрішнього розвитку і викликаного цим розвитком впливу ззовні: обидва боки цього процесу перебувають у діалектичній взаємодії” [5:81].

Заслужують на особливу увагу студії викладача арабської мови і культури Сорбонського університету, директора інституту ісламських досліджень при університеті Парижа Е. Леві-Провансаль. Його фундаментальна праця “Історія мусульманської Іспанії” безпосередньо стосується взаємовпливів двох культур – арабської та іспанської в Андалузії, і результат цієї взаємодії автор вбачає у спільності тем і способів їх вираження у двох літературних традиціях. Порівнюючи арабо-іспанську поезію народної традиції, тобто строфічні форми, зокрема заджал і більш пізню за хронологією поезію трубадурів, Леві-Провансаль зазначає, що для обидвох цих традицій було характерне прославлення куртуазного кохання: “Я все більше схилиюся до думки, що подібне прославляння одухотвореного кохання, яке притаманне поетичної творчості епохи Середньовіччя,

було запозичено європейцями у мусульманській Іспанії” [6:57]. Свої висновки французький вчений робить на основі дослідження спадщини поета і вченого Ібн Хазма (994–1064), зокрема його етико-психологічний трактат “Намисто голубки”, у якому Леві-Провансаль аналізує метод порівняльного зіставлення теорії вираження платонічного кохання.

Французький учений помічає й інші мотиви, які паралельно знаходили своє віддзеркалення у поезія андалузьких і провансальських авторів: “Однак поруч з “куртуазними коханням”, існувала тенденція заджальної поезії, яка так само, як і твори провансальських і аквітанських трубадурів, була присвячена темі винятково чуттєвого кохання. Так, заджал Ібн Кузмана, складний для перекладу літературною мовою, мав точні відповідники в реалістичних віршах трубадура Маркабрю. Ця подвійна тенденція по обидва боки Піренейських гір слугує безапеляційним аргументом на користь теорії про взаємну схожість цих поетичних традицій” [6:117].

Отже, в провансальській любовній поезії і класичній любовній арабській ліриці помітні спільні теми та поетичні засоби. Потрібно зазначити, що традиції любовної арабо-іспанської поезії збереглися в андалузькій любовній поезії та в провансальських піснях трубадурів.

Проте подібні паралелі у двох поетичних системах певне коло вчених схильні вважати лише випадковими збігами, які лише підтверджують правило про розвиток світової літератури за спільними тенденціями. Зокрема російський теоретик літератури і компаративіст В. Жирмунський вважає, що “найпереконливішими, як вказівка на закономірність загального процесу літературного розвитку, є приклади, коли подібні літературні напрями, жанри чи індивідуальні твори виявляються в різних національних літературах незалежно одне від одного, за відсутності літературного контакту” [5:347].

Таким чином, намагаючись наблизити вирішення проблеми впливу арабо-іспанської строфічної поезії на провансальську лірику в контексті міжнародного розвитку і взаємодії літератур, можна припустити, що суто технічне зіставлення явищ поезії на підставі подібності низки їх елементів може спричинити оманливе враження про

їх взаємодію і взаємовплив. Причиною такої подібності можуть бути не тісні контакти двох літератур, а загальна тенденція суспільного і культурного розвитку народів. У такому випадку є лише історико-типологічні збіги, які простежуються в літературах певної епохи, коли відбувалося формування незалежних одна від одної поетологічних систем, що включають ідейні, сюжетні, композиційні та стильові парадигми. Кожна художня система, в свою чергу, має власну траєкторію розвитку, а зовнішні впливи аналогічних факторів соціального і культурного життя народів лише стимулювали чітке виокремлення її складових. Проте ґрунтовні докази, що доводять наявність чисельних контактів між арабо-іспанською і провансальською художніми системами, говорять про значущі процеси творення унікальної, самобутньої літературної традиції, спектр дії якої поширився далеко за межі ареалу її зародження і позначився на перебігу літературного процесу усієї Європи. Жодна з існуючих на сьогодні теорій взаємовпливу творчості андалузьких майстрів слова і провансальських трубадурів не є досконалою, що залишає можливість для подальшого з'ясування фактів впливу арабо-іспанської строфічної поезії на розвиток і становлення літератур європейського середньовіччя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Носовский М. Двойной контекст любовного стихотворения Йегуды Гелеви : арабская поэзия и Библия – [Електронний ресурс]. / Михаил Носовский. – Режим доступа: [duchifat.livejournal.com / 669170.html](http://duchifat.livejournal.com/669170.html).
2. *Духовное* творчество испанского еврейства в период его расцвета // Очерки по истории еврейского народа / [под ред. С. Эттингера]. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://jhist.org/code/ettinger5_07.htm.
3. Алексеев М. П. История западно-европейской литературы. Средние века и Возрождение / М. П. Алексеев, В. М. Жирмунский. – М. : Высшая школа, 1999. – 462 с.
4. Шишмарев В. Ф. Лирика и лирики позднего средневековья. Очерки по истории поэзии Франции и Прованса. / Владимир Федорович Шишмарев. – М., 1911. – VIII. – 564 с.
5. Жирмунский В. М. Проблемы сравнительно-исторического изучения литератур / В. М. Жирмунский // Сравнительное литературоведение. Восток и Запад. – Л. : Наука, Ленингр. отд-ние, 1979. – С. 66–83.
6. *Леви-Провансаль* Э. Арабская культура в Испании / Эварист Леви-Провансаль. – М., 1967.
7. *Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи* : антологія [упорядн. : Д. Наливайко]. – К. : Києво-могилян. акад., 2009. – 487 с.

ДОЛГОПолова Л.А.

Київський національний лінгвістичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІЄСЛІВ І КОНСТРУКЦІЙ ІЗ *SICH* В СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

В статті розглядається питання про особливості перекладу граматичних форм і конструкцій неспоріднених мов. Матеріалом для аналізу слугують дієслова і конструкції зі зворотним займенником *sich* в сучасній німецькій мові. Встановлені можливі типи часткової або повної граматичної і лексико-граматичної трансформації.

Ключові слова: рефлексивне дієслово/конструкція, реципрокне дієслово/конструкція, граматична трансформація, лексико-граматична трансформація.

В статье рассматривается проблема специфики перевода грамматических форм и конструкций неродственных языков. Материалом для анализа служат глаголы и конструкции с рефлексивным местоимением *sich* в современном немецком языке. Установлены возможные типы частичной или полной грамматической и лексико-грамматической трансформации.

Ключевые слова: рефлексивный глагол/конструкция, реципрокный глагол/конструкция, грамматическая трансформация, лексико-грамматическая трансформация.

The article deals with the features of translation of grammatical forms and constructions of unfamily languages. The German verbs and constructions with the reflexive pronoun *sich* are analyzed. The possible types of partial or complete grammatical and lexical-grammatical transformation are determined.

Key words: reflexive verb/construction, reziproke verb/construction, grammatical transformation, lexical-grammatical transformation.

У процесі перекладу німецькомовного тексту відтворення граматичної структури речення в українській мові не порушує особливих проблем. Більшість синтаксичних конструкцій німецької мови близькі українським і легко передаються звичними українськими аналогами, що не викликає труднощів для досвідченого перекладача. Попри це, деякі граматичні форми або конструкції, які не мають повних еквівалентів у мові перекладу, потребують особливої уваги. До таких одиниць можна віднести

Долгополова Л.А.

певні дієслова і конструкції з *sich* у сучасній німецькій мові. Отже, **актуальність** проведеного дослідження визначається його відповідністю загальним тенденціям сучасного перекладознавства до аналітичного осмислення процесів і механізмів перекладу, а також необхідністю напрацювання практично-прикладної бази знань перекладу.

Лінгвістичним особливостям дієслів і конструкцій з *sich* присвячені роботи провідних радянських і зарубіжних лінгвістів, зокрема В. В. Девкіна, Л. М. Михайлова, Ж. Веренка, G. Grewendorf, W. Abraham. Однак дослідження зазначених одиниць різних мов у перекладацьких студіях майже відсутні.

Метою нашої статті є описання специфіки відтворення українською мовою дієслів і конструкцій з *sich* у сучасній німецькій мові.

Об'єктом дослідження є німецькі дієслова зі зворотним займенником *sich* в аспекті їх перекладності на українську мову.

Предметом дослідження є специфіка відтворення німецьких дієслів зі зворотним займенником *sich* при перекладі на українську мову.

Матеріал дослідження охоплює німецькомовні політичні тексти та їх переклади, опубліковані на офіційному сайті посольства Федеративної Республіки Німеччина.

Розбіжності між українськими дієсловами з *–ся* і німецькими дієсловами зі зворотним займенником *sich* є численними і різноманітними. Розходження пов'язані насамперед з тим, що українські дієслова з *–ся* неоднорідні за граматичною семантикою. Зазвичай розрізняють власне-зворотні *мити-митися*, взаємно-зворотні *цілувати-цілуватися*, безоб'єктно-зворотні *кусати-кусатися*. Деякі граматики додають ще два види: непрямо-зворотні *запасатися* і загально-зворотні *хвилюватися* [1:375–376]. Усі ці дієслова утворені від перехідних дієслів. На відміну від інших слов'янських мов, дієслова недоконаного виду з постфіксом *–ся* вилучені з парадигми конструкцій пасивного стану. За І. Вихованцем саме ці форми “опинились на крайній периферії парадигми” [1:243].

У німецькій мові традиційно виокремлюють два типи дієслів з *sich*: *рефлексивні* і *реципрокні*, які також демонструють семантичну неоднорідність [3:106–113]:

Таблиця 1

Типи дієслів з *sich* за граматиною ДУДЕН

Рефлексивні	Реципрокні
Справжні рефлексивні дієслова <i>sich schämen</i>	Тільки реципрокні дієслова <i>sich anfreunden</i>
Тільки рефлексивні дієслова <i>sich (gut) auskennen</i>	Частково реципрокні дієслова <i>sich aussprechen</i>
Частково рефлексивні дієслова <i>sich ärgern</i>	Дієслова, які можливо застосувати у реципрокній формі
Несправжні рефлексивні дієслова <i>sich waschen</i>	<i>Sich begrüßen</i>

У німецькій мові форми з *–ся* творяться не лише від перехідних дієслів, напр., *er streitet sich mit ihr*. Під час перекладу з німецької мову на українську і навпаки слід усвідомити ці розбіжності і уникати помилок, які виникають через хибну інтерпретацію граматичних форм або конструкцій у структурі речення.

Розглянемо засоби відтворення в українській мові окремих типів дієслів і конструкцій, які в німецькому тексті-оригіналі вживаються з *sich*. Корпуси одиниць з постфіксом *–ся* і зворотним займенником *sich* не співпадають, про що свідчать наведені вище класифікації. Для перекладу це значить, що ми маємо справу з еквівалентними і безеквівалентними формами і конструкціями. У першому випадку, якщо зміст зазначеної граматичної форми в обох мовах є тотожним, то у тексті перекладу застосовують відповідне дієслово:

(1) *Die deutsche Volkswirtschaft konzentriert sich auf industriell hergestellte Güter und Dienstleistungen* [4].

Німецька економіка концентрується на виробництві промислових товарів і послуг [5].

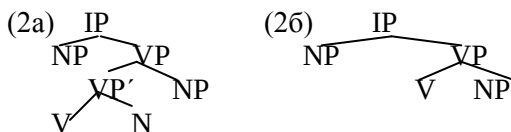
Речення в українському перекладі повністю відтворює структуру німецького речення [S Vref Olok]; при цьому співпадають як граматичні, так і семантичні ролі зовнішнього (Agens) та внутрішнього аргументів (Lokativ) в обох реченнях.

При відсутності в українській мові відповідного дієслова з постфіксом *–ся* речення при перекладі потребує належної трансформації. У прикладі (2) достатньою виявляється граматична трансформація – заміна форми активного стану дієслова (*widmen sich*) пасивною (*присвячено*):

(2) *Die Aufenthalte widmen sich verschiedenen historischen und gesellschaftlichen Themen oder der kulturellen Bildung...*[6]

Їхнє перебування присвячено різним історичним та суспільним темам або темам культурної освіти...[6]

Граматична структура німецького речення (2a) при перекладі зазнає часткової редукції (2б):

Die Aufenthalte widmen sich... Їхнє перебування присвячено

В українському реченні відсутній прямий додаток присудку, який відповідав би німецькому займеннику *sich*. Семантичну структуру речення при цьому збережено: в обох випадках ми маємо справу з пасивним значенням. У німецькій мові сему пасивності закладено у словосполученні дієслова *widmen* і займенника *sich*. Оскільки українська мова уникає пасивних конструкцій з постфіксом *–ся*, при перекладі застосовано інфінітну форму (*присвячено*).

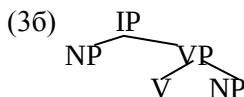
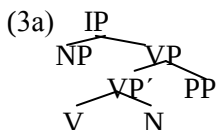
Трансформація граматичної структури речення виникає також при перекладі німецьких дієслів зі справжнім рефлексивним

значенням у формі активного стану, якщо відповідна форма з –ся в українській мові відсутня:

(3) *Wir erinnern uns an die Freude der Nation beim Fall der Berliner Mauer – eine Freude, welche die Völker der Welt mit uns teilten* [6].

Ми пригадуємо радість нації під час падіння Берлінського муру – радість, яку розділили з нами народи світу [6].

В українському реченні (3а) рефлексивне дієслово замінено на перехідне дієслово *пригадувати*; лакуну прямого додатку (Oakk) заповнено додатком *радість*, який у німецькому реченні (3б) функціонує як непрямий об'єкт (Oprer) і входить до групи PP:

Wir erinnern uns an die Freude Ми пригадуємо радість

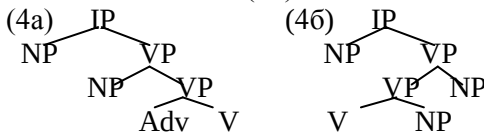
Перекладач застосовує трансформацію лексичної групи: применникову групу (PP) перетворено в іменникову групу (NP), що відповідає валентності українського дієслова *пригадувати*.

Відсутність в українській мові відповідного дієслова з постфіксом –ся викликає також інші зміни у комплементарному оточенні присудку. Так, у прикладі (4) ад'юнкт німецького предикату в формі партиципу II *verbunden* замінено на словосполучення *прив'язаність та певне зобов'язання*:

(4) *Der Bessarabiendeutsche Verein Stuttgart und die Landsmannschaft der Bessarabiendeutschen besuchen regelmässig die Orte, in denen ihre Vorfahren lebten und denen sich die Nachfahren immer noch verbunden fühlen* [6].

Штутгартська спілка бессарабських німців та Земляцтво бессарабських німців регулярно відвідують місця проживання своїх предків, місця, до яких вони як нащадки й досі відчують прив'язаність та певне зобов'язання [6].

Українське *відчувати* також є перехідним і потребує обов'язкового прямого додатку (4a), тоді як німецьке *sich fühlen* адвербіального доповнення (4б):

verbunden fühlen відчують прив'язаність та... зобов'язання

Модифікованим при перекладі може бути і сам присудок. У прикладі (5) ми спостерігаємо заміну простого дієслівного присудку складною іменною формою, до якої входить прикметник *радий* [S Vref...] [S Vaux A...]:

(5) *Ich freue mich, dass mich meine erste Reise kurz nach meinem Dienstantritt in Kiew in die schöne, geschichtskundige Stadt Czernowitz führt* [6].

Я радий, що моя перша подорож незабаром після початку виконання моїх службових обов'язків у Києві привела мене до прекрасного, історично знаменного міста Чернівці [6].

В українській мові існує дієслово з постфіксом *–ся* – радуватися, але перекладач, застосовуючи в українській мові предикатив зі значенням стану адресанту, відтворює найбільш сприятливі умови для відбиття значимості результату події.

Конструкції з *sich* також потребують застосування в українській мові специфічних засобів їх відтворення. Так, найбільш поширеним при перекладі конструкції з *lassen* є залучення модальних дієслів, напр.:

(6) *Wie kommt man aus all diesen Punkten wieder zurück in einen politischen Prozess, mit dem sich die Krisenlage natürlich nicht über Nacht, aber nach und nach überwinden lässt* [6].

І вирішальним було питання: яким чином від усіх цих питань знову повернутися до політичного процесу, за допомогою якого можна було б, звісно ж поступово, а не протягом однієї ночі, подолати кризову ситуацію [6].

Автор перекладу повністю змінює синтаксичну структуру речення. В оригіналі ми маємо двоскладне речення з обома головними членами – підметом і присудком, тоді як український варіант є безособовим реченням, підмет якого латентний. Змінено також і спосіб присудку з індикативу (німецьке речення) на кон'юнктив (українське речення). Зазначені зміни зумовлені прагненням автора передати пасивне значення присудку оригіналу.

Трансформацію граматичного способу присудку при перекладі на українську мову конструкції *sich wünschen* спостерігаємо також у прикладі (7), де відсутність власне-зворотного еквіваленту компенсується кон'юнктивом зі значенням наміру:

(7) *Im Bankenbereich wünscht sich Deutschland strengere Eigenkapital- und Liquiditätsregeln, international gültige Rechnungslegungsvorschriften und eine strenger kontrollierende Finanzaufsicht* [4].

В банківській сфері Німеччина хотіла б мати суворіші правила щодо власного капіталу та ліквідності, міжнародне визнані інструкції щодо звітності та суворіший фінансовий контроль [5].

При перекладі граматичних форм присудку з *sich* може змінюватися не лише граматичний спосіб. У прикладі (8) трансформовані стан дієслова (активний → пасивний) і час дієслова (теперішній час → минулий час):

(8) *Auf mittlerweile 460 Milliarden Euro beläuft sich der Bestand an ausländischen Direktinvestitionen, dazu gehören Großinvestitionen von Konzernen wie General Electric oder AMD aus den USA* [4].

Останнім часом у Німеччину було вкладено 460 мільярдів доларів прямих іноземних інвестицій, зокрема такі великі інвестиції, як здійснені концернами “Дженерал електрик” або “АМД” зі Сполучених Штатів Америки [5].

Зазначені зміни продиктовані тим фактом, що перекладач замість прямого еквіваленту “становити” обирає лексичну одиницю з протилежним значенням. У цьому випадку ми маємо

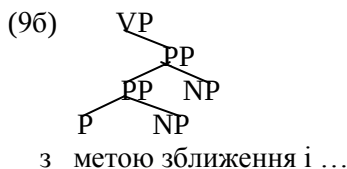
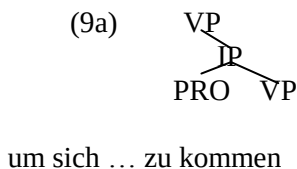
справу з граматичними антонімами. Звісно, що категоріальним значенням дієслова є процес, який визначається динамічно (дія) або статично (стан). До складу семантики “становити” входить сема стану, а “вкласти” – дії. Зміна часу з теперішнього на минулий зумовлена необхідністю оформлення доконаного виду відповідно нормам української мови.

При перекладі рефлексивні дієслова можуть бути замінені іншими частинами мови, частіше – іменниками:

(9) *Die Projektträger, Bildungsstätten, Vereine oder Jugendfreizeiteinrichtungen erhoffen sich langfristige Kontakte und gegenseitigen Austausch von Gleichaltrigen aus ganz Europa, um sich kulturell, sprachlich und politisch näher zu kommen und “gemeinsam groß zu werden”* [7].

Виконавці проектів, освітні заклади, об’єднання та центри молодіжного дозвілля сподіваються на встановлення довгострокових контактів і взаємного обміну між однолітками зі всієї Європи з метою культурного, мовного і політичного зближення і “спільного дорослішання” [8].

Автор перекладу змінює синтаксичну організацію речення. В оригіналі до складу речення входить прийменникова інфінітивна конструкція “*um + zu + Infinitiv*” (9a), в перекладі – прийменникову групу (9б):

Аналіз відтворення німецьких дієслів і конструкцій з *sich* в українській мові демонструє, що перекладач, який прагне до повного збереження змісту оригіналу, має в своєму арсеналі багато засобів граматичного і лексико-граматичного характеру. Трансформації можуть проявлятися в перетворенні синтаксичної структури речення, граматичних форм, заміні частин мови і бути

повними або частковими. Такі зміни продиктовані тим фактом, що обсяг граматичних категорій як і засоби вираження їх значення в зазначених мовах повністю не співпадають, що і викликає необхідність вирішення перекладачем низки завдань і відтворення своєрідного граматичного словнику.

Подальше дослідження може бути направлено на аналіз засобів передачі певних граматичних значень, відтворення інших граматичних форм, конструкцій у зазначених мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юшук І. П. Українська мова / Іван Пилипович Юшук. – К. : Либідь, 2004. – 640 с.
2. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови / І. Вихованець, К. Городенська. – К. : Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 290 с.
3. DUDEN: Grammatik der deutschen Gegenwartssprache / Hrsg. von der Dudenredaktion, bearb. von P. Eisenberg. – [6., neu bearb. Aufl.]. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich : Dudenverlag, 1998. – 912 S.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. *Режим* доступу : <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/de/wirtschaft/main-content-06/kultur-und-kreativwirtschaft-im-kommen.html>.
5. *Режим* доступу : <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/uk/ekonomika/main-content-06/priklad-ekonomiki-kulturi-i-kreativnosti.html>.
6. *Режим* доступу : <http://www.kiew.diplo.de/>
7. *Режим* доступу : <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/de/bildung-forschung/main-content-07/ausseruniversitaere-spitzenforschung.html>.
8. *Режим* доступу : <http://www.tatsachen-ueber-deutschland.de/uk/osvita-nauka-doslidzhennja/main-content-07/tekhnichni-universiteti-ta-fakhovi-vishchi-shkoli.html>.

ДОРОШЕНКО О. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ DER DEUTSCHE BÜRGER

(на матеріалі сучасної німецької преси)

У статті здійснено семантико-когнітивну інтерпретацію лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger*, встановлено когнітивні ознаки, які об'єктивують дане явище, визначено зміст лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger* для носіїв німецької лінгвокультури.

Ключові слова: лінгвокультурний типаж, німецький бюргер, лінгвокогнітивна інтерпретація, когнітивна ознака, лінгвокогнітивний метод.

В статті подана семантико-когнітивна інтерпретація лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger*, отмечено когнитивные признаки, объективирующие данное явление, определено содержание лингвокультурного типажа *der deutsche Bürger* для носителей немецкой лингвокультуры.

Ключевые слова: лингвокультурный типаж, немецкий бюргер, лингвокогнитивная интерпретация, когнитивный признак, лингвокогнитивный метод.

The article states the semantic cognitive interpretation of the linguocultural type of German burgher 'der deutsche Bürger' as well as determinates the cognitive features of this phenomenon and constitutes the content of the linguocultural type 'der deutsche Bürger' for German native speakers.

Key words: linguocultural type, German burgher, linguocultural interpretation, cognitive feature, linguo-cognitive method.

Актуальність роботи зумовлена антропоцентричним підходом до предмета дослідження, зокрема до встановлення когнітивних ознак, які об'єктивують лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger* у свідомості німців. Дослідження об'єкта ґрунтується на семантико-когнітивному підході [1:12; 2:73–81] до аналізу мовних явищ.

Новизна роботи полягає у встановленні та інтерпретації когнітивних ознак, що об'єктивують лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger* і формують сучасне уявлення про нього. Когнітивні

Дорошенко О. В.

ознаки ми визначаємо як зміст, виражений сукупністю значень мовних одиниць, у яких актуалізується лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger*. Однакові чи близькі за змістом значення мовних одиниць поєднуються в одну когнітивну ознаку [1:201]. Так, наприклад, асоціати з однаковим семантичним компонентом *приналежність до громадянства: staatsbürgerlich (1), Einbürgerung (1), Zugehörigkeit zum deutschen Staat (1), Angehörigen eines Staates (1), Deutscher Pass (1)* об'єднуються в одну ознаку *громадянство (Staatsbürgerschaft)*.

Під лінгвокультурним типажем у роботі ми розуміємо комплекс уявлень про типізованого представника певного суспільства на основі його соціально-культурних характеристик вербальної/ невербальної поведінки, а також цінностей та орієнтирів.

Сутністю семантико-когнітивного аналізу мовних елементів є вивчення зв'язків між мовою та концептосферою народу. Відповідно до нашої роботи цей метод спрямований на встановлення когнітивних ознак лінгвокультурного типуажу *der deutsche Bürger*.

Об'єктом дослідження у статті є лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger*; **предметом** – лексика, яка вживається для репрезентації когнітивних ознак лінгвокультурного типуажу *der deutsche Bürger*.

Мета дослідження полягає у виявленні актуальних ознак лінгвокультурного типуажу *der deutsche Bürger* для сучасних німців.

Завдання статті полягає у встановленні та інтерпретації когнітивних ознак лінгвокультурного типуажу *der deutsche Bürger*, які з урахуванням контексту сприяють визначенню змісту об'єкта.

Матеріалом дослідження слугують статті з німецької преси (*Berliner Republik, der Spiegel, die Zeit, die Tageszeitung, Frankfurter Rundschau, Süddeutsche Zeitung, Stern*). Ми враховуємо також дані з опитування німців, проведеного нами у формі анкетування на сайті [googledocs.com](https://www.google.com/docs) протягом червня і липня 2014 року, а також усного опитування у формі бесіди.

У німецькомовній пресі, починаючи з 21 ст., з'являються дискусії щодо того, чи існує поняття *Neue Bürgerlichkeit* (нове бюргерство). Поняття *Bürgerlichkeit* визначають як: *Kultivierung privater Autonomie, Regelsystem von Werten und Handlungsmustern, das sich an den Prinzipien der individuellen Selbständigkeit und Selbstvervollkommnung (Bildung) und der kollektiven Selbstorganisation (kulturelle Vergesellschaftung) ausrichtet* [2], *bürgerliche Denk, Lebensweise* [3]. Його ототожнюють з поняттям *Bürgertum* [4]. Для поняття *Bürgerlichkeit*, на думку німецьких журналістів, походження, власність чи політична орієнтація вже більше не є визначальними. Важливим є ставлення і діяльність німецького бюргера для загального блага та суспільства (*Bürgerschaftliches Engagement*).

Сьогодні *der deutsche Bürger* розуміється як соціальне поняття: це представник середнього класу, суверенний громадянин держави [5]. Німецькомовна преса розрізняє два типи бюргерів: *Wutbürger* і *Gutbürger*. *Wutbürger* – мас-медійний неологізм (жаргон), який з'явився 2010 року в журналі *der Spiegel* на позначення тих бюргерів, які різко і демонстративно чинять спротив політичним рішенням держави. Це люди похилого віку (...*konservativ, wohlhabend und nicht mehr jung*), які, на думку журналістів, думають виключно про себе, а не про майбутнє. Вони кричать, шиплять і ненавидять інших. Німецькомовна преса характеризує *Wutbürger* з негативної точки зору, як непокірну (*renitent*), вперту (*stur*), егоїстичну (*egoistisch*) людину похилого віку (*alt*) з обмеженим світоглядом (*spießbürgerlich*), яка постійно незадоволена, скаржиться (*Querulant*), її поведінка, суперечить традиційній поведінці німецького бюргера (*man kann diesen Wandel nur Hysterie nennen. Die zählte nie zu den bürgerlichen Eigenschaften*) [6].

Німецький бюргер є спокійним, відповідальним не лише за себе, але й за інших, за майбутнє. Він вміє достойно вийти з труднощів [6]. Його у німецькомовній пресі ще називають *Gutbürger* – *gutbürgerlich* – *von einer Qualität, Lebensart, wie sie dem Bürgertum entspricht*.

У німецькомовній пресі, на відміну від лексикографічних джерел, не наголошують на розмежуванні трьох основних суспільних станів бюргерства (*Велике бюргерство (Großbürgertum), Інтелігенція (Inteligenz), Дрібне бюргерство (Kleinbürgertum)*). Натомість, назви *Großbürger, Inteligenz, Kleinbürger* поєднують в одну *Bürger*.

Час від часу поняття *Kleinbürger* набуває негативної конотації: люди, які зводять все до матеріального, егоїстичні (*Wie sollen wir leben? Wofür sollen wir engagieren? Der Kleinbürger stellt diese Frage nicht... Wir seien alle Kleinbürger... wir bleiben Kleinbürger, wenn wir alles auf die materielle Dimension reduzieren* [7]). У такому розумінні, *Kleinbürger (kleinbürgerlich)* виступає синонімом до слова *Spießer (Spießbürger, spießig)*.

Поняття *Spießer* та *spießig*, на нашу думку, сьогодні складно визначити. З огляду на сучасну пресу, німці знають, хто такий *Spießer*, проте кожний розуміє це поняття і похідні від нього на власний розсуд: неприйнятний стиль життя, певна поведінка, специфічна кімната, одяг, тощо: *Der klassische Spießer läuft in weißen Socken und durchbrochenen Sandalen rum...* [8]. *In der Alltagskommunikation existiert das Spießige nur noch in der Wohnungseinrichtung... als Eichenschrankwand zum Beispiel* [9]. *Auch jeden Fall sind für mich PUNX die größten Spießer, die es gibt* [10].

Вже з огляду на заголовки статей можна побачити з яким упередженням сьогодні німецькі журналісти ставляться до поняття *Spießer*: “*Antispießer sind die wahren Spießer* [10]”, “*Wer ist hier der Spießer* [11]?”, “*Spießer heute – Ich werd' so bleiben, wie ich bin*” [12], “*Spießer ärgern, saufen, randalieren*[13]”, “*Hilfe, ich werde Spießer* [14]”.

Крім цього, в Інтернеті, на німецьких сайтах існують тести, де кожний сучасний бюргер може перевірити чи належить він до *Spießer*: *Test: Bin ich ein Spießer, wenn...?* [15], *Test: Wie spießig bin ich wirklich?* [16], *Wer ist hier der Spießer?* [17], *Der Spießertest!* [18].

Хоча *der deutsche Spießer (Spießbürger)* поняття досить відносне, оскільки охоплює різні уявлення німців, все ж таки

можна визначити певні типові ознаки цього поняття, завдяки частотності їх об'єктивації носіями мови:

1. Нестерпність і нетолерантність (Intoleranz) – неповага до будь-кого чи будь-чого [19]: *Wir finden Leute spießig, die mit dem Finger auf die anderen zeigen* [19]; Дана ознака об'єктивується семантикою фразеологізму *mit dem Finger auf die anderen zeigen*. Увага акцентується на протиставленні *Spießer* іншим (*anderer*), інше світосприйняття, інший спосіб мислення, поведінка. Компонентом цього протиставлення є неповага: *spießig finde ich Leute, die sich und ihr Verhalten für richtig empfinden und erzieherisch wirken wollen* [19]; *Spießigkeit ist für mich Intoleranz*; *spießig ist ...kein anderes als sein eigenes Weltbild akzeptieren zu können. Außerdem jemand der sich immer in die Angelegenheiten anderer einmischen muss* [20]; *wenn jemand intolerant ist und anderes nicht zulässt ist er ein Spießer...*[21];

Typisch für einen Spießer: Er erträgt von der Norm abweichende Lebensformen nicht, auch nicht...fremde Denkweisen [22]. В даному випадку, об'єктивація компоненту підсилена лексемою *typisch*.

2. Недалекість і забобонність (Beschränktheit und Vorurteile): *Ich finde auch Menschen spießig die ihren Horizont nicht erweitern wollen und dann immer mit Vorurteilen leben* [20]. Ця ознака знаходить своє відображення у сукупності значень мовних одиниць які фіксують емоційно-експресивне ставлення носіїв німецької лінгвокультури. Це – контекстуальні прикметники *starr, kleinkariert, klein, übersteigert, begrenzt*, займенники *kein, sein*, та прислівник *wenig*: *starres Denken, kleiner Horizont...wenig Bildung, keine Interessen, kein kulturelles Wissen...*; *spießig... das ist eine Art von übersteigerten Selbstliebe mit einer Portion Uneinsichtigkeit gepaart* [19]; *so fixiert sich der Spiesser in "seiner" kleinen Welt...*; *Spießer sind für mich Menschen, die eine kleinkarierte Lebensweise samt begrenzten Horizont haben und sich nicht vorstellen können, dass es auch anders geht* [23].

3. Прискіпливість до себе та інших (Nörgelsucht). Ознака актуалізується у сукупності семантики мовних одиниць, які

відображають іронічне ставлення носіїв мови до поняття *Spießer*: лексема *Kleinigkeiten*, представлена іменником, фразеологізм *ein riesiges Tamtam machen: richtig spießig...um Kleinigkeiten* (wie z.B. *die Wahl der Tischdeckenfarbe bei einer Feierlichkeit*) *ein riesiges Tamtam machen* [20]; *lauschen nach 22 Uhr, ob irgendwo im Haus eine Bohrmaschine oder Stereoanlage in Betrieb sind spießig ist* [24]... *für jede kleinste Anschaffung erstmal Stiftung Warentest befragen...* [20]; Складовою цього ставлення є надмірність: *sich über kleine Dinge aufregt, auf kleine Dinge viel Wert legt, wie strickt gebügelte Klamotten...*[25]. *verweist Falschparker auf die Straßen- und Verkehrsordnung, obwohl es ihn nichts angeht...* [12];

4. Педантичність (*Pedanterie*). Сенси даної ознаки концептуалізуються у семантиці лексем *ordnen, planen*, підсилених префіксом *durch* (*durchplanen*) та контекстуальним прислівником *sehr*: *die alles genauestens geordnet haben, ihr Leben komplett durchplanen... ein Spießer ist ein Mensch, der alles immer sehr ordentlich haben will...* [25]. Компонентом педантичності є безпорадність: *nichts ohne Rezept kochen können, ihre Kinder nach Buch erziehen...* [25].

5. Залежність від обставин і неготовність до змін (*In Abhängigkeit von den Umständen und Nichtbereitschaft zu den Veränderungen*). Така ознака об'єктивується семантикою мовних одиниць *UNBEDINGT, mißtrauisch, ständig jammern*, які фіксують негативне ставлення німців з урахуванням контексту: *durchgeplante Tagesablauf mit Essenszeiten die UNBEDINGT eingehalten werden müssen...* [19]; *Spießer haben sich in ihrem Leben eingerichtet, und sind daher mißtrauisch gegen Veränderungen* [23]; *ständig über Geldprobleme jammern aber trotzdem immer das teuerste (weil laut Stiftung Warentest das einzig Wahre) haben müssen* [20].

6. Консервативність поглядів (*konservative Ansichten*). Дана ознака репрезентується у семантиці лексеми *konservativ*: *Zu einem wirklichen Spießer gehört viel mehr dazu konservative Ansichten...*[23]; *Ich werde oft als Spießer bezeichnet...als konservativ...*[22].

Компонентом цієї ознаки є сталість: *ein Spießer ist einer, der Vergangenen nachhängt* [25].

7. Надмірна любов до чистоти (*übermäßige Liebe zur Sauberkeit*): Ознака об'єктивується узагальненням смислів мовних одиниць які відображають іронічне ставлення представників лінгвокультури до поняття *Spießer*. У даних прикладах ознака підсилена прикметником *klassisch*, займенником *jeder*, прислівником *regelmäßig*, фразеологізмом *den Wahnsinn treiben: der klassischer Spießer...poliert nach jedem Schneespaziergang als erstes seine Schuhe wieder auf und schneidet regelmäßig die Fransen an seinem Teppich gerade. Flecken treiben ihn den Wahnsinn* [23].

8. Жадібність (*Geiz*). Сенси цієї ознаки активізуються у контексті завдяки мовним одиницям: іменнику “*Freund*”, вжитого в переносному значенні та прикметника *wirklich*, який характеризує лексему *Spießer* і підсилює її сприйняття: *ein “Freund” der einem schnell mit 20 Cent für den Parkscheinautomat etc. weiterhilft und die dann eine Woche später zurückverlangt* [20]; *zu einem wirklichen Spießer gehört viel mehr dazu...Geiz* [23].

З огляду на наведені ознаки, поняття *Spießbürger*, *Spießer* фіксує негативне, часто знецінюване і образливе ставлення носіїв мови, яке добре ілюструють такі приклади: *Spießer ist halt ein Schimpfwort...* [23]; *...der Begriff “Spießer” ist in meinen Augen ein reines Schlagwort...* [22]; *einen Spießer (oder auch “Duckmäuser”)* [25]; *Spießer ist mehr ein Kampfwort...; als Spießbürger oder Spießer werden in abwertender Weise engstirnige Personen bezeichnet...* [22]; *Spießig ist für mich kleinkariert und verklemmt zu sein* [20]; *spießig ist überangepasst, degeneriert, selbstüchtig, intolerant, unfreundlich und ablehnend Fremdern gegenüber* [24].

На думку німців, *Spießer* майже не бере участі в політично-суспільному житті держави, оскільки зосереджений на собі: *Ein Spießer ist für mich jemand, der am öffentlichen Leben kaum teilnimmt, sich in sein Schneckenhaus zurückzieht, seine Werte immer mehr aus seinem eigenen Gedanken speist, die äußere Welt zunehmend als fremd und bedrohlich empfindet und andere Meinungen und Lebensweisen weitgehend ablehnt...* [22].

В цьому полягає його головна відмінність від поняття *Wutbürger*. Обидва поняття *Wutbürger* і *Spießer* відображають

специфіку сучасного розуміння лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger*.

Таким чином, лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger* піддається амбівалентній оцінці збоку преси. З одного боку, він концептуалізується у позитивному розумінні як вільна особистість, яка спрямована на власний розвиток, має власні інтереси та відповідальність за загальне суспільне благо. Німецький бюргер повнолітній, самостійний, самоорганізований. Він не є егоїстичним, не зводить все до матеріального, прагне до самореалізації. З іншого боку, виступає у негативному розумінні як безвідповідальна недалека особистість, спрямована на себе.

Ми провели письмове та усне опитування носіїв мови, щодо сучасного розуміння лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger*. В обох видах опитування учасникам було запропоновано декілька питань (*Was versteht man unter dem Begriff der deutsche Bürger? Gibt es heute den deutschen Bürger?*), на які вони повинні були надати відповіді. Форма відповідей була довільною, не обмеженою цілеспрямованим вибором реакцій (лише іменники, прикметники) на слово-стимул *Bürger*, а також не обмеженою в часі. Опитування проводилось в індивідуальній формі, анонімно, що дозволило учасникам висловлювати власну суб'єктивну точку зору, не піддаватись впливу одне одного.

В результаті опитування ми отримали 59 реакцій на ключовий репрезентант-стимул *der deutsche Bürger*. Реакції (асоціації) близькі за своїм семантичним змістом об'єднані в одну і розташовані щодо частотності (від зростаючої до спадної).

Bürger (13): *Nationalität (die Abstammung bereits deutscher Eltern)* (3), *deutsche Staatsangehörigkeit (Staatsbürgerschaft)* (2) *Rechte und Pflichten* (2), *Deutscher Pass* (1), *Zivilpersonen* (1), *grundrechtsberechtigt* (1), *staatsbürgerlich* (1), *Einbürgerung* (1), *Angehörigen einer Kommune (Bürger einer Stadt oder Gemeinde)* (1), *politische Mitwirkung* (1), *liberale Verfassungen* (1), *Befugnisse* (1), *Rechtsstatus* (1), *vollrechtlicher Deutsche* (1), *Staatsangehörigkeit eines anderen Mitgliedsstaates der Europäischen Union* (1), *Hauptwohnsitz* (1), *Freizügigkeit und diplomatischer Schutz* (1), *bürgerlich* (1),

deutsche Staatsbürger (1), deutsche Buergerschaft (1), reinlicher und auf Genauigkeit achtender Mensch (1), in Deutschland aufgewachsen (1), sozialisiert (1), deutsche Tugenden (1), Bürger der Bundesrepublik Deutschland (1), penibel (1), fleißig (1), genau (1), "Einwohner" (1), die kleinste Einheit des Volkes (1), der gehobenen Mittelschicht entspricht (1), Einwohner (1), bestimmte konservative Werte der Mittelschicht (1).

Дані асоціати дозволяють зазначити, що сьогодні лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger* існує на трьох рівнях: національному, державному та муніципальному.

На національному рівні *der deutsche Bürger* – це німець від народження (*die Abstammung bereits deutscher Eltern, Nationalität, Mensch mit deutschen Wurzeln, Blut*), який отримує громадянство і є повноправним членом німецької держави (*vollrechtlicher Deutscher, vollberechtigt*).

На державному рівні *der deutsche Bürger* представлений як німцями від народження, так і тими, хто незалежно від національності має німецьке громадянство (*alle Menschen mit deutscher Staatsangehörigkeit (Deutscher Pass) sind deutsche Bürger; spezielle deutsche Bürger gibt es nicht, Deutscher im Sinne des Artikels 116 des Grundgesetzes, Einbürgerung*).

Німецькі бюргери ще з часів Ваймарської конституції (*Weimarer Verfassung*) 1919 року мають власні державні права та обов'язки (*staatsbürgerlichen Rechte und Pflichten*). Серед державних прав німці відзначають виборче право, тобто право обирати і бути обраним (*Wahlrecht*), право на свободу пересування та проживання (*Freizügigkeit*), на консульську підтримку за кордоном (*konsularische Unterstützung im Ausland*). Серед численних обов'язків на державному рівні, зокрема відзначили: сплата податків та зборів (*Steuern und Abgaben*), обов'язкова прописка (*Meldepflicht*), повага до законів (*Achtung von Gesetzen*), до правил дорожнього руху (*Straßenverkehrsordnung*).

Всі інші жителі не німецького походження – співмешканці *Mitbürger (bloße Einwohner, Nichtsstaatsbürger)* – не мають ані державного, ані муніципального права голосу (*eingeschränkt*

berechtigter Nicht-Deutscher). До речі, в офіційних промовах до них звертаються виключно *Mitbürger*, не ототожнюючи з німецькими бюргерами: „*Mein herzlicher Gruß am heutigen Abend gilt Ihnen, liebe Landsleute, und unseren ausländischen Mitbürgern* ... (Bundeskanzler Helmut Kohl, Neujahrsansprache 1993/1994) [26]“; „...voneinander lernen, hier in der Differenzierung zwischen „*ausländischen Mitbürgern*“ und (deutschen) „*Spätaussiedlern*“ (німецькі переселенці з 1945 р.) (der unterfränkische Regierungspräsidenten Paul Beinhofer, 2007.) [27]“.

Муниципальний рівень представлений бюргерами попередніх двох рівнів, яких також називають *Angehörigen einer Kommune (Bürger einer Stadt oder Gemeinde)*, вони є повноправними членами суспільства (*aktive und passive Stimmrecht bei Gemeinderatswahlen, Bürgerbegehren, Bürgerentscheid, Anhörung bei Gemeindegebietsänderungen* *Anhörung bei Gemeindegebietsänderungen, die Pflicht, eine ehrenamtliche Tätigkeit in der Gemeinde anzunehmen, Recht auf eine gute Verwaltung, Recht auf Zugang zu Dokumentationen, Bürgerbeauftragte, Petitionsrecht*) Крім цього, німецькими бюргерами називають також громадянів будь-якої країни-члена ЄС, за умови якщо вони повнолітні (*das 18. Lebensjahr (in einigen Ländern das 16. Lebensjahr)*), і протягом найменше трьох місяців проживають у певній адміністративно-територіальній одиниці.

Бюргерів, які проживають на територіях декількох федеральних земель, вважають бюргерами тієї землі, де вони прописані.

Не можемо не врахувати також думку одного з учасників опитування, який зазначив, що поняття *der deutsche Bürger* можна розуміти у ширшому контексті: всі люди країни, незалежно від громадянства. У цьому випадку, держава протиставляється суспільству (*Bürger sind dann alle gesellschaftlichen, also nichtstaatlichen Akteure (Zivilpersonen)*).

Німці характеризують лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger* як представника величного середнього класу (*entspricht etwa der gehobenen Mittelschicht*), який є близьким до розуміння поняття

der deutsche Bürger у 19/20 ст, і який сьогодні є найменшою одиницею народу (*die kleinste Einheit des Volkes*). Він вирізняється з поміж інших власною педантичністю, старанністю, ощадливістю (*penibel, fleißig, genau*). До речі, про дані риси характеру німецьких бюргерів говорять у 18-ому та 19 ст. [28].

Крім цього, на думку носіїв німецької лінгвокультури, німецький сучасний бюргер зберігає вірність власним цінностям (*bestimmte konservative Werte der Mittelschicht*).

Узагальнимо когнітивні ознаки сучасного лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger*. Для встановлення актуальності кожної з ознак розташуємо їх за частотністю (від зростаючої до спадної):

1. Походження і національність (8): *Nationalität* (2), *die Abstammung bereits deutscher Eltern* (3), *Mensch mit deutschen Wurzeln* (1), *Blut* (2),

2. Громадянство (6): *deutsche Staatsangehörigkeit* (*Staatsbürgerschaft*) (1), *Deutscher Pass* (1), *in Deutschland aufgewachsen* (1), *sozialisiert* (1), *Zivilpersonen* (1), *staatsbürgerlich* (1), *Einbürgerung* (1), *deutsche Staatsbürger* (1), *deutsche Buergerschaft* (1), *Bürger der Bundesrepublik Deutschland* (1), *Zugehörigkeit zum deutschen Staat* (1), *Angehörigen eines Staates* (1) *bürgerlich* (1).

3. Права та обов'язки (3): *Rechte und Pflichten* (2), *grundrechtsberechtigt* (1), *liberale Verfassungen* (1), *Befugnisse* (1), *Rechtsstatus* (1), *vollrechtlicher Deutsche* (1), *Bürgerrecht* (1), *Wahlrecht* (1), *liberale Verfassungen* (1), *Freizügigkeit* (1), *konsularische Unterstützung im Ausland* (1), *Steuern und Abgaben* (1), *Meldepflicht oder Achtung von Gesetzen* (1), *Straßenverkehrsordnung* (1), *staatsbürgerlichen Rechte*, *Deutscher im Sinne des Artikels 116 des Grundgesetzes* (1), *aktive und passive Stimmrecht bei Gemeinderatswahlen* (1), *Bürgerbegehren* (1), *Bürgerentscheid* (1), *Anhörung bei Gemeindegebietsänderungen* (1), *die Pflicht, eine ehrenamtliche Tätigkeit in der Gemeinde anzunehmen* (1), *Recht auf eine gute Verwaltung* (1), *Recht auf Zugang zu Dokumentationen* (1), *Bürgerbeauftragte* (1), *Petitionsrecht* (1), *Freizügigkeit und*

diplomatischer Schutz (1), Einwohner (1), staatsbürgerlichen Freizügigkeit (1).

4. Приналежність до певної адміністративно-територіальної одиниці (3): *Angehörigen einer Kommune (Bürger einer Stadt oder Gemeinde) (1), Staatsangehörigkeit eines anderen Mitgliedsstaates der Europäischen Union (1), Hauptwohnsitz (1), Gemeindebürger (1), "Einwohner" (1).*

5. Наявність і дотримання власних цінностей (2): *deutsche Tugenden (1) bestimmte konservative Werte der Mittelschicht (1).*

6. Наявність певних стійких рис характеру (2): *penibel (1), fleißig (2), genau (1), ein reinlicher und auf Genauigkeit achtender Mensch (1).*

7. Приналежність до середнього класу (1): *die kleinste Einheit des Volkes (1), der gehobenen Mittelschicht entspricht (1).*

8. Участь у політичному житті: *politische Mitwirkung (1).*

Відповідно до поставленого завдання ми дійшли таких

ВИСНОВКІВ:

1. Сучасний лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger* характеризується такими ознаками: приналежністю до німецької нації від народження; власними правами та обов'язками; наявністю громадянства; приналежністю до певної адміністративно-територіальної одиниці; офіційного місця проживання; участю у політичному житті; приналежністю до представників середнього класу; наявністю і дотриманням власних цінностей; має позитивну чи негативну оцінку.

2. Лінгвокультурний типаж *der deutsche Bürger* піддається амбівалентній оцінці збоку преси. З одного боку, він концептуалізується у позитивному розумінні (*Bürger, Gutbürger*) як вільна особистість, яка спрямована на власний розвиток, має власні інтереси та відповідальність за загальне суспільне благо. Німецький бюргер повнолітній, самостійний, самоорганізований, самовпевнений, відвертий і вміє себе поводити. Він не є егоїстичним, не зводить все до матеріального, прагне до

самореалізації. З іншого боку, виступає у негативному розумінні (*Wutbürger, Spießer*) як безвідповідальна недалека особистість, спрямована на себе і уособлює протилежні зазначеним якості.

3. Педантичність, старанність та ощадливість є стійкими ментальними рисами лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger*.

Перспектива дослідження теми вбачається нами у моделюванні лінгвокультурного типу *der deutsche Bürger*, з метою встановлення його типових ознак у кожному соціокультурному періоді (кінець 18-поч. 21 ст.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Попова З. Д.* Семантико-когнитивний аналіз мови : монографія / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2006. – 226 с.
2. *Гулівець Н. О.* Когнітивний і семантичний аспекти реалізації концепту дозвілля в сучасній англійській мові / Н. О. Гулівець // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2006. – Вип. 13 – С. 73–81.
2. *Kronenberg V.* Der letzte Träger der Aufklärung? : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.b-republik.de/archiv/der-letzte-traeger-der-aufklaerung>.
3. *Duden* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.duden.de/rechtschreibung/Buergerlichkeit>.
4. *Neue Bürgerlichkeit* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.quickiwiki.com/de/Neue_Bürgerlichkeit.
5. *Дорошенко О. В.* Етимологія поняття *der deutsche Bürger* (німецький бюргер) / О. В. Дорошенко // Функціональна лінгвістика. – 2012. – Вип. 3 – С. 163.
6. *Kurbjuweit D.* Der Wutbürger : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-74184564.html>.
7. *Assheuer T.* Bürger : Wie sollen wir leben : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zeit.de/2006/11/Brger_2fInterview.
8. *Rohl W.* Gestatten : Der neue deutsche Spießer : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stern.de/panorama/typologie-des-biedersinns-gestatten-der-neue-deutsche-spiesser-606482.html>.
9. *Rohl W.* Interview : Spießer bedeutetet bloß noch Arschloch : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stern.de/panorama/interview-spiesser-bedeutetet-bloss-noch- arschloch-606036.html>.
10. *Antispießer sind die wahren Spießer* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://medienelite.de/antispieser-sind-die-wahren-spiesser/>.
11. *Wer ist hier der Spießer* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.haz.de/Nachrichten/ZiSH/Uebersicht/Wer-ist-hier-der-Spiesser>.
12. *Jürgs M.* Spießer heute – Ich werd' so bleiben, wie ich bin : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sueddeutsche.de/leben/spiesser-heute-ich-werd-so-bleiben-wie-ich-bin-1.261574>.
13. *Brandt D.* Spießer ärgern, saufen,

- randalieren : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zeit.de/hamburg/2014-05/rocker-szene-hamburg>. 14. Kistner A. Hilfe, ich werde Spießer : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spiegel.de/karriere/berufsstart/zehn-belege-fuer-die-rasante-verspiesserung-einer-festangestellten-a-936149.html>. 15. Test : *Bin ich ein Spießer, wenn...?* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bild.de/lifestyle/2012/test/bin-ich-ein-spiesser-25495856.bild.html>. 16. Test : *Wie spießig bin ich wirklich?* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gofeminin.de/psychotests/test-wie-spiessig-sind-sie-d17638.html>. 17. Wer ist hier der Spießer? : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.haz.de/Nachrichten/ZiSH/Uebersicht/Wer-ist-hier-der-Spiesser>. 18. *Der Spießertest!* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.testedich.de/quiz27/quiz/1253531457/Der-Spiessertest>. 19. *Was ist spießig* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gutefrage.net/frage/was-ist-spiessig>. 20. *Was ist für Euch spießig* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.erdbeerlounge.de/erdbeertalk/Was-ist-fuer-Euch-spiessig_t2943793s1. 21. Behrendsen K. Christian Ulmen : Spießig ist immer scheiße : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/christian-ulmen-spiessig-ist-immer-scheisse-a-483035.html>. 22. *Was macht Spiesser/Spiesserin aus* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.elitepartner.de/forum/was-macht-einen-spiesser-spiesserin-aus-16178.html>. 23. *Was zeichnet einen Spiesser aus* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jetzt.sueddeutsche.de/foren/2206>. 24. *Was bedeutet spießig* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://de.answers.yahoo.com/question/index?qid=20070414165520AAxKGyK>. 25. *Was ist ein Spießer?* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gutefrage.net/frage/was-ist-ein-spiesser>. 26. *Bürger* : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://de.wikipedia.org/wiki/Bürger>. 27. Kaesler D. Bürgerlich! Bürgerlich? Ein zaghafter Versuch der Problematisierung eines allgegenwärtigen Begriffs : [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.literaturkritik.de/public/druckfassung_rez.php?rez_id=13487. 28. Дорошенко О. В. Семейные ценности лингвокультурного типажа der deutsche Bürger / О.В. Дорошенко // Научная дискуссия : Вопросы филологии, искусствоведения и культурологии. – 2014. – Вип. 4 (23) – С. 64-74.

ДЯЧУК О.В.

Київський національний лінгвістичний університет

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ ЗАЛЯКУВАННЯ ТА ЗАСОБИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В ДИСКУРСІ ШОКОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ США

Статтю присвячено дослідженню комунікативної стратегії залякування в дискурсі шоккової соціальної реклами США. Метою використання цієї стратегії в зазначеному дискурсі є боротьба з пороками та девіантними формами поведінки американців. Засобами її реалізації виступають тактики апелювання до мотиву смерті та посилення на досвід жертви.

Ключові слова: шокова соціальна реклама, дискурс, негативні емоції, стратегія залякування, комунікативні тактики.

Статья посвящена исследованию коммуникативной стратегии запугивания в дискурсе шоковой социальной рекламы США. Целью использования этой стратегии в указанном типе дискурса является борьба с пороками и девиантными формами поведения американцев. Средствами ее реализации выступают тактики апеллирования к мотиву смерти и ссылка на опыт жертвы.

Ключевые слова: шокковая социальная реклама, англоязычный дискурс, негативные эмоции, стратегия запугивания коммуникативные тактики.

The article is devoted to the investigation of the communicative strategy of threatening and means of its realization in shock public service announcement discourse of the USA. The aim of its usage in the abovementioned discourse is the struggle with the vices and deviant forms of behaviour of the American people.

Key words: shock public service announcement, English-speaking discourse, negative emotions, the strategy of threatening, communicative tactics.

Розвиток лінгвопрагматики, одного з провідних напрямів сучасного мовознавства, сприяв появі та розробці поняття комунікативної стратегії, що є складником інтенційної програми планування та розгортання дискурсу, визначає спосіб організації та подання інформації в ньому.

Актуальність запропонованої праці зумовлена стійким інтересом мовознавців до стратегічних аспектів комунікації. Слід

Дячук О.В.

наголосити, що питання стратегічної організації рекламного дискурсу досить детально розроблено у вітчизняній лінгвістиці. Проте спостерігається цілковита відсутність аналізу стратегічної організації дискурсу англomовної соціальної реклами та її різновидів. У зв'язку з цим **метою** даної статті є дослідження стратегії залякування, що використовується в дискурсі шокової соціальної реклами США. **Предметом** є комунікативні стратегії й тактики та засоби їх реалізації. **Об'єктом** даної статті є комунікативний дискурс шокової соціальної реклами США.

Матеріалом дослідження слугували фрагменти дискурсів англomовної соціальної реклами з Інтернет-ресурсів.

Наукова новизна статті полягає у тому, що у ній вперше встановлено основні дискурсивні стратегії та тактики з урахуванням факторів комунікативної ефективності.

Завданнями статті є не тільки аналіз визначеної комунікативної стратегії та засобів її реалізації, але з'ясування основних комунікативно-прагматичних рис вказаного типу дискурсу.

Необхідно зазначити, що перша шокова реклама не була соціальною. Це була комерційна реклама, що була створена італійським фотографом Олів'єро Тоскані ще на початку 80-х років ХХ століття. Рекламуючи продукцію компанії “Бенеттон”, а потім і інших компаній – представників світових брендів, Тоскані знімав непередбачувані та провокуючі фотографії, які суворо засуджувалися, викликали шок, страх, сполох та інші негативні емоції. Так, наприклад, на фотографіях Тоскані були зображені три справжні людські серця з написом “*Black, White, Yellow*”; люди, присуджені до смертної казні; новороджена дитина з необрізаною пуповиною; цвинтар із великою кількістю могільних хрестів; людина, вмираюча від СНІДу та інш. Новаторство О. Тоскані полягало в тому, що він використовував рекламну фотографію у якості засобу викриття соціальних пороків і проблемних питань людства, чим зміг перевернути уявлення про неї. Одночасно він залишався успішним фотографом, який працював для світових

компаній-брендів, підвищуючи їх авторитет, популярність і продажі за допомогою своєї креативної та майстерної праці [5].

Шокова реклама швидко розповсюдилася у країнах Європи та США. Порушуючи загальноприйняті норми, вона зазвичай викликає найсильніші негативні емоції: страх, потрясіння, відразу, відчай, ненависть, роздратування, ворожість, агресію, осуд, страждання, співчуття, жаль тощо. Шокова реклама експлуатує людські комплекси та фобії, торкається різноманітних табуованих тем, острих і жагучих проблем суспільств та їх громадян: смерті, вбивства, самогубства, насилля, каліцтва, людських трагедій, фізіологічних процесів, порнографії і т.і. Дієвим прийомом шокової реклами є залякування, оскільки саме страх здійснює вплив не тільки на свідомість, але й на підсвідомість людини.

Мотиви страху та залякування широко використовуються й у шоківій соціальній рекламі США. Найважливішими характеристиками такої реклами є: концентрація на соціальній проблемі, демонстрація санкцій, посилення на досвід жертви, апелювання до мотивів смерті та хвороб, які неможливо вилікувати, метафоричне представлення джерела небезпеки, натуралізм, висока емоційна напруженість, що створюється внаслідок гіперболізації чи натуралістичного представлення соціальних вад і пороків, наслідків негативних дій або девіантної поведінки громадян країни [4:182].

Застосування стратегії залякування в дискурсі шокової соціальної реклами США спрямовано на виклик негативних емоцій адресата, пов'язаних із страхом. Страх поряд із радістю відносять до базових емоцій людини, що визначають особливості її поведінки та дій. Відомо, що почуття страху мобілізує людину задля реалізації нею дій по уникненню небезпеки чи неприємності, що може зашкодити їй, вживання нею заходів по їх запобіганню [3:42]. Задля виклику подібної реакції стратегія залякування використовується й у дискурсі шокової соціальної реклами США, автори якої апелюють до біологічного і соціального страхів американців, пов'язаних із збереженням їх життя, здоров'я та соціального статусу. Метою використання стратегії залякування в

зазначеному типі дискурсу є: боротьба із пороками та девіантними формами поведінки американців, які призводять до породження соціальних проблем в суспільстві (наркоманії, насилля, автокатастроф і т.і.); зміна поведінкових моделей представників американської нації, що, в свою чергу, сприяє вирішенню цих проблем, покращенню якості життя громадян суспільства. Як свідчить фактичний матеріал, стратегія залякування передається в дискурсі шокової соціальної реклами США тактиками: апелювання до мотиву смерті; посилення на досвід жертви; наведення кількісних даних.

Використання тактики **апелювання до мотиву смерті** зумовлено комунікативною інтенцією авторів дискурсу шокової реклами викликати в адресата страх смерті, спровокованої шкідливим звичками, порушенням правил дорожнього руху і т.і. Страх смерті є найсильнішим біологічним страхом, зумовлений природним бажанням людини зберегти себе та своє життя і тому його викликання сприяє здійсненню впливу та може призвести до припинення розповсюдження та навіть руйнації шкідливих звичок. Звертаємося до аналізу прикладів:

(1) *DRUGS DRUG YOU DOWN DOWN DOWN TILL YOU'RE UNDER THE GROUND* [8:127].

Реалізація обраної тактики здійснюється в наведеному прикладі шляхом застосування складного речення, в якому смерть позначено імпліцитно, за допомогою словосполучення-парафразу *under the ground*. Значення вказаного словосполучення з'ясовується лише в контексті. Вказаний спосіб номінації обирається автором задля творення рими, що сприяє ефективності та впливості тексту соціальної реклами. З цією метою текст подається великими літерами, а його одиниці – різним кольором і шрифтом. Римування та вплив здійснюється також використанням лексеми *down*, що вказує на напрямок руху під землю, тобто процес вмирання людини. Трьократне застосування зазначеної лексеми свідчить про поступовий характер цього процесу *YOU DOWN DOWN DOWN TILL*. Його причина визначена в першій частині складного речення (*DRUGS DRUG YOU DOWN DOWN DOWN TILL*), а результат – у

другий (*YOU'RE UNDER THE GROUND*). Залякуванню та розумінню тексту реклами сприяє також малюнок могил та руки між ними, висунутої з під землі, яка нібито затягує туди людину.

Номінація смерті в межах тактики апелювання відбувається в дискурсі шокової соціальної реклами США, насамперед, за допомогою одиниць її безпосереднього позначення, наприклад:

(2) *Enjoy the taste of death* [8:113].

Обрана тактика передається реченням із лексичною одиницею *death*, за допомогою якого автор реклами зі сарказмом запрошує її адресата насолодитися вкусом смерті. Розумінню змісту вказаного речення та правильному визначенню його адресата сприяє малюнок виделки, ложки та тарілки з недокурками та сигаретним попелом. Ототожнення паління зі смертю, використання провокуючого та саркастичного речення поряд із описаним малюнком безумовно сприяє здійсненню впливу та виклику страху перед палінням.

Тактика апелювання до мотиву смерті використовується й у іншому рекламному повідомленні, адресованому курцям:

(3) *It's called suicide because is your choice* [8:122].

Позначення смерті в реченні, що є засобом реалізації вказаної тактики, відбувається за допомогою лексичної одиниці *suicide*. Проте, що саме називає автор рекламного повідомлення самогубством (*It's called suicide*), який вибір він має на увазі (*it...suicide because is your choice*), неможливо зрозуміти з вказаних фрагментів речення. Для їх розуміння необхідно уважно розглянути малюнок реклами, на якому зображено чоловіка, що висить під стелею та з рота якого ще йде дим від сигарет. Саме малюнок допомагає зрозуміти зміст вербальної частини рекламного повідомлення, в якому імпліцитно зазначено, що куріння є не тільки вибором людини, але й добровільним самогубством.

Як свідчить фактичний матеріал, тактика апелювання до мотиву смерті використовується здебільшого в текстах друкованої соціальної реклами США, зміст яких пояснюють або доповнюють малюнки та фотографії. Ці візуальні знаки “унаочнення небезпеки”

Дячук О.В.

сприяють розумінню та впливовості реклами, що відносять до категорії шокової, викликають страх, гіпербалізовано чи натуралістично представляючи його джерело, наприклад:

(4) *Obesity kills you* [8:57].

Зазначене речення написано під фотографією дуже товстого чоловіка з червоним обличчям, який намагається нахилитися, але не може зробити цього, оскільки великий живіт заважає йому в цьому. Вочевидь, сфотографований чоловік страждає від ожиріння, що вважається нині однією з головних проблем американського суспільства. Згідно зі статистичними даними 2012 року, близько 68% мешканців США (як дітей, так і дорослих) мали надлишкову вагу. Причиною цього є їх любов до “швидкої їжі” (fast food), дешевої, калорійної, винайденої американцями та широко розповсюдженої серед них. Кожного року близько трьохсот тисяч людей умирають в країні внаслідок різноманітних хвороб, спричинених ожирінням [6:214]. Ця інформація надає можливість зрозуміти, чому автор рекламного повідомлення вважає, що ожиріння вбиває американців, а речення *obesity kills you* не можна вважати авторським перебільшенням. Натуралістичне представлення та унаочнення інформації, здійснене за допомогою фотографії соціальної реклами й її тексту сприяють здійсненню впливу та викликають в американців негативні почуття та страх.

Втіленню стратегічного задуму залякування сприяє застосування тактики апелювання до мотиву смерті і в наступному прикладі дискурсу шокової соціальної реклами:

(5) *HE KNOWS HE'S DYING BUT HE STILL WANTS TO USE METH* [8:81].

Актуалізація обраної тактики здійснюється за допомогою речення, в якому використовуються дієслова на позначення декількох процесів: вмирання *HE'S DYING* та застосування наркотику *USE METH*. Не тільки з тексту рекламного повідомлення, але й, насамперед, з його фотографії, на якій зображено молодого, виснаженого хлопця-наркомана, стає зрозумілим, що наближення смерті викликано залежністю цього хлопця від метамфетаміну – сильнодіючої наркотичної речовини,

що скорочено називається *METH*. Дієслова *KNOWS* та *WANTS*, використані для вказівки на той факт, що хлопець знає про свою смерть, але в нього так і не зникає бажання вживати наркотик, свідчить про велику залежність людини, яка вмирає, від нього. Безумовно, і вербальна частина інформації рекламного повідомлення і його візуальна частина, що доповнюють та пояснюють одна одну, викликають почуття страху, сприяють здійсненню впливу на американців та відповідно перешкоджають розповсюдженню наркоманії у суспільстві.

Проаналізуємо інший приклад дискурсу шокової соціальної реклами, де також має місце застосування тактики апелювання до мотиву смерті:

(6) *KILL A KID, KILL A FAMILY* [8:92].

Передача обраної тактики відбувається за допомогою речення, в якому вказується на акт насильницької смерті, позначеної відповідно дієсловом *kill*. Розумінню на кого саме може бути спрямована така смерть, сприяє використання поряд із зазначеним дієсловом іменників *A KID, A FAMILY*. Проте обставини та інші подробиці подібної насильницької смерті не зазначаються у вказаному реченні, що викликає нерозуміння його змісту та відчуття абсурдності самої реклами. Візуальна частина рекламного повідомлення (зображення машини, дитини, яка лежить на тротуарі, інших членів сім'ї, яких збив водій цієї машини) пояснює зміст його вербальної частини.

Необхідно зазначити, що вмираючих, вбитих, хворих і покалічених людей, калюжі крові, автокатастрофи та аварії на дорозі часто демонструють у відео та телевізійній соціальній рекламі США. Як свідчить фактичний матеріал, вербальна складова або відсутня в аудіовізуальній шоківій соціальній рекламі або мотив смерті не обігрується в ній таким чином, як це здійснюється в друкованій рекламі, що загалом вважається менш впливовою ніж аудіовізуальна. Під час показу шокуючих кадрів автори відео та телевізійної реклами намагаються не залякувати американців ще більше, використовуючи задля цього відповідні вербальні повідомлення та стратегії. Щоякнайбільш вони наводять

Дячук О.В.

певні кількісні дані відповідно з тематикою рекламних повідомлень, закликають не порушувати правила дорожнього руху, не користуватися мобільним телефоном за кермом, не вживати алкоголь, наркотики і т.і. Це пояснюється тим фактом, що американці не люблять шокову рекламу, а віддають перевагу таким видам соціальної реклами, що попереджає, викриває, закликає до дій, сприяє розповсюдженню цінностей або пропонує вихід із неприємної чи загрозливої ситуації, підказує телефони й адреси організацій, до яких можна звернутися у разі необхідності допомоги. Хоча шокова реклама й існує в США, її відсоток становить не більше тридцяти процентів від загальної кількості соціальної реклами країни. США не є лідерами по виробництву шокової реклами й у світі [6:212].

Стратегія залякування знаходить своє відображення й у тактиці **посилання на досвід жертви**. Зазначена тактика використовується задля унаочнення наслідків шкідливих звичок, неправильної поведінки американців, насильницьких дій, автокатастроф, що власне і провокує появу страху перед ними, наприклад:

(7) *Nothing Will Ever Be the Same. Smoking gave me throat cancer at 39. Now I breathe through a hole in my throat and need this machine to speak* [8:115].

Обрана тактика актуалізована реченнями, використаними чоловіком, який розповідає про свою страшну хворобу. Вона не тільки визначається цим чоловіком (*throat cancer*), але й також ним вказується її причина (*Smoking gave me throat cancer*), досить молодий вік захворювання (*at 39*) та те, що саме йому доводиться робити для того, щоб жити та спілкуватися, маючи таку хворобу (*I breathe through a hole in my throat, need this machine to speak*). Речення *Nothing Will Ever Be the Same* свідчить про те, що цей чоловік згадує своє життя без хвороби та шкодує за ним. Розповідь чоловіка викликає не тільки почуття жалю до нього, але й, насамперед, страх перед страшною хворобою, викликаною палінням. Виникненню страху сприяє й фотографія хворого чоловіка який, щоб говорити, тримає біля горла спеціальний устрій.

Дячук О.В.

Зазначимо, що розповіді хворих і постраждалих людей, які власне й реалізують тактику посилення на досвід жертви у друкованих видах шокової соціальної рекламі США, завжди супроводжуються їх фотографіями або щонайменш малюнками. Таке унаочнення допомагає авторам рекламних повідомлень здійснити вплив на адресата, викликати в них почуття страху, наприклад:

(8) *Not everyone who gets hit by a drunk driver dies* [8:49].

Для адекватного розуміння змісту речення, що є засобом реалізації тактики посилення на досвід жертви, автор рекламного повідомлення розташовує на ньому фотографію. На ній зображено скалічену людину у шляпі, без ока, з викривленим носом і ротом, з великою кількістю шрамів на обличчі та шиї. Стаття цієї людини зрозуміти неможливо. Вочевидь, зазначене речення актуалізує думку сфотографованої людини про себе та інших осіб, які не загинули в аваріях (*Not everyone who gets hit ...dies*), викликаних порушенням норм дорожнього руху сп'янілими водіями (*...hit by a drunk driver...*). Ця людина шкодує, що не вмерла, а примушена жити, отримавши страшенні каліцтва та потворну зовнішність. Про це свідчить і вербальна, і візуальна складові рекламного повідомлення, що викликає цілий ряд емоцій у адресата: співчуття та жалю до жертви, осуду, гніву та ненависті до п'яних водіїв, які руйнують життя людей, страху до подібних катастроф. Безумовно, зазначене рекламне повідомлення не тільки викликає подібні емоції, але й надовго залишається в пам'яті тих, хто його побачив і прочитав.

Розумінню змісту речення, яке актуалізує тактику посилення на досвід жертви, сприяє її візуалізація й у іншому прикладі шокової соціальної реклами:

(9) *If you think I am cute, don't drive* [8:191].

Фотографія молодой спотвореної дівчини, яка посміхається та тримає келих із алкогольним напоєм, зміст зазначеного речення дозволяють зробити висновок, що зображена дівчина звертається за допомогою нього до адресата рекламного повідомлення, закликаючи його не їздити у стані алкогольного сп'яніння.

Візуальний образ дівчини (посмішка на її обличчі, келих, який вона тримає у руці), та речення, в якому поряд із закликом *don't drive*, імпліцитно (шляхом використання позитивно-оцінної одиниці *cute*, що слугує засобом позначення її зовнішності та не співпадає з дійсністю) вказується, що потворність цієї дівчини викликана тим, що вона попала в дорожню аварію внаслідок власного алкогольного сп'яніння. Візуальна та вербальна інформація, представлена в даному рекламному повідомленні, не тільки доповнюють та пояснюють одна одну, але й шокують та викликають страх, реалізуючи комунікативний відповідний задум його автора.

Реалізації стратегічного задуму залякування сприяє використання тактики посилення на досвід жертви й у наступному прикладі дискурсу шоквої соціальної реклами США:

(10) *I don't like wearing a helmet. It ruins my hair* [8:217].

За допомогою речення *I don't like wearing a helmet* постраждала людина визначає причину свого каліцтва. Речення *It ruins my hair* та малюнок її черепа з великим швом, захитим нитками, розміщений у рекламі, вказує на наслідки неправильної поведінки цієї людини. Відмітимо, що хоча обставини її каліцтва не зазначені в тексті рекламного повідомлення та не можуть бути з'ясовані з малюнку, стає зрозумілим, що людина постраждала в дорожній аварії. Розумінню цього сприяє не тільки словосполучення *wearing a helmet*, а, насамперед, широко розповсюджені в США відео- та аудіоролики соціальної реклами, в яких у той чи інший спосіб постійно закликають одягати дорожні шоломи задля уникнення каліцтва та травматизму на дорогах.

Отже стратегія залякування використовується у шоківій соціальній рекламі США, спрямованій на боротьбу зі шкідливими звичками, формами девіантної поведінки американців, що призводять до загибелі, втрати здоров'я, природної зовнішності, соціального статусу себе та інших. Застосування вказаної стратегії сприяє здійсненню впливу на адресата рекламних повідомлень, оскільки викликає в них страх та інші негативні емоції. Стратегія залякування передається у вказаному дискурсі тактиками

апелювання до мотиву смерті, посилання на досвід жертви, наведення кількісних даних. Тактики апелювання до мотиву смерті та посилання на досвід жертви використовуються, насамперед, у текстах друкованої шокової соціальної реклами США. Зміст зазначених тактик пояснюють або доповнюють малюнки та фотографії. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі інших комунікативних стратегій і тактик сучасної англомовної соціальної реклами США.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Андріяшкін С.* Компаративний аналіз російського і зарубіжного опыта соціальної реклами / С. Андріяшкін. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2012. – 284 с.
2. *Доронина М. А.* Соціальна реклама як феномен культурної комунікації : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.06. / Марія Александровна Доронина. – М., 2012. – 198 с.
3. *Дубровина И. В.* Психологія / И. В. Дубровина. – М. : Изд-во “Академия”, 2012. – 464 с.
4. *Зуляр Ю. А.* Массовые комунікації в рекламі / Ю. А. Зуляр. – Иркутск : Оттиск, 2005. – 584 с.
5. *Конеген С.* Шоковая реклама [Електронний ресурс] / С. Конеген. – Режим доступу до ресурсу : <http://konegen.livejournal.com/40486.html>.
6. *Donaldson A. G.* The Making of Modern America : The Nation from 1945 to the Present. – N.Y. : Rowman & Littlefield Publishers, 2012. – 364 p.
7. *Lannon J.* How Public Advertising Works / J. Lannon. – Washington : World Advertising Research Center, 2008. – 526 p.
8. *Schuman D.* Social Advertising and the World Wide Web / D. Schuman. – N.Y. : Psychology Press, 2013. – 328 p.

ЖОВТА Н.М.

*Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини*

ФОРМУЛЬНИЙ АСПЕКТ СВОЄРІДНОСТІ МОВИ ЧАРІВНОЇ КАЗКИ

Стаття присвячена дослідженню формульності, головної риси мови чарівної казки.

Ключові слова: українська мова, фольклор, чарівна казка, формула

Статья посвящена исследованию формульности, главной черты языка волшебной сказки.

Ключевые слова: украинский язык, фольклор, волшебная сказка, формула

The article is concerned with exploring formulaic dictions, the main characteristic feature of the magic fairy tale.

Key words: the Ukrainian language, folklore, magic fairy tale, formula

Актуальність статті зумовлена потребою жанрового розмежування казки з іншими типами оповідних фольклорних текстів не тільки на рівні фольклористичних та літературознавчих досліджень, а й на рівні лінгвістичного осягнення матеріалу.

Мета статті – виявити головні особливості казкового жанру на рівні мовних засобів, показати їх відмінність від засобів, притаманних міфів.

Предметом дослідження є мовні особливості казкового тексту.

Об'єктом статті є формули як головна риса фольклорного тексту незалежно від жанру.

Матеріалом дослідження виступають тексти українських народних казок.

Наукова новизна полягає в розмежуванні понять “казка” і “міф” не тільки на рівні змісту, а також і на рівні форми.

Жовта Н.М.

Сучасна українська лінгвофольклористика репрезентована дослідженнями С.Я. Єрмоленко, В.В. Жайворонка, С.К. Росовецького, Ю.Б. Дядищевої-Росовецької та ін. [1; 2; 3; 4; 5].

Новітні дослідження показали високий рівень формальної організації фольклорних текстів, зокрема, наявність анаграм у загадках, билинах та ін. (публікації В.М. Топорова, Т.В. Топорової, Б.М. Путилова).

Дослідження фольклорних формул як об'єкту лінгвофольклористики пов'язане передусім із іменами М. Перрі й А.Б. Лорда, які заклали теоретичні підвалини зазначеного наукового напрямку і показали плідність його застосування до давньогрецького епосу (передусім “Іліади” й “Одіссеї” Гомера) і народної поезії південних (балканських) слов'ян (передусім сербського епосу) [6].

У сучасній лінгвофольклористиці оформилися два напрямки інтерпретації фольклорних формул. Перший передбачає їх вузьке розуміння, оперте передусім на метрику (“класичні” інтерпретації М. Перрі й А.Б. Лорда), другий спирається на широке розуміння фольклорної формули як повторюваного сталого вислову поза обов'язковим зв'язком із метрикою. Широке розуміння формули дозволяє досліджувати її наявність і у прозі, особливо у ритмічній. Плідність застосування широкого підходу продемонстрували Т.О. Піонтковська, дослідивши паралелі сталих висловів (включаючи й т. зв. однослівні формули в українській народній творчості, давньоруських билинах і “Слові о полку Ігоревім”) [9; 10; 11; 12] і Т.П. Беценко (на матеріалі мови українських народних дум) [13; 14].

Формульність вважають визначальною стилістичною рисою фольклорного тексту [15]. Типові місця використовують як засіб паспортизації фольклорних текстів [16; 17].

Згідно з уявленнями фольклористики, текст традиційної казки протиставляється текстові міфу як строго організована структура значно більш різноманітній будові.

К. Леві-Стросс узагальнює і коментує основні положення “Морфології казки” В.Я. Проппа, а саме:

Жовта Н.М.

- існують одиниці казкового тексту, менші за мотив;
- наявне емпіричне визначення чарівних казок – №№ 300–749 за покажчиком Аарне;
- постійними величинами казки є функції (вчинки, дії) персонажів, і послідовність функцій завжди однакова, хоча в окремі казки не обов'язково має реалізовуватися весь їх набір;
- однотипність будови всіх чарівних казок;
- є сім основних персонажів чарівних казок – шкідник, обдаровувач, чарівний помічник, шуканий персонаж, відправник, герой і фальшивий герой;
- усі казки – тільки варіанти єдиної казки [18].

Згідно з узагальненням К. Леві-Стросса, казка – всякий розвиток подій, відправною точкою якого виступає шкідництво, а кінцевою – весілля, нагорода, визволення, порятунок [18].

На думку К. Леві-Стросса, більш удалим визначенням за “чарівні казки” є “міфічні казки”. Чарівна казка являє собою міф не тільки в морфологічному плані, як вважає В.Я. Пропп, але й у психологічному і логічному, як гадає К. Леві-Стросс, який підкреслює відсутність чіткої межі між міфом і казкою, остання являє собою ослаблений міф. Винятково цінними є міркування К. Леві-Стросса щодо ізоморфізму фольклору і мови [18].

У відповіді К. Леві-Строссові В.Я. Пропп підкреслює, що він пропонує “метод изучения сказки по поступкам действующих лиц независимо от их облика”, підкреслює також відмінність будови кумулятивних казок від структури казок чарівних. Найбільш точною назвою своєї книги автор вважає таку: “Композиция фольклорной волшебной сказки”. В.Я. Пропп виступає проти ідеї єдиної казки, говорячи про єдину композицію чарівних казок. Композицію він розуміє як форму, що може бути наповнена різноманітним змістом. Диференціюючи міф і казку як сакральне і вигадку, В.Я. Пропп наголошує на наявності міфів, побудованих за композицією чарівної казки (про аргонавтів, Персея, Тесея), і міфів іншої будови, причому типів будови може бути багато. Однак там, де міф і казка побудовані однаково, міф

завжди давніший за казку. Міф і казка з однаковими композицією і сюжетом не можуть існувати одночасно в одного народу. Фольклорист підкреслює сакрально-магічну роль казок про тварин, вважаючи їх міфами за походженням. За винятково важливим висновком В.Я. Проппа, “мифы не только могут, но даже должны изучаться теми же методами, что и волшебная сказка. Выводы получатся совершенно другие, морфологических систем окажется много, но методы могут быть одинаковы” [20].

На наш погляд, обидва дослідники, підтримуючи ідею ізоморфізму казки і мови, недооцінюють міри взаємозв'язку елементів і рівнів у чарівній казці, як і в міфі, подібно до такого взаємозв'язку в мові. Для В.Я. Проппа композиція якнайтісніше пов'язана з сюжетом, але вона значною мірою “позаобразна”. А тим часом функції персонажів реалізуються через певні образи або групи образів, що мають певні імена з власною етимологією, епітети, зокрема й постійні, а групи образів поєднуються певними рисами. Причини реалізації тих або інших функцій саме такими персонажами потребують наукової інтерпретації. Скажімо, між Бабою-Ягою і Коцієм у низці казок установлюються певні функціональні взаємини. Якою мірою такі взаємини мотивовані особливостями самих образів і наскільки ці образи виступають тільки формами, варіантами реалізації функцій?

Циклізація міфів та епічних творів навколо центральних образів загальновідома. Цикл – поняття структурне, яке визначається образом, а не навпаки, узалежнює образ від структури. Постійні епітети й довші сталі вислови, формули, групуючись навколо образів, ускладнюючись повторами (триголовий змій – шестиголовий змій – дев'ятиголовий змій), оформлюють і структурують мовний простір казки.

На наш погляд, казковий образ значною мірою близький до міфологічного образу, а схематизм функціональної репрезентації персонажів казки так само умовний, як і схематична інтерпретація міфологічних персонажів через їхні функції.

Ідіотетична інтерпретація казки потребує каталогізації найважливіших образів, подібної до досвіду укладання

міфологічних словників. В образі концентрується весь набір асоціативно-образних “народноетимологічних” інтепретацій персонажа – Купала у зв’язку з купанням, скупченням і кипінням, Змій Горинич у зв’язку з горою, “горніми” місцями перебування і горінням та ін.

Окреме питання являє собою поширення казок із подоланням мовних бар’єрів, переосмисленням образів тощо. “Предположение о широкой международной сказочных сюжетов должно быть ограничено не только исходя из процессов бытования С., но также и из статистических фактов. Общее число европейских сказочных сюжетов невелико. Наиболее богатый репертуар — украинский — содержит ок. 2300 сказочных сюжетов, у семи крупнейших европейских народностей насчитывается всего ок. 1300 типов, русская С. знает ок. 700 типов сюжетов. Сказочный репертуар и в конкретных сюжетах и в сумме у каждого народа отличается от репертуара соседей. Зап.-европейская С. напр. богаче животными сюжетами сравнительно с русской. Русская С. из волшебных сюжетов очень любит “Ивашку и ведьму”, “Волшебное кольцо”, “Царя Салтана”, “Морозко”, “Безручку” и почти совсем не знает популярных на Западе “Иоринду и Иорингель”, “Царевича-лягушку”. Украинская С. знает животных сюжетов в 5 раз больше, чем русская, и в два раза больше, чем европейская. Анекдотов на Украине в 4 раза больше, чем у русских или в Европе. Сибирские народы, напр. чукчи и эскимосы, почти не знают сюжетов европ. С. при богатстве и самобытности сказочного репертуара, в к-ром между прочим значительное место принадлежит особым шаманским сюжетам, о коих европейская С. даже понятия не имеет” [21].

Таким чином, бачимо підстави розглядати чарівну казку як варіант міфологічного тексту, нехай із ослабленим компонентом віри й культу, але з тими самими основами образно-асоціативного магіко-міфологічного мислення й словесного опису дійсності. Чаріні або героїко-фантастичні казки східних слов’ян – це і є ті язичницькі міфи, про незафіксованість яких шкодують деякі дослідники.

Жовта Н.М.

Поняття мовної формули вживається не тільки щодо художніх текстів, а і щодо інших стилів, зокрема, офіційно-ділового [22]. Поняття формули вживається й в ономастиці [23]. Формулами називають і заклиральні звертання [24].

Спроби реконструкції формульних фрагментів праіндоевропейських текстів (на основі порівняння давньоіндійського епосу, давньогрецького епосу та лірики, архаїчної латинської поезії, давньогерманської поезії тощо [25]) і праслов'янських текстів (дослідження В.В. Іванова, В.М. Топорова та ін. [26; 27]) тяжіють до широкого, тобто позаметричного, розуміння фольклорних формул. Саме таке розуміння дозволяє ставити питання про масив формул української народної чарівної казки.

Існування дописемних наддіалектних мовних норм (дослідження А.В. Десницької [28]) мотивує розгляд питання про співвідношення з такими нормами ритмічної організації казкової оповіді та її мовних трафаретів, що можуть корелювати з дослідженими передусім В.Я. Проппом структурними трафаретами – адже певні особливості розгортання казкової оповіді (структурні алгоритми) можуть передбачати певні форми мовного втілення, що сигналізують про початок або кінець тієї або тієї частини сюжету, вводять певний образ або мотив тощо. Так, наприклад, традиційні зачини та традиційні кінцівки казки являють собою водночас елементи структури оповіді і усталені формули (пор. термінологію на зразок “формули зачину”, “формули закінчення” – див., наприклад: [29; 30]).

Таким чином, є підстави говорити про такі функції фольклорних формул в українській народній казці, зокрема чарівній, як 1) засіб ритмізації мовлення, 2) засіб трафаретизації, клішування, стандартизації, своєрідного фольклорного унормування мовлення, 3) засіб позначення структурних частин сюжету.

До перспектив дослідження належить висвітлення вербалізації магіко-міфологічного світогляду в українській чарівній казці.

Теоретичні аспекти дослідження формул у текстах українських народних чарівних казок були розглянуті в одній із попередніх публікацій.

І.П. Березовський цілком слушно звертає увагу на думку К.Д. Ушинського про те, що багато казок (мовилося про російські народні казки, але сказане цілком стосується й українських) ідуть із далекої язичницької давнини, коли вони зовсім не були казками, а щирими віруваннями народу [31:5].

Жив колись у старовину... (“Іван – Мужичий син” [32:12]). Пор. в іншій казці: *Жив собі...* (“Бідний чоловік та його сини” [32:121]). *Жив собі...* (“Морський цар” [32:219]); фінальна формула: *І я там був, мед-вино пив, по бороді текло, а в роті не було* [32:228]. *Жили на світі...* (“Про сімох братів-гайворонів і їхню сестру” [32:178]). *Жив де не жив...* (“Цар дикого лісу” [32:228]); фінальна формула: *Хто не вірить, хай перевірить* [32:245]. *Жили собі...* (“Телесик” [32:355]); фінальна формула: *От вам казочка, а мені бубликів в’язочка* [32:360].

Колись був... (“Кирило Кожум’яка” [32:22]). Пор.: *Жив колись один цар* (“Про вірного товариша” [32:126]); фінальна формула: *Розбився горнець – нашій казці кінець...* [32:136].

Унадивсь давним-давно... (“Іван Побиван” [32:26])

Десь-не-десь в тридесятому царстві, в іншій державі жив... (“Іван Голик і його брат” [32:28]). Пор.: *Раз був, де не був, у тій землі, де уже край світу, один чоловік...* (“Мудрий Іванко” [32:136]); фінальна формула: *...казку час уже кінчати* [32:146]. *Де-не-десь, у якімсь царстві, жив собі...* (“Царівна-жаба” [32:186]). *Десь за горами, за лісами, не знати в якій державі, жив раз один цар* (“Дерево до неба” [32:291]). *Раз за синіми морями, за скляними горами жив собі...* (“Про кам’яну державу” [32:300]). *Десь у якомусь-то царстві, в якомусь господарстві був жив (так!) собі...* (“Чорт-змій і запродані діти” [32:320]); фінальна формула: *Я там був, мед і вино пив, по бороді текло, а в рот не попало. Оце вам і казка вся* [32:330]. *Десь під горами, під лісами жив...* (“Щастя одного бідняка” [32:342]).

Був собі... (“Котигорошко” [32:40]; те саме: “Про богатиря Буха Копитовича” [32:56], “Чабанець” [32:89], “Летючий корабель” [32:198]). Той самий початок має казка “Іван-вітер” [32:92], але її закінчення моделює ситуацію абсурду за допомогою ритмічно-римованої прози: *А я в одного генерала служив денщиком, приїхав з ним, і він там сидів за столом. А я стояв за порогом, пиво пив: по бороді текло, а в горлі сухо було. І я ниткою підперся, а соломомо підперезався, і як напився, в землю зарився. А вони набили тією землею гармати і як вистрелили, то я аж сюди вилетів і вам оце розказав* [32:95]. Казка “Іван-царевич і красна дівчина – ясна зірниця” має той самий початок [32:173], але своєрідну розгорнуту формулу закінчення: *Там горіло три фінарі (так!), ішли три пани, лежало троє яблучок, одно мені, друге Лазуреві (так!), а третє тому, хто казки казав* [32:177]. Як був собі дід та баба (“Кобиляча голова” [32:193]); фінальна формула: *Як був собі цар да цариця, а в їх у дворі криниця, а в криниці – корець, моїй казці кінець* [32:198].

Один... (“Петро і меч-гартованець” [32:76]); формула закінчення казки: *На весіллі була сила-силенна гостей. Під час танців великий мудрець розбив мальований горнець, тому прийшов казочці кінець* [32:80]: ритмічне і римоване закінчення, в якому зміст слів відступає на другий план.

Хто не вірить, той хай перевірить, а було це в сімдесять сьомій державі, за скляними горами, за молочними ріками. Жила-була там жінка... (“Про хлопця, що не знав страху” [32:80]) – “космологічний вступ”, пор. давньоруську билину про Солов’я Будимировича зі збірки Кирші Данилова середини XVIII століття: *Высота ли, высота ли поднебесная // Глубота ли, глубота ли – Окиян-море, // Широко раздолье всей земли, // Глубоки ли омуты Днепровские*. Закінчення тієї самої казки: *От і вся казка. Все це я сам видів. Коли я сів на весло, воно мене сюди принесло. А хто не вірить, той най перевірить* [32:84]. Пор.: *Діялося це давно, в далекій країні. Жив один бідний чоловік...* (“Про бідного хлопця і чарівний перстень” [32:151]); фінальна формула: *На цьому і казка закінчилася* [32:163]. *Було чи не було, а жив собі в сімдесять сьомій країні...* (“Про морського півня” [32:206]). *Десь далеко, аж за*

сьомим морем, було одне царство (“Таємниця скляної гори” [32:267]).

А ото колись жив... (“Про легіня, що повернув людям сонце, місяць і зорі” [32:84]). *Жив, де не жив, один...* (“Про гору, що верхом сягала неба” [32:275]); фінальна формула: *І на цьому казка закінчилася* [32:291].

У одного царя... (“Казка про Коція Безсмертного, як його убили Іван-царевич і Булат-молодець” [32:96]). Фінальна формула: *Всі раділи, веселились, гуляли, мед-вино кружляли. І я там сидів, горілку пив, по вусах текла, а в роті не була* [32:102]. Той самий початок (“Залізний вовк” [32:102]). Пор. подібний початок: *Був один цар...* (“Молодильна вода” [32:111]). *Було в одного царя...* (“Про Жар-птицю та вовка” [32:107]); фінальна формула: *От вам казка, а мені бубликів в’язка* [32:110].

Жив десь недалеко від кінця світу один старий цар... (“Сини сліпого царя” [32:116]); фінальна формула: *І казці кінець* [32:121]. *Де не жив, а жив на світі...* (“Про бідного чоловіка і Воронячого царя” [32:212])

В далеких краях жила собі... (“Про сина вдовиці” [32:163]).

Це було давно-предавно, коли кури несли телят, а віці – писанки... (“Чарівне горнятко” [32:245]) – логіка абсурду, що вводить ідею ірреальності описуваного, його протиставлення звичному порядку речей.

Колись-то давно, не за нашої пам’яті, – мабуть, ще й батьків, і дідів наших не було на світі, – жив собі... (“Ох!” [32:259]); фінальна формула: *І я там був, мед-вино пив; хоч в роті не було, а по бороді текло – тим вона в мене й побіліла!* [32:267].

Починається казка... (“Іванко – цар звірят” [32:310]).

Висновки. Таким чином, формула початку казки зустрічається набагато частіше, ніж формула закінчення казки: з 49 досліджених казок ініціальну формулу має 41 (понад 90%), а фінальну формулу 16 казок (близько 30%). Це свідчить про те, що початкова формула має функцію не просто відзначення початку, а введення слухача в певну атмосферу, ідеологію, систему координат зі своїми казковими (магіко-міфологічними) законами, що

виражається різноманітними вербалізаторами. Ініціальна формула може вказувати на віддаленість казкової дії в часі і просторі, інформувати про наявність сумнівів у реальності цієї дії, запрошувати (ритуально-риторично) до перевірки реальності.

Просторовою одиницею казки виступає *царство*. Відмежування казкового (священного, сакрального) від повсякденного (побутового, профанного) світу може позначатися за допомогою лексем *гори* і *ліси*, *ріка* і *море* (іноді з епітетними підсиленнями *скляні гори*, *молочні ріки*) як найменувань ділянок чужого, неосвоєного світу на противагу своєму, освоєному. Іноді передання подібного значення обмежується лексемою *далеко* або вказівкою на близькість місця описуваних казкових подій до *кінця світу*, *краю світу*. Такі уявлення віддзеркалюють архаїчну думку про неоднорідність і час у, і простору.

Очевидно, на момент фіксації досліджуваних казок існувала необхідність чіткого протиставлення звичного для оповідача і слухачів простору (де магічна дія і міфологічне мислення не були вже актуальними) далекому теориторіально і хронологічно казковому просторові.

Фінальні формули містять ритмічні, нерідко римовані приказки, в яких фонемний і ритмічний ефект зазвичай превалює над змістом, уживані лексеми майже ніяк не пов'язані з попереднім сюжетом. У деяких випадках форма закінчення перегукується з формулою початку і, очевидно, позначає вихід із магіко-міфологічного світу, повернення до побутової реальності. Оскільки багато казок закінчується весіллям, то саме слово *весілля* разом із супровідними контекстами можна вважати позначенням закінчення казки, що підтверджує дослідження В.Я. Проппа про обряд передшлюбної ініціації як основу чарівної казки.

Найважливіший висновок – позначення формулами початку і закінчення казки протиставлення магіко-міфологічної казкової сфери десакралізованій повсякденній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дядищева-Росовецька Ю. Б. Фольклор і поетичне слово Тараса Шевченка / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К.: Київський університет, 2001. – 133 с. 2. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова. – К.: Наукова думка, 1987. – 248 с. 3. Жайворонок В. В. Українські обрядові мовні формули на етнокультурному тлі // Слово. Фраза. Текст. – М.: Азбуковник, 2002. – С. 182–195. 4. Росовецький С. К. Український фольклор у теоретичному висвітленні. – К.: Фітосоціоцентр, 2005. – 232 с. 5. Росовецький С. К. Фольклорно-літературні зв'язки: генетичний аспект: Авт. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.01, 10.01.07 / Київський національний університет імені Т.Шевченка. – К., 2004. – 28 с. 6. Лорд А. Б. Сказитель: Пер. с англ. – М.: Восточная литература, 1994. – 368 с. 7. Піонтковська Т. О. Лінгвопоетичні формули як вираження зв'язку мови «Слова о полку Ігоревім» і мови української народної творчості: Дис. ... канд. філол. наук / Тетяна Олександрівна Піонтковська: 10.02.01 / Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. – Умань, 2008. 8. Піонтковська Т. О. Лінгвопоетичні формули як вираження зв'язку мови «Слова о полку Ігоревім» і мови української народної творчості: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – 17 с. 9. Піонтковська Т. О. Лінгвостилістичний потенціал формул „Слова о полку Ігоревім” в оказіонально-обрядовому фольклорі (голосіннях та замовляннях) // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія „Лінгвістика”: 36. наук. пр. – Херсон: Видавництво Херсонського державного університету, 2008. – Вип. VII. – С. 101–104. 10. Піонтковська Т. О. Мовно-фольклорні формули як важлива стилістична риса „Слова о полку Ігоревім” (деякі проблеми специфіки та структури формул) // Мова та історія: Періодичний збірник наукових праць. – Київ, 2005. – Вип. 84. – С. 40–45. 11. Піонтковська Т. О. Проблема термінологічного визначення мовної формули // Мова та історія: Періодичний збірник наукових праць. – Київ, 2006. – Вип. 90. – С. 11–16. 12. Піонтковська Т. О., Мосенкіс Ю. Л. «Слово о полку Ігоревім»: фольклорні формули й поетична реконструкція: Посібник до спецкурсу «Живомовні джерела української мови». – К.; Умань: Софія, 2009. – 56 с. 13. Беценко Т. П. Постійні епітети-кольороназви в українських думках: природа, естетика і поетика // Stylistyka. – Opole, 2002. – XI. – С. 269–289. 14. Беценко Т. П. Формули закінчення в українських народних думках // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія: філологія. – Харків, 2004. – Вип. 42. – № 632. – С. 34–37. 15. Петенева З. М. Формульность как определяющая черта стилистики фольклорного текста // Вопросы стилистики. Стилистика художественной речи. – Саратов: Издательство Саратовского университета, 1988. – С. 126–134. 16. Ухов П. Д. О типических местах в русских народных традиционных песнях // Вестник Московского государственного университета. Историко-филологическая серия. – 1957. – № 1. – С. 94–103. 17. Ухов П. Д. Типические места как средство паспортизации былин // Русский

фольклор (Материалы и исследования), № 2. – М. : Издательство Академии наук СССР, 1957. – С. 129–154. 18. *Леви-Стросс К.* Структура и форма : Размышления об одной работе Владимира Проппа <http://fp.grsu.by/Kafedry/kaf002/biblio/17> 19. *Мелетинский Е. М.* Структурно-топологическое изучение сказки http://society.polbu.ru/propp_fairytale/ch121_all.html 20. *Пропп В. Я.* Структурное и историческое изучение волшебной сказки (Ответ К. Леви-Строссу) <http://fp.grsu.by/Kafedry/kaf002/biblio/17> 21. *Сказка* // Литературная энциклопедия: В 11 т. / Под редакцией В. М. Фриче, А. В. Луначарского. – М. : Издательство Коммунистической академии, Советская энциклопедия, Художественная литература 1929–1939. 22. *Мацько О. М.* Мовні формули в дипломатичних текстах сучасної української мови (функціонально-стилістичний аналіз) : Авт. дис... канд. філ. наук : 10.02.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2001. – 21 с. 23. *Медвідь С. М.* Еволюція антропонімічних формул у слов'янських мовах : Дис... д-ра філ. наук : 10.02.03, 10.02.01 / Ужгородський державний університет. – Ужгород, 2000. – 430 с. 24. *Гура А. В.* Полесские формулы обращения к волку при встрече с ним // Этнолингвистика текста. Семиотика малых форм фольклора. – М., 1988. – Вып. 1. 25. *Калыгин В. П.* Проблемы реконструкции индоевропейского поэтического языка // Сравнительно-историческое изучение языков разных семей: Лексическая реконструкция. Реконструкция исчезнувших языков. – М. : Наука, 1991. – С. 48–56. 26. *Иванов В. В., Топоров В. Н.* Исследования в области славянских древностей : Лексические и фразеологические обороты и вопросы реконструкции текстов. – М. : Наука, 1974. – 342 с. 27. *Левинтон Г. А.* Лексика славянских эпических традиций и проблема реконструкции праславянского текста // <http://teneta.rinet.ru/rus/le/levinton.htm> 28. *Десницкая А. В.* Наддиалектные формы устной речи и их роль в истории языка. – Л. : Наука, 1970. – 99 с. 29. *Колесса Ф. М.* Формули закінчення в українських народних думах у зв'язку з питаннями про наверстування дум. – Львів, 1935. – 67 с. 30. *Беценко Т. П.* Формули закінчення в українських народних думах // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія : філологія. – Харків, 2004. – Вип. 42. – № 632. – С. 34–37. 31. *Березовський І. П.* Невичерпна криниця / І.П. Березовський // Героїко-фантастичні казки / Упор., передм. та прим. І.П. Березовського. – К. : Дніпро, 1984. – С. 5–10. 32. *Героїко-фантастичні казки* [упор., передм. та прим. І.П. Березовського]. – К. : Дніпро, 1984. – 368 с.

КАЗАК С.П.

Київський національний лінгвістичний університет

ІНТЕНСИВНІСТЬ СОМАТИКОНУ ЕМОЦІЙНОГО РЕАГУВАННЯ ПЕРСОНАЖА

Стаття присвячена вивченню інтенсивності соматикону емоційного реагування персонажа на матеріалі сучасного англomовного художнього дискурсу. Висвітлено, що інтенсивність як невід'ємна складова емоцій та емоційного реагування лежить в основі емоційної взаємодії персонажів, а в комбінації із прагматично зумовленою сукупністю невербальних знаків сприяє більш ефективному досягненню прагматичних цілей комунікантів.

Ключові слова: соматикон, емоційне реагування, інтенсивність, інтенсифікатори невербальних знаків.

Статья посвящена изучению интенсивности соматикона эмоционального реагирования персонажа на материале современного англоязычного художественного дискурса. Доказано, что интенсивность как неотъемлемая составляющая эмоций и эмоционального реагирования лежит в основе эмоционального взаимодействия персонажей, а в комбинации с прагматически обусловленной совокупностью невербальных знаков способствует более эффективному достижению прагматических целей коммуникантов.

Ключевые слова: соматикон, эмоциональное реагирование, интенсивность, интенсификаторы невербальных знаков.

This article is dedicated to the investigation of nonverbal emotional reactions intensiveness component on the material of modern English fictional discourse. It is highlighted that intensiveness as an intrinsic component of emotions and emotional reactions is a basis of emotional interaction between characters. Accompanied by a pragmatically motivated combination of nonverbal signs it fosters a more effective achievement of communicats' pragmatic aims.

Key words: somaticon (combination of nonverbal signs), emotional reactions, intensiveness, intensiveness markers of nonverbal signs.

Останнім часом у межах наукової парадигми комунікативної лінгвістики посилився інтерес до вивчення проблеми невербальної комунікації, соматикону дискурсивного простору [1; 2; 3], у якому втілюються емоції і почуття через феномен емоційного реагування [4], вмотивовані прагматичні дії та

Казак С.П.

реакції мовців [3]. У сучасних комунікативних студіях *соматикон* дискурсу розуміють як прагматично зумовлену сукупність невербальних знаків комунікації та їхніх лінгвальних позначень, що своїми системними парадигматичними й синтагматичними відношеннями утворюють семіотичний простір тілесності художнього дискурсу [3:3], при цьому інтенсивність соматикону належить до особливо **актуальних** предметів дослідження.

Утім, недостатньо розробленим залишається питання комплексного дослідження потенціалу сукупності невербальних знаків через свої лінгвальні позначення передавати інтенсивність емоційного реагування партнерів по комунікації на комунікативний стимул.

Об’єкт дослідження – соматикон емоційного реагування персонажа, а **предметом дослідження** виступає параметр його інтенсивності **на матеріалі** сучасного англomовного художнього дискурсу.

Виходячи з об’єкту та предмету дослідження, **мета даної статті** – вивчення параметрів інтенсивності соматикону емоційного реагування персонажа, його знакової природи та позначення в сучасному англomовному художньому дискурсі.

Новизна нашого дослідження полягає в тому, що ми зосереджуємося на вивченні соматикону емоційного реагування як ситуативно обумовленої, психологічно і прагматично вмотивованої комунікативної дії / реакції, що містить параметр інтенсивності.

За інтенсивністю протікання соматикон емоційного реагування буває *інтенсивним* та *неінтенсивним* [4; 5]. *Інтенсивність* – одна із дискусійних категорій сучасного мовознавства, що пояснюється підвищеним інтересом лінгвістів до виявів мовленнєвих інтенцій мовця, а також якістю самих текстів, їх експресивністю та стилістичною витонченістю. Інтенсивність, з одного боку, трактується як один із засобів посилення сили впливу мовної одиниці або як ситуативно обумовлена яскравість слова. І.І. Туранський [6] розуміє інтенсивність як міру кількості експресивності, яку А.Б. Ліхачова включає в більш широкую категорію – виразність. Звідси слідує, що експресивність – це

сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці, і ці ознаки мовної чи мовленнєвої одиниці виявляються через категорію емоційності, оцінності, образності та інтенсивності [5:111].

Є.П. Ільїн, вивчаючи поняття інтенсивності з позицій психології, у книзі "Психофизиология состояний человека" [4] називає високий ступінь позитивного емоційного реагування – блаженством. Наприклад, людина відчуває блаженство, гріючись біля вогню після довгого перебування на морозі або, навпаки, поглинаючи холодний напій у спекотну погоду. Для блаженства характерно, що приємне відчуття розливається по всьому тілу. Вища ступінь позитивного емоційного реагування називається екстазом або екстатичним станом. Це може бути релігійний екстаз, який переживали середньовічні містики, а в даний час спостерігається у членів деяких релігійних сект; такий стан також властивий шаманам. Зазвичай люди відчувають екстаз, коли переживають вершину щастя. Цей стан характеризується тим, що воно захоплює всю свідомість людини, стає домінуючим, завдяки чому в суб'єктивному сприйнятті зникає зовнішній світ, і людина перебуває поза часом і простором. У руховій сфері при цьому спостерігається або нерухомість – людина тривало залишається в прийнятій позі, або, навпаки, людина відчуває тілесну легкість, виявлення якої доходить до несамовитої радості, що виражається у бурхливих рухах. Екстатичні стани спостерігаються і при душевних захворюваннях: при істерії, епілепсії, шизофренії. При цьому нерідко відзначаються галюцинації: райські аромати, бачення янголів, тощо [4].

Слід за О.Й. Шейгал [7], категорія інтенсивності – це часткове виявлення категорії кількості, а з точки зору І.І. Туранського [6] "інтенсивність – це міра експресивності, емоційності, оцінності, що сигналізує градуальність". Автор продовжує, що "інтенсифікатори дискурсу виконують функцію датчиків напруги: вони сигналізують прагматичний пік висловлення, висвічують комунікативно найбільш вагомі елементи". Завдяки конструкціям-інтенсифікаторам висловлення характеризуються підвищеною експресивністю і цим приваблюють

до себе увагу адресата. Вибір засобів інтенсифікації та їх густота – показник *мовленнєвого темпераменту мовця*. Однак кількісні характеристики інтенсивності мають не лише індивідуальні особливості, вони специфічні в різних лінгвокультурних спільнотах і в національних культурах. Ступінь насиченості тексту цими елементами на позначення соматикону емоційного реагування персонажа – різна.

Близькою для нашої роботи є думка О.Й. Шейгал [7] про те, що всі лексичні одиниці, які передають значення інтенсивності, поділяються на дві групи:

- 1) слова-посилувачі (інтенсиви чи інтенсифікатори);
- 2) внутрішні інтенсиви (інтенсифікати).

В умовах групової взаємодії соматикон емоційного реагування є показником рольових взаємовідносин. Так, в наступному прикладі інтенсивна невербальна емоційна реакція – сильний стрибок *hopped off heartily* – результат зорової взаємодії трьох персонажів *he said looking at his sister* та *she said looking at her mother*. Мета обміну поглядами – отримання дозволу на прогулянку на свіжому повітрі. Інтенсифікатор виражений через прислівник *heartily* – *to a great degree; very (especially with reference to personal feelings* [8].

“Sis, I am sick of staying inside all the time. It makes me claustrophobic. I want fresh air, he said looking at his sister.

“Alright,” she said looking at her mother, “let him go out mom, the fresh air will only do him good.”

“Thank you sis.” Aaryan hopped off heartily. [9:2].

У межах одного фрагменту дискурсу можна прослідкувати контрастність інтенсивного та неінтенсивного соматикону емоційного реагування персонажів, зумовленого переживанням емоції гніву першим, та емоції суму – другим. Соматикон позначений невербальним компонентом комунікації «голос», що варіюється від інтенсивного, емоційно навантаженого – *his sister finally yelled*, до неінтенсивного, слабкого, хворого голосу *he sighed*. Ключова лексична одиниця для вираження інтенсивності – дієслово *yell* (A loud, sharp cry of pain, surprise, or delight [8]), a

неінтенсивності – дієслово *sigh* (emit a long, deep audible breath expressing sadness, relief, tiredness, or similar [8]).

That very night he googled 'Origami' and spent hours reading about it despite the scolding from his mother and sister.

"You must go to bed right away." His sister finally yelled.

"Alright I'm done." He sighed and went to bed. [9:6].

При вивченні параметрів комунікативного явища – соматикону емоційного реагування – виділяють національний стиль комунікації, чи комунікативний етностиль – детермінований культурою тип комунікативної поведінки, що проявляється у виборі і перевазі у вживанні певних засобів комунікації (вербальних і невербальних), що використовуються в процесі міжособистісної взаємодії.

А.Б. Ліхачева у зв'язку з цим підкреслює, що вивчення та опис інтенсифікаторів дискурсу тієї чи іншої мови доцільно проводити з опорою на дані досліджень про національну комунікативну поведінку, при цьому в центрі такого роду досліджень маж бути запитання про те, якими рисами національного комунікативного стилю обумовлена інтенсифікація висловлень у кожній із мов, що описується [5:122].

"We're glad you're here, Hiroko". "I am very glad too," Hiroko said, and bowed low to her older American cousin.

"You don't need to do that here." Reiko put a gentle hand on her shoulder.

"I do not know another way to show you respect, and thank you for your kindness," she said, as Reiko walked her to Sally's bedroom.

"Here you can be less formal."

Hiroko began to bow again, and then stopped herself with a small smile [10:72].

На тло невербального семіотичного простору, вираженого через невербальні емоційні реакції – "постава", "жест", "дотик", "відстань" і "посмішка" – накладається гендерний та національний, марковані позитивною емоцією (номінація *with a small smile*). А саме, цей приклад ілюструє культурні відмінності в світосприйнятті і вираженні поваги до старших через японський

та американський стилі емоційного реагування. Американський формат спілкування належить до малоконтактного культурного типу, що ілюструється використанням номінації "put a gentle hand on her shoulder" у порівнянні з японським форматом, що належать до безконтактного типу культури. У той же час, інтенсивність соматикону емоційного реагування у даному фрагменті має два виміри: по-перше, невербальний знак – ніжний дотик (put a gentle hand on her shoulder) можна, на нашу думку, віднести до неінтенсивного способу вираження соматикону емоційного реагування, ключова номінація, що характеризує невербальний знак дотик – прикметник gentle (moderate in action, effect, or degree; not strong or violent) [8]. Водночас, цей фрагмент художнього дискурсу демонструє інтенсивний тип соматикону емоційного реагування, виражений через поставу bowed low, де інтенсифікатор – прикметник low, що позначає глибину поклону до підлоги (low – near the bottom of something) [8]. Виходячи з того, що інтенсивність трактується як міра кількості, у тому числі і кількості невербальних знаків у дискурсі, прислівник again – інтенсифікатор невербального знаку "bow", оскільки означає, повторюваність виконання персонажем невербальної дії – поклону.

Неінтенсивним соматикон емоційного реагування може бути через утому. При цьому реакція на комунікативний стимул – енергетично малонавантажена і виражається через дієслова yawned (позіхнула) та sighed (зітхнула), які знаходяться відповідно в ініціальній та фінальній позиціях і утворюють тим самим рамкову конструкцію неінтенсивного соматикону емоційного реагування персонажа.

Nancy yawned. "I want to change my major."

"To what?" Sydney asked.

"Zoology. Molecular biology totally sucks." She drank from her beer and sighed. [11:3].

Наступним прикладом неінтенсивного соматикону емоційного реагування, вираженого через номінації – *Henry looked at her, leaning his head back; She shrugged*, може стати такий, що знаходиться під впливом екстралінгвальних чинників ситуації

спілкування – дії природних явищ, а саме морського бризу, що сприяє релаксації персонажів, незважаючи на обговорення теми здачі іспитів:

The humid wind brushed through her hair and made her relax. She loved living in Hawaii. Henry looked at her, leaning his head back. "Ready for the exam?" She shrugged. "I guess." [11:3].

Доказ не інтенсивності, нетривалості, прагматичної байдужості соматикону криється в семантиці дієслова *to shrug*, яке в Оксфордському словнику визначається так: *raise (one's shoulders) slightly and momentarily to express doubt, ignorance, or indifference* [8].

Результати аналізу ілюстративного матеріалу дозволяють нам зробити припущення про те, що інтенсивність – це одна із найчастотніших характеристик соматикону емоційного реагування персонажа, поряд із оцінністю та принципом домінантної емоції.

Так, в наступному прикладі інтенсивний соматикон емоційного реагування виражається через "жест" – *My mouth dropped open* та образний вираз на позначення сильного хвилювання – *my heart stopped beating*. Дієслово *drop*, яке означає несвідоме чи несвідоме падіння чогось, у цьому випадку несвідомий жест від переживання здивування (*let or make (something) fall vertically*) [8]. Така інтенсивність переживання пов'язана також із прагматичним віковим фактором, персонаж – дівчина-підліток, яку запросив на випускний бал хлопець її мрії.

"I ask you to the prom," said Danny O'Brian. My mouth dropped open and my heart stopped beating. Danny O'Brian was asking me to the prom [12:2].

Характерною особливістю метафори невербального каналу зв'язку є *здатність інтенсифікувати позначення емоційного стану людини*. Можливо, слідом за Е.М. Вольф, говорити про шкалу інтенсивності емоції, що складається їх чотирьох підрозділів: слабка ступінь емоції, середня ступінь емоції, сильна ступінь емоції, афект [3:59–60].

Так, емоція гніву об'єднує невербальні дії в наступні підкласи із загальним значенням: 1) "досадувати, дратуватися"; 2)

"сердитися, злитися"; 3) "обурюватися, обурюватися"; 4) "приходити в лют". Інтенсифікація емоції гніву досягається якісним і кількісним використанням невербальних компонентів, які в зоні сильного ступеня емоції і афекту характеризуються обернено пропорційним ступенем контролюваності прояву емоції. Слід зауважити, що виділені зони – дифузні і строго не відмежовані. Їх упорядкованість потрібна, у першу чергу, для того, щоб позначити об'єктивно існуючу градацію емоційного стану людини і звернути увагу на те, що людина в стані афекту демонструє невербальною поведінкою втрату самоконтролю. Фізичні прояви емоцій сильної інтенсивності майже завжди позначаються метафорами: його трясло від гніву, він рвав і метав. Різка міміка, гучний голос, жести великої амплітуди – все це маркери руху емоцій за шкалою їх посилення [3:101].

Показником інтенсивності соматикону емоційного реагування можуть бути прислівники (*a little harder*), які підсилюють невербальний компонент комунікації "дотик", наприклад, *rubbing a little harder if she could push aside my pain and humiliation*, з метою заспокоєння засмученого персонажа. Невербальний супровід ситуації на секунду зупиняється для здійснення когнітивної операції *she stopped rubbing for a second* і потім у персонажа з'являється нова ідея.

"I'm so sorry honey," she said as she gently rubbed my back.

"Why Mom? Why always me?" I mumbled through a snotty nose.

"Oh honey," she said, rubbing a little harder as if she could push aside my pain and humiliation. "Someday, this won't seem so important."

She stopped rubbing for a second then said, "Can't you go by yourself" [12:3].

Таким чином, інтенсивність даного фрагменту доводиться триразовим використанням номінації на позначення дотику "*rub*", при цьому семантика дієслова *rub* містить вказівку на часову повторюваність дії, а частота повторення та інтенсивність

протікання тісно взаємопов'язані (*rub – apply firm pressure to the surface of (something), using a repeated back and forth motion*) [8].

Ключова роль в передачі експресивності належить дієсловам, у тому числі і *дієсловам руху*. Систематизувати засоби вираження оцінки ми можемо у вигляді такої таблиці:

Дієслова / фразеологізми	hop off, yell, sigh, yawn, shrug, drop (mouth), stop beating, push, etc.
Прикметники	low, gentle
Іменники	–
Прислівники	heartily, a little harder, aside
Прийменники	–
Сполучники	–

Таблиця 1. Номінативні засоби вираження інтенсивності соматикону емоційного реагування персонажа

Таким чином, інтенсивність соматикону емоційного реагування – його якісна та кількісна характеристика, яка визначається двома факторами: ступенем невдоволеності відповідної інтенції і ступенем неочікуваності (непередбачуваності) обставин, що впливають на її реалізацію. Закономірність реалізації факторів впливу на соматикон емоційного реагування така: чим сильніша комунікативна інтенція персонажа і чим більш непередбачувані для персонажа умови спілкування, що сприяють або перешкоджають її реалізації, тим сильніша в цій ситуації емоційна напруга і переживання. Саме через ці фактори можна свідомо управляти невербальними емоційними реакціями людини, тобто сприяти їх посиленню або послабленню. За шкалою інтенсивності можна виокремити велику кількість емоційних проявів, починаючи від ледь помітного і ледь усвідомлюваного емоційного тону відчуттів і, закінчуючи сильними, короткочасними, бурхливо протікаючими,

неконтрольованими афектами, які знаходять своє номінативне вираження в сучасному англомовному художньому дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Серякова І. І.* Невербалістика: Основні Напрями Дослідження / І. І. Серякова // Проблеми Семантики Слова, Речення Та Тексту : 36. Наук. Пр. / М-Во Освіти І Науки України, Київ. Нац. Лінгв. Ун-Т. / Вип. 22 / Відп. Ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Вид. Центр Кнлу, 2009. – 503 С. 2. *Романов А. А., Сорокин Ю. А.* Соматикон: Аспекты Невербальной Семиотики / Алексей Аркадьевич Романов, Юрий Александрович Сорокин. – М. : Ия Ран, Твгу, 2004. – 253 С. 3. *Серякова І. І.* Соматикон Англомовних Дискурсивних Практик : Дис. ...Докт. Філол. Наук : Спец. 10.02.04 "Германські Мови", 10.02.15 "Загальне Мовознавство" / Ірина Іванівна Серякова, — К., 2012. — 441 С. 4. *Ильин Е. П.* Психофизиология Состояний Человека / Евгений Павлович Ильин. – СПб. : Питер, 2005. – 412 С. 5. *Лихачева А. Б.* Интенсификация Высказывания Как Проявление Русского Коммуникативного Стиля / А. Б. Лихачева // Slavistika Vilnensis. – Вильнюс : Вильнюсский Университет, 2012. – Выпуск 57 (2). – С. 111-126. 6. *Туранский И. И.* Семантическая Категория Интенсивности В Английском Языке : Монография / Иван Иванович Туранский. – М. : Высшая Школа, 1990. – 173 С. 7. *Шейгал Е. И.* Интенсивность Как Компонент Слова В Современном Английском Языке / Елена Иосифовна Шейгал. – М. : Акад, 1981. – 212 С.

ДОВІДНИКИ

8. Oxford Dictionary online. Oxford : Oxford University Press, 2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу до словника : <http://www.oxforddictionaries.com/>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

9. *Bhaskarbhatta A.* Love forever / Anuraag Bhaskarbhatta. – Los Gatos : Smashwords, 2014. – 13 p. 10. *Steel D.* Silent Honor / Danielle Steel. – New York : Bantam Doubleday Dell Publishing Group, Inc., 1996. – 405 p. 11. *Wilson N.* Needing Nita / Norah Wilson. – Los Gatos : Smashwords, 2010. – 50 p. 12. *Snodgrass G.* Prom Date / Gary Snodgrass. – Los Gatos : Smashwords, 2014. – 8 p.

КИРИЧОК К. О.

Донецький національний університет

ДІЄСЛОВА ТИПУ *ОЩАСЛИВИТИ* У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ

У статті розглянуто дієслова на позначення каузації стану щастя у німецькій, французькій, англійській, російській та українській мовах, проведено їх порівняльний семантичний аналіз та виявлено специфічні відтінки значень цих дієслів. Проаналізовано семантику суб'єкта та об'єкта каузативних конструкцій із дієсловами каузації стану щастя та представлено опис каузативних емотивних дієслів цієї семантичної групи.

Ключові слова: каузація, щастя, каузативні дієслова, аналітичні каузативні конструкції, суб'єкт, об'єкт, емотивне дієслово.

В статье рассматриваются глаголы, выражающие каузацию состояния счастья в немецком, французском, английском, русском и украинском языках. Проведен сопоставительный семантический анализ глаголов, выражающих каузацию счастья, выявлены специфические оттенки значений этих глаголов. Проанализирована семантика субъекта и объекта каузативных конструкций с глаголами каузации счастья и описаны каузативные эмотивные глаголы этой семантической группы.

Ключевые слова: каузація, счастье, каузативные глаголы, аналитические каузативные конструкции, субъект, объект, эмотивный глагол.

The paper deals with verbs of causation of happiness in German, French, English, Russian and Ukrainian. The comparative semantic analysis of causative verbs of happiness was realized, the specific nuances of their meanings were identified. The semantic of subject and object of causative constructions with these verbs was accomplished and the description of semantic group of causative emotive verbs was represented.

Key words: causation, happiness, causative verbs, analytical causative constructions, subject, object, emotive verb.

1. Вступні зауваження

У статті розглянуто дієслова на позначення каузації стану щастя у німецькій, французькій, англійській, російській та українській мовах. **Метою** статті є проведення порівняльного семантичного аналізу цих дієслів у досліджуваних мовах.

Киричок К. О.

Каузація, або спричинення – це складна багатопланова категорія, яка походить від філософської категорії причинності та відображує причинно-наслідкові відношення та зв'язки між об'єктами зовнішнього світу. У лінгвістиці розмежовують поняття каузації та каузативності. Каузативність відносять до функціонально-семантичної категорії, тому що вона взаємодіє як з лексичними, так і з граматичними категоріями. Як функціонально-семантична категорія каузативність знаходить своє вираження на різних рівнях мовної системи.

Каузативні дієслова досліджувалися багатьма лінгвістами різних шкіл та напрямів [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12]. Дієслівна каузативна семантика вивчалася лінгвістами, здебільшого, у рамках морфологічного каузативу, аналітичних каузативних конструкцій, у яких не завжди розкривається каузативна семантика дієслова. Семантика повнозначних каузативних дієслів, зокрема тих, що позначають емотивний вплив є недостатньо дослідженою. Це пояснює **актуальність** дослідження. **Об'єктом** дослідження постають дієслова на позначення каузації стану щастя, а **предметом** – семантичні особливості таких дієслів. **Матеріалом** статті слугувала вибірка дієслів каузації стану щастя з тлумачних словників [20-23; 31-37] та словників синонімів [19; 25], а також вибірка прикладів з художніх текстів [38-61].

У пропонованій роботі каузативність розглядається з позиції онтологічного підходу тобто через поняття “спричинення” [4]. Для опису семантики каузативного емотивного дієслова доцільно застосувати формули тлумачення (ФТ), де Х – суб'єкт каузації, який виконує певну дію та створює каузативну ситуацію, а Y – об'єкт каузації, що зазнає впливу та відчуває зміну емоційного стану. Таким чином, ФТ дієслів каузації щастя зведено до: “Х каузує Y бути у стані щастя” [13].

Для того, щоб розкрити семантичну складову каузативного висловлення у роботі застосовується поняття типу каузативної ситуації. О. Є. Корді розрізняє чотири типи каузативних ситуацій: 1) вплив істоти на істоту; 2) вплив істоти на предмет або подію; 3) вплив події на істоту; 4) причинно-наслідковий зв'язок між

подіями. [2:24]. Тип каузативної ситуації визначається залежно від семантики каузатора та семантики предиката. При описі експерієнціальних станів (тобто почуттів, сприйняття, емоційних реакцій) під ситуацією можна розуміти ті зовнішні умови, у яких виникають певні емоційні стани. Каузативні ситуації, які пов'язані з емоційними станами дещо відрізняються від загальних каузативних ситуацій за своїм результатом: на відміну від агентивної ситуації, де вплив є здебільшого цілеспрямований (напр. *маляр фарбує стіни*), КС емоційного стану не завжди є такими (напр. *любов охопила дівчину*). Емоційні стани людини є реакцією, тобто відгуком на вплив ситуації зовнішнього світу [14].

У випадку каузації стану щастя, як і при каузації будь-якого емоційного стану, релевантними є два типи ситуацій: 1) вплив істоти на емоційний стан істоти; 2) вплив подій на емоційний стан істоти. Цікаво відмітити, що у мовах з різною структурою існують різні засоби вираження каузативного значення. Це притаманно і каузації емоційного стану щастя у досліджуваних мовах.

2. Засоби каузації стану щастя у різноструктурних мовах

У лінгвістичній літературі особлива увага приділяється опису засобів вираження каузативного значення у мові [2; 3; 15]. Мовна категорія каузативності вважається універсальною типологічною категорією і характеризується досить широким набором засобів вираження у різноструктурних мовах. Це – лексичні, словотвірні, морфологічні та синтаксичні засоби.

У мовах, що досліджуються, можна виділити такі засоби вираження каузації стану щастя:

1. Каузативні емотивні дієслова, утворені за допомогою словотвірних засобів. Йдеться про пари лексем, одна з котрих є твірною, а друга – похідною. Твірна лексема називає певну реалію, а похідне дієслово описує ситуацію, каузовану за участю такої реалії й вербалізовану за допомогою твірної основи та словотвірного засобу, який відображає каузальний вплив. Похідні дієслова каузації щастя, вмотивовані вихідними іменниками та прикметниками, виокремлено в німецькій, російській та

українській мовах: нім. *Glück* ‘щастя’ – *beglücken* ‘вщасливити’, рос. *счастливый* – *осчастливить*, укр. *щасливий* – *вщасливити*, *ощасливити*, *ущасливити*, *ощастити*.

2. Аналітичні каузативні конструкції зі службовими каузативними дієсловами (у німецькій, французькій, англійській мовах). Дієслова, такі як нім. *tachen*, фр. *faire*, англ. *to make*, мають основне значення ‘*робити*’, але в аналітичних каузативних конструкціях втрачають своє основне значення та набувають значення ‘*каузувати когось бути*’ або ‘*каузувати когось робити*’. Взагалі аналітичні каузативні конструкції на позначення стану щастя формуються за допомогою службового каузативного дієслова та прикметника, напр. нім. *glücklich tachen* ‘*ощасливити*’, фр. *rendre heureux*, англ. *to make smb happy*, або іменника фр. *faire le bonheur de qqn* ‘*скласти чиєсь щастя*’, рос. *составит чье-либо счастье*.

У результаті проведеного порівняльного аналізу, було встановлено, що аналітичні каузативні конструкції на позначення щастя є типовими для англійської та французької мов, у той час як у російській та в українській мовах це значення передається насамперед каузативними дієсловами. Німецька мова характеризується одночасним вживанням як дієслів каузації щастя, так і аналітичних каузативних конструкцій.

3. Семантична група дієслів каузації щастя у різноструктурних мовах

Дієслова зі значенням каузації емоційного стану щастя позначають приведення експірієнсера до такого стану, коли він відчуває себе щасливим. ДКС цієї групи відповідають ФТ “*X кауує Y бути у стані щастя*”. Стан щастя розуміється як “стан цілковитого задоволення життям, відчуття глибокого вдоволення й безмежної радості, яких зазнає хто-небудь” [23].

Ця семантична група представлена у досліджуваних мовах наступними дієсловами:

а) у німецькій мові *beglücken* ‘*jemandem eine große Freude machen, glücklich machen*’ ‘*доставити комусь велику радість, вщасливити*’, *beseligen* ‘*mit großem Glück, mit Seligkeit erfüllen*’

‘сповнити великим щастям, насолодою’, напр. нім. (1) *Es ist ein Mann, den allein dein Auf-der-Welt-sein beglückt* [30] ‘Це – чоловік, якого вщасливорює саме твоє існування’, або (2) *...Hoffnungen, die euch beseligen* ‘сподівання, які роблять вас щасливими’ [34];

б) у французькій мові на відміну від німецької, російської та української є відсутнім дієслово, у структурі якого міститься компонент “щастя”. Значення “привести у стан щастя” передається у французькій мові аналітичним каузативом, тобто дієслівними сполученнями *rendre heureux* ‘зробити щасливим’ та *faire le bonheur de qqn* ‘скласти чиєсь щастя’;

в) в англійській мові також відсутнє дієслово, похідне від лексем *happy* ‘щасливий’ та *happiness* ‘щастя’, але функціонує похідне від прикметника *glad* ‘радий, довольний’ дієслово *gladden* ‘*make smb feel happy and pleased*’, ‘зробити так, щоб хтось почувався щасливим та задоволеним’, напр.: (3) *Charles's visit surprised him and gladdened him* [29] ‘Візит Чарльза здивував та вщасливив його’. Це значення також передають дієслова *cheer* ‘*make smb more happy and hopeful*’, *overjoy* ‘*cause to feel extremely joyful or happy*’ ‘зробити когось дуже радісним або щасливим’. Дієслово *overjoy* здебільшого вживається у пасивному стані: (4) *She was overjoyed to hear of his safe arrival* [29] ‘Вона була дуже щаслива почути, що він безпечно прибув’. Важливо зазначити, що в англійській мові більш поширеною є аналітична каузативна конструкція на позначення щастя *to make happy*;

г) в російській мові каузацію стану щастя передають дієслова *осчастливить* або *окрылитъ* ‘сделать кого-либо счастливым, наполнить счастьем’: (5) *Вам хочется кого-нибудь осчастливить? Так осчастливьте Варю, она ждет этого!* [38]. Це значення частково передає також дієслово *облагодетельствовать*, яке має спільне значення ‘*оказать благодетяние, покровительство, сделать добро кому-л.*’ і у ряді контекстів є синонімом до дієслова *осчастливить* [19];

д) в українській мові каузацію стану щастя передають дієслова *ощасливити* ‘робити щасливим кого-небудь’, напр.: (6) *Батьки повірили, що на долю цієї дитини випало ощаслилювати*

інших [39]; а також *щасливити, ущасливити (вищасливити), ощаслити (заст.)*, напр.: (7) *Мав нахил він один – охоту дарувать, щасливити людей* [40]; (8) *Лише загальне добро може ущасливити одиницю* [41].

Семантична група дієслів каузації щастя у досліджуваних мовах характеризується різноманітністю відтінків значення, які не завжди співпадають у різних мовах.

4. Порівняльна семантична характеристика дієслів каузації щастя

У досліджуваних мовах було визначено деякі семантичні особливості дієслів каузації стану щастя. Так, у російській та українській мовах дієслова *осчастливить* та *ощасливити* окрім основного значення ‘*сделать счастливым, очень обрадовать*’ поєднують у собі значення ‘*видати заміж*’ або ‘*узяти заміж*’, тобто ‘*ощасливити шлюбом*’: рос. (9) *Вы осчастливили меня, выдал за Александра. Видит Бог, как мне здесь хорошо и надежно* [42] або (10) *В семье моей я мнил найти отраду, Я дочь мою мнил осчастливить браком* [27]. У проаналізованому матеріалі з української мови таке значення зустрічається рідше, ніж у російській (11) *Он, кажутъ, Муся Осначівська за тобою сохне, така ж славна дівчина, і в батьків одна, може б, якраз ти її ощасливи* [43].

Цікаво відмітити, що у російській мові дієслівне словосполучення *составить счастье* передає саме значення “ощасливити шлюбом”, тобто “оженитися” або “вийти заміж”: рос. (12) - *Если ты и будешь несчастна сама, то можешь составить счастье супруга, - медленно и наставительно говорил опекун, осанисто выставя блистающую золотом и драгоценными камнями грудь* [44]. В українській мові у корпусі художніх текстів було знайдено лише один приклад зі словосполученням *скласти щастя*, який передає загальне значення: (13) *Щастя полягає в тому, щоб скласти щастя іншій людині* [45], тобто це словосполучення не є поширеним в українській мові.

На відміну від російської мови французьке аналітичне каузативне словосполучення *faire le bonheur de quelqu'un* передає у

контексті здебільшого загальне значення каузації щастя: (14) *Je rétorquai, de façon non moins péremptoire, que le problème n'était pas de faire le bonheur des hommes, mais de trouver un sens à leur existence* [46] ‘Я заперечив не менш рішучим способом, що проблема була не в тому, щоб вщасливити людство, а в тому, щоб віднайти сенс його існування’.

У п’яти досліджуваних мовах дієслова каузації щастя у ряді випадків містять у своїй семантиці поряд зі значенням каузації стану значення виконання певної дії. Так, дієслова нім. *beglücken*, рос. *осчастливит* та укр. *ощасливити*, *ущасливити* у ряді контекстів реалізують сему прихованої дії: (15) *Mit 265 Konzerten ohne Pause beglückte er eine halbe Million Menschen* [30] ‘265 безперервними концертами вщасливив він півмільйона людей’ або (16) *Ну что, Антон, осчастливишь сегодня собой государственную трибуну?* [47]. У прикладі (15) йдеться про те, що каузатор виконує дію – дає концерт, у прикладі (16) йдеться про виступ на трибуні, тобто Антон виконає дію – буде виступати з доповіддю.

Дієслова каузації щастя можуть виражати духовне щастя або матеріальне. Так, німецьке дієслово *beseligen*, що походить від *selig* ‘щасливий, блаженний’, вживається лише в контекстах, де йдеться про духовне щастя: (17) *Wie wird der Mensch nun dahin gelangen, die weiteren Glieder seiner Wesenheit durch die in ihm wohnende Christus-Wesenheit zu erhöhen, zu beseligen?* [30] ‘Яким же чином людина через Христа, що живе в ній, піднесе, підійме до блаженства інші складові своєї суті?’ Дієслово *beglücken*, на відміну від *beseligen*, притаманне і духовному, і матеріальному щастю. Англійські дієслова *gladden*, *cheer* можуть виражати як духовне, так і матеріальне щастя, тоді як *overjoy* – духовне: (18) *Balin was overjoyed to see the hobbit again, and as delighted as he was surprised* ‘Балін був щасливий бачити хоббіта живим, настільки він був у захваті, наскільки ж і здивований’[48]. В українській мові дієслово *ощасливити* також може виражати значення ‘допомогти матеріально’: (19) *Я майже щодня ошасливлую якогось жебрака, і він мандрує світом, вигадуючи нечувані химери* [49]. Щодо рос. дієслова *облагодетельствовать*, яке за тлумачними словниками

вважається синонімом дієслова *осчастливить*, воно виражає суто матеріальну складову щастя: (20) *Она видела в нем друга, который облагодетельствовал их семью и к которому она питала чувство, если не столь же нежное, то, по крайней мере, не менее opravданное и заслуженное* [27].

В окремих контекстах можна зустріти іронічне вживання дієслів каузації щастя, які іноді мають протилежне значення: рос. (21) *Да эдакий ли ум семейство осчастливит?* [50], укр. (22) *Де ти годне когось ушасливити?* [51] або нім. (23) *Den Kunden mit einer Rechnung beglücken* ‘вшасливити клієнтів рахунком’ [30]. Також, в таких випадках має місце гіперболізація: укр. (24) *Не знаю нікого іншого, хто б так запам’ятовував свої безцінні сни і любив ушасливорювати людство переказами про них* [52].

Іноді дієслова каузації щастя вживають з метою надати своїй промові більшого значення, урочистості: рос. (25) *Я поклонился ему, мой спутник отдал честь, его величество милостиво пошевелило усами. – Чем я могу осчастливить вас? – спросило оно торжественным голосом* [53]. У цьому випадку дієслово *осчастливить* втрачає своє основне значення та набуває значення ‘зробити щось на чиюсь користь’. У досліджуваних мовах ці дієслова також вживають у ввічливій формі звернення: (26) *Позвольте, Лариса Дмитриевна, попросить вас осчастливить нас! Спойте нам какой-нибудь романс или песенку!* [54].

Отже, дієслова каузації щастя мають багату палітру відтінків значень, які залежать від типу відображуваної ситуації та конкретного контексту. Дієслова відіграють провідну роль у формуванні сенсу висловлювання; вони не тільки описують конкретну ситуацію, але й визначають характер учасників ситуацій – суб’єкта каузації та об’єкта.

5. Семантичний суб’єкт конструкцій із дієсловами каузації щастя

Під терміном суб’єкт каузації у роботі розуміється актант, що створює каузативну ситуацію. У роботі було прийнято, що семантичний ролі суб’єкта каузативної ситуації відповідає семантичний актант *стимул* – тобто той, хто провокує людину на

емоційну реакцію, стимулює людину відчувати певну емоцію. У ролі стимула каузації щастя можуть виступати: істота, предмет та подія. Залежно від типу ситуації, каузація емоційного стану може походити від істоти (діяча) або від події, що слугувала причиною зміни емоційного стану. У першому випадку суб'єкт каузації – живий, у другому – абстрактний або неживий. Щоб розрізнити живий та неживий суб'єкт каузації, у роботі було прийнято позначати живий суб'єкт *Stim.Ag.* (агентивний стимул), а неживий – *Stim.* (стимул-предмет) або *Stim.Cause* (стимул-причина). Об'єкт каузації – носій емоційного стану – відповідає семантичному актанту *експірієнсеру* та позначається як *Exp*, каузативне дієслово – *Vcause*. Усього було проаналізовано висловлювань: 20 в німецькій мові, 20 у французькій, 30 в англійській, 24 в українській мові; 20 в російській.

5.1. Суб'єкт-істота.

Як правило, суб'єкт-істота – це людина, яка несвідомо або цілеспрямовано приводить експірієнсера до стану щастя. Людина може привести експірієнсера до стану щастя просто своєю особою, дією або результатом дії. Формула тлумачення конструкцій із суб'єктом-істотою: *Stim.Ag-Vcause-Exp*. Щодо дії, яку виконує суб'єкт-істота – це може бути мовленнєва дія: (27) *Das Mädchen schien beglückt, von dem Herrn mit dem blonden Schnurrbärtchen angesprochen zu werden* 'Дівчина здавалася вщасливленою тим, що з нею заговорив пан з білявим вусиками' [30]; або фізична (28) *Vin перекáže товаришам по роботі, що велика людина (це я) ущасливить їх візитом* [55]. У прикладі (27) має місце неусвідомлена дія стимула, тоді як у прикладі (28) видно, що суб'єкт дії свідомо планує виконати дію. Також, характер дії може бути неоднозначним: (29) *Then she would make him happy again by letting him discover that, popular though she was, she preffered him above any other man in all the world* [56] 'І тоді вона зробила б його щасливим, відкрив йому, що для неї, такої бажаної для всіх, він є найбажанішим зі всіх чоловіків світу'. Конструкції із суб'єктом-істотою склали: 6 в німецькій, 17 у французькій, 11 в англійській, 18 в українській мові, 14 в російській мовах.

5.2. Суб'єкт – предмет.

У якості суб'єкта каузації стану щастя можуть слугувати предмети, об'єкти матеріальної реальності, результати творчої діяльності людини, твори мистецтва. ФТ конструкцій із суб'єктом-предметом має вигляд: *Stim.-Vcause-Exp.* Наприклад: нім. (30) *“Lieber Anselmus“, fing Serpentina an, “nun bist du bald ganz mein, durch deinen Glauben, durch deine Liebe erringst du mich, und ich bringe dir den goldenen Topf, der uns beide beglückt immerdar“* [57] ‘Любий Ансельм, - почала Серпентина, - тепер ти незабаром будеш зовсім моїм; ти дістанеш мене своєю вірою, своєю любов'ю, і я дам тобі золотий горщик, який нас обох зробить назавжди щасливими’. Схожі приклади було знайдено у матеріалі всіх п'яти мов: напр., рос. (31) *Таинственное золотое руно, которое осчастливит человечество* [58]. Семантична особливість конструкцій із суб'єктом-предметом полягає в тому, що в них щастя мислиться як матеріальне, прагматичне, не як духовне. Конструкцій цього типу склали 2 в німецькій, 1 у французькій, 5 в англійській, 1 в українській, 3 в російській мовах, що свідчить про те, що предмет у ролі стимула є менш типовим для дієслів каузації стану щастя, ніж стимул-істота.

5.3. Суб'єкт – подія.

У ряді випадків у якості суб'єкта каузації виступає подія. Відмінність події від дії міститься у тлумаченні компонента “каузатор”: коли має місце дія – каузативний компонент має вигляд “Х діє з метою”, у події – “має місце подія Х” [5]. Щодо типу подій, у роботі розрізняємо зовнішні та внутрішні події, що приводять *експірієнсера* до стану щастя. Зовнішні події – це обставини, події, процеси, за якими спостерігає або у яких приймає участь експірієнсер, або абстрактні поняття: англ. (32) *The time will come, the time will not be long in coming, when new ties will be formed about you--ties that will bind you yet more tenderly and strongly to the home you so adorn--the dearest ties that will ever grace and gladden you.* [59] ‘Прийде час, і він вже близько, коли нові милі та солодкі узи, найдорожчі й міцні, прив'яжуть вас ще сильніше до вашого дому, який ви так прикрашаєте – найдорожчі узи, які слугуватимуть вам

винагородою та зроблять вас щасливою’. У цьому прикладі, узи є стимулом щастя для експірієнсера. Узи – поняття абстрактне, але у даному контексті позначає шлюб, тобто подію.

До внутрішніх подій можна віднести фізичні або емоційні відчуття або стани людини, які спричиняють зміну її емоційного стану: нім. (33) *Ein schönes Gefühl hatte wieder Platz in ihrem Herzen gefunden, und es beglückte sie unendlich, daß es so war.* ‘В її душі знову запанувало світле почуття, і це нескінченно її вщасливило’ [60] – саме внутрішнє почуття (*ein schönes Gefühl*) каузувало у експірієнсера зміну емоційного стану. Щастя у таких конструкціях трактується як глибоке духовне відчуття.

Як свідчать приклади, на відміну від дії, подія характеризується певним обмеженим відрізком часу й віднесеністю до певного життєвого простору, динамічністю та кульмінативністю, співвіднесеністю із соціальним планом. Конструкції із суб’єктом-подією склали: 12 в німецькій, 2 у французькій, 14 в англійській, 5 в українській мові, 3 в російській.

6. Семантичний об’єкт конструкцій із дієсловами каузації щастя

Об’єкт каузативної конструкції із дієсловами каузації щастя приймає семантичну роль *експірієнсера*, тобто учасника ситуації, який відчуває емоцію. Експірієнсер – це суб’єкт духовної дії (відчуття, сприйняття, мислення та ін.), тобто учасник ситуації, якого наділено певним психічним станом, який репрезентовано у предикаті. У ролі об’єкта дієслів каузації щастя можуть виступати: істота (людина або тварина), збірне поняття, яке позначає групу людей та метафоричний предмет або метафоричне поняття.

6.1. Об’єкт – істота.

У більшості випадків об’єктом каузації щастя постає людина. Це є закономірним, тому що саме людина є носієм емоцій: нім. (34) *Er hatte begonnen zu fühlen, dass die Liebe seines Vaters, und die Liebe seiner Mutter, und auch die Liebe seines Freundes, Govindas, nicht immer und für alle Zeit ihn beglücken, ihn stillen, ihn sättigen, ihm genügen werde* [61] ‘Він (Сиддхартха) відчув, що любові його батька, любові його матері, та навіть любові Говінди, його друга не

вистачає, щоб назавжди та повністю вщасливити, заспокоїти та задовольнити його’. Або франц: (35) *Elle est de ces êtres que l'on a envie d'aimer, simplement pour les rendre heureux* ‘Вона з таких творинь, які хочеться любити, просто щоб зробити їх щасливими’ [62]. У поодиноких випадках можна зустріти об’єкт каузації – тварину: рос. (36) *Почему бы вам не осчастливить бездомную собаку, и не взять к себе жить?* [27]. Конструкції із об’єктом-істотою склали 17 у німецькій мові, 16 у французькій, 18 в англійській, 20 в українській, 17 у російській.

6.2. Об’єкт – збірне поняття

У ряді конструкцій об’єктом каузації постає збірне поняття. Збірні поняття — це поняття, в яких мислиться сукупність однорідних предметів як єдине ціле. Об’єктом каузації, як правило, постають збірні іменники. Збірний іменник позначає сукупність осіб або предметів як єдине ціле, напр., *листя, військо, студентство* [24:64]. Так, можна каузувати емоції у “сукупності” людей: укр. (37) *Невідомо, чи ощасливиш ти людство своїми віршами, але добре відомо, що задовго до тебе були створені речі, які тепер і тобі приносять істинну насолоду* [43]. Збірні поняття, які виконують роль експірієнсера стану щастя — позначають сукупність людей, але часто вживаються в метафоричному сенсі: нім. (38) *Auch er ist offenbar entschlossen, die Welt mit seinen Überlegungen zu beglücken* ‘Також він відкрито вирішив вщасливити світ своїми роздумами’ [30]. У якості об’єктів стану також фігурують такі збірні поняття як міста, країни, народи, а також абстрактні поняття. У досліджуваних мовах конструкції із об’єктом цього типу склали: 2 в німецькій мові, 4 у французькій, 6 в англійській, 4 в українській, 2 в російській.

6.3. Метафоричний об’єкт – предмет/явище

Дієслова каузації щастя нерідко вживаються у метафоричному сенсі. Метафорізація відбувається за допомогою іменника, який позначає предмет або явище та займає позицію об’єкта каузації. Наприклад: рос. (39) *Ну что, Антон, осчастливиль сегодня собой государственную трибуну?* [47]. Звісно, трибуна не може бути носієм емоційного стану, а тут має

місце перенос значення з трибуни на слухачів, тобто має місце явище метонімії. Також, саме дієслово може вживатися у метафоричному сенсі: англ. (40) *The economic growth overjoyed the German industry* [29] ‘Економічний зріст “вщасливив” німецьку промисловість’, де мається на увазі, що економічний зріст дуже продуктивно вплинув на розвиток німецької промисловості. Конструкції цього типу склали: 1 в німецькій мові, 6 в англійській, 1 в російській. У проаналізованих конструкціях з французької та української мов таких прикладів не виявлено і це свідчить про те, що метафоричний об’єкт у каузативних емотивних дієслів є рідшим за об’єкт-істоту та об’єкт-збірне поняття.

7. Висновки

Таким чином, можна стверджувати, що вербальне вираження каузації стану щастя дещо по-різному відбувається у досліджуваних мовах.

7.1. Розбіжності стосуються перш за все структурної організації мов: у французькій та англійській мовах більш поширеними є аналітичні каузативні конструкції, ніж каузативні емотивні дієслова на позначення щастя. У цих мовах відсутні дієслова, похідні від іменників англ. *happiness*, фр. *bonheur* ‘щастя’ або прикметників англ. *happy*, фр. *heureux* ‘щасливий’. Значення каузації стану щастя передають дієслівні словосполучення *to make smb. happy* та *rendre heureux* та деякі інші каузативні дієслова. Щодо німецької мови, тут одночасно поширені як каузативні дієслова, так і аналітичний каузатив. У російській та українській мовах більш поширеними є каузативні дієслова, ніж аналітичні каузативні конструкції, що позначають приведення експерієнсера до стану щастя. Аналітичні конструкції рос. *сделать счастливым*, укр. *зробити щасливим* також вживаються у цих мовах і передають загальне значення каузації щастя, тоді як дієслова рос. *осчастливить*, *облагодетельствовать*, укр. *ощасливити* у ряді випадків змінюють своє значення.

7.2. Проаналізований матеріал показав, що дієслова на позначення каузації щастя характеризуються багатозначністю та реалізують різні відтінки значень. Так, виокремлено специфічні

значення дієслів *осчастливить, благодетельствовать* в російській мові; дієслів *ощасливити, вищасливити* в українській мові, дієслова *beseligen* у німецькій мові. Англійські дієслова *gladden, cheer* характеризуються широкою семантикою, *overjoy* вживається у контекстах, де щастя постає як сильне радісне почуття.

7.3. Проаналізовано семантичні особливості суб'єкта та об'єкта каузативних конструкцій – *стимула* та *експірієнсера*. Виявлено, що у ролі стимула може функціонувати *істота, предмет* або *подія*. У ситуаціях, де стимулом є зовнішня подія, каузатор та експірієнсер представлені на семантичному плані двома різними учасниками, які не є частинами одного цілого. Внутрішня подія характеризується приналежністю стимула та об'єкта каузації до одного цілого, тобто стимулом є почуття, думки, спогади експірієнсера. Щодо семантичних особливостей експірієнсера – у більшості випадків він представлений назвою істоти, або збірним поняттям, що позначає групу людей. У деяких випадках має місце явище метафоризації та експірієнсер виражено предметом або явищем. Однозначно можна сказати, що семантичний потенціал суб'єкта каузативних конструкцій із дієсловами каузації щастя є ширшим за семантичний потенціал об'єкта.

7.4. Багатофункціональність дієслів, що позначають каузацію щастя, свідчить про те, що вони відображають складні реальні ситуації, які включають різні відтінки емоцій, від піднесеного сприйняття щастя до іронічного. Семантика емотивних дієслів розкриває ситуації реального світу та відображає семантичні особливості реалізації суб'єкта та об'єкта каузативних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарко А. В. Функциональная грамматика / Александр Владимирович Бондарко. – Л., 1984. – 232 с.
2. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление / Самуил Давидович Кацнельсон. – Л. : Наука, 1972. – 215 с.
2. Корди Е. Е. Модальные и каузативные глаголы в современном французском языке / Елена Евгеньевна Корди. – М. : Эдиториал УРСС, 2004.
3. Максиметян

К. Г. Функционально-синтаксический анализ конструкций со значением «каузация состояния» в современном русском языке. Дисс. на получение науч. степени канд. филол. наук : 10.02.01. “Русский язык” / Каринэ Гамлетовна Максапетян – Ереван, 1984. 4. Недялков В. П., Сильницкий Г. Г. Типология каузативных конструкций / Владимир Петрович Недялков, Георгий Георгиевич Сильницкий // Типология каузативных конструкций. Морфологический каузатив. Под. ред. А. А. Холодовича – Л., 1969. С. 5–19. 5. Падучева Е. В. Каузативный глагол и декаузатив в русском языке // Русский язык в научном освещении, № 1./ Елена Викторовна Падучева – М.: Языки славянской культуры, 2001. – С. 53-79. 6. Ступак І. В. Структурно-семантичні та функціональні характеристики похідних каузативних дієслів у німецькій та українській мовах / Ірина Валер'янівна Ступак // Типологічні, зіставні, діакронічні дослідження. Том 6. – Донецьк : ДонНУ, 2011. – 470 с. 7. Comrie B. Causative verb formation and other verb-deriving morphology / Bernard Comrie // Language Typology and Linguistic Description. – Vol. III, Grammatical categories and the lexicon, ed. Tim Shopen. – Cambridge : Cambridge University Press, 1985. – P. 309-348. 8. Diwersy S., François J. La combinatoire des noms d'affect et des verbes supports de causation en français : étude de leur attirance au niveau des unités et de leurs classes syntactico-sémantiques / Sacha Diwersy, Jacques François. – Revue Tranel, vol. 55, 2011. – P. 139–161. 9. François J. Changement, causation, action. Trois catégories sémantiques fondamentales du lexique verbal français et allemand / Jacques François. Genève (Droz) 1989. 10. Kutscher S. Kausalität und Argumentrealisierung. Zur Konstruktionsvarianz bei Psychverben am Beispiel europäischer Sprachen / Silvia Kutscher. – Tübingen : Niemeyer, 2009. – 281 S. – (Linguistische Arbeiten ; 528). 11. Möller M. Psychische Wirkungswerben des Deutschen / Max Möller // Deutsch als Fremdsprache. – Herder-Institut Universität Leipzig 1.Quartal 2007/ Heft 1-44. – S. 6-11. 12. Shibatani M., Bynon T. Approaches to Language Typology : a Conspectus / Massayoshi Shibatani, Theodora Bynon. – Oxford University Press, 1995. 13. Kaliuščenko V. D. Typologie denominaler Verben / Vladimir D. Kaliuščenko. – Tübingen : Niemeyer, 2000. – 253 S. – (Linguistische Arbeiten ; 419). 14. Кустова Г. И. О семантическом потенциале слов энергетической и эксперенциальной сферы / Галина Ивановна Кустова // Вопросы языкознания. 2005, № 3. 15. Schmidhauser B. Kausalität als linguistische Kategorie : Mittel und Möglichkeit für Begründungen / Beda Schmidhauser. – Tübingen : Niemeyer, 1995. 16. Калиущенко В. Д., Шагіна Г. С. Об'єктні конструкції та їх семантичні типи в англійській мові // Studia Germanica et Romanica : Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання – 2008, том 5, № 3 (15), С. 27–33. 17. Чудинов А. П. Типология варьирования глагольной семантики. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1988 – С. 3-49. 18. Dürscheid C. Modelle der Satzanalyse. Überblick und Vergleich / Christa Dürscheid. – Gabel Verlag, 1991.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ:

19. *Александрова З. Е.* Словарь русских синонимов – М.: Русский язык, 2001. 20. Большой толковый словарь русского языка. – 1-е изд-е: СПб.: Норинт С. А. Кузнецов. 1998. 21. *Ефремова Т. Ф.* Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. – М.: Русский язык, 2000. 22. *Ожегов С. И., Шведова Н. Ю.* Толковый словарь русского языка – М. 1997. 22. Словарь русского языка: В 4-х тт. / Под ред. А. П. Евгеньевой. — 4-е изд., стер. — М.: Рус. яз.; Полиграфресурсы, 1999. – (Малый академический словарь, МАС). 23. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. — 1736. 24. *Словник* лінгвістичних термінів, за заг. ред. С. В. Кротевича. - К.: Вид-во АН УРСР, 1957, 64 с. 25. *Словник* синонімів української мови у двох томах – Київ: Наукова думка, 2006. 26. *Корпус* текстів української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mova.info/> 27. *Национальный корпус русского языка* [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ruscorpora.ru/> 28. *Base textuelle Frantexte*: <http://www.frantext.fr/> 29. *British National Corpus*: <http://corpus.byu.edu/bnc/> 30. *Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache* [e-source]. – Available at: <http://www.dwds.de/> 31. *Dictionnaire de français Littré* [e-source]. – Available at: <http://littrereverso.net/dictionnaire-francais> 32. *Dornseif Franz.* Der Deutsche Wortschatz nach Sachgruppen. – Leipzig, Walter de Gruyter, 1970 – 934 s. 33. *Duden online* [e-source]. – Available at: <http://www.duden.de/> 34. *Duden.* Das Bedeutungswörterbuch. 4.neu bearbeitete und erweiterte Auflage. – Dudenverlag, Mannheim, 2010 – 1151 s. 35. *Hornby A. S.* Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – М.: Русский язык, 1982. 36. *Köbler, Gerhard,* Deutsches Etymologisches Wörterbuch. – <http://www.koeblergerhard.de/der/DERB.pdf>. 36. Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique & analogique de la langue française. - Société du nouveau littré. 1973. 37. *Le Robert Micro.* Dictionnaire d'apprentissage de la langue française. Alain Rey, Monreal, 1998.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

38. *Васильев Б. Л.* Были и небыли / Борис Львович Васильев. М.: Советский писатель, 1981. – 139 с. 39. *Вільде І.* Сестри Річинські / Ірина Вільде. К.: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1986. – 164 с. 40. *Рильський М. Т.* Вибрані твори. Лірика та поеми / Максим Тадейович Рильський. – К.: Дніпро, 1977. – 351 с. 41. *Кобринська Н. І.* Вибрані твори / Наталія Іванівна Кобринська. – К.: Дніпро, 1980. – 446 с. 42. *Окуджава Б. III.* Путешествие дилетантов (Из записок отставного поручика Амираана Амилахвари) Булат Шалвович Окуджава. – М.: Советский писатель, 1980 – 544 с. 43. *Гончар О.* Берег любові / Олесь Гончар. Симферополь: Таврія, 1981.

Киричок К. О.

- 416 с. 44. *Григорьев С. Т.* Тысяча женихов и невест : Рассказ / Сергей Тимофеевич Григорьев. 1948. 45. *Заць. В. А.* Давній будинок, тихий будинок // Темпонавти : Науково-фантастичні оповідання / Володимир Аполлінарійович Заць. – К. : Веселка, 1986. – 232 с. 46. *Beauvoir S.* Mémoires d'une jeune fille rangée / Simone de Beauvoir. P. : Editions Gallimard 2012 – 465 p. 47. *Аксенов В. П.* Таинственная страсть. Роман о шестидесятиниках / Василий Павлович Аксёнов. М. : Семь дней, 2009. – 118 с. 48. *Tolkien, J. R. R.* The Hobbit / John Ronald Reuel Tolkien. London : Harper Collins Children's Book. – 2013 – 320 p. 49. *Зима О. В.* День на роздуми / Олександр Вікторович Зима. К. : Радянський письменник, 1987. – 85 с. 50. *Грибоедов А. С.* Горе от ума / Александр Сергеевич Грибоедов // Горе от ума. Комедии. Драматические сцены, М. : Искусство, 1987. – 416 с. 51. *Винничук Ю. П.* Щастя і нещастя : Євреї : легенди Львова / Юрій Павлович Винничук. Львів : Піраміда, 1999. – 464 с. 52. *Денисенко Л. В.* Кавовий присмак кориці / Лариса Володимирівна Денисенко. Львів : КАЛЬВАРІЯ, 2005. – 208 с. 53. *Горький М.* Король, котрый высоко держит своё знамя / Максим Горький // Мои интервью. СПб, 1906. 54. *Островский А. Н.* Беспреданница / Александр Николаевич Островский // Полное собрание сочинений. Том 8. — М. : Гослитиздат, 1950 – 20 с. 55. *Яновський Ю. І.* Майстер корабля / Юрій Іванович Яновський. – Харків : Фолио, 2012. – 352 с. 56. *Mitchell M.* Gone with the Wind, Part 1 / Margaret Mitchell. New York : Pocket Books, 2008. – 992 p. 57. *Hoffmann, E. T. A.* Der goldne Topf / Ernst Theodor Amadeus Hoffmann. Berlin : Suhrkamp Verlag, 2002 – 157 S. 58. *Киреев П. Т.* Четвертая осень / Руслан Тимофеевич Киреев. – М. : Современник, 1989. – 335 с. 59. *Dickens C.* A Tale Of Two Cities / Charles Dickens. Dover Publications. 1998. – 304 p. 60. *Fontane T.* Effi Briest / Theodor Fontane. Reclam, Philipp, jun. GmbH, Verlag 1986. – 347 S. 61. *Hesse, Hermann.* Siddhartha / Hermann Hesse. Berlin : Suhrkamp Taschenbuch Verlag, 2012 – 204 S. 62. *Huguenin J.-R.* Journal / Jean-René Huguenin. Paris : Editions Du Seuil. 1964. – 61 p.

КОСТЮК М.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІДНОШЕННЯ І МІСЦЕ ПОРІВНЯННЯ В СИСТЕМІ ОБРАЗНИХ ЗАСОБІВ

У статті визначається місце порівняння як важливої стилістичної фігури в системі образних засобів. Виокремлено основні типи та характеристики порівнянь. У статті проаналізовані функціонально–стильові сфери застосування лексичних порівнянь.

Ключові слова: порівняння, метафора, образ, стиль.

В статье определено место сравнения как важной стилистической фигуры в системе образных средств. Выделены основные типы и характеристики сравнений. В статье проанализированы функционально–стилистические сферы применения лексических сравнений.

Ключевые слова: сравнение, метафора, образ, стиль.

In this article the place of comparison as an important stylistic figure is determined. The main features and characteristics of comparisons are pointed out. The article analyzes the functional and stylistic spheres of the usage of comparisons.

Key words: comparison, metaphor, image, style.

Актуальність статті визначена необхідністю здійснення комплексного аналізу основних типів і характеристик порівняння серед інших образних засобів.

Метою статті є вивчення поняття порівняння як важливої стилістичної фігури.

Об'єктом статті є основні теорії порівняння, а її **предметом** – основні ознаки, типи та характеристики порівняння.

Наукова новизна полягає в аналізі функціонально–стильових сфер застосування лексичних порівнянь.

Безпосередньо питанням порівняння почали займатися дуже давно. Ще Аристотель відзначав, що саме через порівняння людина осмислює навколишній світ.

Слід зазначити, що порівняння можна розглядати як у вузькому так і в широкому розумінні. Що стосується вузького

Костюк М.М.

значення, то порівняння є образним уподібненням певних об'єктів, які належать до різних категорій. Тобто, порівняння є образним зіставленням, що базується на уявній подібності. Однак, у широкому розумінні, порівняння – це мовленнєва операція, у результаті якої з'являється прийом художнього або логічного порівняння.

Взагалі, що стосується тропів, то вони можуть розглядатися як форма присутності автора в тексті, як *"явні засоби моделювання світу"* [1:29]. Їх властивості вивчаються у розділі теоретичної поезики, яку Томашевський називав поетичною семантикою [там само]. Порівняння є одним з найпоширеніших засобів, які використовували символисти для відтворення незвичайних вражень та узагальнених значень.

Слід зазначити, що для Потебні, троп – це родова, узагальнена назва, тому, наряду з порівнянням, можна аналізувати і інші тропи, такі як епітет, метафора, іронія, метонімія, тощо. Необхідно звернути увагу на те, що порівняння і епітет здебільшого вважають найдавнішими формами образного слововжитку.

Цікаво, що О. Потебня наголошував і на недосконалості та недостатності порівнянь для певної думки, оскільки досить часом порівняння відводить нас далеко від важливого, розважає на [2]. Ось чому, в подальшому, виникла гостра необхідність у дещо більшому, ніж просте порівняння, з'явилася велика потреба у метафорах.

Згідно з визначенням іншого відомого дослідника О.А. Галича, порівняння – це словесний вираз, в якому уявлення про зображувальний предмет можна конкретизувати через зіставлення його з таким предметом, що містить в собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки в більш концентрованому вияві [3].

Крім того, дехто з науковців не розглядає порівняння як різновид тропів, вважаючи, що слова, які є членами порівняльного звороту, вживаються у номінативному значенні. Звичайно, з цією думкою можна погодитись, але тільки щодо тих

порівнянь, які в контексті втрачають свою образність.

Дослідження поетичної мови передбачає лінгвістичний аналіз системних явищ цієї мови, які є дуже важливими показниками поетичної мови письменника, не пересічність та оригінальність його світобачення та світовідчуття. Звичайно, порівняння є одним із важливих параметрів мовно-динамічної системи поетичного тексту символістів.

Можна навести декілька визначень порівнянню, які розкривають його суть. Наприклад наступне: порівняння – троп, який базується на зіставленні двох явищ, предметів, фактів для пояснення одного з них за допомогою іншого. Порівняння – це фігура тропеїчного виду, коли пояснення одного предмета чи явища подається за допомогою іншого, а мовне зображення особи або предмета може бути передане через певні ознаки, які є властивими для інших.

Отже, порівняння – це такий словесний вираз, коли уявлення про предмет, що зображується конкретизується через зіставлення його з іншим предметом, тобто таким, що містить у собі необхідні для конкретизації уявлення ознаки. Порівняння не лише конкретизує уявлення про предмет, про який ідеться, а й відображає емоційне ставлення до нього мовця. Ось чому до цього засобу неодноразово вдаються символісти.

Найчастіше порівняння розглядається у співвідношенні з метафорою. По-перше, порівняння відрізняється від метафори структурно, а саме за наявністю маркерів компаративності: *ніби; немов; подібно (comme, pareil à, semblable à)*. Звичайно, цим тропам притаманна важлива функція номінації, коли створюється назва для об'єктів, що вже існують.

Дуже часто ведуться дослідження саме на основі співставлення порівняння та метафори. Над даним питанням працюють як українські, так і зарубіжні науковці (А. Вербицька, Н.Д. Арутюнова, В.П. Сасіна, В.Н. Вовк, В.Г. Гак, Д. Девідсон).

Слід сказати, що вважається, що функція номінації властива в першу чергу метафорі. Однак, деякі дослідники відзначають, що ця функція є і у порівняння, оскільки в основі

процесу вторинної номінації лежить уподібнення двох понять. Крім того, номінативна функція є характерною для словотворчих номінативних конструкцій, що допускають часткову ідентифікацію номінативного і компаративного імені [4:50–51].

Представник компаративістських теорії Дж. Ліч розглядає порівняння і метафору у вигляді стилістичних варіантів, та тим самим зводить метафору до перифрази, яка реалізується у формі порівняння. Звичайно, згідно з такою позицією, ігнорується наявність смислового навантаження, який передається через прислівник *comme*.

Дослідниця В.Н. Вовк стверджує, що такі маленькі слова як "ніби", "подібно", "як" мають величезний вплив на наші думки та поведінку, тому вони є певним зв'язком між об'єктом та точкою зору автора [5].

Цікавий підхід до вивчення порівняння пропонує українська дослідниця В.П. Сасіна, яка спів ставить ці тропи, базуючись на певних лінгвістичних категоріях – *"функціональне поле компаративності"* та *"функціональне поле метафоричності"* [1].

Слід додати, що порівняння як операція свідомості є підґрунтям метафори, символу. Цікаво, що Е. Сепір уважав порівняння найдавнішим видом інтелектуальної діяльності людини. Дослідник М. Фуко розглядав порівняння як найбільш прихований елемент, який визначає форму пізнання й гарантує багатство його змісту.

О. Потебня, І. Сеченов, в свою чергу, досліджували психологічне підґрунтя порівняння. В. Виноградов називав порівняння стійкими фразеологічними конструкціями, у яких внутрішня умовність є традиційною національною характеристикою образу, його випробуваною влучністю, побутовим реалізмом й експресивною значністю [6:90].

З сучасних українських дослідників питанням про порівняння в різних його проявах займаються такі дослідники як О.Й. Філіпчик, Н.В. Ярова, О.І. Марчук, Л.В. Прокопчук та інші. Усі дослідники розглядають різні параметри та ознаки порівнянь.

О.І. Марчук, наприклад, досліджувала структурно-типологічні параметри порівняльних конструкцій Коцюбинського, виявивши основні ознаки та закономірності. Л.В. Прокопчук вивчала категорію порівняння в її вираженні в простому реченні.

Дослідниця О.Й. Філіпчик розробила свою класифікацію образів за асоціаціями та показала яким чином синтаксична конструкція може відобразити тип відносин між поняттями, зіставленими в образі. Дослідниця з'ясувала, що дуже часто зустрічаються саме такі словесні образи, зіставлення яких відбувається на основі подібності.

Не чисельними є такі словесні образи, зіставлення яких відбувається на основі приналежності. Також, згідно з думкою дослідниці, синтаксичні структури, які реалізують словесні образи, зіставлення яких відбувається на основі тотожності, виявляються дуже експресивними та рідкісними засобами створення художнього образу.

Питанням порівняльних конструкцій займається дослідниця Н.В. Ярова. Текстові конструкти вона називає компаративними блоками, бо основою їхнього формування є саме лінгвокогнітивна операція порівняння. Розглядаючи компаративні блоки в сучасних американських віршованих текстах вона виявила, що вони забезпечують композиційну зв'язаність, оскільки є в поетичних творах текстотвірними.

Крім того, компаративні блоки містять особливу вказівку на простір і час, тобто є хронотопом розвитку дій поетичного варіанту реальності [7:10].

Слід звернутися до основних характеристик порівнянь. Відома російська дослідниця Д. Арутюнова до основних характеристик відносить наступні:

- 1) порівняння підсилює мовлення, а також мотивує висловлювання;
- 2) має трьохчленну будову: об'єкт, суб'єкт, модуль;
- 3) порівняння вказує на подібність одного об'єкта іншому, але незалежно від того, чи є вона постійною чи скороминучою;
- 4) можливі характерні обмеження терміном або епізодом;

5) можлива наявність компаративного зв'язку [8].

Порівняння так само, якщо не більше, як і слова образи та слова в переносному значення, свідчать про індивідуальну природу світосприймання, на чому в свій час наголошував О.О. Потебня. Природа порівняння та його семантична наповненість залежить від світогляду мовця, характеру його світовідчуття. Зазвичай, у художніх текстах розрізняють традиційні й okazіональні (індивідуально-авторські) порівняння.

Звичайно матеріалістичною формою творення порівнянь є реалістичний, предметний опис побуту, природи, стосунків між людьми. Порівняння може навіть звичайні, опоетизовано-осмислені реалії вводити в світ ірреального, нематеріального.

Французькі поети XIX століття, наприклад, прагнули створити свій непередбачуваний світ, де скрізь схована таємна ідея, зрозуміти яку можна лише через музику чи поезію. Щоб проілюструвати цю ідею, наведемо приклад з поезії французького поета Поля Верлена:

Comme un vol criard d'oiseaux en émoi, Tous mes souvenirs s'abattent sur moi

(Мої спогади б'ються в мені як схвильовані крики пташок).

Завдяки використанню порівнянь розширюються семантико-асоціативні межі контексту. Семантична спрямованість порівняння звичайно поширюється від предмета думки до реалії, яка чимось цей предмет нагадує, найчастіше в плані експресивно-оцінному.

Стилістична роль порівнянь полягає у виділенні певної особливості предмета чи явища, яка виступає дуже яскраво в того предмета, з яким порівнюється дане явище. Порівнюватися може все – живе й неживе, фізичне й психічне, конкретне й абстрактне. Також порівняння можна спостерігати між тими самими поняттями, що відбивають один об'єкт, дію або процес.

Кореляція між об'єктами, зіставленими в образі, можуть бути передані через лексичний показчик їх взаємозв'язку – певну підставу для порівняння, яка виражає схожість зіставлених

об'єктів за формою, кольором, розміром, тощо. Наявність такої підстави для порівняння у структурі образу надає додаткову інформацію про характер взаємозв'язку зіставлених понять.

Слід додати, що іноді підстава для порівняння може бути виражена імпліцитно. Коли відбувається саме так, то реципієнт визначає імпліцитну підставу суб'єктивно чи підсвідомо, оскільки у свідомості людини уявлення про певні зіставлені об'єкти супроводжуються даними про їх важливі і неважливі ознаки.

О.Й. Філіпчик називає три основні групи, які виділені базуючися на напрямку, на основі якого реалізується аналогія між зіставленими поняттями: предмет, ознака та дія [9:6].

Функціонально стильова сфера застосування лексичних порівнянь нагадує застосування переносних значень слова: безвідносно до стилістичної настанови слово-порівняння може використовуватись в різних функціональних стилях, в той час як стилістично спрямоване порівняння є ознакою художньої образної мови, визначаючи тим самим мету, яку прагнув втілити письменник.

Тема й образ порівняння представлені простими або складними синтаксичними конструкціями. Простими синтаксичними конструкціями порівнянь є порівнювальні звороти, складними є підрядні речення порівняння. О.А. Галич розрізняє просте порівняння як таке, в якому порівнювані предмети зіставляються за однією або кількома однорідними ознаками [3].

Розгорнуте або поширене порівняння називається таке порівняння, в якому порівнювані предмети зіставляються одночасно за кількома ознаками та в свою чергу ґрунтується на аналогії, за багатьма ознаками, певним асоціативним ореолом.

Порівнюване слово й слово порівняння знаходяться між собою в неоднакових у кожному конкретному випадку стосунках. Амплітуда стилістичного потенціалу тут може коливатися від створення одного синтетичного, неподільного образу до підкреслення лише якоїсь однієї риси, особливості, часто асоціативно сприйнятої.

Отже, завдяки використанню порівнянь у художніх творах, а особливо у поезії, розширюються семантико-асоціативні межі контексту та створюються неординарні твори.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Сасина В. П.* Поле компаративности в современной английской тропике : Автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. – К. : 1979. – 27 с.
2. *Потебня О.* Естетика і поетика слова. – К. : Мистецтво, 1985. – 302 с.
3. *Теорія літератури : Підручник / За наук. ред. О. Галича.* – К. : Либідь, 2001. – 488 с.
4. *Прищепя В. Е.* Немецкие сравнительные конструкции на морфемном уровне : Дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. – К., 1985. – 178 с.
5. *Вовк В. Н.* Языковая метафора в художественной речи : Природа вторичной номинации. – К. : Наукова думка, 1986. – 142 с.
6. *Виноградов В. В.* Стилистика. Теория поэтической речи. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – С. 90-92.
7. *Ярова Н. В.* Компаративні блоки в сучасній американській поезії : лінгвокогнітивний аспект : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.10 / Київський Національний Лінгвістичний Університет. – К., 2003. – 19 с.
8. *Арутюнова Н. Д.* Метафора и дискурс // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 15-32.
9. *Філіпчик О. Й.* Синтаксичні засоби створення образу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеський Державний Університет ім. І. І. Мечникова. – Одеса, 2000. – 18 с.

КРУШИНСЬКА О.Г.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОЕЗІЯ ФРАНЦУЗЬКОГО МОДЕРНІЗМУ У ПЕРЕКЛАДАХ МИКОЛИ ЛУКАША

У статті подано аналіз перекладацьких стратегій Миколи Лукаша щодо відтворення лінгвопоетичних особливостей поезій французького модернізму. Розглянуто переклади поезій Поля Верлена та Артюра Рембо.

Ключові слова: поетичний переклад, поетичний образ, функціональна адекватність, стильова еквівалентність, перекладацькі стратегії і стилі.

В статье предложен анализ переводческих стратегий Микола Лукаша относительно передачи лингвопоэтических особенностей поэзии французского модернизма. Представлены переводы стихов Поля Верлена и Артюра Рембо.

Ключевые слова: поэтический перевод, поэтический образ, функциональная адекватность, стилистическая эквивалентность, переводческие стратегии и стили.

The article deals with translation strategies of Mykola Lukash on reproducing lingvopoetic features of poetry of French modernism. Translations of poems of Paul Verlaine and Arthur Rimbaud are considered.

Key words: poetic translation, poetic image, functional adequacy, stylistic equivalence, translation strategies and styles.

Актуальність статті зумовлена потребою в осмисленні та узагальненні досвіду одного з найвизначніших українських перекладачів поезії французького модернізму М.Лукаша.

Метою статті є дослідження особливостей ідивідуальних перекладацьких стратегій М.Лукаша стосовно можливостей досягнення формально-стильової еквівалентності та змістовно-функціональної адекватності перекладів.

Предметом статті є фонологічні та семантико-стилістичні засоби перекладів М.Лукаша щодо відтворення першотворів поезії французького модернізму.

Об'єктом статті є лінгвопоетичні особливості перекладів М.Лукаша.

Крушинська О.Г.

Матеріалом статті є поезії Поля Верлена та Артюра Рембо та їх переклади, створені М.Лукашем.

Наукова новизна статті полягає у перекладознавчому аналізі засобів відтворення поетичних образів П.Верлена та А.Рембо на фонологічному та лексико-семантичному рівнях відповідно до перекладацьких настанов М.Лукаша.

Серед українських перекладачів другої половини ХХ століття особливе місце займає Микола Лукаш, перекладач із понад двадцяти мов, лексикограф, літературознавець. Стиль перекладу Миколи Лукаша вирізняє пошук еквівалентної першотворові української лексики, широке залучення усіх наявних ресурсів української мови. Він вважав, що для перекладача не менше, а можливо, й більше значення має володіння мовою, на яку здійснюється переклад. У 1953 році в одній з рецензій М.Лукаш, говорячи про роль переклада-підрядника, який допомагає поетові створити відповідний оригіналові переклад, зазначав: «З хорошим підрядником (плюс хороший коментар) перекладач, який добре володіє рідною мовою, може дати хороший переклад, тоді як незнання мови, на яку перекладаєш, виключає всяку можливість успіху, навіть при бездоганному володінні мовою оригіналу.»[1:38]

Переклади віршів французьких поетів Поля Верлена та Артюра Рембо, творчість яких значною мірою визначає жанрово-стильові особливості французького символізму, потужної складової європейського модернізму межі століть, займають одне із значних місць у перекладацькому доробку М.Лукаша. Перекладач опублікував 78 перекладів поезій Поля Верлена та 4 переклади поезій Артюра Рембо. Зауважимо, що у перекладах поезії французького модернізму втілено різноманітні моделі поетичного мовлення. М.Лукаш звертається до барокової, романтичної та неоромантичної традицій української літератури. Перекладач використовує лінгвопоетику народнопісенного романтизму і, водночас, неоромантизму зламу століть, мобілізуючи досвід українських поетів, що саме у фольклорі шукали поетичні засоби розвитку українського неоромантизму, і значною мірою, українського символізму.

У перекладах поезії П.Верлена особливу увагу перекладача приділено відтворення фонологічного рівня верленової лінгвопоетики, що становило найбільшу складність для перекладачів. Адже фонологічні засоби є визначальними чинниками досягнення сугестивності у побудові поетичного образу. „Заміна вишуканої гри асонансів та алітерацій у поезіях Верлена, – писав В.Коптілов, – ускладненим синтаксисом у перекладах цих поезій зруйнувала б їхню художню цілісність навіть за умов сумлінного відтворення смислового наповнення кожного рядка” [2:188].

Фонологічні засоби лінгвопоетики П.Верлена сприяють досягненню максимальної звучності і евфонічної виразності; відбір слів та побудова фраз мотивується насамперед мелодійністю, часто за рахунок чіткості та ясності думки, фонологічні асоціації в основному переважають над логічними побудовами. Поет прагнув створити комбінацію слів, у якій поєднувалася б семантична та фонетична інформація таким чином, щоб задавати психологічний настрій та відповідну йому музикальність, діяти на слухача, читача, на його уяву. За формулюванням Є.Еткінда, звуки поетичної мови „говорять лише про інтенсивність ліризму, який для поета переінакшує світ, що його оточує і надає кольору – звукам, звучання – кольорам і запахам”[3:19].

Адекватне відтворення фонологічних особливостей першотвору є однією із перекладацьких домінант для М.Лукаша. Акустичний образ перекладу М.Лукаша “Марення” заявлено вже в доборі самої назви: звукосполучення з [г] та [п] створюють необхідну співзвучність сонорності та назальності, подібної до авторської. Майстерність перекладача виявляється у підборі лексичних одиниць із переважанням голосних, у їх сполучуваності, що створює ефект відлуння, яке відбивається закінченнями кожного рядку: “незнана жінка сниться”, “мусить відміниться”, “іншим таємниця”, “ласкава жалібниця”. У перекладі “Місячне сяйво”, прагнучи відтворити мелодику оригіналу М.Лукаш поєднує сонорність звучання приголосних з позиційним протиставленням голосних: “*Tout en chantant sur le mode mineur / L'amour vainqueur*”

et la vie opportune ,“ — “Вони співають на мінорний лад./ Як від любові їм життя розквітло”. Система алітерацій перекладу “Із серця рветься плач” підкреслює виразність його образів: м’яка алітерація на [l] передає акустичний ефект зливи у місті: *іллється — хлопотіння — зливи — крівлях — землі — спливають — зливи*; алітерація на сонантах підкреслює надричність почуттів страждаючої людини: *серце — рветься — зради — серце — кричи — причин — марний — зненавиди*; м’яке звучання асонансів на голосних [u], [ju], та [a], [e] монотонністю звучання посилює враження суму, безвиході: *плач — тужний — хлопотіння — нещасливе — туга — печалось — жаль — любові*. У перекладі “Над дахом дому — неба дах” перекладач прагне знайти відповідники до верленівського звукопису відбором слів із протиставленням дзвінкого та глухого приголосного [z/s] (*роздолля, звелась, струнка, дозвілля*) та назального звучання (*дзвін, тремтливо, лине*). У перекладі “Гнітять чорні сні” вибрані звукописні засоби мають на меті відтворити акустичний образ першотвору: “*Je suis un berceau / Qu'une main balance*” — “*А руки нечулі / колишуть мене...*”. Алітерація на [z] та [s] у поєднанні із носовими приголосними пронизує увесь текст перекладу: *сні — існування — засни — сподівання — знеможені сном — зіниці — різниці*.

У перекладах поезій А.Рембо перекладач знаходить вдалі фонологічні відповідники, що відтворюють звучну мелодику віршів. У перекладі “Голодини” — це поєднання сонантів і шиплячих: “*Mes faims, c’est les bouts d’air noir; /L’azur sonneur//*.” — “*Голод мій — бадилля вітру, / Синь бліда*”. У перекладі “О замки, о роки” підбір лексики з переважанням голосних створює ефект наспівності, подібність до фольклорного звучання: “*J’ai fait la magique étude / Du bonheur, qu’aucun n’élude.// Salut à lui chaque fois / que chante le coq gaulois.*” — “*Чародіїв пильний учень, / знаю: щастя неминуче. // То ж салют йому, салют, / Доки піє наш когут*”

Семантичні засоби перекладів М. Лукаша поезій французького модернізму є також досить показовим втіленням одного з його перекладацьких принципів: “відійти подалі, щоб наблизитись” [4:712]. Зауважимо, що дослідники поезії

французького модернізму наголошували на особливій складності для відтворення у перекладі саме семантичних засобів створення сугестії [5:106].

У перекладі поезії П.Верлена “Місячне сяйво” М.Лукаш створює особливо ліричну атмосферу, замінивши вишукано-ввічливе “*votre âme*” на більш невимушене “*твоя душа*”, він знаходить щиру, сердечну інтонацію, промовляє особисто до кожного, хто розпочне читати цей український варіант вірша. Перекладач досягає віртуозної простоти, легкості, невимушеності вислову, що найкраще відтворює вишуканість верленівського словесного живопису, знаходить бездоганну форму втілення фантастичної образності першотвору: “*Твоя душа — витворний краєвид/ Яким проходять з піснею і грою/ Чарівні маски, радісні на вид/ Та сповнені таємною журую.*” Перекладач нехтує деякими деталями зовнішнього зображення персонажів, у перекладі немає відповідника до “*bergamasques*”, малозрозумілого без додаткового пояснення слова, реалію “*luth*” М. Лукаш замінює на більш загальне “*з піснею і грою*”; відсутній текстуальний відповідник і до “*déguisements fantasques*”. Проте перекладач створює відповідники, що адекватно відтворюють подвійність душевного стану персонажів, творить власні вишукані поетичні форми, яскрава метафоричність яких втілює складне поєднання зорових та звукових образів оригіналу: “*Вони співають... як від любові їм життя розквітло*”; “*...рулад, що в місячне перецвітають світло*” і т.п. При такій образності виражальних засобів цьому перекладу Миколи Лукаша притаманна висока точність перевираження оригіналу: “*qui fait rêver les oiseaux*” — “*пташки не переселять своїх фантазій*”, “*sangloter d'extase*” — “*ридають у екстазі*”; “*sur le mode mineur*” — “*на мінорний лад*”.

У перекладі “Із серця рветься плач” М. Лукаш відмовляється від епіграфу, який значною мірою декларує основну тональність вірша, змінює авторську конотацію і стосовно образу тихого дощу, і стосовно образу туги, печалі, адже емоційна насиченість українських дієслів “*рватися*” та “*литися*” вища, ніж у експресивно-нейтральних “*pleuvoir*” та “*pleurer*”: “*Із серця*

рветься плач, Як дощ ілється з неба”. Тихий, спокійний шум дощу (*“bruit doux de la pluie”*) перетворюється на “хлопотіння зливи”, стає своєрідним тлом страждань, що переживає “серце нещасливе”, адже перекладач, окрім заміни нейтрального *“la pluie”* — “дощ” на сильніше — “злива” не дає жодних визначень звучання дощу: “дощ ілється з неба”, “о, хлопотіння зливи”, “спливають сніви зливи”. І навпаки, значно підсилено експресивність виражальних засобів, коли йдеться про тугу нещасливого серця. Цей образ стає домінуючим у перекладі: “Із серця рветься плач”, “на серце нещасливе”, “туга на серці туга”, “рве серце марний жаль”. Перекладач добирає контекстуальні відповідники, що мають сильнішу експресивну забарвленість: “від зради чи невдач... цей тужний плач” — має сильнішу емоційну напругу, ніж *“langueur”* першотвору, або “з відчаю хоч кричи / печальюсь без причин” — значно перевищує своєю емоційністю *“ce deuil est sans raison”*. М. Лукаш звертається до глибини, емоційної насиченості української фразеології, фразеологічні звороти увиразнюють переклад, його експресивність стає зрозумілою, більш сприйнятною читачеві при точній відповідності авторського задуму. Відповідником до трагічного *“c’est la pire peine”* перекладач добирає “від муки дітись ніде”; значення фразеологізму “ніде дітись” — не мати іншого виходу, втілює авторське прагнення створити враження безвихідності страждання; перекладач знаходить іще сильніший за своєю емоційною наповненістю фразеологізм “рвати серце”, що має значення “викликати страждання, душевний біль” [4:323], він підкреслює наступним рядком відчуття трагічності переживань людини: “Від муки дітись ніде / Рве серце марний жаль. / Любові й зненавиди / Нема, а дітись ніде!” Повторення у різному контексті дієслова “рвати” — “рве серце марний жаль”, та “із серця рветься плач” створює цілу низку асоціативних зв’язків, що пронизують, поєднують образність перекладу. Побудований з фразеологічного звороту “туга налягає на серце”, що має значення “страждати, мучитись” [4:407], контекстуальний відповідник “туга на серці туга” вдало відтворює трагізм вираження *“ce coeur qui s’écœure”*.

У перекладі “Над дахом дому – неба дах” перекладач вдається і до фонової інформації, так авторська реалія “*arbre*” перетворюється на “*тополя*”, однак не надто вдало, на нашу думку, винайдено відповідник до “*doucement tinte*” — “*зуде тремтливо*”, що перетворює у сприйнятті читача легенький звук дзвону на тривожний набат, спроба наблизити переклад до фольклорного звучання добором епітетів, уточнень: “*un arbre*” — “*струнка тополя*”, “*un oiseau sur l'arbre qu'on voit / chante sa plainte*” — “*ворон-птах / квилить тужливо*” не виправдано нейтральними за лексико-семантичними засобами першотвором.

Переклад М. Лукаша “Гнітять чорні сні” визначає яскрава емоційно-експресивна забарвленість. Прагнучи адекватно передати дух, образи першотвору, примусити у читачів співпережити трагізм поетової долі; перекладач знаходить до лексико-семантичних засобів першотвору відповідники, що мають більшу експресивну забарвленість по відношенню до нейтральної лексики верленівського вірша, будує яскраві метафори: “*un grand sommeil noir / tombe...*”— “*гнітять чорні сні*”, “*ma vie*” — “*моє існування*”, “*je ne vois plus rien*” — “*знеможені сном тьмяніють зіниці*”. Незважаючи на деякі смислові втрати (у перекладах відсутні відповідники до авторських реалій “*un berceau*”, “*un caveau*”; не знайшов свого перевираження композиційно важливий і досить характерний для верленівської поетичної манери вигук (“*O la triste histoire!*”) перекладач в цілому вірно відтворює відчуття безвиході, трагічної ситуації: “*Все темне й сумне!*”. Поява фольклорного виразу в останньому рядку вірша: “*Ой люлі, люлі!*”, що є досить характерною рисою творчого стилю М. Лукаша, додає цьому його українському прочитанню мотив заспокійливого співчуття.

У перекладах поезій А.Рембо знаходить своє відтворення особливості авторської лінгвопоетики, а саме вдало передано експресивну наповненість образності вірша у поєднанні з інформативною щільністю та ускладненою метафоричністю. У перекладі “Голодини” М.Лукаш знаходить вдалі семантичні відповідники до першотвору: “*Les cailloux qu'un pauvre brise, / Les*

vieilles pierres d'église, / Les galets, fils des déluges, / Pains couchés aux vallées grises!" — "Їж, троци бруківку злеглу, / Престару церковну цеглу / І потопові сини — / Хліб голодин, валуни!"

У перекладах М. Лукаша музикальність вірша є головним чинником впливу на читача. Перекладач прагне фонологічними засобами досягти тієї ж сугестивності, що і першотвір, евфонічність поетичного твору є однією з основних перекладацьких домінант М. Лукаша. Простежується високий рівень фразеологічності перекладів поезій П.Верлена та А.Рембо, який свідчить про створення нових мовних зворотів, побудованих за моделями відповідних українських фразеологізмів у дусі контексту першотвору. Завдяки цьому методів, коли до складу українських мовних зворотів вводилася фонові інформація, властива іншим культурам, у перекладах М. Лукаша збережено не тільки лексико-семантичні і композиційно-строфічні засоби першотвору, але й його образність, оцінкові, експресивні та стильові конотації, втілено поетичні домінанти символізму, лінгвопоетична традиція якого є на той час присутньою в українському поетичному дискурсі. Такі перекладацькі настанови сприяли тому, що перекладений твір сприймався українськими читачькими колами як факт української національної літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Москаленко М. Високий шлях Миколи Лукаша. / Микола Москаленко // Микола Лукаш. Від Бокаччо до Аполлінера. – Київ : Дніпро. – 1990. – С. 5–10.
2. Коптілов В. Першотвір і переклад. / Віктор Коптілов // – Київ : Дніпро, 1972. – 216 с.
3. Эткінд Е. Г. Пoesия и перевод. / Ефим Эткінд // – Москва : Советский писатель, 1963. – 430 с.
4. Лукаш М. Фразеологія перекладів Миколи Лукаша, Словник-довідник. / Микола Лукаш // – Київ : Довіра, 2003. – 735 с.
5. Костюк М. Синтаксичні прийоми у французькій поезії кінця ХІХ ст. / М. Костюк // Проблеми семантики слова, речення та тексту : Зб. наук. пр. – К. : КНЛУ, 2014. – Вип. 32. – С. 104–114.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Verlaine P. Oeuvres poétiques complètes. – P. : Éditions Robert Laffont, 1992. – 764 p.
2. Rimbaud A. Oeuvres complètes. Correspondances. – P. : Robert Laffont, 2009. – 609 p.
3. Поль Верлен. Лірика. Перлини світової лірики. / Поль Верлен – К. : Дніпро, 1968. – 87 с.
4. Лукаш М. Від Бокаччо до Аполлінера. – К. : Дніпро, 1990. – 510 с.

МІХІДЕНКО К. О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРА ТА ОДИНИЦІ НІМЕЦЬКОМОВНОГО КОНФЛІКТНОГО ДИСКУРСУ

У статті розглянуто основні погляди на дослідження структури та виокремлення структурних одиниць дискурсу, проаналізовано ідеї лінгвістичної теорії дискурсивного континууму та запропоновано структурну схему німецькомовного конфліктного дискурсу.

Ключові слова: структура дискурсу, одиниці дискурсу, конфліктний дискурс, комунікативні стратегії і тактики.

В статье рассматриваются основные взгляды на исследование структуры и выделение структурных единиц дискурса, анализируются идеи лингвистической теории дискурсивного континуума и предлагается структурная схема немецкого конфликтного дискурса.

Ключевые слова: структура дискурса, единицы дискурса, конфликтный дискурс, коммуникативные стратегии и тактики.

This article regards the main approaches to the research of the structure and the structural units of discourse, analyses the linguistic theory of discourse continuum and offers a scheme of the German conflict discourse.

Key words: structure of discourse, discourse units, conflict discourse, communicative strategies and tactics.

Актуальність дослідження визначається динамічним розвитком лінгвістики, зокрема дискурсології, однак разом з детальною розробкою різних підходів до вивчення дискурсу існує ряд питань, що залишаються відкритими, зокрема структура дискурсу та його одиниці.

Метою дослідження є виокремлення структурних одиниць, наявних у конфліктному дискурсі і дослідження лінгвокогнітивних та етнокультурних особливостей, притаманних німецькомовному конфліктному дискурсу.

Об'єктом дослідження є поняття дискурсу, предметом дослідження є структура та одиниці німецькомовного конфліктного

дискурсу, які виокремлюються на **матеріалі** коментарів з німецькомовних Інтернет-форумів.

Наукова новизна полягає у виокремленні структурних одиниць німецькомовного конфліктного дискурсу на основі досліджуваного матеріалу та створенні окремої структурної схеми одиниць дискурсу.

Відійшовши від структурного детермінізму, що панував у когнітивно-дискурсивних дослідженнях до 70-х років, науковий світ починає з певною “обережністю” ставитися і до поняття “структура”. Як зазначає Дж. Серль, у дискурсі усе можливо, а отже і його структура основною мірою залежить від індивідуальних рис його учасників, їх інтенцій, їх концептуальної системи та мовного потенціалу, а також від тих соціокультурних умов, в яких він відбувається [1:103-104; 2:7-29] Тим паче, що дискурс як динамічне і багатомірне явище багато в чому можна характеризувати швидше як процес, аніж як усталену структуру.

Так, у рамках діяльнісного підходу до розуміння дискурсу, Мартинюк А. П. зазначає, що визначення формально-структурних меж одиниць дискурсу знаходиться ще на початковій стадії розробки, однак при цьому не є принциповим для дослідження цього явища, адже одиниця дискурсу може дорівнювати будь-якому предикативному, тобто здатному відобразити референтну ситуацію, фрагменту дискурсу, який дозволяє врахувати присутність у ситуації “слідів інтерактивної діяльності суб’єктів дискурсу” разом із тими ситуативними чинниками, що зумовлюють формування спільних смислів [3:99].

Ускладнюються спроби реконструкції структури дискурсу тим, що він не обмежується характеристиками певної знакової системи, такими як мова, хоча і виражається у них. Якщо мову можна систематизувати, виділити у ній окремі одиниці та певні структурні ланцюги, що матимуть ієрархічну побудову і визначатимуть характер кінцевого продукту, у структурі дискурсу спостерігається співіснування цілком різних за своєю природою одиниць та структур, що виконують різноманітні функції.

Однак разом із тим, існують певні рамки “нормальності” – внутрішні правила, які дають носіям мови можливість відрізнити “неправильні або ж не зовсім звичні обміни висловленнями від нормальних” [1:104]. Макаров говорить про “структуру обмінів мовленнєвими діями”, тобто про той факт, що дискурс становить не хаотичну сукупність елементів, а певний порядок комунікативних ходів. Чітко задані структури можуть при цьому поступатися місцем “інтуїтивним, суб’єктивним міркуванням”, і основними складниками цілого стають у такому випадку не елементи, а одиниці, що об’єднуються та організуються тією динамічною структурою, яку вони створюють. Одиниця при цьому розуміється за Виготським як “такий продукт аналізу, що на відміну від елементів володіє усіма якостями, що властиві цілому” [1:102-105].

Питання структури та типології дискурсивного простору входить у сферу наукових інтересів великої кількості сучасних дослідників, зокрема Н. Д. Арутюнова, Дж. Батлер, А. Д. Белова, В. О. Звєгінцев, Т. А. ван Дейк, О. С. Кубрякова, В. Л. Макаров, В. В. Михайленко, О. М. Мороховський, Р. Є. Пилипенко, Л. І. Сахарчук, О. О. Селіванова, М. Халідей, Т. В. Черненко та ін.

Зокрема, у межах дискусії про конверсаційну структуру було висловлено два протилежних погляди на дискурс: з одного боку дискурс – це практично не структурована єдність, в межах якої все можливо; з іншого боку у рамках формального підходу був виражений погляд на дискурс як на явище структуроване, хоча б тому, що у будь-яких видах комунікації є початок, середина та кінець [4:5].

Синтезуючи формальний та функціональний принципи виокремлення одиниць дискурсу, Макаров М. Л. аналізує питання визначення дискурсу як процесу або як структури і пропонує звернути увагу на те, який тип дискурсу аналізується – розмовний чи інституціональний [1:102].

З позицій когнітивної лінгвістики інтерпретація дискурсу як особливого типу концептуально оформленого знання описується за допомогою зокрема таких понять, як прототипи, пресу позиції,

концепти, фрейми, скрипти, ситуативні моделі, ментальні структури, когнітивні метафори тощо [3; 11].

У рамках теорії гегемонії дискурсів Лакло і Муфф передбачують єдність двох взаємно обумовлених процесів – структурування дискурсу унаслідок його існування у певних соціокультурних умовах, його реалізації у певному мовному матеріалі з одного боку, і з іншого боку структурування дискурсом соціальної реальності, у ході якої за певними знаками закріплюються відповідні значення. У даному випадку дослідники говорять про процес “артикуляції”, як про будь-яку дію, що встановлює відношення між елементами таким чином, що ідентичність знаків трансформується у процесі артикуляційної практики. Результатом артикуляційної практики і є дискурс [5].

Т. А. ван Дейк пропонує розглядати комунікативний або інтеракційний хід як мінімальну значущу функціонально-структурну одиницю дискурсу, а комунікативний акт як структуру, що включає в себе мовленнєвий акт адресанта, його сприйняття адресатом та комунікативну ситуацію [1:981; 6:121-122]. При цьому автор вбачає центральним чинником у процесі формування дискурсу ідеологію як вид соціальної когніції що формує систему цінностей індивідів, приналежних до певного соціуму.

Зважаючи на те, що дискурс не існує як ізольована система, а розгортається у безперервному комунікативному просторі і взаємодіє із цілим рядом факторів, які передбачає цей континуум, можна говорити про певний дискурсивний континуум, який існує у певних просторово-часових умовах. У рамках лінгвістичної теорії дискурсивного континууму Л. І. Сахарчук за типом комунікативного простору виділяються реєстри дискурсу і будується узагальнена структура дискурсу саме як одиниці виміру комунікації [7:25]. Дискурсивний континуум при цьому розуміється як структурний елемент комунікативного простору і складається із сукупності дискурсів як соціальної мовленнєво-мисленнєвої діяльності мовців, яка забезпечується рядом рівневих механізмів і вибудовує окремі дискурсивні ряди, взаємодіючи одне з одним та впливаючи одне на одного стосовно комунікативного

ефекту і процесів, що до нього ведуть. Одиницею виміру дискурсивного ряду при цьому є дискурсив як “окрема комунікативна подія або комунікативний акт, до якого належать комуніканти, процес породження та сприйняття мовлення, реальний текст адресанта та віртуальний текст адресата, соціокультурне середовище” [7:209]. Як більш конкретна одиниця, дискурсив забезпечується такими факторами, як соціокультурний та когнітивно психологічний контекст комунікативної ситуації, учасники комунікації (адресант та адресат), їх стиль породження та розуміння мовлення, ті комунікативні стратегії і тактики, якими вони послуговуються [7:40].

Відповідно до характеру комунікації можна виділити такий тип дискурсу, як конфліктний, дискурсивні ряди якого в умовах сучасного німецькомовного континууму складатимуться з відповідних реальних комунікативних подій та ситуацій. Конфлікт у даному випадку можна визначити як зіткнення позицій опонентів на основі протилежних інтересів та цінностей, яке характеризується певною тривалістю та силою і відбувається між як мінімум двома сторонами, які цілеспрямовано переслідують власні інтереси та цілі [8:11; 9:48; 10:6], а конфліктну ситуацію як “генеральне планування та вибір мовних засобів здійснення комунікативної діяльності відповідно до комунікативного наміру мовця в умовах конфлікту, коли мовець робить спробу нав’язати свою волю супротивнику, змінити його поведінку на протилежну або всіма можливими засобами усунути його” [7:211].

Серед визначальних факторів характеру конфліктної комунікації як зіткнення схем дій опонентів при цьому можна назвати соціокультурні та комунікативні умови, в яких вона відбувається, причини (тобто мотиви комунікації), комунікативні дії опонентів, та наслідки (або ж передбачені наслідки) від цих дій.

На основі вище наведених поглядів та проаналізованого емпіричного матеріалу (конфліктна комунікація учасників різних німецькомовних форумів та чатів) можна запропонувати наступну структуру німецькомовного конфліктного дискурсу:

1. Сучасний німецькомовний комунікативний континуум 2. Конфліктний дискурс у реальному або віртуальному просторі 3. Сукупність окремих конфліктних ситуацій 4. Ситуативний контекст, когнітивно-психологічні характеристики опонентів, мотиви комунікації та комунікативні стратегії і тактики опонентів.

У рамках наведеної схеми береться до уваги німецькомовний комунікативний простір, де комунікативний простір розуміється як безперервний процес, що розгортається у часі та просторі, який утворюється на певному етапі розвитку німецькомовного суспільства і у результаті якого формується певний дискурсивний континуум як сукупність дискурсів, зокрема конфліктний дискурс, що розгортається у реальному просторі, або ж у віртуальному (зокрема Інтернет-комунікація). Дискурсивні ряди, що утворюються таким чином, охоплюють окремі конфліктні ситуації, що виникають під впливом таких факторів, як конкретний ситуативний контекст, у якому протікає конфліктна комунікація, індивідуальні характеристики учасників комунікації у сприйнятті та продукуванні мовлення, ті мотиви та інтенції, які переслідують мовці, а також ті комунікативні стратегії і тактики, якими вони послуговуються.

Якщо під час реальної комунікації значну роль відіграє контекст, у який поміщена конфліктна ситуація – місце і час, у якому розгортається конфлікт, передумови його виникнення, соціальний статус учасників, стосунки, у яких вони перебувають, їх вік та стать – то у випадку Інтернет-комунікації такі дані не можуть слугувати джерелом інформації, адже їх встановити практично неможливо. Тим більше при цьому зростає роль самої мережі Інтернет як значного фактору впливу на вибір комунікативних стратегій. Причиною цьому є відносна анонімність користувачів. Як зазначає Фролова І. Є., нерідко представники західних культур уникають окремих тем у спілкуванні, оскільки вважають їх надто особистими, не “для широкого загалу” [11:75]. У таких умовах соціальні мережі, форуми та чати стають свого роду “віддушиною”, де учасники комунікації активно користуються своєю анонімністю

для обговорення питань, про які не прийнято говорити вголос, не ризикуючи при цьому “втратити обличчя” у суспільстві. У цьому випадку спілкування не обмежується соціальними, офіційними та професійними рамками, користувачі можуть виходити за межі своїх звичних комунікативних ролей, у ході аргументації можуть дозволити собі вищий рівень експресивності та прямолінійності [на пр. форуми www.pi-news.net та www.goFeminin.com].

Однак разом з тим зростає і роль суб’єктивності оцінок та тверджень, що містяться у коментарях. Насамперед коли йдеться про особистий досвід користувачів у минулому, яким вони діляться, описуючи певні конфліктні ситуації у минулому, зображення ситуативного контексту зводиться до ряду особистих вражень та суб’єктивних суджень. У таких умовах основним елементом аналізу стають саме стратегії і тактики, які використовуються мовцями, а також та реакція, яку вони викликають у опонента (якщо така наявна, адже в умовах віртуального спілкування конфліктна ситуація може завершитися просто виходом одного з учасників з чату). Комунікативну стратегію при цьому можна визначити як поланування та відбір комунікативних засобів для здійснення комунікативної діяльності відповідно до комунікативного наміру адресанта в умовах конкретної комунікативної ситуації [7:211].

Так, на основі проаналізованих реплік (близько 900 одиниць) було виділено три основні стратегії, які реалізуються комунікантами:

- **конструктивні стратегії** (за допомогою яких у разі незгоди робиться спроба переконати опонента «мирним шляхом», не порушуючи кооперативних принципів спілкування, не дискредитуючи опонента, уникаючи конфлікту):

Glauben wir wirklich, die russischen Eliten sind moralisch edler als die Westlichen? Russische Propaganda ist der westlichen im Moment möglicherweise überlegen. Bleiben wir kritisch gegenüber Russland, gegenüber den USA und gegenüber der EUdSSR !!! (GoFeminin.de)

- *псевдо-конструктивні стратегії* (за допомогою яких комуніканти намагаються маніпулювати оцінками та враженнями учасників і свідків конфлікту, демонструючи ввічливість та кооперативність, насправді ж створюючи вигідний для себе контраст до некооперативної поведінки опонента та іронізуючи над його думкою):

Ich wiünsche dem Autor und einigen Kommentatoren mal ein paar Tage im Sowjetparadies. Keine Sorge: Die Kolchose ist garantiert Moslem- und Schwulenfrei. Viel Vergnügen! .(PI-News.net)

- *деструктивні стратегії* (застосування яких слугує не стільки для переконання опонента, і навіть не для дискредитації його в очах свідків конфлікту, а швидше для провокування у опонента негативних емоцій, для демонстрації абсолютної антипатії і небажання співпрацювати, і навіть вираження агресії):

- Ich fordere dass diese vor lauter Hass qualmenden “Beiträge” eines “Hillu” gelöscht werden und der Typ gesperrt wird. So einer passt nicht zu PI.

- Du hast hier gar nichts zu fordern! (PI-News.net)

Відповідно, комунікативну стратегію можна розглядати як складову одиницю комунікативної ситуації (дискурсиву). При цьому вона володіє як узагальненими характеристиками певного дискурсивного ряду, так і конкретними, індивідуальними характеристиками, якими її наділяє конкретний суб'єкт комунікації. Адже, користуючись порівнянням Вітгенштайна, у мові подібно до гри у шахи, залишаючись у рамках загальних правил веде свою індивідуальну гру. Так, дотримуючись певних граматичних та комунікативних принципів для максимального забезпечення успішної комунікації, комуніканти послуговуються окремим комунікативними стратегіями тактиками та ходами, застосовуючи певні мовні структури, граматичні, лексичні та семантичні маркери, намагаючись спрямувати комунікацію та хід думок адресата у потрібний напрямок відповідно до існуючих мотивів та поставленої мети.

І хоча серед науковців існує думка про непринциповість виділення структури та одиниць дискурсу, лише вирішуючи саме

це питання ми наближаємося до розуміння дискурсу як мовного та соціального феномену, ролі індивіда у формуванні дискурсу та ролі дискурсу у формуванні індивіда.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Макаров М. Л.* Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003 – 276 с.
2. *Searle J. R.* Conversation // Searle J. R. et al. (On) Searle on Conversation. – Amsterdam, 1992 – P. 7–29.
3. *Мартинюк А. П.* Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х., ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 196 с.
4. *Searle J. R.* Conversation // Searle J. R. et al. (On) Searle on Conversation. — Amsterdam, 1992 – P. 7—29.
5. *Keller, Reiner.* Diskursforschung : Eine Einführung für SozialwissenschaftlerInnen (Qualitative Sozialforschung) / R. Keller, 3. aktualisierte Auflage, VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007 – 128 с.
6. *Дейк Т. А.* Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. Дейк; [пер. с англ. В. В. Петрова; под ред. В. И. Герасимова]. – М. : Прогресс, 1989 – 312 с.
7. *Сахарчук Л. І.* Методологія комунікативних досліджень : Монографія. – Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. Стефаника, 2006 – 214 с.
8. *НИК Konfliktbarometer 2010* / Simon Ellerbrock [Chief Ed.] – Heidelberg Institute for International Conflict Research e. V., University of Heidelberg, 2010 – 130 p.
9. *Бабосов Е. М.* Конфликтология : учеб. пособие для студентов вузов / Е. М. Бабосов. – Мн. : ТетраСистемс, 2000 – 464 с.
10. *Юридическая конфликтология* / [Бойков А. Д., Варламова Н. Н., Дмитриев А. В., Дубовик О. Л., и др.]; Отв. ред. : Кудрявцев В. Н. - М. : Изд-во ИГиП РАН, 1995. – 316 с.
11. *Фролова І. Є.* Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі : Монографія / І. Є. Фролова – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009 – 344 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

12. *Режим* доступу до джерела : http://forum.gofeminin.de/forum/actu1/_f6930_actu1-Braucht-Deutschland-einen-Prasidenten-ala-Wladimir-Putin.html
13. *Режим* доступу до джерела : <http://www.pisnews.net/2014/09/nato-manoever-in-ukraine-wenn-das-nicht-unverschaeamt-kriegstreiberisch-ist-was-dann/>

МОРЕНЕЦЬ І. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУФІКСАЛЬНЕ СЛОВОТВОРЕННЯ ДЕАД'ЕКТИВНИХ ДІЄСЛІВ З ОЗНАКОЮ ПЕРФЕКТИВНОСТІ / НЕПЕРФЕКТИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто суфіксальне словотворення деад'єктивних дієслів, які можуть мати ознаки перфективності або неперфективності, засновані на розрізненні їх поведінки в поєднанні з дієсловами *ser*, *estar*, *poner(se)* та *hacer(se)*.

Ключові слова: словотворення, деад'єктивне дієслово, когнітивно-ономасіологічна основа.

В статье рассмотрено суффиксальное словообразование деадъективных глаголов, которые могут иметь признаки перфективности или неперфективности, основанные на различении их поведения в сочетании с глаголами *ser*, *estar*, *poner(se)* и *hacer(se)*.

Ключевые слова: словообразование, деадъективный глагол, когнитивно-ономасіологическая основа.

The article deals with the problem of suffix word-formation of deadjectival verbs with perfect/non-perfect meaning which are based on the differentiation of behavior in their combinability with verbs *ser*, *estar*, *poner(se)* та *hacer(se)*.

Key words: word-formation, deadjectival verb, cognitive-onomaseological ground.

Актуальність дослідження полягає у розгляданні суфіксального словотворення деад'єктивних дієслів з ознакою перфективності / неперфективності, а саме: аспекти ознак, властивостей і процесів, які притаманні цьому типові деривації, тлумачаться на когнітивно-ономасіологічній основі.

Мета роботи полягає у виявленні, описі та дослідженні суфіксального деад'єктивного словотворення дієслів в сучасній іспанській мові в концептуальному когнітивно-ономасіологічному аспекті.

Об'єктом дослідження є суфіксальне словотворення дієслів у сучасній іспанській мові.

Моренець І. М.

Предметом виступає словотвірне моделювання іспанських дієслів на когнітивно-ономосіологічній основі.

Ми представили різні підходи до вивчення деад'єктивних дієслів із суфіксами *-iz-(a)-* [1] та *-ec-(e)-* [2]. Перші з них характеризувалися як дієслова, що виражали зміну стану, а другі – як такі, що виражали інхоативність або ж входження в якийсь стан. Але, в свою чергу, обидва ці різновиди аналізованих дієслів могли виражати каузативність обох цих понять за допомогою біактантної схеми.

При розгляді обох утворень ми не вдавалися до належної їм глибини вивчення з тим, щоб повернутися до цієї проблеми при розгляді деад'єктивних дієслів, утворених за допомогою суфікса *-a-*, оскільки він може виражати обидва ці поняття, і тепер ми займемося їх зіставленням і розмежуванням.

Для аналізу дієслів, утворених від прикметників, ми повинні зосередитися, по-перше, на класифікації типів існуючих прикметників, для того, щоб визначити, чи тип твірної основи цієї морфологічної операції має чи ні значення едукта, і, по-друге, розмежувати типи дієслів стану, які можна буде змінити відповідно до семантики, позначеної похідним дієсловом.

Було зроблено численні класифікації прикметників, виходячи із різних притаманних їм властивостей. Розглянемо класифікації, які за певних обставин становлять інтерес для вивчення словотворення дієслів.

Прикметники класифікуються на перфективні й неперфективні залежно від можливості їх комбінації з дієсловами *ser* і *estar*:

<i>ser cuidadoso</i>	<i>* estar cuidadoso</i>
<i>ser capaz</i>	<i>* estar capaz</i>
<i>ser prudente</i>	<i>* estar prudente</i>
<i>* ser descalzo</i>	<i>estar descalzo</i>
<i>* ser solo</i>	<i>estar solo</i>
<i>* ser absorto</i>	<i>estar absorto.</i>

Як зазначає М. Лухан, прикметники, що поєднуються з дієсловом *ser*, є неперфективними, а ті, що сполучаються тільки з

estar, є перфективними: “Прикметники, що групуються з дієсловом *ser*, мають ознаку (визначеність [–PERFECTIVO] = [неперфективний], а ті, що вимагають дієслова *estar* – [+PERFECTIVO] = [перфективний] [3:26].

Однак не всі прикметники можуть класифікуватися за цим принципом як перфективні чи неперфективні:

ser alto estar alto

ser feliz estar feliz

ser guapo estar guapo,

та загалом більшість іспанських дієслів приймає цю подвійну можливість сполучень.

У згаданих прикметниках риси перфективності чи неперфективності не є їх постійними ознаками, а тільки вказують на їх різне вживання. Ці прикметники можуть характеризуватися як перфективні чи неперфективні тільки в їх конкретній синтаксичній конструкції.

З іншого боку, деякі прикметники утворюють пари, що позначають два протилежні полюси однієї якості, що має різні ступені: це ті, які ми називаємо відносними. Візьмемо для прикладу: *alto* і *bajo*, *blanco* і *duro*:

alto → *menos alto* → *bajo*

bajo → *menos bajo* → *alto*

blando → *menos blando* → *duro*

duro → *menos duro* → *blando*.

Прикметники, що не утворюють семантичні пари, і навіть, коли вони їх утворюють, не вказують на різні ступені однієї і тієї самої якості, це – абсолютні прикметники. Як вважає І. Боске, таке розмежування може мати важливі наслідки в процесі утворенні дієслів: “Однак, видається, що більшість прикметників, що йдуть за схемою “-izar” є абсолютними, та, навпаки, значна частина тих прикметників, що підлягають схемі “a-...-ar”, є відносними” [4:106].

Також необхідно розмежовувати відносні та якісні прикметники. У відносних прикметників не позначається властивість іменника, який вони змінюють, а тільки характеристика, що включає змінений іменник у цьому семантичному класі. Його значення

пояснює, чому саме більшість із них (прикметників) походить від іменників, тобто категорії, що означає класи предметів, за допомогою прикметникових суфіксів, єдина мета яких – зробити іменник здатним змінити номінальну фразу. Якісні прикметники позначають властивості та якості, властиві іменникові, який вони змінюють.

Одна з наявних класифікацій розрізняє перфективні та неперфективні прикметники. Такий розподіл заснований на різній поведінці, яку вони проявляють в поєднанні з дієсловами *ser* і *estar*. Зазначений розподіл приводить до цілої низки дуже важливих наслідків в дієслівному словотворенні.

Дієслова *ser* і *estar* відносять словосполучення з ними, переважно, до двох типів стану: з *ser* – до неперфективного, і з *estar* – до перфективного.

Неперфективний стан передбачає, щоб суб'єкт знаходився в цьому стані без огляду на те, чи є в нього початок і кінець, а стан проявляється впродовж довгого часу. Так, наприклад, у фразі: *Maria es guapa* стверджується, що в цей момент Марія гарна, якість Марії, що, видається, не зміниться, або ж змінилася стосовно минулого або ж, у крайньому разі, мовець не зацікавлений у тому, щоб показати можливу зміну, а отже, і представляє цю якість Марії як постійну.

Перфективний стан указує на те, що зазначений стан проявляється в якомусь точному відрізку часу; а після проходження названого проміжку, цей стан може зникнути. Так, у реченні: *Maria está guapa* стверджується те, що в цей момент, якістю Марії є краса, проте може статися, що цієї краси в неї не буде в майбутньому. Тут тільки описується стан Марії на цей момент, що може змінюватися у проміжках часу, не вказаних у реченні: “з дієсловом-зв'язкою *ser* береться до уваги саме тривання часового відрізка, а з дієсловом-зв'язкою *estar*, навпаки, береться до уваги якийсь означений часовий проміжок, що може бути як його початком, так і кінцем” [5:39–40].

Перфективний стан представляє якість суб'єкта у визначений проміжок часу, якість, що може змінитися по завершенню цього проміжку. Неперфективний же показує цю якість як особливу, розрізнявальну рису суб'єкта, не враховуючи при цьому можливу зміну цього стану.

Відмінності, що існують між неперфективними й перфективними станами, приводять до того, що прикметники, котрі приєднуються до дієслів, які вони позначають, мають різні характеристики.

Якщо ж неперфективні стани надають якусь якість своєму суб'єктові, який розглядається як властива йому самому, а отже, їх класифікують у тому самому класі, то прикметники, що поєднуються із *ser*, повинні також мати ці характеристики, а отже, відрізняти змінений елемент від інших того самого класу. Таким чином, у реченні *Maria es guapa* Марія виокремлюється з-поміж осіб, які належать до класу “жінок”, та класифікується в підкласі “гарні жінки”.

Перфективні стани позначають певний стан, у якому суб'єкт знаходиться тимчасово, а тому й прикметники, що приєднуються до дієслова *estar*, повинні позначати якості, які б не впливали на класифікацію зміненого елемента, а отже, і не вирізняли б його з-поміж інших одиниць цього класу.

Прикметники, які однаково комбінуються з обома дієсловами, можуть виражати обидва види характеристик.

“З дієсловом *ser* характеристика, виражена атрибутом, представляється як *якість*, тобто риса, що відрізняє цей елемент від інших такого масого виду. А з дієсловом *estar* характеристика, виражена атрибутом, представляється як якийсь стан, тобто ці дієслова є певним позначником, що репрезентує цей суб'єкт у певному часовому відрізку, і стосовно цього, вважається змінною” [6:19].

Важлива різниця між неперфективними й перфективними станами полягає в тому, що останні завжди розглядаються як результат якогось процесу. Це стани, що не можуть існувати “самі по собі”, а тільки як результат якоїсь зміни. Аналізовані стани класифікуються як такі, що можуть переносити якусь майбутню обов'язкову зміну, оскільки якість, закладена в них, характеризує тільки тимчасово змінену сутність елемента. Неперфективні стани не повинні бути результатом якогось процесу, а також не підлягати

майбутній зміні, і на основі цієї різниці І. Боске стверджує що “перфективні прикметники позначають результати процесів” [7:203].

До цього часу ми розглядали тільки словосполучення дієслів *ser* і *estar* із прикметниками, фрази є чітко стативними, тобто виражають стан, хоча й поряд із цими дієсловами-зв'язками стану існує ще ціла низка так званих динамічних дієслів. Останні позначають процес, що змінює суб'єкт фраз від одного стану до іншого. Існують різні динамічні дієслова: одні виражають зміну до перфективного, а інші – до неперфективного стану.

Дієслово *poner(se)* вказує зміну на перфективний стан. Оскільки він вже перфективний, то вже є результатом певного процесу, в якому суб'єкт залишається тимчасово. З цим дієсловом комбінуються як перфективні прикметники, так і ті, що мають подвійну можливість вираження – перфективну й неперфективну.

Дієслово *hacer(se)* позначає зміну на неперфективний стан, але представляє різні результати в поєднанні з відносними або абсолютними прикметниками. Дієслово, приєднане до відносних прикметників, передбачає поступову імпліцитну зміну, виражаючи, що суб'єкт (підмет) повністю почав належати класові, позначеному прикметником, він змінився, що змусило його пройти різні ступені цього стану: “Значення імпліцитної ступінчатої зміни ступенів порівняння – це саме те, що характеризує конструкції, у яких з'являється дієслово *hacer(se)* і відносний прикметник” [6:136], тоді як, приєднане до абсолютних прикметників, це дієслово не виражає такої ступінчастості.

Не всі прикметники можуть бути класифіковані як перфективні чи неперфективні, а зовсім навпаки – більшість іспанських прикметників можуть уживатися як перфективні, так і неперфективні: *bueno, ágil, alto, largo, ácido, agrio, amargo, ancho, dulce, viudo, muerto, vivo, oscuro, claro, listo, rubio, alegre, calvo, caro, barato, feo, viejo, etc.*

У цих випадках варто мати на увазі те, чи прикметник абсолютний чи відносний. Якщо прикметник відносний (перфективний чи неперфективний), зміна розглядається ступінчатою, тобто як поступове входження в якийсь стан, а отже, і дієслово, що його виражає, є інхоативним:

aflacar “*enflaquecer, poner flaco*”
obscurar “*obscurecer, poner obscuro*”
entristar “*entristecer, poner triste*”
limpiar “*poner limpio*”
enfriar “*poner / hacer que se ponga una casa fría*”
embonar “*hacer buena una cosa*”
estrechar “*reducir a menor ancho*”
agrandar “*hacer más grande una cosa*”
enviejar “*envejecer, hacer vieja a una persona*”
ahondar “*hacer más honda*”.

У цих дієсловах неможливо з повною впевненістю віднести суб'єкт моноактантної фрази до класу, вказаного твірним прикметником, тут тільки вказується, що суб'єкт збільшив ступінь володіння вказаною властивістю, позначеною прикметником. Отже, сказати:

El niño aflacó

El niño se limpió

El niño agrandó

зовсім не означає:

El niño es flaco

El niño es limpio

El niño es grande,

хоча і в деяких випадках може і передбачати його. Єдине, що можна вивести з цих фраз, це те, що дитина пережила процес збільшення зросту володіння певною якістю. Хлопчик може бути і товстеньким та трохи схуднути, залишаючись товстим, або ж може бути худим та ще більше схуднути; в наведених тут прикладах не уточнюється ні попередній, ані сучасний стан дитини, а тільки зміна ступеня якості відносно попереднього стану.

Якщо прикметник абсолютний, існують дві можливості: щоб прикметник розглядався як перфективний, а отже, на його основі утворюється інхоативне дієслово:

rubio “*de color rojo claro como el oro*”

enrubiar “*poner rubia una cosa*”

sordo “*que no oye*”

asordar “ensordecer, poner sordo”

añil “color”

añilar “dar of feñir de añil”

redondo “de figura circular”

arredondar “poner redonda una cosa”

rojo “encarnado muy vivo”

enrojar “poner roja una cosa con el calor o el fuego”

cetrino “color amarillo verdoso”

acetrinar “poner de color cetrino”

lacio “marchito, ajado”

enlaciarse “poner lacio”,

або ж коли прикметник убачається як неперфективний і коли утворене дієслово позначає зміну стану:

vil “bajo o despreciable”

avilar “hacer vil”

villano “rústico o descortés”

avillanar “hacer villano”

viudo “persona a la que ha muerto el cónyuge”

ralo “raro”

arralar “hacerse ralo”.

У якісних прикметниках, узятих як перфективні, виражається те саме, що і в відносних – підвищення ступеня наявності якості, але це не означає, що приписуваний суб’єкт можна впевнено віднести до певного класу. У фразі *El niño enrubió* не можна беззастережно стверджувати, що хлопчик рудий, а тільки те, що він став рудішим, ніж був раніше, залишаючись при цьому білявим.

У якісних прикметниках, які ми вважаємо неперфективними, суб’єкт приписується певному класові:

Juan se avillanó → *Juan es villano*.

Хоча й не засвідчено якоїсь чітко визначеної норми, видається, що існує певна тенденція в утворенні дієслів на *-a-*, зокрема, інтерпретувати прикметники-твірні основи: як перфективні, так і неперфективні.

Отже, інхотативні дієслова утворюються тоді, коли твірною основою виступає перфективний чи неперфективний прикметник.

Якщо прикметник перфективний, то він може бути як якісним, так і відносним, а коли ж він неперфективний, то може бути тільки відносним. Дієслова зміни стану утворюються тільки на основі якісних неперфективних прикметників.

Співвідносячи ці факти з тими, які були розглянуті при вивченні деад'єктивних дієслів, утворених за допомогою суфіксів *-es-(e)-* та *-iz-(a)-*, можна зробити висновок, що суфікс *-es-(e)-* для утворення інхоативних дієслів бере за твірні основи перфективні якісні й відносні прикметники, а також неперфективні відносні прикметники. А дієслова на *-iz-(a)-* беруть за твірну основу неперфективні якісні прикметники, утворюючи дієслова зміни стану, а з суфіксом *-a-* можуть утворювати будь-які з цих дієслів, і їх значення залежатиме від типу твірної основи-прикметника цієї морфологічної операції.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Моренець І. М.* Деномінальне та деад'єктивне утворення дієслів за допомогою суфікса *-es-(e)-* (в сучасній іспанській мові) / І. М. Моренець // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Видав. центр КНЛУ, 2009. – Вип. 22. – С. 209–216. 2. *Моренець І. М.* Дієслівне словотворення за допомогою суфікса *-iz-(a)* / І. М. Моренець // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Видав. центр КНЛУ, 2012. – Вип. 28. – С. 292–297. 3. *Luján M.* Sintaxis y semántica del adjetivo / Marta Luján. – Madrid : Cátedra, 1980. – 248 p. 4. *Bosque I.* Sobre la interpretación causative de los verbos de adjetivos / Ignacio Bosque // Estudios de gramática generativa. – 1976. – P. 101–107. 5. *Lang M. F.* Spanish word formation : productive derivational in the modern lexis / Mervyn F. Lang. – London : Routledge, 1990. – 270 p. 6. *Rodríguez Espiñeira M. J.* Clases de 'Aktionsart' y predicaciones habituales en español / M. J. Rodríguez Espiñeira // Verba. – 1990. – 17. – P. 171–210. 7. *Bosque I.* Las Categorías Gramaticales / Ignacio Bosque. – Madrid : Síntesis, 1989. – 280 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. *Bosque I.* Diccionario inverso de la lengua española / Ignacio Bosque, Manual Pérez Fefinández. – Madrid : Gredos, 2007 – 716 p. 9. *Diccionario* de la lengua española : [1 t.] / de la Real Academia Española de la Lengua. – [22-a ed.]. – Madrid : Espasa Calpe, 2001. – 1180 p. 10. *Diccionario* de la lengua española : [2 t.] / de la Real Academia Española de la Lengua. – [22-a ed.]. – Madrid : Espasa Calpe, 2001. – 2368 p.

НЕГОДА М.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФОНЕТИЧНОЇ СИСТЕМИ П'ЄМОНТСЬКОГО ДІАЛЕКТУ

У статті встановлено характерні відмінності у системі вокалізму та консонантизму п'ємонтського діалекту по відношенню до італійської мови, проаналізовано еволюційний розвиток голосних та приголосних звуків, виявлено походження основних звуків діалекту.

Ключові слова: п'ємонтський діалект, фонетичні характеристики, голосні та приголосні звуки, італійська мова.

В статье установлены характерные отличия в системе вокализма и консонантизма пьемонтского диалекта по отношению к итальянскому языку, проанализировано эволюционное развитие гласных и согласных звуков, выявлено происхождения основных звуков диалекта.

Ключевые слова: пьемонтский диалект, фонетические характеристики, гласные и согласные звуки, итальянский язык.

The article observes the characteristic differences in vowel and consonant system of Piedmontese dialect towards Italian language, analyzes the evolutionary development of vowel and consonant sounds and identifies the origin of sounds in dialect.

Key words: Piedmontese dialect, phonetic characteristics of vowel and consonant sounds, Italian language.

Актуальність дослідження. П'ємонтський діалект викликає підвищену зацікавленість науковців до розгляду цього діалекту як самостійного варіанту мови у системі північних діалектів Італії, що має свою структуру, а також вирізняється особливостями вимови.

Об'єктом роботи є діалекти північної частини Італії зі своїми фонетичними характеристиками та взаємозв'язки цих діалектів між собою.

Мета статті полягає у виявленні основних відмінностей, які існують у фонетичній системі п'ємонтського діалекту, встановленні еволюційного розвитку голосних та приголосних звуків цього діалекту.

Негода М.М.

Вимова – це беззаперечно одна з основних складових частин італійської мови де найбільше спостерігається регіональний різновид вимови. Цікаво те, що деякі регіональні характеристики вимови слів можуть не мати географічного розташування що відповідає граматичним регіональним особливостям. Певні особливості вимови стали загальними для регіону більш широкого, ніж діалектна територія, з якої вони походять [1:256].

У фонетичній системі діалекти галло-італіків, до яких відноситься п'ємонтський діалект, мають схожість із французькими та провансальськими діалектами. Для них характерні такі мовні процеси як, наприклад: розвиток голосних переднього ряду, які при вимові округлюються, утворення дифтонгів у відкритому наголошеному складі, і часте випадання ненаголошених голосних.

З фонетичної точки зору, досліджуваний нами діалект відрізняється від літературної мови через набір мовних звуків, якими він володіє. Цей діалект багатий на звуки, які відсутні у мовному стандарті італійської мови. Такі звуки є результатом фонетичних процесів, які відбулися на території поширення діалекту і можуть використовуватись мовцями навіть у розмові італійською літературною мовою [1:239].

Таблиця 1

***Звуки п'ємонтського діалекту, які не притаманні
італійській мові***

ch	[k]	В кінці слова	tòch
cc	[tʃ]	В кінці слова	sbrincc
e	[ɛ]	У закритому складі	mercà
e	[e]	У відкритому складі	lese
è	[ɛ]		café
é	[e]		fé
ë	[ə]		chërde
f	[f]		fassolét
gh	[g]	В кінці слова	lagh
gg	[dg]	В кінці слова	magg
j	[j]	Як у слові «ieri»	cavej

j	[j]	Заміняє буквосполучення «gl»	feuje
n	[ŋ]	В кінці слова	can
nn	[n]	В кінці слова	ann
o	[u]		sol
ò	[o] відкрита		fòrt
ó	[o] наголошена		ragó
s	[z]	В кінці слова; Між голосними	nas
ss	[s]	В кінці слова; Між голосними	fossal
u	[u] у франц. мові		butir
v	[u]	В кінці слова	euv
z	[s]		zanziva

Розглянемо основні риси п'ємонтського діалекту на рівні вокалізму. Ці риси стосуються архаїчного діалекту, що функціонує у невеликих центрах та селах.

На території регіону П'ємонт спостерігається історично сформована тенденція, в якій голосні звуки за винятком [a] випадають [1:244], наприклад: *sposi* > [ʃpys] [9:7]; *sposa* > [ʃpuza]; *spose* > [ʃpus] [8:49].

Типовим явищем п'ємонтського діалекту є усичення не лише кінцевої голосної, а й приголосної, яка її передусь, якщо ця приголосна є або N, або L, наприклад: *giovane* > *giuvu* [8:34]; *termine* > *termu* [8:73]; *ruggine* > *riisu* [8:71]; *loro cantano* > *a cantu* [8:54].

У п'ємонтському діалекті використовується протетична голосна «è» перед словами, які починаються на s+приголосна, чи групу приголосних і якщо попереднє слово закінчується на приголосну: *quatr èfnoj* [2].

Зустрічається палаталізація [a] у [e], але лише у інфінітиві дієслів першої дієвідміни [3:3], тобто: *cantare* > *canter* > *cantè* [8:54].

На відміну від тосканського діалекту, що є основою італійської мови, закрита латинська голосна [E] зазнала дифтонгізації і перейшла у дифтонг [EI]: *bere* > *beive* [8:39]; *tela* > *teila* [8:61]; *mese* > *meis* [8:41], за

винятком коли за нею слідує назальна приголосна [3:3]: *catena* > *cadena* [8:39].

Також характерною рисою є історична дифтонгізація наголошених [e] та [o] у відкритому складі [1:243], наприклад: *tela* > [ʔe ɪla] [9:8]; *fiore* > [ʔfur] [8:61].

Якщо за голосними середнього та переднього ряду слідує ненаголошений голосний переднього ряду [i] чи [u], то кінцева голосна [u] переходить в [o] [1:243].

До вимови, характерної на території Паданської рівнини, перейшла з Нарбоннської Галлії вимова [Ü] замість [U], що змінило і вимову слів, наприклад: *scuro* > *sciür* [8:37], *fuso* > *fis* [4:32], *lume* > *lüm* [8:35].

На гірській території звук [Ü] залишається тільки у словах чоловічого роду *crudo* > *crü* [5:110], тоді коли у жіночому роді залишається [U], тому ми маємо *cruda* > *cru(v)a* [4:27].

У чистій вимові п'ємонтського діалекту, яким розмовляють у Монферрато, спостерігається продовження цього явища, коли [Ü] була видозмінена і замінена на [I]: *fuso* > *fis* [9:9], *lume* > *lim* [3:3].

Серед інших особливостей п'ємонтського діалекту спостерігається існування огублених голосних переднього ряду (які відсутні в італійській мові) [1:243].

Фонетичні зміни на північних територіях Італії мають розглядатися через призму відносин з Галлією та мовного престижу французької мови, який в певний час був поширений на території рівнини ріки По. Що стосується голосних звуків на півночі Італії, то їхня схема може бути представлена майже як постійний блок [6:192]:

Таблиця 2

Фонетика голосних звуків північно-західної частини Італії

	A	
E	Ö	O
I	Ü	U

Слід зауважити, що особливості консонантизму п'ємонтського діалекту також мають відмінні від літературною мови риси.

Палаталізація груп приголосних + L, яку принесли з собою Лангобарди, які прийшли в Італію з півночі. У північній Італії, на території П'ємонту, Ломбардії, Емілії Романії, цей феномен розвився далі до появи в словах гортанних приголосних [6:213].

Крім того однією з головних особливостей п'ємонтського діалекту можна вважати і назалізацію кінцевих приголосних, особливо це стосується такого звука як: [ŋ] [1:246-247].

Склади «се», «сі», де у латинській мові [с] може бути велярною [k], у п'ємонтському діалекті вона переходить у альвеолярну аффрикату [s]: *centum* > *sent*.

Проривні приголосні латинської мови [p], [t], [k] стають слабкими чи взагалі зникають: *formicam* > *furmia* [2].

Північні діалекти на фонетичному рівні характеризуються соноризацією латинських інтервокальних глухих приголосних. Як приклад, розглянемо випадок, коли у північних діалектах звук [s], що з'явився з палаталізації велярних приголосних перед голосними переднього ряду, переноситься у діалект і змінює слово [1:239], наприклад: *città* стає [si'ta] [8:56].

Іншу особливість, яку ми відмітили щодо літери [s] якщо вона стоїть між голосними, то її вимова не збігається з правилами вимови за стандартом італійської мови, тому що [s] є похідною від [ss] і тому ми маємо: *cassa* за стандартом вимови ['kassa], що у діалекті стає ['ka:sa].

А [z] є результатом переходу до діалекту [s]: *casa* ['ka:sa] стає ['ka:za], *chiese* > ['kje:ze], *naso* > ['na:zo] [8:31], і т.д.

За нашими спостереженнями мовці п'ємонтського діалекту не розрізняють подовження приголосних, і тому різниця між вимовою [z] та [zz] є похідним результатом гіперкоррекції у вимові слів [1:263].

На прикладі переходу слова *acqua* у *eva* [8:50] у діалекті, бачимо втрату велярної дзвінкої [k], що спричинило і решту змін у слові [7:291].

Буквосполучення [kt], яке історично перейшло в італійську мову як [tt] у п'ємонтському діалекті зупинилося на перехідному етапі [jt]: *latte* > *lajt* [4:41].

А буквособолучення [kl] та [gl], переходячи в італійську мову з латині, у п'ємонтському діалекті стали [tʃ] та [dz] [1:246], наприклад: *chiede* > [tʃa:ma] [8:32]; *orecchio* > [u'redza] [8:72].

Такі звуки як [λ] та [ʃ], що походять від буквособолучення «gl» та «sc» і притаманні стандартному італійському мовленні відсутні у діалекті регіону П'ємонт і замінюються такими звуками як: [lj] та [sj] [1:257], наприклад: *figlio* > [ʃi:ljo]; *sciame* > [ʃja:me] [8:36].

На протигау решті північних діалектів, де піднебінні аффрикати [dz] та [tʃ] (які походять від [g], [k] перед голосними переднього ряду) з часом втратили свою палаталізацію і стали [z] та [s], у п'ємонтському діалекті вона зберігається і у сучасному діалектному мовленні.

П'ємонтський діалект характеризується історичним явищем випадіння приголосних, яке породило іншу характеристику – відсутність у діалекті типового для італійської мови подовження приголосних, яке спостерігається на решті територій Італії. Цим самим, п'ємонтський діалект показує тенденцію до не розпізнавання довготи приголосних звуків, особливо при швидкій їхній вимові та у мовленні менш освіченого населення [1:257]. Як результат такого явища, ті мовці, що намагаються використовувати подовження у вимові приголосних у середині слова, часто забувають робити подовження на межі слів, наприклад: *a casa* у стандарті італійської літературної мови має бути [ak'ka:sa] у п'ємонтському варіанті звучить як: [a 'ka:za] [1:262].

На Паданській рівнині діалекти мають здатність до сприйняття слова, що не входить до складу італійської лексики, з частковою його асиміляцією, як наприклад: [admos'fɛ:ra], [tɛ:gnika], [ʎjɛ:dnam] і т.д.

А слова, які стали інтернаціоналізмами, наприклад такі як: *gangster* та *smoking* часто вимовляються як: [ganster], [zmo:kin].

П'ємонтський діалект, через мовний вплив сусідніх діалектів, краще сприймає і засвоює слова, у яких приголосні стоять в кінці слова, але у цьому випадку кінцеві дзвінки приголосні приглушуються під час вимови [1:255], наприклад: *club* > [klup]; *nord* > [nort]...

На противагу тосканському слову *chiama*, у північних діалектах з'являється слово *ciama* [4:21], замість *ghianda* - *gianda* [8:71], тобто, спостерігається відмова у використанні літери [h] у таких буквосполученнях як: «*ch*», «*gh*» [6:213].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Нами було розглянуто основні риси п'ємонтського діалекту на фонетичному рівні. В італійській літературній мові не має загальної моделі вимови звуків. Діалекти відрізняються від літературної мови через присутність звуків, якими вони володіють. Фонетичні зміни на території Паданської рівнини розглядаються у порівнянні з мовною системою Галлії та Франції, панування яких було на цих територіях. Таким чином, вивчення звукових відмінностей п'ємонтського діалекту від літературної мови потребує більш детального розгляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Maiden M. Storia linguistica dell'italiano/ Martin Maiden [trad. P. Maturi]. – Bologna : Società editrice il Mulino, 1998. – 307 p.
2. *Lingua piemontese*. Wikipedia. [Risorse elettroniche] : Modo di accesso : http://it.wikipedia.org/wiki/Lingua_piemontese.
3. Devoto G. I dialetti delle regioni d'Italia/ Giacomo Devoto, V. Giacomelli. – Firenze : Diana, 1972. – 160 p.
4. Pipino M. Vocabolario piemontese/ Maurizio Pipino. – Torino : Reale Stamperia, 1783. – 92 p.
5. Pasquali G. Nuovo dizionario piemontese/ Giovanni Pasquali. – Torino : Libreria editrice di Enrico Moreno, 1869. – 621 p.
6. Devoto G. Il linguaggio d'Italia / Giacomo Devoto. – Milano : BUR SAGGI, 1999. – 406 p.
7. Grassi C. Italiano e dialetti / Sobrero A. // Introduzione all'italiano contemporaneo. La variazione e gli usi. – vol. 2. – 2006. – P. 279–310.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. *Fiabe italiane* / [raccolte dalla tradizione popolare durante gli ultimi cento anni e trascritte in lingua dai vari dialetti da Italo Calvino]. – Torino : Einaudi, 1956. – Volume primo. – 448 p.
9. Calvo E. Poesie piemontesi / Edoardo Calvo. – Torino : stampatori-librai la Vedova Pompa e Figli, 1916. – Edizione terza con aggiunte. – 79 p.

ПЕТРОВА К. С.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КАТЕГОРІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ЗА НАЯВНОСТІ У ЇХ СКЛАДІ РЕАЛІЙ З ОГЛЯДУ НА ЇХ ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

У статті розглядається фразеологічний пласт іспанської мови з точки зору лінгвокультурних досліджень. На фразеологічному рівні досліджується зв'язок культури і історії народу з його мовою. На основі аналізу мовного матеріалу досліджуються одиниці і реалії, які містять у собі національно-культурний компонент значення.

Ключові слова: фразеологізм, фразеологічна одиниця, національно-культурний компонент, групи, побут, реалія, назви, традиції, історія.

В статье рассматривается фразеологический пласт испанского языка с точки зрения лингвокультурных исследований. На фразеологическом уровне рассматривается связь культуры и истории народа с его языком. На основе анализа языкового материала изучаются единицы и реалии, которые в своем составе имеют национально-культурный компонент значения.

Ключевые слова: фразеологизм, фразеологическая единица, национально-культурный компонент, группы, быт, реалия, названия, традиции, история.

This article is focused on a study of phraseological layer of a Spanish language from the point of view of linguocultural researches. On the phraseological level connection between culture, history of a nation and its language is studied. On the basis of analysis of language material, units and realities, which have a national-cultural component meaning are investigated.

Key words: phraseologist, idiom, national-cultural component, groups, way of life, reality, names, traditions, history.

Актуальність статті зумовлена цікавістю до вивчення сучасною лінгвістикою культурного фактору в мові та її одиницях. Для вивчення культурно-психологічних та історичних особливостей становлення нації, поділ фразеологічних одиниць на групи і подальше дослідження значень фразеологізмів та наявних у них реалій, є дуже важливим.

Петрова К. С.

Метою дослідження є класифікація фразеологізмів за реаліями, які наявні в їх складі і виявлення їх етимологічних особливостей.

Предметом статті є дослідження особливостей утворення фразеологічних одиниць, їх трактування і виявлення лінгвокультурного забарвлення.

Об'єктом статті є фразеологічні одиниці іспанської мови і наявні в їх складі реалії.

Матеріалом дослідження слугували фразеологізми іспанської мови, до складу яких входять різні реалії. Матеріал був отриманий шляхом суцільної вибірки з фразеологічних та тлумачних словників іспанської мови та художніх текстів іспанських письменників [8; 11–16].

Елемент наукової новизни полягає у наведенні кількох класифікацій фразеологічних одиниць, з урахуванням їх лінгвокультурних особливостей.

Об'єктом фразеології як мовознавчої дисципліни є сукупність усіх фразеологізмів мови. Одним із основоположних питань фразеології є питання про основні особливості фразеологізмів у порівнянні з вільними словосполученнями.

Фразеологія пропонує різні типи класифікацій фразеологічного складу мови в залежності від властивостей фразеологічних одиниць та методів їх дослідження. Класифікацію фразеологізмів вчені здійснюють на основі різних ознак. У сучасному мовознавстві відомі кілька типів класифікацій, в основі яких лежать різноманітні критерії. Зазвичай, виокремлюють семантичну, генетичну, функціональну, ідеографічну, експресивно-стилістичну, морфологічну, синтаксичну класифікації та класифікацію фразеологізмів з погляду їх лексичного складу, структури.

Для дослідження лінгвокультурного аспекту фразеології, перш за все потрібно дати визначення лінгвокультурології. Російський історик культури та культуролог В. С. Біблер дає наступне пояснення: “лінгвокультурологія – це комплексна наукова дисципліна, що вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури і мови в їх функціонуванні і відображає цей процес як цілісну структуру одиниць в єдності їх

мовного і культурного змісту” [1:104]. Як частина лінгвістики, лінгвокультурологія є новою галуззю, тому в ході її вивчення виникає багато питань і з’являються все нові питання, не дивно, що увага багатьох науковців прикута саме до вивчення лінгвокультурного аспекту мови. Лінгвістичні дослідження, пов’язані з лінгвокультурологією розкривають питання етносвідомості, мовної філософії, культурних компонентів у семантиці мовних знаків і текстів [2:19].

На думку науковців, саме фразеологізми відображають особливе бачення світу загалом та окремих ситуацій [3:45]. Тож запропонований аналіз прагмасемантики фразеологізмів іспанської мови ілюструє здатність досліджуваних фразем у процесі комунікації відображати *національну специфіку мови*, тобто певні ознаки, що безпосередньо чи опосередковано відображають як інтралінгвістичні, так і екстралінгвістичні особливості, властиві носіям мови [4]. Для розкодування фразеологізму і розуміння його культурної специфіки науковці звертаються до культури та історії і розшифровують наявні у фразеологічних одиницях слова і реалії, які розглядають саме у руслі історичного і культурологічного розвитку народу [5:193]. Таким чином, слова, які складають фразеологізм стали не лише лексичними одиницями, вони почали нести певне культурне навантаження.

На фразеологічному рівні зв’язок історії і культури народу з мовою проявляється особливо яскраво, національна своєрідність фразеологізмів обумовлена особливими умовами культурного і суспільного життя народу – носія мови. Особливість фразеології саме в історичному аспекті полягає у тому, що у фразеологічних одиницях зберіглися давні слова, граматичні форми і граматичні конструкції, які вже вийшли із вжитку. Але фразеологізми “законсервували” не лише форму, разом з нею вони зберігли зміст,- національні звичаї, вірування, легенди, образне бачення світу [6]. На основі аналізу мовного матеріалу, А. В. Вернер [7] показав, що найбільш продуктивні одиниці, які містять у собі національно-культурний компонент значення є наступні:

1) виробнича діяльність людей;

- 2) різноманітні реалії життя суспільства: традиції, норів людей, звичаї, забобони, упередження;
- 3) релігія, фольклор, міфологія;
- 4) інтернаціональні фразеологізми, пов'язані з висловами історичних особистостей;
- 5) літературні твори, легенди.

Поклавши в основу лінгвокраїнознавчий принцип, Вернер виділив чотири групи фразеологізмів, кожна з яких у свою чергу поділяється на кілька підгруп:

- 1) фразеологізми, що відображають особливості природно-географічної середовища: географія, клімат, пори року, погодні умови, рослинний світ, тваринний світ;
- 2) фразеологізми, які відображають професійну діяльність людей (ця група є найчисельнішою, до неї також відносяться фразеологічні одиниці, які пов'язані з різними видами спорту);
- 3) фразеологізми, які позначають історичні події і різноманітні побутові реалії (звичаї, ритуали, вірування) в різні періоди історії і життя народу;
- 4) фразеологізми, які відображають антропонімічні і топонімічні традиції народу.

У фразеологізмах з національно-культурним компонентом важливе місце приділяється реаліям [8]. В лінгвокультурології реалію ми розглядаємо як явище культури, а самою реалією при цьому може виступати слово чи словосполучення, яке означає ці явища (тобто відбувається змішання культурного явища і одиниці мови) [9]. По наявності реалій у фразеологізмах їх можна класифікувати. У даному дослідженні фразеологізми з огляду на наявні у їх складі реалії були поділені на наступний список груп: фразеологізми, пов'язані з історичними подіями, фразеологізми, пов'язані з традиційними професіями і ремеслами, фразеологізми, пов'язані з предметами і явищами традиційного національного побуту, фразеологізми, пов'язані з концептом *бик* та атрибутами кориди, фразеологізми, які містять у собі назви тварин і рослин, ономастичні фразеологізми, фразеологізми, які містять у своєму складі явища релігійного характеру та назви з Біблії, фразеологізми з географічними назвами і

фразеологізми з колоративним компонентом.

1. Фразеологізми, пов'язані з історичними подіями.

Особливістю фразеологізмів, функціонування яких обумовлене соціально-історичними факторами є відображення історичних подій, пов'язаних зі створенням нації. Із таких ідіом можливо отримати інформацію не лише про власне історичні події та їх характер, але і про їх вплив на людей в цілому. По суті, у фразеологізмах цієї підгрупи можна побачити, як саме народ сприймав ті чи інші історичні події та знайти той яскравий відбиток, який залишила історія на долі людей.

Наприклад, фразеологізмом, який пов'язаний з історичними подіями у Іспанії є *no hay moros en la costa* – все спокійно, немає небезпеки. “*Para conducir a la chica al colegio, sale (la sirvienta) hasta el portón, pares e decirse “no hay moros en la costa”, entra nuevamente y arrastra de la mano a Beatriz.*” [10:192]. *moros* – спільна назва людей, які мешкають на півночі Африки. Це слово пішло від латинського “*maugus*”, що означає “темне обличчя”, ще один варіант походження цього слова пов'язаний з географічною назвою – *Magreb*, яка раніше була більш відома як *Mauritania*, вірогідно за назвою цього регіону почали називати і населення, яке проживало на його території. А значення фразеологізму пов'язане з тим, що у 8 столітті маври почали завоювання іспанських територій і впродовж довгого часу панували в Іспанії і рухалися в глибину країни, захоплюючи нові і нові землі. Слово *берег* теж присутнє не випадково, адже маври походили з північних регіонів Африки і дістатися Піренейського півострову могли виключно морським шляхом, тому іспанці помічали загрозу, коли нападники вже висаджувалися на берег.

Інші фразеологізми, які можна віднести до цієї категорії: *Poner una pica en Flandes* (зробити щось важке, неможливе), *tomar las de Villadiego* (швидко втекти, наживати п'ятами).

2. Фразеологізми у складі яких присутні назви традиційних професій і ремесл.

Багато професій мають довгу історію і у свідомості народу представники окремих ремесл набули характерних для них якостей. Історично вже склалося так, що для виконання різних видів роботи,

людина має бути наділена конкретними вміннями і навичками. Саме зважаючи на якості і характерні особливості робіт і ремесел, їх назви склалися у фразеологічні одиниці. Одним із прикладів фразеологізмів з назвою професії є *a reón*. В іспанській мові слово *reón* перекладається як різнороб, підмайстер. Але для того щоб зрозуміти функціонування цього слова у фразеологічній одиниці необхідно дослідити його етимологічне походження. Це слово пішло від латинських слів “*pes, pedis*”, які перекладаються як “нога”. Прийшовши в іспанську мову це слово пов’язувалося з солдатами, які ходили пішки (напротивагу тим, які їздили верхи). Згодом це слово стали пов’язувати з робітниками, які ходили по різних містах і селах та пропонували свою роботу.

До цієї групи також можна віднести фразеологізм *ser más cazador que un galgo* (бути успішним). Дослівно цей фразеологізм перекладається “бути кращим мисливцем, ніж хірт”.

3. Фразеологізми, які включають в себе назви предметів і назви явищ традиційного національного побуту.

Фразеологізми, значення яких пов’язане із повсякденним життям іспанців є надзвичайно цікавими для тих, хто вивчає іспанську культуру, адже вони демонструють цілісну картину буття іспанського народу в певний період його життя. Саме через побут, звичаї та повсякденне життя найяскравіше проявляється менталітет нації та її світогляд. Ця група фразеологізмів найближче торкається народу у його щоденній життєдіяльності. Серед цієї групи можна віднайти фразеологізми, які містять у своєму складі різноманітні реалії, ними можуть бути не лише оточуючі предмети, предмети побуту, а і предмети гардеробу. Наприклад у фразеологізмі *bravo bonete* “*No es tonto, es **bravo bonete***”. [11:31]. *Bonete* це головний убір, що має чотирикутну форму, найчастіше головні убори такої форми носять представники духовенства або учені. Переклад цього фразеологізму – дурень, бовдур. Негативне забарвлення фразеологізму пов’язане зі словом *bravo*, воно має латинське походження і перекладається як “поганий”, отже від злиття слів, одне з яких є атрибутом освідчених людей, а інше, власне, заперечує позитивні якості першого, дослівно ми отримуємо “поганого вченого”.

До цієї групи також можуть бути включені гастрономічні назви, адже їжа також є елементом щоденного життя і побуту: *comer jamón* має наступний переклад: плавати, як вареник у маслі; жити як, мед пити.

4. Фразеологізми, пов'язані з концептом *бик* і атрибутами кориди.

Для іспанців бик – не просто тварина, а національний культурний символ, корида, відповідно, ще з II ст. н.е. є невід'ємною частиною своєрідного *modo de pensar*. Підтверджує цей факт те, що зоосема *toro* в іспанській мові часто викорисотовується для опису людини і її якостей. Наприклад, для опису рис характеру людини можуть вживатися наступні фразеологізми: *más suelto que toro en prado* (свавільний, норовливий), *más corrido que un toro* (виверткий, хитрий; злобливий; підозрілий), *más fierro que un toro* (жорстокий, лютий). Для позначення поведінки людей можуть вживатися фразеологізми: *como los toros* (неввічливо, грубо), *haber toros y cañas* (гаряче сперечатися), *echar toros* (постійно задавати один одному питання – зазвичай про студентів перед іспитом), *toro bravo* (розлютований, готовий до нападу), *coger (tomar) a (el) toro por las astas (los cuernos)*- (узяти бика за роги, діяти рішуче), *echarle a uno el toro* (присоромити когось).

5. Фразеологізми, які містять у собі назви тварин і рослин.

За допомогою зоофразеологізмів маємо змогу відтворити культурно-ціннісну картину іспанського етносу як у діахронії, так і в синхронії, адже у повсякденному житку фразеологізмів має місце постійна актуалізація традицій. Зоофразеологізми можуть використовуватися для вираження емоційно забарвлених реакцій: *¡ni que fuera yo un mono!* – я? та нізачо!; *¡qué me pique culebra!* – хай мене чорти візьмуть, якщо я брешу!; *la ida del cuervo* – йди на всі чотири боки / я більше не повернусь. Також деякі фразеологізми можуть бути наділені спонуканням: *¡estírale, galgo, que mañana vas de caza!* – досить боки відлежувати!; *¡venga la mosca!* – жени гроші!; *¡a caballo!* – по конях!

Іспанські фразеологізми також часто мають у своєму складі назви рослин, це можна побачити у фразеологізмі *importar (no valer) un comino*. “*La democracia les importa un comino.*” [12:254]. *Comino* –

кмин, з етимологічної точки зору це дуже цікава лексична одиниця, адже має давні латинські і грецькі коріння. Якщо розглянути функціонування цієї давньої лексичної одиниці у фразеологізмі, то необхідно звернутися до значення цього слова у грецькій мові: ним позначали не лише рослину, воно мало додаткове значення, яке символізувало щось незначне, мінімальне. У даній фразеологічній одиниці слово має саме це трактування і таким чином виникає фразеологізм, який перекладається “не варте й дірки з бублика”, неважливо, байдуже, однаково.

6. Ономастичні фразеологізми.

До ономастичних фразеологізмів належать ті, що мають в своєму складі власні назви. До цієї групи можна віднести не лише імена, а і географічні назви, але така як ця група є дуже чисельною, у класифікації вона займає окреме місце. До ономастичних фразеологізмів відносяться імена і прізвища людей та героїв літератури або кіно [13]. Фразеологізм *se porta como un Quijote* означає поводитися, як дурень, влазити в чужі справи, дослівно – “вести себе як дон Кіхот”. Іншим відомим образом іспанської літератури є Сід, герой “Пісні про мого Сіда”. В літературі існує кілька легенд про цього героя, але спільною рисою цих творів є те, що герой у них змальовується хоробрим, кмітливим і відважним воїном, тому фразеологізм *ser mas valiente que el Cid* має позитивне забарвлення і може перекладатися дослівно “бути хоробрішим за Сіда”.

Також серед фразеологізмів з власними назвами можна виділити велику кількість з відомими і поширеними в Іспанії чоловічими і жіночими іменами. Одним із таких імен є *Juan*. Якщо проводити паралелі з українською мовою, то відповідником може слугувати ім'я Іван. Обидва ці імені є широкоживаними у різних конструкціях і фразеологічних одиницях. Наприклад, фразеологізм *buen Juan* означає доброго простака, тобто відповідати такій конструкції в українській мові може конструкція “Іван-дурник”. “*Importuno es el buen Juan*”. Синонімічне до цього значення має фразеологізм *Juan de buen alma* (простака, наївний, добряк) “*Si soy un veridico mulo, un Juan de buen alma que no sabe matar mosquito.*”

[14:132]. У цьому прикладі цікавим є те, що значення фразеологізму ще більше підсилюється через наявну конструкцію “*no saber matar mosquito*” – і мухи не образити.

7. Фразеологізми, які містять в своєму складі явища релігійного характеру та назви з Біблії.

Велика кількість фразеологічних одиниць в іспанській мові має біблійське походження або пов'язана з історією християнства. Це фразеологізми, які, відірвавшись від біблійного тексту, широко вживаються у мовленні, побутовому та літературному. Біблеїзми характерні для мов усіх християнських народів.

Серед Біблійних назв у фразеологічних одиницях часто зустрічається ім'я Христа, як у фразеологізмі *como Dios manda* - як треба, чинно. “*Allí los matrimonios viven como Dios manda, allí los siete pecados se fastidian, porque en cuanto asoman, lea caen encima los siete virtudes.*” “*Que no se crea que nosotros somos incapaces de vivir como Dios manda*” [15:80] у другому прикладі фразеологізм може відповідати українському виразу “як люди”.

У фразеологічних одиницях цієї групи може також вживатися слово *Cristo: hasta ver a Cristo* (напитися до нестями). До цієї групи фразеологізмів також можуть бути віднесені фразеологічні одиниці, які функціонують у мові завдяки Біблійним легендам. Серед них присутні наступні одиниці: *ecordar las ollas de Egipto* означає “із сумом згадувати про щасливе минуле”. Іншим прикладом може слугувати фразеологізм *aquello se ha vuelto una Babilonia* вживається для позначення галасу, метушні, безладу.

8. Фразеологізми з географічними назвами.

Специфіка топонімів як компонентів фразеологічних одиниць полягає в деномінації власних імен, перетворенні їх в апелятиви у складі фразеологізмів і виконанні ними функції узагальнення. Для фразеологізмів цієї групи характерною є відсутність стилістичної нейтральності, адже географічні назви, які є компонентами фразеологічних одиниць, можуть яскраво підкреслювати окремі якості та характеристики позначуваного об'єкта за рахунок образного компонента семантики. Реалії, що позначаються цією групою фразеологізмів, тісно пов'язані з географією та історією країни,

традиціями, притаманними мешканцям певних областей. Топоніми конденсують у собі своєрідний комплекс культури та психологію даного народу, неповторний спосіб його образного мислення. Гарну оцінку серед фразеологізмів із топокомпонентом в іспанській мові отримує також прекрасне та мальовниче місто Гранада, що славиться своїми садами: *Quien no ha visto Granada no ha visto nada* (хто не бачив Гранаду – не бачив нічого); *No hay peor cosa que ser ciego en Granada* (Немає нічого гіршого, ніж бути сліпим у Гранаді). У приказках також виражається захопленість іспанцями містом Севілья: *Quien no ha visto a Sevilla, no ha visto maravilla* (Хто не бачив Севільї, той не бачив чуда).

9. Фразеологізми з колоративним компонентом.

Колір, що за своєю природою є поняттям абстрактним, особливо тяжіє до символіки, яка широко представлена в іспанському фольклорі, релігії, мистецтві тощо. Кольори-символи існують в свідомості у вигляді єдності чуттєвого образу кольору і лексичної одиниці, які, відіграючи інформативну роль у реальному світі, стають символами різноманітних понять і явищ. Символіка кольору мотивується в національній мовній картині світу особливостями світосприйняття, ментальністю і комунікативною прагматичністю носіїв мови. Фразеологізм *temblar más que varas verdes* “тремтіти неначе кленовий листок” не виражає схвалення чи осуду, а лише констатує факт, що людина чогось боїться або хвилюється. *Lo que se dice temblando más que una vara verde* [16:98]; *estar en blanco, no distinguir lo blanco de lo negro*, що означає нічого не знати, бути неуком, невігласом; *caer de lo blanco a lo negro* “впасти з небес на землю”, *estorbar lo negro* “не вміти читати, бути неграмотним”.

Висновки і подальші перспективи дослідження: здійснюючи аналіз і класифікацію фразеологізмів, можна сказати, що поділ одиниць на окремі групи є умовним, бо деякі фразеологізми можуть бути віднесені до кількох груп одночасно, але разом з цим поділ фразеологічних одиниць на групи забезпечує більш детальний аналіз і, відповідно, більш широке трактування і розуміння фразеологічного пласту мови.

Здійснюючи класифікацію фразеологізмів за наявними у них реаліями, слід відзначити, що виділені групи є достатньо чисельними, однією з найбільших є група фразеологізмів, у складі яких присутні назви побутових предметів і традиційних явищ іспанської культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библер В. С. От наукоучения — к логике культуры. Два философских введения в XXI век. / Владимир Соломонович Библер. — М. : Политиздат, 1991. — 289 с.
2. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / Ярослав Андрійович Баран; Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника. — Івано-Франківськ, 1998. — 391 с.
3. Маслова В. А. Homo lingualis в культурі / Валентина Авраамовна Маслова. — М. : Гнозис, 2007. — 320 с.
4. Corpas Pastor G. Las lenguas de Europa : estudios de fraseología, fraseografía y traducción. / Gloria Corpas Pastor— Granada : Comares, 2000. — P. 107–138, 303–320.
5. Ужченко Т. Г. Значення фразеологізму. Походження та будова фразеологізмів // Т. Г. Ужченко. Дидактичний матеріал з української мови. Лексика і фразеологія. — К. : Либідь, 1995. — С. 184–218.
6. Caballero R. Diccionario de modismos de la lengua castellana / Ramón Caballero. — Buenos Aires : El Ateneo, 1947. — 1181 p.
7. Вернер А. В. Семантическая и функционально-коммуникативная характеристика фразеологических единиц с культурным компонентом значения : автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.19 “Загальне мовознавство” / А. В. Вернер - Москва, 1998. — 20 с.
8. Испанско-русский фразеологический словарь / [сост. : Э. И. Левинтова, Е. М. Вольф, М. А. Мовшович, И. А. Будницкая; под. ред. Э. И. Левинтовой]. — М. : Русский язык, 1985. — 1074 с.
9. Tristá Pérez A. M. Estudios de fraseología y fraseografía del español actual / Antonia Maris Tristá Pérez.— Madrid : Iberoamericana, 1998. — P. 297–305.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

11. Cacho J. El negocio de la libertad / Jesús Cacho Cortés. — Madrid : Ediciones AKAL, 2000. — 651 p.
12. Arce M. Testamento en la montaña / Mmanuel Arce. — Barcelona : Destino, 1956. — 207 p.
13. San Miguel E. Historia de Felipe II, rey de España / Evaristo San Miguel. — Madrid : Destino, 1995 — 389 p.
14. Muñoz Molina Antonio. Plenilunio / Antonio Muñoz Molina. — Madrid : Alfaguara, 1997. — 400 p.
15. Cela Camilo José. Judíos, moros y cristianos / Camilo José Cela. — Barcelona : Destino, 1979. — 308 p.
16. Torrente Ballester Gonzalo. Los gozos y las sombras. II: Donde da la vuelta el aire / Gonzalo Ballester Torrente. — Madrid : Alfaguara, 1972. — 373 p.

ПОПОВА Н. М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРАВОМІРНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОЛОГІЧНОГО ТА ІСТОРИЧНОГО МЕТОДІВ У ДОСЛІДЖЕННІ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ІСПАНСЬКИХ НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНИХ КОНЦЕПТІВ

Статтю присвячено розробці комплексної методики дослідження національно-маркованих концептів з урахуванням етнологічного та історичного методів. Визначається різниця між ними та доводиться необхідність їхнього використання для отримання більш достовірних результатів щодо динаміки розвитку іспанських національно-маркованих концептів від первинного прототипу концептуального ядра до його сучасного стану.

Ключові слова: концепт, історичний метод, етнологічний метод, прототипне ядро, семантичний розвиток.

Статья посвящена разработке комплексной методики исследования национально-маркированных концептов с учетом этнологического и исторического методов. Определяется разница между ними и доказывается необходимость их использования для получения более достоверных результатов динамики развития испанских национально-маркированных концептов от первичного прототипа концептуального ядра к его современному состоянию.

Ключевые слова: концепт, исторический метод, этнологический метод, прототипное ядро, семантическое развитие.

This article is devoted to the development of a complex methodology of nationally-marked concepts' research involving ethnological and historical methods. The difference between them is determined and the necessity of their use for more reliable results on the dynamics of national-marked concepts from their initial prototype conceptual core to its actual state is proved.

Keywords: concept, historical method, ethnological method, prototypal core, semantic development.

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю розробки комплексної методології дослідження національних концептосфер, відображених у мовних картинах світу різних народів, з погляду когнітивної синхронічно-діахронічної семантики.

Попова Н. М.

Наукова новизна дослідження полягає у доведенні необхідності застосування історичного та етнологічного методів для вивчення динаміки розвитку іспанської національної концептосфери, які дають можливість зібрати більш об'єктивні дані щодо розвитку прототипного ядра концептів та динаміки його подальших змін.

Мета даного дослідження полягає в розрізненні історичного та етнологічного методів та визначенні їхньої ролі у дослідженні еволюції іспанських національно-маркованих концептів.

Об'єктом дослідження є розвиток іспанських національно-маркованих концептів. **Предметом** дослідження є історичний та етнологічний методи у вивченні еволюції національної концептосфери.

Етнологічний метод у дослідженні початкової форми лексичних одиниць, якими вербалізуються концепти, застосовувала значна кількість учених, починаючи від французького етнологу Клода Леві-Стросса, російського лінгвіста В. Я. Проппа, і закінчуючи дослідженнями у сфері когнітивної лінгвістики, зокрема, висновками Ю. С. Степанова про важливість вивчення етимону концептів, використовуючи цей науковий метод, що застосовується в етнології або культурній історіографії для вивчення соціальних інститутів.

Вивчення ментальних одиниць концептосфери дає можливість зрозуміти глибинну, внутрішню форму концепту, зумовлену не його суб'єктивним сприйняттям представниками певної історичної епохи, а початковим значенням – етимоном, від якого воно походить. Справа в тому, що на кожному історичному етапі відповідно до культурно-історичних обставин люди можуть інтерпретувати основне значення концепту по-різному, зокрема, у випадку тимчасової відсутності його мовного вираження в мовній картині світу тієї чи іншої епохи. Коли виникає потреба його використання, суспільна свідомість, завдяки постійним процесам категоризації, може не зберегти попередню інтерпретацію та замінити її на іншу, зумовлену світобаченням відповідної епохи.

Тож, використання етнологічного методу в когнітивній синхронічно-діахронічній лінгвістиці сприяє уникненню інтерпретації дослідником концептів відповідно до їхнього сприйняття в сучасності.

К. Леві-Стросс за допомогою етнологічного методу пояснював існування соціальних інститутів як об'єктів, що існують незалежно від їхнього усвідомлення людьми, вважаючи, що соціальні структури можуть відрізнятися від тих уявлень, які існують про них у суспільстві, так само як фізична реальність відрізняється від чуттєвих вражень та створених людьми гіпотез про неї [1:108].

У лінгвістиці етнологічний метод застосовувався російським дослідником казок Володимиром Яковичем Проппом, який вважав, що казку потрібно порівнювати із соціальними інститутами минулого й у них шукати їхнє коріння. Наприклад, пошук нареченим нареченої далеко від дому свідчить про інші форми шлюбу, відмінні від сучасних уявлень та звичаїв. Учений припускає, що таким чином відображується явище екзогамії: заборона через якісь причини брати наречену зі свого середовища. Тож, вивчення казок дає можливість зрозуміти особливості суспільного укладу, що існував у суспільстві в різні історичні епохи [2:22].

Застосування етнологічного методу для вивчення розвитку національної концептосфери може сприяти абстрагуванню від суб'єктивного сприйняття певного історичного періоду, об'єктивуючи ті відносини між концептами, які впливають на її розвиток незалежно від людини. Адже, так само як і мовою, людина не може керувати розвитком такого природного утворення, як концептосфера, яка репрезентує свідомість. Нація може впливати на її розвиток, проте не може якісно змінити цю систему вцілому.

Поєднання етнологічного та етимологічного аналізів дають можливість вивчення архетипу – досить жорсткої матричної структури, яка обростає асоціаціями, що зумовлюють виникнення

нових значень та їхньої суб'єктивної інтерпретації та є невід'ємною частиною національної концептосфери.

Вивчення суб'єктивної інтерпретації прототипного значення дозволяє визначити тенденції змін, що відбуваються в національному світосприйнятті та мисленні. Саме тут на допомогу дослідникові приходить історичний метод.

Досліджуючи еволюцію концептів національної іспанської концептосфери маємо звернутися до тих часів, коли щойно сформувалася національна концептосфера як така. Поняття “іспанська нація” з'явилося в XV століття та продовжувало активно формуватися в XVI-XVII століттях. Ці зміни відображалися кастильською мовою, що офіційно набула статусу національної та піддавалася активному розвитку в епоху Золотого віку в Іспанії (доба Відродження).

Після появи та визнання на Піренейському півострові першої граматики іспанської мови (1492) Антоніо де Небріхи та його словників (латино-іспанського та іспансько-латинського) можна говорити про становлення кастильської мови як національної. Зважаючи на те, що еволюційні процеси концептуальної картини світу завжди на крок попереду від розвитку мовної картини світу, можна стверджувати, що на той час національна концептосфера уже була сформованою і відображала світогляд, відмінний від того, уявлення про який дає праця італійського філософа XV століття Лоренцо Валла “*Opus Elegantiarum Linguae Latinae*” (“Твір про вишуканість латинської мови” – 1444 р.), у якій висвітлено проблеми співвідношення мови й мислення, узусу й норми мови, граматичної й стилістичної відповідності мовних форм.

Мовознавці XVI століття, які зуміли відобразити у своїх працях усе різноманіття і багатоаспектність тогочасних змін, що відбулися не лише у мові, але й у свідомості людей, завдячують цим різнобічності своїх знань та глибокій ерудиції, яка, вочевидь, вважалася великою чеснотою того часу. Уже на той час вони пов'язували мисленнєві процеси та способи обробки інформації з процесами, що відбувалися в мовній системі. І йдеться не лише про

кардинальні зміни середньовічного світосприйняття та прогресивне мислення доби Відродження, але й про переорієнтацію свідомості етносів Піренейського півострову в бік усвідомлення себе як частини великої нації.

Трансформації окремих етнічних концептосфер у єдину національну зумовлювалися переорієнтацією ціннісних домінант суспільства та ствердженням права на існування національних мов у роботах багатьох філософів-гуманістів: португальців Ф. де Олівейри (“Грамматика” – 1536) та Ж. де Барруша (“Діалог у похвалу рідній мові” – 1540), італійців Спероні (“Діалог про мову” – 1547), П. Бембо (“Міркування про народну мову” – 1525), Кастиліоне (“Придворний” – 1528), Ж. Джеллі (“Міркування про мову” – 1546), французів Ж. Торі (“Квіткове поле” – 1529), Ж. Дюбелле (“Захист і уславлення французької мови” – 1531) та багатьох інших.

Філолог та історик-раціоналіст доби Відродження Ю. Ц. Скалігер, який народився в Італії, а потім проживав у Іспанії та Франції, вбачав взаємозв’язок навколишньої дійсності й мови в тому, що саме навколишній світ людини, Всесвіт, є джерелом і причиною виникнення та розвитку мови, яка безпосередньо пов’язана з пізнавальними властивостями розуму [3:11].

Іспанський учений Франсіско Санчес де лас Бросас, що продовжив справу А. де Небріхи та був послідовником Ю.Ц. Скалігера, головну роль у розумінні принципів будови мови відводив людському розуму, вважаючи, що закони формування мови неможливо зрозуміти окремо від розуміння процесів, що відбуваються в людській свідомості.

Національна своєрідність мовної картини світу тогочасної Іспанської монархії, її багатогранність, різноманітність, проявляються в розкритті іспанською мовою XVI століття національного змісту, закладеного в Середні віки та репрезентованого староіспанськими епічними творами, особливостями їхньої мовної репрезентації в усній формі (“Пісня про мого Сіда”), специфікою мовної ситуації на Піренейському півострові (репрезентація іспанської мови в її регіональних

варіантах: каталанському, галісійсько-португальському, леона-астурійському, наварро-арагонському) та поєднанням мови й мислення в сприйнятті та вивченні процесів навколишньої дійсності.

Доцентровою силою, до якої тяжіє уся різноманітність форм і жанрів писемних мовних пам'яток Золотого віку Іспанії, багатогранної у поєднанні й наслідуванні культур, традицій, напрямів через своєрідність свого історичного розвитку, є винятковий національний зміст, національний контекст, закладений у тексті будь-якого стилю чи жанру будь-якої історичної епохи національно-маркованими концептами – чинниками, що скеровують функціонування свідомості кожного представника нації.

Якщо етнологічний метод допомагає дослідити глибинний прошарок концепту, який існує в прихованому вигляді в деяких історичних епохах, і не усвідомлюється носіями мови [4:55], то історичний метод дає можливість дослідити всі ті суб'єктивні складові концепту, які нашаровувалися на його прототипне ядро протягом тривалого проміжку історичного часу, зрозуміти, як саме люди сприймали те чи інше явище в рамках закладеного національного контексту. Будучи мінливим утворенням, центробіжні вектори національної концептосфери – національно-марковані концепти – також піддаються змінам, і можуть поступатися новим, більш актуальним для певного часу категоріям. Проте ці нові категорії формуються в межах того ж таки національного контексту. Тож, витікання одних явищ із інших свідчить про необхідність вивчення явищ у поєднанні історичного та етнологічного методів дослідження. До подібного висновку дійшов у XX столітті й один із найвідоміших дослідників російської мови, академік В. В. Виноградов, вбачаючи завдання історичної семантики російської мови у виявленні закономірностей розвитку загальноросійського словника у зв'язку з ідейним розвитком російського суспільства [5:6].

Щоб уникнути неоднозначності трактування історичного методу, варто уточнити саме поняття “історія”, якому присвячена значна кількість наукових праць.

Оскільки для нас першочерговим завданням є вивчення взаємодії мови та концептосфери, зупинимось на найбільш загальноприйнятих визначеннях, розроблених істориками та філософами. Відомий англійський філософ історії Р. Дж. Коллінгвуд (1889-1943) у своїй праці “Ідея історії” проаналізував значну кількість підходів до розуміння історії та історичного методу, зупинившись на визначенні Гегеля, який стверджує, що вся історія є історією думки, і що історик не може зрозуміти події, якщо вона є лише фактом. Тож, історика відводиться роль того, хто не просто дізнається, що робили люди, а розуміє, про що вони думали, роблячи це [6:12].

Найбільш вдалим таке розуміння історії для досліджень із когнітивної лінгвістики вважає і Ю. С. Степанов, хоча й говорить про необхідність урахування критичних зауважень, зроблених Л. М. Гумільовим. У своїй останній праці дослідник, намагаючись розмежувати історичний та етнологічний методи, написав: “Історики, дійсно, мають справу з явищами культури у широкому сенсі слова – пам’ятниками із самими різними властивостями. Саме тут і можливі підміни понять: свідомість людини безпосередньо ототожнюється із тими, хто її породив, і неперервність культурної традиції безпосередньо переноситься на традицію етнічну... Якщо мається на увазі культура, тобто все, що створено людьми, то з тезою про наступництво... ще можна погодитися. Якщо ж йдеться про етногенез, то до нього неможливо застосувати цю тезу. На відміну від культурної традиції, етнічна традиція – це не наступництво мертвих форм, створених людиною, а єдність поведінки живих людей, що підтримується їхньою пасіонарністю (характеристикою поведінки – надлишком біохімічної енергії живої істоти, що проявляється в здатності людини до наднапруги)” [7:296].

Погоджуючись із Л. М. Гумільовим, Ю. С. Степанов визначає роль історика концептів культури в аналізі

наступництва та фіксації розривів у наступництві концептів, якщо такі мали місце згідно з досліджуваними даними. Але наявність розривів не заперечує того факту, що йдеться про один і той самий концепт, оскільки концепти складаються зі “спадкових прошарків”. Дослідник стверджує, що окремі концепти все ж не є спадковими, як, наприклад, *vīra*, що, виходячи із даних етимології спочатку в протоіндоевропейських цивілізаціях був пов’язаний із ритуальними діями “давати своє серце (або який-небудь інший орган) богу”, а потім став розвиватися на іншій основі – усвідомленні “договірних відносин, договірної довіри” між двома сторонами [4:62].

Проте, ми вважаємо, що наступництво іспанського національно-маркованого концепту *fe* (*vīra*) все ж існує: йдеться про вторинний прототип, пов’язаний із первісними сімейно-родовими відносинами [8:229]. Про це свідчить репрезентація в межах цього концепту категорії *sacrificio* (жертва, самопожертва), яка в іспанській лінгвокультурі репрезентується метафорою *fe es sacrificio*: протягом століть лицарі (іспанські *caballero*, *hidalgo*), жертвували своїм життям на славу Божу, адже вони вважають себе служителями Бога і все, що вони робили, робилося на славу Божу: *Por el sol que nos alumbra, que estoy por pasaros de parte a parte con esta lanza: pagadle luego sin más réplica; si no, por el Dios que nos rige, que os concluya y aniquile en este punto: desatadlo luego* [9].

Висновки. Зважаючи на історію етногенезу, розроблену Л. М. Гумільовим, на теорію прототипів Д. Герартса, а також на вивчення динаміки розвитку іспанських національно-маркованих концептів (див. праці Н. М. Попової) можна стверджувати, що наступництво стереотипів поведінки та способів світосприйняття й світобачення у випадку історії Піренейського півострова є лише частковим, завдяки чому на перше місце у вивченні динаміки розвитку виходить саме історична складова національно-маркованих концептів, репрезентованих мовною картиною світу Іспанії. Тоді як етимологічна складова, об’єктивізації характеристик якої сприяє застосування

етнологічного методу, відходить на більш віддалений план, хоча вона й залишається першоосновою вторинних прототипів, якими характеризується більшість складових національної концептосфери Іспанії. **Подальші перспективи** дослідження полягають у моделюванні динаміки розвитку іспанських національно-маркованих концептів із застосуванням комплексного синхронічно-діахронічного аналізу кожного із них.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Леви-Строс К.* Структурная антропология [пер. с фр. В. В. Иванова] / Клод Леви-Стросс. – М. : Наука, 2008. – 264 с.
2. *Пропп В.* Исторические корни волшебной сказки / Владимир Пропп. – М. : Лабиринт, 1998. – 270 с.
3. *Данилич В. С.* Становлення національної мови Іспанії (за пам'ятками писемності XII – першої чверті XVII ст.) : автореф. дис... докт. філол. наук : 10.02.05 – романські мови / Валентина Стефанівна Данилич. – К., 2007. – 34 с.
4. *Степанов Ю. С.* Константы: Словарь русской культуры: 3-е изд. / Юрий Сергеевич Степанов. – М. : Академический проект, 2004. – С. 42-67.
5. *Рефераты научно-исследовательских работ за 1944 год.* Отделение литературы и языка / Ред. Виктор Владимирович Виноградов. – М. : Изд-во АН СССР, 1945. – С. 5-8.
6. *Коллингвуд Р. Дж.* Идея истории [пер. с англ. Ю. А. Асеева] / Роберт Джордж Коллингвуд. – М. : Наука, 1980. – 320 с.
7. *Гумилев Л. Н.* От Руси к России. Очерки этнической истории / Лев Николаевич Гумилев. – М. : Экопрос, 1992. – 378 с.
8. *Попова Н. М.* Трансформація оцінності національно-маркованого концепту *fe* у мовній картині світу Іспанії / Наталія Миколаївна Попова // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць / гол. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Логос, 2013. – Вип. 23. – С. 226-232.
9. *Cervantes M.* Don Quijote de la Mancha / Miguel de Cervantes. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.donquijote.org/SpanishLanguage/literature/library/quijote/>

РУДКІВСЬКИЙ О.П.

Київський національний лінгвістичний університет

ТАКСОНОМІЧНА ОПИСОВА МОДЕЛЬ ФОНОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ГЕРМАНСЬКИХ ТА СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

У статті розглянуто проблему таксономічної описової моделі фонологічних одиниць та фонологічної компонентної моделі у німецькій, англійській, нідерландській, українській, російській та білоруській мовах. Встановлено відношення етичних й емічних одиниць з одного боку, та етичних й ітичних одиниць, з іншого. Окреслено синтагматичну й парадигматичну компонентну моделі відношень між описовими рівнями.

Ключові слова: етичний, емічний, ітичний, генеративна модель, синтагматика, парадигматика, описовий рівень.

В статье рассмотрена проблема таксономической описательной модели фонологических единиц и фонологической компонентной модели немецкого, английского, нидерландского, украинского, русского и белорусского языков. Установлены отношения этических и эмических единиц, с одной стороны, и этических и итичных единиц, с другой. Определены синтагматические и парадигматические компонентные модели отношений между уровнями описания.

Ключевые слова: этический, эмический, итичный, генеративная модель, синтагматика, парадигматика, уровень описания.

The paper considers the problem of taxonomic descriptive model of phonemic units and of phonemic component model of German, English, Dutch, Ukrainian, Russian and Byelorussian languages. The relations between etic and emic unit on the one hand and between etic and itic unit on the other hand are determined. The syntagmatic and paradigmatic component relation models between description levels are described.

Keywords: etic, emic, itic, generative model, syntagmatics, paradigmatics, description level.

Актуальність обраної теми визначається орієнтованістю сучасних лінгвістичних студій на розкриття функціональних і структурних аспектів мовних і мовленнєвих одиниць у германських і слов'янських мовах, недостатнім дослідженням питань, пов'язаних із виявом типового для всіх мов і специфічного для кожної з них в реалізації їх фонемного складу, що зумовлює необхідність всебічного розкриття особливостей функціонування системи фонем в аспекті

лінійної генеративної фонології. **Метою** цієї наукової розвідки є встановлення відношення етичних й емічних одиниць з одного боку, та етичних й ітичних одиниць з іншого в парадигматичній компонентній моделі фонологічного рівня мови. До завдань студії належить, зокрема, визначення й аналіз таксономічної описової моделі фонологічних одиниць для германських та слов'янських мов.

Предмет дослідження становить характер змін лінійних відношень на фонематичному рівні описання в німецькій, англійській, нідерландській, українській, російській та білоруській мовах.

Об'єктом є таксономічна описова модель фонологічних одиниць та фонологічна компонентна модель.

Матеріал становлять аудіозаписи читання байки Езопа “Північний вітер і сонце” дикторами, носіями порівнюваних мов, оскільки цей уривок є прикладом матеріалу для зіставного фонетичного аналізу Міжнародної фонетичної асоціації [1].

Наукова новизна цієї роботи полягає в тому, що вперше проводиться типологічне зіставлення фонем у генеративному відношенні.

Протягом останніх десятиліть спостерігався посилений інтерес до фонематичних систем германських мов, зокрема проаналізовано синтагматичні та парадигматичні відношення в системі давньгерманського консонантизму [2], окреслено основні віхи розвитку системи фонем нідерландської мови [3; 4], встановлено типологічні показники систем фонем німецької та української [5], англійської та російської мов [6], німецької та білоруської мов [7]. У наукових розвідках генеративістів система правил описової моделі була поширена на внутрішній механізм системи англійської та німецької мови [8; 9]. У цих розробках розпочато спробу встановити правила генерування для основної описової системи і тим самим прокласти шлях до визначення міжсистемних фонологічних відношень у межах модифікованої генеративної фонології. Сучасні наукові розвідки фонологів спрямовані на вирішення теоретичних і практичних питань фонології з точки зору оптимальної теорії [10; 11]. Проте, проблема типологічного й конфронтативного аналізу фонологічних систем германських та слов'янських мов, порівняльного описання

таксономічної генеративної моделі фонологічних одиниць дотепер не знайшло єдиного систематичного відображення у сучасній германістиці.

У генеративних моделях описових рівнів був відсутнім фонологічний рівень, який є необхідним через відповідності розмовної мови писемній. Крістенсен встановив сім “страт” і показав за допомогою протиставлення, які з них були реалізовані Мартіне, Єльмслевим і Хомським [7:30–48], що видно з Рис.1, вказаного нижче. Впадає у вічі те, що не представлено комбінації фонем. У порівнянні з глосематикою генеративістам вдалося досягнути не лише методи аналізу, а й генерування. Однак через занедбання плану змісту мови правила балансу (англ. *readjustment rules*) не можуть визначити відношення фонології до глибинної структури – плану змісту.

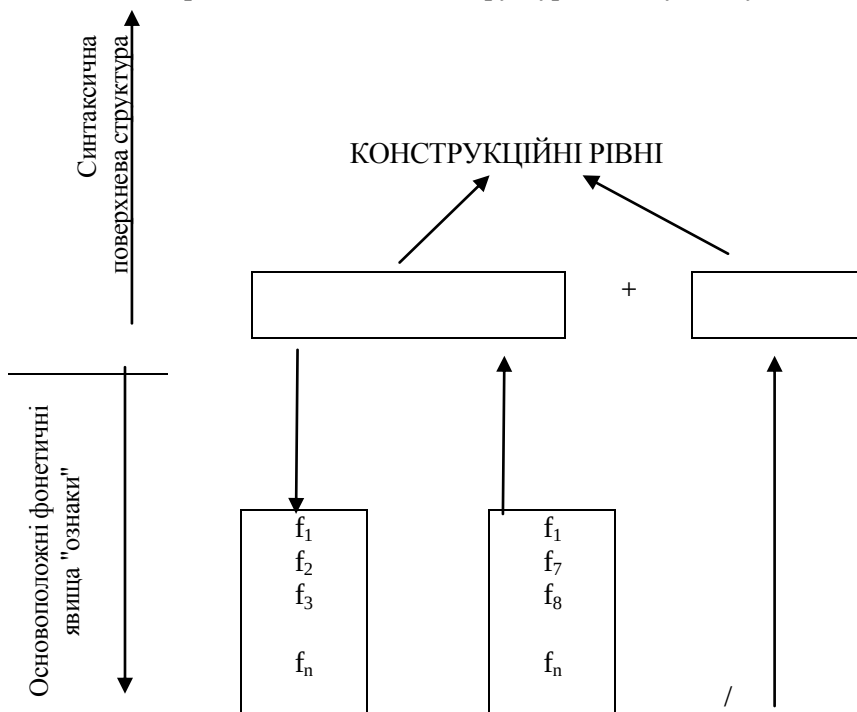

Рис. 1. Генеруюча модель генеративної фонології

Стосовно фонологічної компонентної моделі слід зазначити, що у генеративній фонології прийнято говорити замість голосних про ядра або ядрові фонери й замість приголосних про сателіти або сателітні фонери, оскільки сонорні приголосні /m, n, ŋ, l/ поєднують у собі вокалічні й консонантні властивості, але виконують сателітну функцію; також так звані напівголосні /j, w/ або в інших мовах такі “фонери” без вокалічних й консонантних ознак як /ʌ, ə/ можна описати загальним позначенням “сателіт”.

Слідом за генеративістами [8:304–305] емічними одиницями ми називаємо парадигматичні одиниці, що виникають внаслідок групування етичних одиниць. Етичні одиниці, в свою чергу, є парадигматичними одиницями, які утворюються завдяки об’єднанню ітичних одиниць. Власне ітичні одиниці є синтагматичними й залежними від оточення замінюваними одиницями на всіх рівнях описання мови.

Прикладом етичних одиниць може бути сателітна тагма, що складається із одного чи кількох сателітних фонів, тобто сателітні тагми можуть охоплювати не лише окремі фони, а й цілі “кластери”. Сателітні тагми утворюються навколо ядрових тагм. Ядрова тагма складається у морфі [v^hnt] – нім. “Wind” (укр. “вітер”) із ядрової фонери /v^h/. Кожна ядрова тагма фонології утворюється принаймні з одного, але частіше з кількох ядрових фонів. Компоненти фонотагм є фонери, які визначені як найменші смислорозрізнявальні одиниці. Фонотагми утворюють фонологічні елементи, з яких складаються морфи. Морф може містити щонайменше одну фонотагму, яка має бути ядровою тагмою (нім. *Kerntagm*), напр., дифтонг /a^hɐ/ – нім. “das Ei” (укр. “яйце”). В утворенні морфа задіяні, як правило, сателітні й ядрові тагми.

Позначення, яке містить процедуру та вид сполучення, тобто динаміку, що виправдовує процедуру генерування описаної мови є “таксис”, який зі словотвірної точки зору узгоджується з термінами “тагма”, “тагмема”. Таксис визначений як процедура сполучення мовних явищ, правила яких наведено в описанні мови. За допомогою префіксів нім. “an” (укр. “до”), нім. “in” (укр. “у”), нім. “ab” (укр. “від”) можна вказати, де відбувається це сполучення. Сателітна тагма

в антаксисі знаходиться ліворуч від ядрової тагми, тобто у процесі мовлення спочатку відбувається реалізація сателітної, а потім ядрової тагми. У прикладі [v^hnt] – нім. “**Wind**” сателітна тагма /v/ знаходиться в антаксисі, який утворюється з /vi/. Сателітна тагма /nt/ знаходиться в абтаксисі, який складається з /int/. Сателітна тагма в інтаксисі знаходиться між кількома ядерними тагмами, напр., [v^hnd★] нім. “**Winde**” (укр. “*vimpi*”) сателітна тагма знаходиться в інтаксисі /nd/, у той час як власне інтаксис утворюється з /inde/.

У фонології, як і на інших ОР, можна розрізнити наголошені й ненаголошені ядрові тагми. У прикладі [v^hnd★] нім. “**Winde**” в інтаксисі /inde/ знаходиться наголошена ядрова тагма /^hnd/, сателітна тагма /nd/ і ненаголошена ядрова тагма /e/. Цей спосіб дозволяє також описувати відповідним чином запозичені та іншомовні слова з рухливим акцентом.

Наразі відомо, що у німецькій мові існують разом із периферійними реалізаціями з 400 потенційних лише 125 актуальних двофонних фонотагм із сателітних фонів, які розчеплюються на ан- та абтаксиси [8:58]. Лише невелика кількість цих фонотагм може знаходитися як в ан-, так і в абтаксисі.

Розглянемо відношення між етичними, ітичними й емічними одиницями. У парадигматичному аспекті етичні одиниці, тобто фоні, морфи, лекси, фрази і т.д. мають нестрогий вплив на відношення емічних одиниць описового рівня до одиниць наступного вищого описового рівня. Приклади [v^hnt] – нім. “**Wind**”, англ. “**wind**”, нід. “**wind**”, укр. “*вітер*”, рос. “*ветер*”, біл. “*веце́р*” та їхні похідні форми (див Табл.1) показують, що завдяки формальній та семантичній схожості можливим є співвідношення на морфологічному рівні, а з лексичного описового рівня кожен із цих морфів може бути компонентом самостійного лекса або лексеми. Тобто, емічні сполучення, наприклад фоні певної фонемі, є компонентами парадигматичного, а не синтагматичного описання.

Таблиця 1

Відношення етичних одиниць до емічних

Мови	Морфи
------	-------

		Орфографічна версія	Фонетична транскрипція
Германські	Німецька	Wind	[v ^h nt]
		Winde	[v ^h nd]
		windig	[vInd]
	англійська	wind	[w ^h nd] / [wa ^h nd]
		winds	[w ^h ndz] / [wa ^h ndz]
		windy	[w ^h nd]
	нідерландська	wind	[^h nt]
		winden	[^h nd]
		winderige	[^h nd]
слов'янські	українська	вітер	[^h it ^r]
		вітри	[^h itr]
		вітряно	[^h itr]
	російська	ветер	[^h eter]
		ветры	[^h etr]
		ветрено	[^h etr]
	білоруська	вецер	[^h et ^r ser]
		вятры	[^h atr]
		ветрана	[^h etr]

У прикладі біл. “вецер” морфема M₁ //’^het^rser// складається з морфів [^het^rser], [^hatr], [^hetr]. В її основі лежать тагмени T_{1a}

//e//, T_{2a} //e// з фонотагами /e/, /(e)/ та T_{1b} // ɛ // з фонотагою / ɛ /, а також T_{1c} //tʰs// із фонотагами /tʰs/ і /t/, T_{2c} //r// із фонотагою /r/; парадигмами є “*вецер*”, “*вятры*”, “*ветряно*”. Комутація ядрових і сателітних тагм впливає на генерування різних лексів і не відбувається на основі фонотагм та окремих фонів.

До ітичних одиниць фонологічного ОР належать також фоніти. Вони є компонентами фонів і замініні за контекстом. До фона [e] у парадигмі біл. “*-цер*” належать фоніти [e] в парадигмі біл. “*вецер*” і [(e)] в біл. “*вятры*” або біл. “*ветряна*”; до фона /д/ належать фоніти [ɐ] та [ə] в парадигмах [le-bɐnd] – нім. “*lebendig*” і [lɛ-bɔn] – нім. “*leben*”; до фона /i/ потрібно віднести фоніти [ɪ] та [i] в нім. “*heizen*” та нім. “*erhitzen*”. Однак у морфі [hɛɪz] йдеться не про фоніта [ɐ], що належить до фона [e], а про фонотагміта [ɐ], який замінюється фонотагмітом [e:] і належить до фонотагми /e/. Про це свідчать комутаційні спроби [ve:n] і [vɛn], [de:n] і [dɛn] у словах нім. “*wen*” (укр. “*кого*”) і нім. “*wenn*” (укр. “*коли*”), нім. “*den*” (означений артикль) і нім. “*denn*” (укр. “*тому що*”). До фонітів німецької мови належать також [ɪ] і [x], які можна об’єднати у фон [x].

Перейдемо до короткого розгляду синтагматичної й парадигматичної компонентної моделі. Вираження синтагматичних тактичних явищ відбувається таким чином:

$$\begin{aligned} \mathfrak{Z}_1 + \mathfrak{Z}_2 + \dots &\rightarrow \mathfrak{Z} \phi_1 & \mathfrak{Z}_3 + \mathfrak{Z}_4 + \dots &\rightarrow \mathfrak{Z} \phi_2 \\ & & \mathfrak{Z} \phi_1 + \phi_2 + \dots &\rightarrow m_1 \end{aligned}$$

Читати цю формулу слід таким чином: фоніт $\mathfrak{Z}_1$ плюс $\mathfrak{Z}_2$ плюс ... дорівнює фонітотагміт $\mathfrak{Z} \phi_1$; фоніт $\mathfrak{Z}_3$ плюс $\mathfrak{Z}_4$ плюс ... дорівнює фонітотагміт $\mathfrak{Z} \phi_2$. фонітотагміт $\mathfrak{Z} \phi_1$ плюс фонітотагміт $\mathfrak{Z} \phi_2$ плюс ... дорівнює морфіт m_1 .

Усі фонітотагміти разом утворюють фонотагму, що складається з певної кількості фонів. Результат фонітотагмічної комбінації, тобто морфіт, має бути застосований у наступному вищому ОР. Наприклад, припустимо, що об’єднано фони [e], [a] у фонему /p₁/, тоді з’являється P₁ у морфемі M₁, що складається з морфів m_{1a} /vɛetr/, m_{1b} /vɛatr/. Якщо потрібно об’єднати /e/ та /a/ цієї

морфеми M_1 у тагмему, то мова не може йти про фонемотагмему, тому що тут містяться лише окремі компоненти фонем, а йдеться про фонемотагмему rT_{1a} .

Аналіз глибинної структури виправданий щодо синтагматичних явищ плану вираження тільки тоді, коли завдяки цьому виявляються різноманітні тактичні одиниці оточення, як правило, на фонологічному описовому рівні. До того такий підхід є оптимальним лише при лінійному описанні фонематичних систем і не завжди враховує специфіку фонетичної системи відповідної мови. Тому слід відмовитися від концепції фонологічних правил та уявлень та перекласти акцент досліджень на розгляд законів гармонійності, специфічних для кожної зіставляваної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Handbook of International Phonetic Association*. – Режим доступу: http://web.uvic.ca/ling/resources/ipa/handbook_downloads.htm. 2. *Васько Р. В.* Давньогерманський консонантизм: парадигматика і синтагматика / Роман Володимирович Васько / Київський національний лінгвістичний ун-т. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. – 304 с. 3. *Миронов С. А.* и др. Историческая грамматика нидерландского языка. Книга I: Фонология, морфология / Миронов С. А., Зеленецкий А. Л., Парамонова Н. Г., Плуткин В. Я. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С. 8–27. 4. *Boonen U. K., Harmes I.* Niederländische Sprachwissenschaft. Eine Einführung. – Tübingen: Narr Verlag, 2013. – 256 S. 5. *Pompino-Marschall B., Steriopo O.* Das ukrainische Lautsystem aus der Sicht der modernen komparativen Phonetik // Germanistik in der Ukraine. – Jahrsheft 6r 2011. – Kyjiw: Verlagszentrum der KNLU. – S. 12–22. 6. *Аракин В. Д.* Сравнительная типология английского и русского языков: Учеб. пособие. – 3-е изд. – М.: ФИЗМАТЛИТ, 2005. – 232 с. 7. *Nossok S.* Kontrastive phonologische und phonetische Analyse Weißrussisch - Deutsch und Analyse interferenzbedingter Ausspracheabweichungen / Svetlana Nossok // Hallesche Schriften zur Sprechwissenschaft und Phonetik. Band 19. – Frankfurt am Main: Peter Lang, 2008. – 250 S. 8. *Wurzel W. U.* Studien zur deutschen Lautstruktur. (Studia grammatica 8) / Wolfgang Ulrich Wurzel. – Berlin: Akademie-Verlag, 1970. – S. 3–80. 9. *Veith W. H.* Intersystemare Phonologie. Exemplarisch an diastratisch-diatopischen Differenzierungen im Deutschen. Mit zahlreichen Abbildungen im Text und 40 Karten. – Berlin: Walter de Gruyter, 1972. – 308 S. 10. *Hall T. A.* Phonologie. Eine Einführung. – Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2000. – 360 S. 11. *Зубрицкая Е.* Фонология // Современная американская лингвистика: Фундаментальные направления. – Изд. 2-е, испр. и доп. / (ред.) Кибрик А. А., Кобозева И. М., Секерина И. А. – М.: Едиториал УРСС, 2002. – С. 169–206.

СВИРИДЕНКО М. А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ АРГО ІСПАНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ

Статтю присвячено аналізу особливого вокабуляру іспанських солдат-призовників та військових загалом. Звертається особлива увага на розкриття форм, значень та способів творення особливого мовного субкоду військових.

Ключові слова: арго, мова військових, способи творення арго військових, метафора, метонімія, синекдоха, іронія, запозичення.

Статья посвящена анализу особого вокабуляра испанских солдат-призывников и военных в целом. Обращается особое внимание на раскрытие форм, значений и способов образования особого языкового субкода военных.

Ключевые слова: арго, язык военных, способы образования арго военных, метафора, метонимия, синекдоха, ирония, заимствование.

The article is dedicated to the analysis of a special vocabulary of Spanish soldiers and of themilitary in general. Paying special attention to the revelation of the forms, meanings and the ways of creating a special military linguistic subcode.

Key words: an argot, the military language, the ways of creating the military language, a metaphor, a metonymy, a synecdoche, an irony, an adoption.

Актуальність теми дослідження зумовлена спрямованістю загальних лінгвістичних досліджень на вивчення мовних одиниць з урахуванням психології носіїв. У центрі уваги сучасної лінгвістики перебувають проблеми, пов'язані з відображенням свідомості, психології, світогляду та цінностей носіїв сленг-мови через призму їх лінгвістичних особливостей.

Будь-яка сленг-мова виокремлює групу своїх носіїв з-поміж решти, але у випадку військового арго, навпаки, об'єднує. Адже за часів, коли служба в Іспанії була обов'язковою для всіх чоловіків, іспанське військове арго увібрало в себе говірки представників різних суспільних пластів, політичних поглядів, світоглядів і переконань. Тому арго військовозобов'язаних є специфічним лінгвістичним феноменом, який виокремлює солдат, як людей, які, досягнувши певного віку, служать і захищають свою країну, і

Свириденко М. А.

водночас об'єднує їх, як різношарових представників населення Іспанії, тобто як націю.

Метою нашої роботи є визначення особливостей арго іспанських воєннотроїв.

Предметом дослідження є семантичний простір арго військових в Іспанії.

Об'єктом роботи є безпосередньо одиниці арго військовотроїв в Іспанії.

Матеріалом для дослідження слугували наукові праці Пауля Моранта “El lenguaje de los soldados” [3] та Гомеса Капуса “El argot de los soldados en España: observaciones y glosario” [4], художні твори Хесуса де Касарієро “Flor de hidalgos” [6] та Лйса Гойтісоло “Recuento” [7] та матеріали газети “Put a Mil” [5].

Наукова новизна полягає у аналізі мовного субкоду такої категорії іспанського суспільства як військовотрої, а разом з тим і визначення психологічного стану солдат під час служби.

Військовотрої, тобто молоді люди, які досягнувши певного віку змушені служити своїй країні, створювали і передавали від *wisa* (скорочення від *bisabuelo* — прадід) до *pollo* (ципля) свій різновид говірки, яка яскраво передає психологічний стан, звичаї та світогляд солдатів. Проаналізувавши всі види сленгу та спираючись на результат дослідження Г. В. Сингаївської та Д. І. Зволейко [1], ми вирішили класифікувати мову військових до арго і найвлучнішим вважаємо визначення Пілар Данієля: “Арго — це колективна, загадкова, переважно розмовна мова, яка зароджується та надзвичайно інтенсивно розвивається в місцях з обмеженим простором — табори, військові казарми, в'язниці, школи-інтернати —, де переважає колективна свідомість, власне тому арго і слугує як способом виокремлення, так й інтегруючим елементом цілого.” (тут і далі власний переклад) [2:29].

Проаналізувавши вищезазначені художні твори, вдалося визначити дві основні теми, навколо яких створюється військове арго:

1) тема відліку днів до завершення військової служби: *Me quedan quince días y la loka*; *Mesías porque no me quedan meses sino*

días; *En romano porque los cuento con la mano*; ¡Poka al segundo y que se joda todo el mundo!; soy flecha porque tengo la mili hecha; ¡estoy lili!; soy lavadora porque no me quedan días sino horas; soy rana porque ya no repito semana; soy vikingo porque ya no repito domingo; soy serpiente porque sólo me falta el billete (солдат, який служить на Балеарських островах); soy *berberecho* porque sólo me falta cruzar el estrecho (солдат, який служить у Сеуті або Меліїї) [3:343-359];

2) тема “вбивання часу” (термін Хуана Гомеса Капуса):

а) переробка текстів відомих пісень, віршів, біблійних творів, наприклад, молитви “Отче наш”:

Bisagra (від bisabuelo — прадід) *nuestro que estás en la cama santificados sean tus meses*

venga a nosotros tus guardias

hágase tu voluntad, así en la compañía como en el ring (англіцизм — ринг).

El cola-caó nuestro de cada día

dánosle hoy, y perdona nuestras dudas

así como nosotros perdonamos tus putadas

y no nos dejes caer en el rebote (образа, роздратування), mas líbranos de desear

tu blanca (закінчення строку служби).

Amén [4: 22-23].

б) створення загадок на основі героїв, сюжетів, заголовків кіно та телепередач; створення гумористичних загадок: “*Lo que el viento se llevó*” (“Забрані вітром”) — волосся, *fruta prohibida* (заборонений фрукт) — доньки та дружини військовослужбовців, вищих по званню, *veneno infernal* (адська отрута) — їжа, *horizontes lejanos* (дальні горизонти) — звільнення, *el padrecito* (татусик) — капітан, *los chicos de la Cruz Roja* (хлопці з Червоного Хреста) — санітари, *solo ante el peligro* (лише у випадку небезпеки) — днювальний, черговий; *el chopo* (тополя) — якась дуже важка річ, *la garita* (контрольно-пропускний пункт) — подушка солдата, *la dependencia* (залежність) — місце відпрацювання покарання за провину [2; 3; 4].

З точки зору орфографії в мові іспанських військових відчувається колосальний вплив англійської мови. Заміна –с та –qu на –k, яка в іспанській мові вживається лише в словах іншомовного походження. Тим самим така заміна свого на чуже несе радикальні, анархістські, антивоєнні конотації: *el paraka* — *el paracaidista* (десантник), *el comandaka* — *el comandante* (командир), *poka* — еліпсис від “*me queda poca mili*” (мені залишилось мало служби), *el basko* — *el vasco* (баск), *kartearse* — *cartearse* (листуватися), *me enkanta* — *me encanta* (я обожаю), *el okupa* — *el ocupa* (солдат), *Amérika* — *América* (Америка) [5]. Варто також зазначити, що у вісімдесятих роках в Іспанії існувала відома антивоєнна організація, яка називалась *Mili-kk*.

Також помітна орфографічна заміна –і на –у та –b на –w: *furry* замість *furriel* (управляючий), *wisa/superwisa* замість *bisabuelo, bisagra* (солдат, якому лишилось менше трьох місяців служби) [5].

У вокабулярі іспанських солдатів часто можна спостерігати метафору, створену на асоціаціях: *el chopo* (тополя) — *fusil CETME* (автомат CETME), бо він дерев'яний, довгий, твердий і важкий; *la galleta* (печиво) — чехол, який розміщується на плечах, на якому розміщуються погони прямокутної форми і розмірів, як у печива; *la sardineta* (шеврон) — нашивка бригади, бо на ній розташовані 2 жовті смужки; *el mantecao/huevo frito* (масло/жарене яйце) — насмішкувата назва нашивки командира, бо вона має 8 кутів; *la bombona* (циліндр) — помаранчевий браслет, який носить черговий, днювальний солдат; *la novia* (наречена) — *fusil CETME* (автомат CETME), бо його завжди тримають в руках і протягом служби він стає нерозлучним другом для солдата; *la moto* (мотоцикл) — перукарська машинка, яка стриже “під нуль”; *el padre/padrako* (батько/батенько) — так називають солдата, коли на службу прийшла нова зміна молодших солдат; *el abuelo/abuelako* (дід/дідуган) — так називають солдата, коли на службу прийшли вже дві нові зміни молодших солдат; *el bisabuelo/bisa/bisagra/wisa* (прадід/пра) — так називають солдата, якому лишилось менше трьох місяців служби [2; 4].

Також в мові солдат спостерігаються часткові алюзії на окремі частини предметів, тобто синекдоха. Слово *calimero* використовується для позначення “*policia militar*”, увесь департамент військової міліції замінюється ім'ям персонажу з мультфільму за схожістю білих касок міліціонерів та білої шкарлупи, в якій постійно знаходиться герой [6]. “*Calimero, el requeño pollo*” (“Калімеро, маленьке курча”) — так називається італійський мультфільм 1961 року, в якому розповідається про подорожі хорошого, але безталанного курчати Калімеро. Також можна назвати новачка *platanero* (бананщик) за жовтий колір пов'язки на його руці, або всю дивізію *brigada sangrienta* (кровавою бригада), якщо колір пов'язки червоний [6].

Метонімія теж має місце під час створення військового сленгу : *la blanca* (біла) — воєнний квиток білого кольору, що видається солдату по закінченню служби, а раніше він був іншого кольору, і назва теж була іншою — *la verde* (зелена), *la gris* (сіра); *el mocho* (швабра) — солдат, який прибирає, *el chispas/ bombillas* (іскри/лампочки) — електрик, *el teclas* (клавіатура) — секретар, *el perolas* (кастрюля) — повар, *el aspirino* (аспирин) — солдат, який відповідає за медпункт [2].

Як помітно з вищенаведених прикладів, частою є заміна однини на множину.

Не може бракувати в аргі військових й іронії. Таким чином новенького солдата величають *el peludo/peluso* (волохатий) [7], бо йому нещодавно поголили голову і волосся в нього коротше ніж в інших. Цікавим є величання солдат, які скоро закінчать службу *el trifásico* (трьохфазовий — бо кожен солдат під час служби двічі спостерігає прибуття нових військовозобов'язаних, а третя зміна вже замінє його самого) [4]. В звичайному житті це слово позначає дуже потужну розетку, спостерігається подібність на фразеологізм *tener enchufe* (мати зв'язки). Таким чином наголошується й на неоднакових умовах і обов'язках солдата, котрий щойно прибув на службу, і того, що вже завершує її.

Часто можна спостерігати й вживання фразеологізмів на тему безкінечності служби: *te queda más mili que a Franco cuando*

era saoldado raso (тобі ще служити більше, ніж Франко, коли він був лише звичайним солдатом)[7:48], *te queda más mili que al palo la bandera* (тобі ще служити більше, ніж палці служить прапор) [6:100], *te keda más mili ke al Kapitán Trueno cuando era kabo* (тобі ще служити більше, ніж капітану Грому, коли він був ще солдатом) [5:23].

Сленг армії є надзвичайно складним феноменом, адже він взаємодіє з іншими сленговими різновидами, збагачується новими сленг-одиницями уже існуючих говірок та просторіч. Найбільший вплив і запозичання спостерігаються з кримінального жаргону. У вокабулярі кримінальної говірки *el marrón/enmarronarse/comerse el marrón* (коричневий/замаститися в коричневий колір/з'їсти коричневого) — це вчинення кримінального злочину, у вокабулярі ж солдат *el marronero/marronazo/marronada/marrón sin patas* (коричневий/коричнуватість/коричневий без лап) — солдат, який допустився помилки при виконанні наказу/команди/завдання. В'язниця жаргону криміналітету у солдат прирівнюється службі, тому частими є відповідні запозичення: *el trullo, el talego, la trena*. Численні висловлення, пісні, вірші, загадки солдат будуються на концепті сприйняття служби як тюрми: *Nunca tuve diecinueve años, la mili me los robó, por un beso que di a la bandera me metieron nueve mese de prisión* (Мені ніколи не було 19 років, армія вкрала в мене їх, я поцілував прапор і за це мене посадили до в'язниці на 9 місяців) [7:92]; *DELITO: ser joven, CONDENA: nueve/dose meses, PRISIÓN: paterna B* (ЗЛОЧИН: бути молодим, УВ'ЯЗНЕННЯ: 9/12 місяців, В'ЯЗНИЦЯ: патерна Б) [3:349].

Висновки і подальші перспективи дослідження. Отже, мова військових, особливо солдат-призовників, є відображенням культури її носіїв, це лінгвістичний феномен, який не має сталої форми у часі і просторі. Проаналізувавши різні джерела, ми вирішили апелювати терміном *арго*, який на нашу думку є найдоцільнішим щодо сленгу військових. Серед різних способів творення арго іспанських воєнних хочемо наголосити на такому, як деперсоніфікуюча метафора з іронічним, гумористичним підтекстом та велика кількість запозичень, зокрема, англіцизмів та

запозичення з кримінального жаргону, з вкладенням власної конотації.

Як і будь-який різновид сленгу військове арго еволюціонує і зазнає постійних змін та модифікацій. Перспективним ми вважаємо подальше дослідження арго військових у теперішній час, коли військова служба не є обов'язковою, оплачується і коли солдатами можуть стати представниці слабкої статі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сингаївська Г. В., Зволейко Д. І. Арготизми як складова іспаномовного молодіжного жаргону / Ганна В'ячеславівна Сингаївська, Дарина Ігорівна Зволейко // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики / КНУ ім. Т. Шевченка. — Серія “Іноземна філологія”; Вип. 19 — К., 2011. — С. 174-182.
2. Daniel P. Panorámica del argot español/ Pilar Daniel // introducción León V., Diccionario de argot español. — Madrid : Espasa, 1992. — P. 7-24.
3. Morant R. El lenguaje de los soldados / Raul Morant. — Granada : Pragmalinguo, 1997. — P. 5-6, 343-359.
4. Gomez Capuz J. El argot de los soldados en españa: observaciones y glosario / Juan Gomez Capuz. — Ed. Lebende Sprachen, 1996. — P. 1-26.
5. Umbral F. La mili / Francisco Umbral // Puta mili — Madrid : SerieEdit. — 1998. — № 8, serie 2767. — P. 21-29.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. Casariego de J. Flor de hidalgos / Jesús de Casariego. — Madrid : EDELSA, 2010. — 317 p.
7. Goytisolo L. Recuento / Luís Goytisolo. — Madrid : EDELSA, 2010. — 209 p.

СИНГАЙВСЬКА Г.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

АНТРОПОНІМІЧНІ МЕТАФОРИ В ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі іспанських ЗМІ)

Стаття присвячена вивченню антропонімічної метафори у сучасному газетно-публіцистичному дискурсі. Антропонімічна метафора розглядається як ефективний засіб тексто- і смислопобудови, що виконує зображальну, оцінну, експресивну, комунікативну, номінативну, прагматичну функції у публіцистичних текстах. Визначаються види іспанської антропонімічної метафори.

Ключові слова: прецедентний атропонім, антропонімічна метафора, газетно-публіцистичний дискурс, смислопобудова, функція метафори.

Статья посвящена изучению антропонимической метафоры в современном газетно-публицистическом дискурсе. Антропонимическая метафора рассматривается как эффективное средство тексто- и смыслопостроения, выполняющее изобразительную, оценочную, экспрессивную, коммуникативную, номинативную, прагматическую функции в публицистических текстах. Определяются виды испанской антропонимической метафоры.

Ключевые слова: прецедентный атропоним, антропонимическая метафора, газетно-публицистический дискурс, смыслопостроение, функция метафоры.

The article regards anthropomastic metaphor in publicistic discourse, reveals its potential in creating text semantic structure, and defines the functions of the anthropomastic metaphor in publicistic discourse. Defines the types of Spanish anthropomastic metaphor.

Key words: pecedential anthroponym, anthropomastic metaphor, publicistic discourse, metaphor function, semantic structure.

Актуальність дослідження. Вивчення засобів масової комунікації є одним із актуальних наукових і науково-практичних напрямів вітчизняної та зарубіжної лінгвістики. Антропонімічні тропи, які є невід'ємним компонентом газетного стилю, до цього часу не були об'єктом спеціального різнобічного вивчення. Проте прецедентні імена як виразально-зображальні засоби, зокрема як одиниці інтертекстуальності публіцистичних текстів, привертають увагу дослідників, що спеціалізуються як на ономастиці так і на

лінгвістиці тексту. Індивідуальні антропоніми, як правило, є прецедентними: вони актуальні у когнітивному плані і часто відтворюються у межах лінгвокультурної спільноти [1].

Об'єктом розгляду даної статті є випадки мовного вживання антропонімів, пов'язані з утворенням у них вторинних значень у полі тексту і дискурсу.

Предметом вивчення є конкретні функції антропонімічних метафор як прецедентних імен у газетно-публіцистичному дискурсі.

Метою даної статті є дослідження потенціалу антропонімічної метафори і специфіки її функціонування у газетно-публіцистичному дискурсі.

Матеріалом дослідження слугували антропонімічні метафори, вилучені шляхом суцільної вибірки з газетних публікацій політичної, соціально-економічної, культурної, спортивної тематичної спрямованості (друковані та інтернет версії іспанських газет El PAÍS, ABC, El Mundo) за 2000–2014 роки. Для об'єктивності та достовірності аналізу також використовувалися дані тлумачних, енциклопедичних, спеціальних словників та інших лексикографічних та довідкових видань.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Використання власної назви у переносному значенні здавна привертало увагу дослідників, але підходи до пізнання цього феномену і навіть саме його позначення у рамках різних наукових парадигм суттєво різняться. Так, О.А. Нахімова у своїй монографії *Прецедентные имена в массовой коммуникации* виділяє такі існуючі у сучасній науці підходи до вивчення образного використання власної назви: лексико-граматична теорія, класична та оновлювана риторика, літературознавчий напрям, теорія інтертекстуальності, теорія прецедентності, теорія вертикального контексту, теорія міжкультурної комунікації, теорія текстових ремінісценцій, теорія регулярної багатозначності, традиційна теорія метафори, когнітивна теорія метафори, і зазначає, що незважаючи на різноманітність підходів до даного явища, існують також ознаки, що його об'єднують, а саме, збагачення семантики і інтертекстуальність,

використання відповідної одиниці як свого роду культурного знака, який зв'язує різні тексти, епохи, простір [1].

Традиційно, слідом за Н.Д. Арутюновою, під метафорою розуміють “троп або механізм мовлення, що полягає у вживанні слова, яке позначає певний клас предметів, явищ тощо, для характеристики або найменування об'єкта, що входить до іншого класу, або іменування іншого класу об'єктів, аналогічного даному в якому-небудь відношенні. У розширювальному розумінні термін “метафора” застосовується до будь-яких видів вживання слова в непрямому значенні” [2:296].

Ономастичні метафори постійно розглядаються у публікаціях по когнітивістиці, особливо створених у рамках когнітивної теорії Дж. Лакоффа. Існують когнітивні дослідження, у яких зазначені образи аналізуються максимально детально. Так, Й. Цинкен [Zinken 2002] виділяє у окрему групу інтертекстуальні метафори (intertextual metaphors), демонструючи їх ідеологічну значимість для осмислення політичних подій у польському газетному дискурсі [1].

У дисертації Т.І. Лариної, ономастичний троп визначається як “мовна конструкція з прецедентним ім'ям власним, яка має другий семантичний план, що базується на енциклопедичній семантиці імені, і вживається для експресивного позначення або характеристики об'єктів, подій, персоналій, виконуючи при цьому сугестивну функцію. Прецедентний онім в тропі або вживається в переносному значенні (метафора і метонімія), або піддається переструктуруванню елементів значення (порівняння), що збагачує контекст додатковими смисловими ознаками” [3:12].

В Іспанії дослідженням у галузі метафори (зокрема, політичної) у засобах масової комунікації присвячені роботи наступних вчених: Martínez Albertos J.L., 1987; Lázaro Carreter, F., 1990; Rodríguez González, F., 1991; Rebollo Torio, M.A. 1999; Nuñez Cabezas, E.A., 2002 [4:141].

У сучасній масовій комунікації досить поширено метафоричне використання імені власного для позначення в переносному значенні людини, яка тією чи іншою мірою схожа на носія відповідного антропоніма. Цей прийом дозволяє провести

паралелі між діяльністю, поглядами, особистими якостями відповідних суб'єктів політичної чи іншої діяльності, висловити ставлення автора до цих людей і надати емоційний вплив на адресата тексту.

Звісно, що у функції метафори може виступати не будь-яка власна назва, а лише та, яке семантизується і осмислюється на основі спостереження, досвіду і знань відповідного денотата. Ми називаємо такі імена прецедентними (далі ПІ).

У рамках даної роботи ми дотримувалися визначення ПІ, запропонованого Д.Б. Гудковим, згідно з яким прецедентним ім'ям може називатися “індивідуальне ім'я, пов'язане або 1) з широко відомим текстом, що належить, як правило, до числа прецедентних (напр., *Обломов*, *Тарас Бульба*), або 2) з ситуацією, широко відомою носіям мови і яка виступає як прецедентна (напр., Іван Сусанін, Колумб), або 3) ім'я-символ, що вказує на деяку еталонну сукупність певних якостей (Моцарт, Ломоносов)” [5:108].

По-перше, ПІ при вживанні в мові (письмовій або усній) позначають певну характеристику людини (її зовнішності, рис характеру). І це стійке “термінологічне” значення імені складатиме значення метафори і буде завжди прямо асоціюватися з конкретним ім'ям, зберігаючи зв'язок з носієм імені.

По-друге, до ПІ найчастіше вдаються для досягнення образного порівняння, гіперболи, тобто вони завжди експресивно насичені. Цю ж художню функцію виконує в тексті і метафора як стилістичний зворот (троп), що використовується для посилення виразності мовлення.

Таким чином, використання прецедентних слів в метафоричній функції дозволяє імпліцитно висловити те, що при експлікації тієї ж думки іншими словами потребуватиме більше мовних засобів. “У цьому виявляється особлива зручність, якою володіє номінація за допомогою одиничного антропоніма: з його значення можна отримати багатий комплекс ідей, не замінних ніякою загальною назвою” [6:65].

Підтвердженням цієї думки може служити наступний приклад:

Buteflika, el Cid argelino. El presidente, con medio cuerpo paralizado y una salud muy deteriorada, se involucra en todas las batallas políticas visibles y subterráneas del país árabe. ... Parece inmortal, como un Cid Campeador (sidi, señor en árabe) fantasma, presente en todas las conquistas y gestas más allá de la enfermedad. (EL PAÍS, 17.04.2014).

Одне єдине ім'я власне (прізвисько *el Cid Campeador*) в даному контексті здатне лаконічно передати досить великий фрагмент інформації, що дозволяє створити уявлення про Абдель Азіза Бутефліка, президента Алжиру з 1999 року, який тричі переобирався на пост президента. За цей час йому вдалося зупинити збройне протистояння між владою і ісламістами, відновити безпеку і повернути іноземні інвестиції в країну. Незважаючи на слабкий фізичний стан і похилий вік, Бутефліка прийняв рішення балотуватися на новий президентський термін і 17 квітня 2014 вчетверте поспіль здобув перемогу на президентських виборах.

Вплив, який визнається основною функцією газетно-публіцистичного дискурсу, визначає його мовну спрямованість на створення експресивних і одночасно легко зчитувальних образів, що дозволяють економно і лаконічно висловити ідею автора. У зв'язку з цим, основними властивостями газетного дискурсу сучасними дослідниками називаються такі, як інтертекстуальність, образність, установка на мовну гру і емоційний вплив на адресата [1]. Більшість дослідників, описуючи функції прецедентного антропоніма, справедливо орієнтуються на функції того типу дискурсу, в якому він з'являється. Серед функцій прецедентного імені в газетно-публіцистичному дискурсі виділяються такі, як оцінна, поетична або естетична, експресивна, комунікативна, номінативна, прагматична, лудична, пов'язана з мовною грою, евфемістична, парольна та ін. [1;5].

Н.І. Клушина виділяє дві основні тенденції у використанні антропонімів у сучасній газетній мові. По-перше, це експресивна гра зі словом, і, по друге, ідеологічне його використання в епоху інформаційних воєн коли антропонім стає оцінкою (яка часто суперечить сформованому в суспільстві етичному канону), і є грізною зброєю в умілих руках журналістів [7:53]. Авторка

переконана, що “антропоніміка у сучасній газеті є потужним механізмом створення позитивного або негативного політичного портрета” [7:55].

Прагматична ефективність метафори неможлива без емоційного “тиску” на читача як джерела формування в останнього образних асоціацій і суб’єктивних оцінок.

У наступному прикладі Маріано Рахой іронічно порівнюється з найвидатнішим матадором всіх часів, зухвалим і безстрашним Хуаном Бельмонте Гарсія, так званим Пасмо де Тріана, на думку багатьох, засновником сучасної кориди, який сприяв художній революції в мистецтві бою биків. Іронія полягає в тому, що новий прем’єр і його народна партія нікуди не дінуться від тих самих жорстких шоків непопулярних заходів і режиму економії уряду соціалістів. Природно, що дане порівняння Маріано Рахой, голови уряду Іспанії, з безстрашним матадором Пасмо де Тріаною імплікує негативне ставлення автора до політика, який прагне за прекрасними обіцянками зростання національної економіки, зростанням добробуту іспанців приховати непопулярні заходи подолання економічної кризи:

*Mariano Rajoy se anunciaba en los carteles cuando aún no había tomado la alternativa en las elecciones que le llevaron a la Presidencia del Gobierno, como si fuera **Juan Belmonte**, al que llamaron **El Pasma de Triana**. Tenía gran entusiasmo por las catástrofes que nos asolaban, convencido de que acortaban la distancia que le separaba de La Moncloa. Su llegada supondría la recuperación de la confianza en nuestro país, bajaría la prima de riesgo, vendrían los inversores, cantarían los pajaritos y se disiparían las nubes.* (EL PAÍS, 14.05.2012).

Також невітінно звучить для Маріано Рахой і порівняння з Доном Танкредо. І хоча в цьому випадку журналістом був зроблений акцент на бездіяльність міністра охорони здоров’я іспанського уряду Ани Мато, в підтексті явно читається думка про те, що вони є безвідповідальними політиками, які не прийняли належних заходів у зв’язку з викликаною Ебола кризою:

*Frente a él, Rajoy ha jugado un papel mucho más vulgar, más castizo también. Subido en un taburete, pintado de blanco, se limita a estar quieto mientras espera a que el toro no le embista. **Don Tancredo***

da ejemplo a su ministra de Sanidad, pero en la ficción no alcanzará jamás la patética grandeza de su oponente. (EL PAÍS, 20.10.2014).

Антропонімічні метафори вживаються переважно у вторинній для них номінативній функції, надаючи іменній позиції атрибутивного та оцінного значення:

*Lula escogió en 2010 a Rousseff, ministra de la Casa Civil, como su sucesora. A ella se enfrentó en aquellas elecciones la ambientalista Silva. Ambas se habían batido ya en duelo en el Gobierno Lula. Él dice que las dos son líderes políticas nacidas bajo sus alas. Por eso, aunque enfrentadas en estas elecciones y a pesar de que Lula está ayudando a su escogida, ya ha dicho que no atacará a su adversaria, considerada por algunos **un Lula con faldas**.* (EL PAÍS, 12.09.2014).

Дана метафора містить алюзивне відсилання на феноменальний успіх, який мав політичний діяч нової формації, всенародно обраний президент Бразилії Луїс Інасіу да Сілва (Luiz Inácio Lula da Silva), що зумів кардинально змінити існуючий стан справ у внутрішній ситуації у країні. У теперішньому протистоянні між двома кандидатами на пост президента Бразилії – Дилмоу Роуссефф і Мариною да Сілва – деякі політичні сили визнають перемогу за Мариною да Сілва, називаючи її прізвиськом експрезидента країни – Лула.

Значимість або культурно-історична цінність прецедентних імен (антропонімів) відбивається у закріплених за ними в рамках певної лінгвокультури асоціаціях і ознаках. Актуалізація ознак реалізується в дискурсі за принципом імплікаційних зв'язків – вживання імені викликає у свідомості пов'язані з ним ознаки [8:259]:

*Por mucho menos han convertido ahora en mito e ídolo a Camarón, y los chavales lo llevan impreso en las camisetas como **un Che Guevara del cante**.* (ABC.es, 23.02.2014).

У даному прикладі Камарон де ла Ісла або просто Камарон – легенда, геній, одна з найбільш культових фігур у іспанській музиці ХХ століття, який відкрив фламенко для широкої публіки, і чий найбільш значимий альбом *La leyenda del tiempo* (“Легенда часу”) став справжньою революцією у музиці фламенко, порівнюється з Че Геварою.

Прецедентні імена виявляють в дискурсі характеризуючу функцію, в той час як ідеальним власним назвам властива функція репрезентації. Наявність у прецедентних імен і назв асоціативних ознак обумовлює їх характеризуючу функцію і їх використання як засобів вторинної номінації в газетному дискурсі.

У наведених прикладах, як і в усьому проаналізованому матеріалі, прецедентні імена, що вживаються в метафоричній функції, супроводжуються означенням (*el Alain Delon*), неозначенням (*un Che Guevara del cante, un Lula con faldas*), нульовим артиклями (*como si fuera Juan Belmonte*), що визначає їх метафоричні можливості та особливості значень нових номінацій.

У питанні визначення видів іспанської антропонімічної метафори ми будемо виходити із зробленої Д.І. Єрмоловичем аналогічної класифікації на базі англійської мови [6:67].

Згідно з висновками автора метафоричне перенесення на основі прецедентних імен буває трьох видів: ототожнення, обмеженого ряду і категоріальної номінації.

Перший вид (**ототожнювана антропонімічна метафора**) заснована на принципі ототожнення іншої особи з носієм прецедентного імені. Функціонально-граматичними характеристиками даного виду є вживання імені без артикля зазвичай у предикативній функції і відсутність форми множини.

Nuestro «Bambi» presidencial discurría graciosamente, una vez y otra vez, por los cerros de Úbeda. En realidad, el presidente Zapatero es un virtuoso de la elisión y recita muy bien aquello del bulibulibú de la bulibulibancia. Le escucha uno atentamente y al final de una oración saca en conclusión que lo que ha dicho es más o menos que «yo mayormente te digo mi verdad, que no hay mejor cosa que lo demás es tontería y que siempre que ocurre lo mismo pasa igual». Fabrica en serie el buñuelo de viento gramatical. Intentar arrancarle una afirmación clara y concreta es empresa fracasada de antemano. (ABC.es, 14.12.2004).

Pero, ¿qué ocurriría si en vez de clonar a Einstein clonamos al secretario general del PSOE, señor Zapatero?, «Bambi», como lo bautizó un sarcástico dirigente del PSOE. (ABC.es, 10.01.2004).

Соратники по партії прозвали Х.Л. Родрігеса Сапатеро Бембі. Причиною тому – підкреслена м'якість манер і вміння обходити гострі кути. Сапатеро вважається “пацифістом”, він відомий прагненням до діалогу і вмінням знаходити консенсус.

*Desde hace casi cinco siglos, desde que **Juana de Arco** luchaba para expulsar a los ingleses de Francia, no se veía a nadie tan entregado a la causa «nacional» y tan convencido de su misión histórica como Juan José Ibarretxe. A la **Doncella de Orleáns**, el Papa Benedicto XV la elevó a los altares, ¿quién consagrará el mérito y la gloria del Mozo de Llodio? Estas cosas del nacionalismo vasco, que siempre cursan desde el victimismo y con provocación, no se pueden tomar muy en serio. ... A **Juana de Arco** el duque de Bedford la quemó viva en la hoguera, en la Place du Vieux Marche de Ruán. Ibarretxe, que ya ha recibido más de un aviso de la base social que le sostiene, está viendo arder su propio prestigio.* (ABC.es, 25.03.2008).

Неформальний лідер Баскської націоналістичної партії Хуан Хосе Ибаррече економіст, політик, який добивається незалежності Країни Басків і виступив з планом перетворення Країни Басків у державу, яка “вільно приєдналася” до Іспанії і самостійно має вирішувати питання економічного та соціального розвитку, за свої погляди ототожнюється з Жанною д’Арк, що мала видіння від Бога, у котрих їй було доручено врятувати Францію від англійського панування наприкінці Сторічної війни. Журналіст, з великою часткою іронії, називає його *el Mozo de Llodio* за аналогією з Орлеанською Дівою (*la Doncella de Orleáns*) і зауважує, що навіть громадяни, які мають сепаратистські настрої хочуть грати у суверенітет на повний шлунок, з виплаченою іпотекою і достатніми заощадженнями.

Наступним видом антропонімічної метафори є метафора, яка використовує означений артикль в конструкції з прецедентним ім’ям і являє собою ніби нову версію відомого прототипу стосовно до певної ситуації. У цьому випадку інша особа є втіленням рис носія імені, але суворо у рамках контексту, що обмежує ситуацію, і тому даний вид номінації називається **метафорою обмеженого ряду**:

*El obispo de Ciudad Real, Antonio Algora, afirma en relación a la ley que permite el matrimonio entre homosexuales que, “si Zapatero vuelve a ser **el Calígula del siglo II**, allá él”.* (ABC, 14.02.2006).

Єпископ Антоніо Алгора, коментуючи рішення іспанського соціалістичного уряду легалізувати одностатеві союзи, порівняв прем'єра країни Х. Л. Родрігеса Сапатеро з Калігулою.

*Apodado **el Alain Delon** del cine soviético, Yankovski se asomó al otro lado del Telón de Acero aupado por Andrei Tarkovski, que lo dirigió en *El espejo* y en *Nostalgia*, rodada en Italia. El mítico director supo aprovechar la maestría del actor para manejar los silencios ante la cámara para su cine simbólico y cadencioso.* (EL MUNDO, 29.05.2009).

Третім видом є **категоріальна антропонімічна метафора**, в якій ознака першого плану служить базою для формування уявлення про весь клас предметів. У категоріальних метафорах прецедентні імена вживаються або з неозначеним артиклем (*un Che Guevara del cante, un Lula con faldas*), або у формі множини (*todos esos Rodríguez*). У деяких контекстах прецедентні імена практично переходять до розряду загальних і пишуться з малої літери (*pavones, zidanes, «letizias»*). Окремо слід зазначити тенденцію, що намітилася у журналістиці останнім часом, використовувати у якості метафори імена сучасників. Їх імена часто ближче і зрозуміліше читацькій аудиторії, ніж історичні, літературні або міфоантропоніми:

*¿O a lo peor es que **todos esos Rodríguez** que jamás dimiten y siguen tan campantes lo hacen porque conocen trapos sucios que podrían airear?* (EL PAÍS, 21.10.2014);

*Florentino Pérez llevó al fútbol la fórmula de **Zidanes y Pavones** que el madridista Rubalcaba -¡cráneo privilegiado!- quiere traer al socialismo. Intelectuales autóctonos, o **pavones**, que piensen por comida, e intelectuales foráneos, o **zidanes**, que piensen por dinero* (ABC.es, 21.11.2007);

*Los príncipes de Noruega, Holanda o Dinamarca se han casado con «**letizias**» burguesas porque forman parte de una generación que ya no comprende ni acepta el matrimonio de alcurnia por razones de Estado.* (ABC.es, 24.05.2004).

У представлених прикладах ім'я радника з питань охорони здоров'я Хав'єра Родрігеса стало загальним для позначення людей, які займають високі посади в уряді Іспанії і є некомпетентними у вирішенні кризових питань, ім'я журналістки Летісії Ортіс, що вийшла заміж за наслідного принца Іспанії, – символом сучасної “попелюшки”, футболіст Зідан уособлює футболістів екстра-класу, а Павон – гравців пересічних.

Подібні вживання категоріальної метафори дають своєрідні конотації, що зближують їх з функціональними метафорами. Ступінь образності деяких з них значно нижче, тому що вони в якості мотивуючої одиниці обирають такі ознаки, як соціальна роль, ступінь володіння професією, становище в суспільстві. Однак, сам спосіб подачі інформації є більш виразним, ніж у ситуації, коли та ж інформація була б передана за допомогою тільки номінальної лексики.

Висновки дослідження. Проаналізований фактичний матеріал свідчить, що прецедентні імена (ономастичні метафори) активно використовуються у сучасній масовій комунікації. Серед найбільш суттєвих властивостей сучасної масової комунікації необхідно відзначити інтертекстуальність, образність, установку на мовну гру і емоційний вплив на адресата. Прецедентні феномени безпосередньо пов'язані з кожною з названих властивостей, але особливо тісно вони перетинаються з інтертекстуальністю і образністю. Прецедентні імена виконують функцію впливу в сучасному публіцистичному дискурсі, а також посилюють його оцінність, експресивність і загострюють діалогічність. При цьому тексти сучасної преси, що містять ПП, стають орієнтованими на співтворчість читача – він із пасивного отримувача інформації стає співавтором, оскільки присутність “чужого слова” надає особливої експресивності сучасному дискурсу, створює двоплановість або багатоплановість сприйняття, запрошує адресата до активної взаємодії з автором.

Цей прийом дозволяє яскравіше представити позицію автора, посилити прагматичний вплив тексту. За своїми функціями і властивостями прецедентні антропоніми, використані у газетно-

публіцистичному дискурсі, виявляють значну близькість до метафоричних найменувань. Зустрічаючись у текстах газетно-публіцистичного дискурсу, антропонімічна метафора, як правило, об'єднує у собі різні функціональні прояви, однією з її основних функцій є оцінна. При цьому величезні можливості антропонімічної метафори у плані створення та активації образів культури, їх проєкції на нові ситуації, її здатності програмування реакції реципієнта роблять її незамінним засобом смислопобудови у сучасному газетно-публіцистичному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Нахимова Е. А.* Прецедентные имена в массовой коммуникации / Елена Анатольевна Нахимова. – Екатеринбург, 2007. – 207 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.philology.ru/linguistics2/nakhimova-07a.htm>
2. *Лингвистический энциклопедический словарь* : / [гл. ред. Виктория Николаевна Ярцева]. – [2-е изд., доп.]. – М. : Большая рос. энцикл., 2002. – 709 с.
3. *Ларина Т. И.* Семантика, структура и функционирование ономастических тропов в русско-, польско- и англоязычной публицистике: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.19 “Теория языка” / Ларина Татьяна Ивановна; Белорусский государственный университет. – Минск, 2012. – 16 с.
4. *Шеминова Н. В.* Особенности функционирования антропонимов в современной испанской прессе): дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук: спец. 10.02.05 “Романские языки” / Наталия Владимировна Шеминова; Воронежский государственный университет. – Воронеж, 2006. – 220 с.
5. *Гудков Д. Б.* Теория и практика межкультурной коммуникации / Дмитрий Борисович Гудков. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
6. *Ермолович Д. И.* Имена собственные на стыке языков и культур / Дмитрий Иванович Ермолович. – М. : Р.Валент, 2001. – 200 с.
7. *Клушина Н. И.* Имя собственное на газетной полосе / Н.И. Клушина // Русская речь. – 2002. – N1. – С. 53– 56. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russkayarech.ru/files/issues/2002/1/10-klushina.pdf>
8. *Сингаївська Г. В.* Використання семантичного потенціалу прецедентних імен в іспаномовному газетному тексті / Ганна Вячеславівна Сингаївська // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць / відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. – К. : Вид-во КНУ, 2012. – Вип. 22. – С. 242–260.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *ELMUNDO.es* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.elmundo.es/>.
2. *EL PAÍS.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://elpais.com/>
3. *ABC.es.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.abc.es/>.

УДК 811.124'02

СКРИПНИК Ю.С.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПЦІЯ ХВОРОБИ ТА ЇЇ ФОРМАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ У ТВОРІ АВЛА КОРНЕЛІЯ ЦЕЛЬСЯ «DE MEDICINA»

В статті розглядається розвиток уявлень про концепцію хвороби на матеріалі латиномовного твору А. К. Цельса “De medicina”. Розглянуто основні підходи до трактування цього поняття, на основі чого надана класифікація етапів розвитку міфологічного осмислення недугів.

Ключові слова: міф, лінгвокультурологічний аналіз тексту, лінгвокультурологія, концепт, “хвороба”, Авл Корнелій Цельс, латинська мова.

В статье рассматривается развитие представлений о концепции болезни на материале латиноязычного произведения А. К. Цельса “De medicina”. Рассмотрены основные подходы к трактовке этого понятия, на основе чего предоставлена классификация этапов развития мифологического осмысления болезней.

Ключевые слова: миф, лингвокультурологический анализ текста, лингвокультурология, концепт, “болезнь”, Авл Корнелий Цельс, латинский язык.

The article discusses the development of ideas about the concept of disease on the material works in latin A. C. Celsus “De medicina”. The main approaches to the interpretation of this concept, which is made on the basis of the classification stages of the development of mythological thinking diseases.

Key words: myth, lingvoculturological analysis of the text,, lingvoculturology, concept “disease”, Latin language, A. C. Celsus.

Актуальність теми статті обумовлена тим, що проблеми фізіолого-психологічного стану сучасної людини займають у її житті значне місце; феномен хвороби, в силу його все зростаючої медико- й соціокультурної релевантності знаходить активне відображення в нашій мовній свідомості і комунікативній поведінці, при цьому, однак, його лінгвокультурна специфіка залишається мало вивченою.

Метою нашого дослідження став аналіз твору Авла Корнелія Цельса “De Medicina” як однієї з найвизначніших пам’яток літератури, пов’язаної з медициною, а, отже, і з уявленням про недуги та спроба

Скрипник Ю.С.

систематизації міфологізованих уявлень про хворобу, починаючи з найдавніших часів.

Предмет дослідження – особливості міфологізації уявлень про хворобливий стан, починаючи від Гомера і до самого Цельса.

Об'єктом дослідження в цій статті є твір “Цицерона від медицини”, Авла Корнелія Цельса “De Medicina”.

Наукова новизна полягає в спробі тематичної класифікації концепцій хвороби, а також у аналізі концепцій хвороби у їх хронологічному розвитку.

Те, що відбувається з людиною, відбивається в її відчуттях. В разі нездоров'я вони, безперечно є неприємними або хворобливими. Про ці відчуття людина виробляє певну думку, яку намагається висловити за допомогою мови. В цій статті, погоджуючись з О.Ш.Тхостовим, ми розглядаємо хворобу як певну семіотичну систему. Він пише про те, що при розгляді феномену хвороби *“осторонь залишається абсолютно фундаментальний факт особливого семіотичного характеру, що набувається будь-яким суб'єктивним відчуттям в контексті хвороби: воно починає означати не лише саме себе, а й те, що в принципі йому “внеположено”(термін автора) - хворобу”* Це саме вторинне значення недугів, як зазначає він *“у медичній психології зазвичай кваліфікувалося як інтелектуальний рівень внутрішньої картини хвороби. Його формування пов'язане із засвоєнням існуючих в культурі поглядів на хвороби, їх причини, механізми і з семіологічної точки зору представлення про хвороби можуть бути інтерпретовані як міфологічні конструції.”* [3:12-13].

Отже, на думку Тхостова, результати розумової діяльності - переконання та ідеї, втілюються в особливому міфі - міфі хвороби. Але автор заглиблюється у вивчення психосоматичної природи хвороби, для нас же ця теорія цікава, перш за все, тим, що вона пропонує сконцентрувати увагу на ролі мови у побудові міфу. Відзначимо, що саме мовні відмінності і подібності є найбільш показовими і культурно детермінованими. Тобто, якщо ми хочемо зрозуміти розвиток уявлень про хворобу, ми можемо звернутися до прецедентних текстів і на основі них зробити висновки про історичну зміну уявлень про природу недугів.

Спершу хотілося б сказати пару слів про самого автора. Цельс – римський філософ 2 половини II сторіччя. В своєму творі «De Medicina» він підкреслював важливість раціонального підходу до питань симптоматики, діагностики, лікування і прогнозування хвороби. В його працях є важлива інформація про гігієну і дієтику. Цельс надавав велике значення індивідуальному підходу до лікування. Детально описав ознаки деяких хвороб і загальні способи їх лікування: кровопускання, банки, ростирання, дієтичне харчування. В стародавньому Римі Цельса називали латинським Гіпократом, а за вишуканість мови – медичним Ціцероном. Для нас цікавість праці Цельса в першу чергу в тому, що ми можемо прослідкувати розвиток уявлень про хворобу та методи її лікування з давніх часів

Отже, слід зазначити, що надалі ми виходимо з того, що в основі ряду концептів (зокрема тих, що відрізняються високим ступенем абстрактності) лежить міф і аналіз концепту “хвороба” в рамках дисертаційного дослідження неможливий без аналізу міфології недугів.

Перша інтерпретація, яку ми бачимо – міф хвороби як **зовнішнього втручання** вищих сил, що викликане порушенням певного табу чи скоєнням якогось гріха. Цельс пише про це: *Eodem vero auctore disci potest morbos tum ad iram deorum immortalium relatos esse, et ab iisdem opem posci solitam verique simile est inter nulla auxilia adversae valetudinis, plerumque tamen eam bonam contigisse ob bonos mores, quos neque desidia neque luxuria vitiant.* – “Від того ж самого автора (мається на увазі Гомер, Іліада) можна дізнатися, що тоді хвороби пов’язувались з гнівом безсмертних богів і до них же зверталися за допомогою. І досить правдивим є, що при відсутності допоміжних засобів здоров’ям більшість все ж хорошим ним(здоров’ям) володіли, що не порушувалось ані лінощами, ані розкошем.” – тобто, ми бачимо, що в контексті міфічного світогляду греків хвороба не бачиться як така, що викликана зсередини, - її поява, як і інші аспекти життя, пояснювалась божественними причинами.

Наступне уявлення про хворобу - ідея **втрати рівноваги** певних регулятивних компонентів: крові, жовтої жовчі, чорної жовчі і слизу. Поняття хвороби як порушення рівноваги і дисгармонії бачиться

нами виключно плідним для науки медицини: *Neque esse dubium quin alia curatione opus sit, si ex quattuor principiis vel superans aliquod vel deficiens adversam valetudinem creat, ut quidam ex sapientiae professoribus dixerunt: alia, si in umidis omne vitium est, ut Herophilo visum est; alia, si in spiritu, ut Hippocrati; alia, si sanguis in eas venas, quae spiritui accommodatae sunt, transfunditur et inflammationem, quam Graeci φλεγμὸνην vocant, excitat, eaque inflammatio talem motum efficit, qualis in febre est, ut Erasistrato placuit; alia, si manantia corpuscula per invisibilia foramina subsistendo iter claudunt, ut Asclepiades contendit* – “Немає сумніву, що методи лікування різні: якщо нездоров’я походить від надлишку чи нестачі одного з чотирьох елементів, як стверджують деякі вчителі філософії, інше – якщо в (стані) соків вада є, як бачиться Герофілу, інше – якщо в подиху(повітрі), інше – якщо кров у ті вени, в яких накопичене повітря, проникає та запалення, яке греки називають «флегмоною», викликає, при чому це запалення таку дію проковує, яка при лихоманці є, так на думку Ерасістрата, інше, якщо малесенькі тіла через невидимі отвори проникаючи, шляхи затуляють, як стверджує Асклепіад.”

Тепер причини хвороб бачаться вже не у божественному втручанні, але виділяються певні приховані причини, що їх викликають. міфічний світогляд змінюється на філософський, що й знаходить своє відображення в трансформації міфу хвороби – спостереження за природою дає можливість зрозуміти, певні закономірності функціонування світобудови. Концепція хвороби починає нести в собі відбиток світоглядних уявлень різних вчених і філософів.

Наступна концепція підтримувалась вченими – послідовниками Темізона, які вважали, що пізнання причини хвороби не має відношення до лікування – достатньо просто спостерігати певні спільні симптоми протікання захворювань, яких Цельс називає три: ...*unum adstrictum, alterum fluens, tertium mixtum. Nam modo parum excernere agros, modo nimium, modo alia parte parum, alia nimium: haec autem genera morborum modo acuta esse, modo longa, et modo increscere, modo consistere, modo minui. Cognito igitur eo, quod ex his est, si corpus adstrictum est, digerendum esse; si profluvio laborat, continendum; si mixtum vitium habet, occurrendum subinde vehementiori malo.* – “одні з

ущільненням, інші з розм'якшенням, треті змішані. Таким чином, в хворих часом мало виділяється, часом занадто багато, то з іншого боку мало, з іншого забагато. Серед типів хвороб є гострого характеру, є довгого(затяжного), є ті, що посилюються, ті, що лишаються без змін, і ті, що зменшуються. Таким чином, коли з'ясовано стан хворого в зазначених відносинах то, якщо тіло ущільнене, треба його послабити, якщо тіло страждає розрідженням, то закріпити; якщо хворобливі явища змішаного типу, то треба відразу боротися з більш сильно вираженим болючим явищем.”

В цьому випадку захворювання бачиться як певне порушення гомеостазу, до якого слід повернутися. Показовими хворобами відносно цієї концепції можуть виступати розпад, гниття, або гангрена.

Думка самого Сенеки увібрала в себе певні риси всіх трьох попередніх концепцій – *Ante omnia autem norit quisque naturam sui corporis, quoniam alii graciles, alii obessi sunt, alii calidi, alii frigidiore, alii umidi, alii sicci; alios adstricta, alios resoluta alvus exercet. Raro quisquam non aliquam partem corporis inbecillam habet. Tenuis vero homo implere se debet, plenus extenuare; calidus refrigerare, frigidus calefacere; madens siccare, siccus madefacere; itemque alvum firmare is, cui fusa, solvere is, cui adstricta est: succurrendumque semper parti maxime laboranti est.* – “Але перш за все кожен повинен знати природу свого тіла, бо одні люди худорляві, інші огрядні, одні теплі, інші холодніші; одні з великою вологістю, інші – сухістю. Одних виснажують запори, інших – поноси. Рідко буває, щоб не було якогось слабкого місця в організмі. Тому худому слід повніти, повному – худнути, теплому – охолоджуватися, холодному – зігріватися, вологому – стати більш сухим, сухому – вологішим. Рівним чином той, у кого шлунок слабкий, повинен його закріплювати, а той, у кого міцний, повинен зробити, щоб він став слабким. Завжди треба надавати допомогу частини тіла, найбільш схильній до захворювання”.

Концепцією здоров'я тут виступає поняття “від протилежного” – здоровий організм – це той, який зайнятий самовдосконаленням, який знаходиться в русі. Тобто, хвороба виступає з одного боку як такий стан, що є певним порушенням нормального функціонування організму (бачиться як негативний фактор). Але, з іншого боку, ми не бачимо тут і

чіткого визначення поняття “здоров’я” як чогось стабільного, адже в цьому контексті важко визначити його ціннісну характеристику для автора – хворобливий стан виступає ніби запорукою здоров’я – знаючи слабе місце людина може себе вдосконалити. Хвороба більше не сприймається як щось чужорідне, або таке, що є покаранням богів.

Спираючись на проаналізований матеріал, нами були виділені наступні віхи розвитку міфології хвороби:

1) Міфологічна концепція - міф хвороби як **зовнішнього втручання** вищих сил

2) Філософська концепція - ідея **втрати рівноваги** певних регулятивних компонентів: крові, жовтої жовчі, чорної жовчі і слизу.

3) Концепція гомеостазу - захворювання бачиться як певне **порушення стану**, який вважається еталонним і до якого слід повернутися

4) Концепція самого Цельса, яка має риси попередньої, але також і механістичної концепції, відповідно до якої недуга відбувається з вини неправильного функціонування тіла, і хворий має відновити цей стан.

Загалом, проаналізувавши всі ці підходи, можна зробити висновок, що міф хвороби є досить складним і неоднозначним – ми не можемо розглядати концепції хвороби без врахування пануючої на той час філософської концепції, що ми і зробили в цій статті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аскольдов С. А. Концепт и слово // Русская словесность : Антология / под ред. В. П. Нерознака. – М. : ИЦ «Академия», 1997. – С. 267 – 279. 2. Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры : Изд 2-е, испр. и доп. – М. : Академический проект, 2001. – 990 с. 3. Тхостов А. III. Интрацепция в структуре внутренней картины болезни // Автореф. дис. докт. психол. наук. – М., 1991. 36 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. A. Corneliu Celsi «De Medicina» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus:text:1999.02.0141>

СОБОЛЄВА О.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ МОДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

(на матеріалі публіцистичних текстів французькою мовою)

В статті подано огляд вживання різноманітних стилістичних засобів відтворення сучасних тенденцій у світі моди на матеріалі публіцистичних текстів французькою мовою. Широкий спектр вживання тропів та фігур відбиває прагнення публіцистичних видань до урзноманітнення мовних засобів та до прикрашання стилю висловлення. Така тенденція стає специфічною стилеформуючою рисою таких текстів, підвищує експресивність висловлювання та має високий прагматичний потенціал.

Ключові слова: метафора, метонімія, гіпербола, епітет, персоніфікація.

В статье подан обзор употребления различных стилистических средств отображения тенденций моды на материале публицистических текстов на французском языке. Широкий спектр употребления тропов и стилистических фигур отображает стремление публицистических изданий к разнообразию языковых средств и приукрашиванию стиля высказывания. Такое употребление становится специфической стилеформирующей чертой таких текстов, повышает экспрессивность высказывания и имеет высокий прагматический потенциал.

Ключевые слова: метафора, метонимия, гипербола, эпитет, персонификация.

The article gives a survey of application of different stylistic means of fashion tendencies representation in the texts in contemporary French journalistic texts. The large range of usage of tropes and stylistics figures reflects the tendency of modern editions to the variety of language resources and to decoration of style of expression. Such usage is becoming the distinctive style forming feature of such texts, stimulates the language expressivity reinforcement and intensifies the pragmatic influence on the recipient.

Key words: metaphor, metonymy, hyperbola, epithet, personification.

Таким чином, **актуальність** дослідження визначається однією з сучасних тенденцій розвитку лінгвістичної науки до аналізу стилістичних засобів оформлення публіцистичних текстів у зв'язку з їх прагматичною настановою.

Соболєва О.В.

Метою публікації є виявлення різноманітних стилістичних засобів передачі тенденцій у сфері моди, як фактору прикрашання стилю висловлювання, комплексного прагматичного впливу на реципієнта та підвищення експресивності мовлення, визначення їх функціонального навантаження, обумовлення їх значущості в організації тексту.

Предметом дослідження виступають стилістичні засоби, такі як: метафора, метонімія, гіпербола, епітет, персоніфікація.

Об'єктом слугують публіцистичні тексти, а саме властиві їм стилістичні засоби передачі основних тенденцій у світі моди.

Матеріалом виступають тексти, опубліковані у сучасних виданнях французькою мовою.

Наукова новизна полягає в комплексному аналізі характерних стилістичних засобів, які використовуються для передачі тенденцій у світі моди у текстах публіцистичних франкомовних видань. Такі тексти являють собою цікавий матеріал для лінгвістичного аналізу.

Поліфункціональність преси вимагає від мови гнучкості, масовість – універсальності, постійна динаміка розвитку суспільства – оновлення. На думку О. Сербенської, сьогодні можна говорити про пресолінгвістику як окрему галузь мовознавчої науки, тісно пов'язану з філософією комунікації, діалектикою мови, соціологією, з наукою про основи культури мови і засади мовленнєвої діяльності [1]. Сучасна французька преса прагне до урізноманітнення мовленнєвих засобів, прикрашання стилю висловлювання. З цієї метою у мовленні преси використовується широка низка стилістичних тропів та фігур.

Одним із найбільш вживаних не тільки в художній літературі, але й у публіцистичному мовленні є метафора як троп, побудований на основі вживання слів і виразів у переносному значенні. Як відомо, метафора є одним з потужних риторичних засобів, який розрахований на довготривалий вплив. Вона дозволяє миттєво упіймати подумки сутність явища, проникнути в його зміст, вона добре запам'ятовується і формує картину

світосприйняття реципієнта. Автор, створює метафору, починаючи з порушення традиційної системи. За допомогою метафоричних засобів він будує свою модель бачення як навколишнього світу в цілому, так і окремих його проявів. Метафорі властива прихована оцінність, вона допомагає створити яскравий, помітний образ. Створюючи образ та апелюючи до уявлення метафора породжує зміст, який сприймається розумом. Ігровий характер метафори дозволяє виявити особливий семантичний відтінок у взаємовідношенні форми та змісту. Форма виявляється провідною в акті сприйняття, тому що вона є основним правилом гри, оскільки без неї зміст метафори залишається “порожнім”. У цьому розумінні форма належить до художнього цілого і є неодмінною умовою існування останнього. Своє функціональне призначення, за Ю. Архіповим, форма метафори може виконати завдяки притаманній їй комунікативній змістовності, апріорно незалежній від змісту конкретної метафори, що є властивим формі взагалі в її традиційних модифікаціях [2: 206]. Саме цей комунікативний потенціал форми і забезпечує ймовірність ігрового партнерства адресанта і реципієнта, а отже, і спілкування між ними.

Р. Музиль зазначав: “Метафора містить правду і неправду, два почуття, нерозривно пов’язані одне з одним... Відокремлюючи в метафорі все, що ймовірно могло б бути правдою, від просто словесної піни, правди звичайно знаходять небагато, а всю цінність метафори зводять нанівець” [3].

Частіше за все “сутністю” вживання метафори виступає значення. Так, М. Блек підкреслює: “Зарахувати речення до розряду метафоричних – значить сказати щось про його значення, а не про орфографію, фонетику, інтонацію або граматику” [4: 156]. Метафора робить ставку на значення, яке поступово набуває виразності та може увійти до лексичного фонду мови.

Найбільш продуктивною на метафоричні висловлювання є сфера моди. Наприклад:

- *l’habit ne fait pas le moine* [6];
- *la beauté va franchir les frontières* [7].

Культурні традиції Франції в галузі моди створюють передумови виникнення метафор, так чи інакше пов'язаних з одягом. Ці метафори є результатом емоційного та оцінного опанування цієї галузі в свідомості народу: *bonnet de nuit* – нудна, прискіплива людина; *collet monté* – чопорна людина; *avoir sur le bretelles* – мати когось на утриманні; *se donner les gants de quelqu'un* – привласнити чийсь ідею; *avoir la bouche cousue* – тримати язик за зубами [8].

Одним з різновидів метафори є персоніфікація, в якій ознаки істоти переносяться на неістот, тому персоніфікацію ще називають одухотворенням, уособленням. Персоніфікація конкретизує образ, уявно робить його доступним для візуального сприйняття. Як відомо, основний акцент на сторінках періодичних видань робиться на новинки в світі моди, косметики, парфумерії. Улюбленим прийомом журналістів є перетворення речей в живих істот, шляхом надання їм рис останніх завдяки літерній персоніфікації:

- *la robe adore les nymphéas, la capuche remonte, l'imprimé sort des savanes, le blouson aviateur revient sur terre, le top joue des épaules, le manteau vole dans les plumes, la boy attitude nous fait de l'oeil, la veste à l'esprit très large* [9; 10; 11].

- *la mèche blonde rebelle* [12].

Ці модні речі поєднуються з дієсловами мовлення, мислення, бажання та іншими позначеннями властивих людям дій та станів і на сторінках французької преси ніби оживають завдяки вживанню такого засобу як персоніфікація.

Частотним є використання у французькій пресі метонімічних зворотів, пов'язаних з концептом моди. Так, відбувається метонімічне перенесення деталей одягу на людину.

Наприклад: *les experts costard-cravate* – про чоловіків, які носять костюми та краватки [12]. Зазвичай чоловіки, які займають певне положення у бізнесі носять костюми та краватки. *Le col blanc* – білий комірець та людина, яка займає високу посаду, *le col bleu* – блакитний комірець та робочий, *juron* – спідниця та жінка.

Цікавим є етимологія метонімічного виразу *le cordon bleu* – професійний кухар, знаток своєї справи. Король Генрих III у 1578 році заснував орден шляхетних чоловіків під назвою Святий Дух. Відмітним знаком прихильників слугував орден у вигляді хреста на блакитній стрічці. Усі кавалери ордену походили з вищого світу, обожнювали веселі та пишні застілля й отримали назву “*cordon bleu*”. З часом семантичне значення цього виразу змінилося, їм стали називати першокласних кухарів, школу кулінарного мистецтва, шампанське високої якості та вишукані страви.

Крім того, у галузі моди назви тканин переносяться на вироби з цих тканин: *le feutre* – фетр та шляпа, *la gabardine* – габардин та плащ чи пальто, *la grisette* – сіра тканина та вироби з неї, *le velours* – оксамит та оксамитові вироби. Назви тварин переносяться на хутряні вироби: *vison* – норка, *hermine* – горностай, *renard* – лисиця, *chinchille* – шиншила, *mérinos* – вівця та вироби з вовняної тканини, *lapin* – кролик.

Наступним стилістичним засобом приваблення уваги реципієнта виступає гіпербола. Як відомо, гіпербола є образним перебільшенням, яке виявляється в тому, що якась ознака приписується предмету такою мірою, якою вона реально йому не властива і не може бути властивою [5: 337]. Гіпербола створює комунікативний ефект спланованого перебільшення характеристик явища або події та слугує в сучасній французькій пресі стилістичним засобом надання експресивності друкованим текстам. У пресі відстежується суто рекламна функція гіперболи, яка покликана реалізувати прагматичну настанову спонукання адресата прочитати саме цей текст.

Треба також відзначити таку властивість гіперболи, як її графічна реалізація у найрізноманітніших формах. У періодичних виданнях простежується частотне вживання префіксів, таких як: *super*, *ultra*, *hyper*, *archi*, *extra*, *sur*, *mini* які додають слову або висловлюванню гіперболічного навантаження.

- *hyperfashion*, *l’hyper-blonde*, *l’ultra-brune*, *ultra-looké*, *mini-fashionista*, *un homme survivir*, *minicissime*, *la cérémonie ultra-réussie* [12].

Також для створення гіперболічних висловів автори використовують суффікс “issime”. Наприклад: *Cette heroine glamourissime devint une icone Chanel* [13]. *Nous avons passé l'été à fredonner le folkissime « Comme un vagabond » de Charlie Winston* [13].

Гіпербола має множинність утворюваних форм, тому вона формується на сторінках франкомовних видань завдяки таким граматичним конструкціям:

- найвищому ступеню порівняння прикметника: *la plus exubérante, les plus prestigieuses écoles de mode, la chose la plus naturelle, le jour le plus glam* [14];

- абсолютному найвищому ступеню: *extremement raffinée* [14];

- прислівникам: *vraiment, complètement, extrêmement, parfaitement: le cardigan long parfaitement* [14].

Яскраві новітні тенденції моди неможливо передати без такого стилістичного засобу як епітет. Епітет як художнє, образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії є дуже розповсюдженим стилістичним прийомом у текстах інтерв'ю. Термін епітет як один з стародавніх термінів філології довгий час означав два явища: означення (*epitheton necessarium*) і власне епітет (*epitheton ornans*). У наш час перше значення терміна зникло, а друге зазнало значних змін: епітет розглядається не як орнаментальний засіб, а як змістовне явище яке представляється в логічному, психологічному, лінгвістичному, літературознавчому аспектах. Виражена епітетом ознака збагачує предмет в змістовному та емоційному відношенні. Епітет є тропом лексико-синтаксичним, тому що він виконує функцію обставини або звертання. Найчастіше у друкованих текстах зустрічаються епітети, виражені прикметниками:

- *boots branchées, sandales chics, escarpins sexy* ;
- *le visage nu, élégance british, le people fashion, denim mythique* ;
- *les anneaux pavés, tressés, guillochés, sertis* ;
- *la coiffure sauvage, féerique* ;

- *le mariage féerique, excentrique, romantique, érotique ou juste chic* [14; 15; 16].

У сучасній французькій мові можливо також збільшення експресивності епітетів за рахунок okazіонального функціонування словосполучення або навіть речення як цільного словотворення, яке графічно, інтонаційно та синтаксично уподібнені слову. На письмі в силу свого незвичного графічного образу такі словотворення носять підвищений експресивний характер. В цьому випадку такі словосполучення у зв'язку з їх атрибутивною функцією набувають характеру складного слова.

Наприклад: *Je-m'en-fiche, je-ne-sais-pas-quoi, je-suis-Mme-Tout-le-Monde, le bataillon des blondes sublimes-sexy-talantueuses* [16].

Порівняння – це тропеїчні фігури, в яких мовне зображення особи, предмета, явища, дії передається через найхарактерніші ознаки, органічно властиві іншим [5: 359]. Порівняння можуть бути індивідуальними, авторськими або загальноприйнятими, усталеними. У першому випадку їх використовують для відтворення неповторності предмета. В другому випадку – передають міру якості.

- *le Botox est juste une tendance au même titre que les épaulettes dans les années 80* [16];

- *une peau encore plus blanche et plus laiteuse qu'un cachet d'aspirine* [17].

Отже, стилістичні засоби – це основні зв'язуючі компоненти сучасних друкованих публіцистичних текстів, які втілюють творчий потенціал, задумку автора та допомагають більш повно та яскраво передати картину останніх тенденцій у світі моди. Метафора має “владу”, яка вибудовує семантичний простір тексту навколо себе, виступає в якості його змістовного центру. Зміщення логічних меж між прямим та переносним значеннями слова в метафоричній конструкції сприяє виявленню нових властивостей слова, а її структура дозволяє радикально скоротити шлях від одного образу до іншого, досягти значної економії символічних ресурсів репрезентації. Метонімія, як яскравий символічний троп, залишається категорією

описовою, реалізуючи нашарування змістів всередині однієї моделі. Вона створює та посилює зорово відчутні уявлення, залишаючись при цьому засобом непрямой характеристики предмета. Метонімія відкидає всі супутні ознаки, виділяючи одну головну, істотну для даної ситуації, що створює неповторну картину модних тенденцій. Головна функція метонімічного вираження – активізувати одну когнітивну категорію, співвідносячи її з іншою, в рамках однієї моделі і таким чином виокремити її саму або субмодель, до якої вона належить. Гіпербола – це один із засобів найбільш емоційно та мальовничо виразити основні напрямки моди. Слова зберігають своє змістовно-логічне значення, але аналогічність надає всьому висловлюванню емоційний відтінок. За рахунок вживання багатьох епітетів створюється цілісна картина висловлювання, підсилюється експресивність і таким чином модний образ стає повнішим та більш уявним. Порівняння у французькій пресі передають неповторність предмета, є авторськими, індивідуальними, що посилює експресивно-емоційний аспект висловлювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Сербенська О. А.* Мова газети в аспекті соціально-культурного розвитку суспільства / О.А. Сербенська // Мовознавство. – 1988. – № 4. – С. 21–26. 2. *Архипов А. Ф.* Синтаксические особенности речевого жанра радиointервью (на материале радиовещания ГДР): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / А.Ф. Архипов. – Моск. гос. пед. ин-т ин. яз. им. М.Тореза. – М., 1974. – 29 с. 3. *Арутюнова Н. Д.* Метафора и дискурс / Н.Д. Арутюнова // Теория метафоры – М.: Прогресс, 1990 – 512 с. 4. *Валгина Н. С.* Принципы русской пунктуации. – М.: Наука, 1972 – С.42. 5. *Мацько Л. І.* Стилiстика української мови : підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закл. / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько; за ред. Л.І. Мацько. – 2-е вид., випр. – К.: Вища шк., 2005. – 461 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

6. *Elle* #3163, août 2006. 7. *Elle* # 3170, août 2008. 8. *Elle* #3188, février 2007. 9. *Elle* # 3243, février 2008. 10. *Elle* #3270, septembre 2008. 11. *Elle* #3321, 21 août 2010. 12. *Elle* #3433, 14 octobre 2011. 13. *Elle* 3453, 2 mars 2012. 14. *Marie-France* #166, décembre 2007. 15. *Marie-Claire* # 654, novembre 2007. 16. *Marie-Claire*, #673, septembre 2008. 17. *Marie-Claire* #687, novembre 2009. 18. *Style papers* #3, janvier/février 2008.

СТОРОЖУК Х. В.

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

АДСТРАТНІ СЛОВА ЯК САКРАЛЬНІ НАЙМЕНУВАННЯ В СКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються світоглядні аспекти української лексики адстратного походження.

Ключові слова: українська мова, адстрат.

В статье рассматриваются мировоззренческие аспекты украинской лексики адстратного происхождения.

Ключевые слова: украинский язык, адстрат .

The article discusses world view aspects of the Ukrainian lexicon of adstrat origin.

Key words: the Ukrainian language, adstrat.

Актуальність статті пояснюється необхідністю міждисциплінарного вивчення української мови та втіленого в ній світогляду.

Мета статті – показати культурне смислове навантаження слів адстратного походження в українській мові.

Предметом дослідження є лексика української мови адстратного походження.

Об’єктом дослідження виступають культурні та світоглядні аспекти значення адстратної лексики.

Матеріалом є лексикографічні та фольклорні джерела.

Наукова новизна пояснюється поєднанням історичних, археологічних та лінгвістичних свідчень для створення якомога повнішої картини значень адстратних слів української мови.

Сторожук Х. В.

Міра вивченості питання. Теорію субстрату досліджували в загальнотеоретичному плані та в застосуванні до української мови О.Б. Ткаченко, Ю.Л. Мосенкіс, Д.І. Переверзев [1; 2; 3].

Місце статті серед досліджень автора. Стаття є однією зі спроб практичного застосування (разом із [4]) теоретичних ідей автора, викладених у попередніх публікаціях [5; 6].

Поряд із **субстратною** лексикою в мові українського фольклору широко репрезентована **адстратна** лексика як закономірний результат давніх контактів із сусідніми мовами й запозичень найменувань не тільки предметів матеріальної культури, а й образів духовної культури. Наприклад, *Коляда* як назва спершу свята зимового сонцестояння, а потім і його персоніфікації, що має відповідники в мовах інших слов'янських і неслов'янських балканських народів (чеське і словацьке *koleda*, словинське *kolednica*, *coleda*, сербське *koleda*, *kolenda*, румунське *colinda*, албанське *kolëndë*, новогрецьке *колянта*) і сягає латинської назви давньоримського новорічного свята *calendae*. Назва могла ввійти до української мови передовсім унаслідок римсько-слов'янських контактів на Балканах у першій половині I тисячоліття до н. е. Такого самого походження назва і свята *русалій* від латинського *rosalia*, що теж було персоніфіковане в образі *русалок*. Очевидно, персоніфікацію назв свят і, ширше, певних проміжків часу можна розглядати як семантичну закономірність, що підтверджується значеннєвим розвитком запозичених слів, які первісно, у мовах-донорах, не мають семантики персоніфікації. Пор. у колядковому тексті:

Коляда іде, всім дари везе.

Всім дари везе, нам слово каже [7:76].

Іще одне адстратне слово з того самого середовища контактів являє собою, очевидно, приклад перекладу, тобто калькування: назва свята найкоротшого дня року *Корочун*, пор. румунське *craciun* південнослов'янського походження (*кращун* із типовою для південнослов'янських мов рефлексцією, що відповідає східнослов'янському звукосполученню *-оро-*) як назва Різдва, являє собою переклад назви латинського свята

найкоротшого дня року *bruma* від **brevi-ma*, що включає латинське *brevis* "короткий" та іменний суфікс.

Інтерпретація адстратної лексики балкано-романського, первісно латинського, походження в українській та інших слов'янських мовах на позначення 1) свята початку року, 2) свята літнього буяння зелені та 3) свята найкоротшого дня наприкінці року в зимове сонцестояння з дальшою персоніфікацією образів названих свят дозволяють реконструювати культово-календарний вплив балкано-романських мов на слов'янські, включаючи й протоукраїнські діалекти, у період, співвідносний із часом диференціації слов'янських мов близько середини I тисячоліття до н. е.

До адстратної лексики грецького походження в українській мові належать лексеми *комора*, *корабель* та ін., які раніше помилково інтерпретували як субстратні. Так, *корабель* – центральний образ української чарівної казки "*Летючий корабель*" і епізодичний образ у деяких інших казках, наприклад:

Зараз наказав майстрам робити корабель. В той час зробили корабель. Взяв він собі кілька жовніврів і поїхав за "чарівною молодильною" водою. (8:"Молодильна вода")

Основною теоретико-методологічною засадою комплексного міждисциплінарного моделювання процесів субстратно-адстратної взаємодії мов як основи формування та функціонування етимологічно непрозорої лексики виступає ідея входження в мову певного слова або тематичної групи слів разом із певними ідеологічними уявленнями, найчастіше магіко-сакрального плану, відповідно до концепції С.В. Семчинського про діалектичну взаємодію внутрішньомовних, зовнішньомовних та позамовних чинників мовного розвитку.

Спроби побудови моделей етнолінгвоміфогенезу українців на основі сполучення свідчень матеріальної культури (передовсім археології), духовної культури (передовсім мистецтва та міфології) та мови здійснили Б.О. Рибаків, Ю.В. Павленко та Ю.Л. Мосенкіс, однак їхнім моделям бракує цілісності та верифікованості, певна частина використаних ними свідчень застаріли. Так, дослідження

Б.О. Рибаківа відзначаються суб'єктивністю інтерпретації міфології та набагато більшою довільністю використання мовної інформації. Дослідження Ю.В. Павленка були піддані критиці як з боку археології (Н.Б. Бурдо, М.Ю. Відейко), так і з боку лінгвістики (С.В. Конча). Дослідження Ю.Л. Мосенкіса спираються частково на застарілі археологічні свідчення, а низка визначених ним субстратизмів може бути з більшою вірогідністю кваліфікована як псевдосубстратизми, а саме адстратизми. До того ж існує проблема кореляції мовних і позамовних свідчень, яку розглядаємо нижче.

Мовна картина світу трипільців демонструє суперечності між лінгвістичною реконструкцією і мистецтвознавчою інтерпретацією археологічних свідчень. Трипільське суспільство й так само інші давньоземлеробські суспільства мідного віку (енеолітичного періоду) Балкан і Анатолії традиційно інтерпретують як зорієнтовані на центральні культи жіночих божеств, що підкреслює і сам дослідник мови трипільської культури, протиставляючи індоевропейську і трипільську міфології. А тим часом атрибуція гіпотетично субстратних лексем *батько* й *онук* трипільцям із паралелями найменування батька в картвельській назві пана й нижньоєгипетській та лівійській назвах царя однозначно вказує на патріархально зорієнтоване суспільство. Недостовірність реконструкції імені Купали як дослов'янського субстратного підтверджує наведений висновок. Проте ім'я Лади, слов'яно-балтійське з відповідниками в хетто-лувійських, давньогрецькій і північнокавказьких мовах, начебто вказує на культ богині.

Реконструкція субстратної назви трону (праслов'янське **kreslo*, паралелі в балтійських мовах; аккадське *kursu*, арабське *kursij* “лава”, давньоєврейське *kisse*, грузинське *kwarcxli* “престол”, шумерське *guza*, старошумерське **kusa* “стілець, престол”, хаттське *gizha* “престол”, хурритське *kishi* “трон”, варіант *k/heshi* “стілець”) узгоджується як із патріархальною інтерпретацією трипільського суспільства та міфології, так і з образами богинь на тронах; пор. трипільські глиняні моделі крісел і “рогаті трони”.

Культ Місяця як один із центральних у трипільській культурі не знаходить ніяких лінгвістичних корелятів: слов'янська назва місяця має відповідники в інших індоєвропейських, північнокавказьких і, можливо (зі значенням "Сонце") картвельських мовах без середземноморських зв'язків.

Назви коня можуть свідчити про його культ у Трипіллі, проте сучасні археологи не погоджуються з інтерпретацією Б.Л. Богаєвським трипільських зображень саме як образів коня [9]. Однак носії пізньотрипільської культури вже освоїли коня. На плиті кромлеху одного з пізньотрипільських курганів села Усатове зображені людина, олень і три коня [10:38]. Усатівський кінь уже був свійським, і його роль на пізньому етапі усатівської культури зростає [10:113, 117].

Трипільські зображення птахів не відповідають жодному з реконструйованих найменувань птахів, як-от *голуб*, *горобець*, *кібець*, *паріг*, *сокіл*.

Таким чином, проблема атрибуції трипільській культурі принаймні деяких із субстратних лексичних елементів української та інших слов'янських мов потребує додаткової міждисциплінарної аргументації.

Незважаючи на висловлені нами вище істотні зауваження, вважаємо слушною думку про те, що важливим є вивчення трипільських міфологічних уявлень і ритуальної практики шляхом взаємоперевірки й подальшого синтезу археологічних і мовних свідчень. Результати такого дослідження можуть порівнюватися з міфоритуальними традиціями не лише балкансько-крітського й кавказького регіонів (для яких уже виявлено яскраві аналогії, наведені в роботі), а й Єгипту, Месопотамії, Піренейського півострова (басків як представників тамтешнього доіндоєвропейського мовно-культурного світу), а також, можливо, протоіндійської цивілізації [11:348]. На археологічному матеріалі трипільську міфологію досліджували передусім Б.О. Рибаків, В.М. Даниленко, Н.Б. Бурдо, Л.С. Клейн. Для трипільських міфологічних образів нещодавно запропоновані нові лінгвістичні інтерпретації.

У процесі здійснення нашого дослідження встановлено, що етимологічно непрозорі елементи основного словникового фонду (базисної лексики) виступають наслідком субстратної взаємодії мов, тоді як етимологічно чужа певній мові або групі мов культурна лексика найчастіше є результатом адстратної міжмовної взаємодії.

Очевидно, як на рівні лексики, так і на рівні фонетичної, морфологічної та синтаксичної типології міра віддаленості мови або групи мов від прамови (наприклад, української від праслов'янської, праслов'янської від праіндоевропейської) або мови чи мовної групи від сусідніх мов або груп (наприклад, української від інших слов'янських, слов'янських від балтійських) співвідноситься з мірою тривалості й інтенсивності субстратно-адстратної взаємодії мов у минулому. Пор. ідею спрощення мови внаслідок інтенсивних мовних контактів (В.М. Чекман), що в найбільш яскравому вигляді виявляється в утворенні піджинізовано-креолізованих мов. Так, серед численних моделей доісторичних узасмовідношень балтійських і слов'янських мов найбільш вірогідною видається та, згідно з якою литовська мова найменше контактувала з іншими, зокрема можливими субстратними, й через те зберегла лексичні елементи й типологічні риси, найбільш близькі до праіндоевропейської мови серед балтослов'янських мов; латиська мова контактувала більшою мірою й дещо віддалилася від того архаїчного типу, який репрезентований литовською мовою, а праслов'янська мова, що первісно являла собою, очевидно, один із балтійських діалектів, поширювалася південніше за балтійські мови, а її носії активніше вступали в контакт із носіями інших мов, зокрема субстратних.

Соціальні страти архаїчного суспільства можуть відрізнятися за мовою й етнічно (пор. стародавню Індію), що дозволяє уточнити механізми субстратизації лексики та елементів інших мовних рівнів. Механізм субстратизації на матеріалі індоевропейських мов відповідає гіпотетичному механізму індоевропеїзації первісно неіндоевропейських мов тих або інших

територій через гіпотетичне утворення індоєвропейськомовного найвищого прошарку суспільства (В.М. Щербаківський та ін.).

На матеріалі сусідніх із українською та іншими слов'янськими мовами германських мов видно, що питання про наявність у германських мовах доісторичного субстрату пов'язують із ширшою за своєю проблематикою гіпотезою *неолітичної креолізації*, яка гіпотетично описує зміну мов із доіндоєвропейських на індоєвропейські в доісторичній Європі [12; 13], з питанням про субстратні впливи на інші індоєвропейські мови, про *індоєвропейізацію* Європи за кілька тисячоліть до н.е. (публікації М. Гімбутас та ін.). Як відомо, стародавні субстрати припускають для багатьох мовних груп індоєвропейської родини – грецької, індійських, іранських, кельтських, хетто-лувійських та ін. Особливо важливою для субстратної гіпотези в германістиці є проблема докельтського мовного субстрату (передусім в острівних кельтських мовах), оскільки кельти тривалий час були сусідами германців у Західній Європі, і обидві групи мов могли нашаровуватися на ті самі доіндоєвропейські мови. Питання про можливі зв'язки субстратів української та інших слов'янських мов із субстратами кельтських та германських мов залишається відкритим.

Є всі підстави стверджувати, що походження слова разом зі специфікою репрезентованої ним позамовної дійсності значною мірою впливає на особливості його функціонування в мові, особливо в тих фольклорних текстах, які репрезентують найбільш глибокі основи світобачення носіїв мови, вербалізують міфопоетичну картину світу етносу.

Висновки. Лексика субстратного походження в мові української народної творчості вербалізує

1) образи трьох рівнів світобудови як антропоморфізованих міфологічних тварин – *коня* (середній світ), *голуба* і *сокола* (верхній світ); пор. субстратну лексему *кібець* без істотного міфологічного навантаження і субстратне *кобила* з невеликими міфологічним контекстом. Образ коня може набувати рис двох інших світів – верхнього (крилатий кінь) і нижнього (водний кінь).

Персоніфікація рівнів світобудови визначає космологічну роль названих образів;

2) персоніфіковані тваринні образи освоєного людиною світу (*баран, віл, пес, теля, цап*), тоді як протиставлені їм образи персоніфікованих тварин дикої природи мають назви індоєвропейського походження (*засць, лисиця, вовк, ведмідь*, за можливим винятком лексеми *вепр*, щодо якої не виключають субстратного походження), що може свідчити про велику роль мисливства в господарстві носіїв індоєвропейських мов на давніх етапах їхнього розвитку; деякі образи виявляють здатність поєднувати риси дикої природи й освоєного людиною простору (*кінь*);

3) неперсоніфіковані образи неосвоєного людиною магічного простору як місце сакрального дійства (*гай, ліс*) та концетноване втілення цього простору, співвідносно з ідеєю світового дерева, осі світу (*дуб*). Світові неосвоєної рослинної природи протиставляються світ освоєної людиною рослинності як джерела достатку (*жито*);

4) рослинні та тваринні персоніфікації образу душі (*дуб, горошина, голуб*).

Аксіологія вищезгаданих образів переважно позитивна, однак у мові чарівних казок трапляються й негативно навантажені образи коней, голубок.

Показово, що деякі субстратні лексеми мають мінімальне міфологічне осмислення (*кібець, кобила, пес, теля, цап*) на відміну від інших із максимальною міфологізацією (*голуб, кінь, сокіл*), що потребує дальшого дослідження. Очевидно, при започиненні слова з субстрату або адстрату діяли ті або інші концептуалізаційно-конотаційні механізми, що визначали міфологічну навантаженість лексеми, своєрідні стилістичні реєстри, спроеційовані на міфологію. Так, незважаючи на значний трипільський культ собаки, субстратне найменування її *пес* не має істотного міфологічного освоєння в досліджених фольклорних текстах; пор. іншу назву тварини *собака* іранського походження в контексті

значного й давнього культу собаки в іранських народів, а саме в зороастризмі.

Питання про причини значної диференціації субстратних лексем за мірою їх сакрально-міфологічного навантаження поки що залишається без повної аргументованої відповіді, якою може бути тільки побудова міждисциплінарної моделі взаємодії ідеологій / міфологій у тісному зв'язку зі взаємодією етносів та їхніх мов. Можливо, коріння специфіки таких механізмів слід шукати в ідеї різномовності соціальних стратів етносу.

Адстратна лексика української мови латинського (балкано-романського) походження вербалізує вторинно персоніфіковані (без персоніфікації в мовах-донорах) образи первісно язичницьких календарних свят (*Коляда, Русалії та русалки, Корочун*); до групи таких образів належить, очевидно, і *Купало, Купала* як результат переосмислення в язичницькому контексті християнського свята Івана Хрестителя (*Купала*), що співвідноситься з давнім язичницьким святом літнього сонцестояння.

Серед мовних джерел субстратних та адстратних елементів слід виокремити такі, як 1) давньогрецька та балкано-романські мови (адстрат: *комора, корабель*), 2) фінно-угорські мови (субстрат і/або адстрат: *дуб, щука*), 3) іранські мови (субстрат або адстрат праслов'янського періоду: *Бог, ящір*), 4) хетто-лувійські мови (субстрат, оскільки зазначені мови не контактували: *Перун, змія Оленка*). Наведені гіпотетично субстратні елементи свідчать про те, що слов'янські мови надзвичайно тісно контактували з іншими індоевропейськими та неіндоевропейськими мовами у сфері культів, пор. подібні контакти в часи Київської Русі. Активні контакти засвідчує і сфера власних імен, а саме міфонімів: *Дажбог* (праслов'янське, можливо, кельтського походження), *Хорс* (періоду Київської Русі, іранського походження), *Сварог* (періоду Київської Русі, індійського походження, можливо, відображає контакти ранніх східних слов'ян із індомовними синдами, що мешкали на узбережжі Азовського моря) та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Ткаченко О.Б.* Очерки теории языкового субстрата / Орест Борисович Ткаченко. – К.: Наукова думка, 1989. – 208 с. 2. *Переверзев Д. І.* Проблема мовного субстрату на сучасному етапі дослідження (питання про гіпотетичний доіндоєвропейський субстрат германських мов у контексті загальної теорії субстрату) / Д.І. Переверзев // Актуальність античності та сучасність: Збірник на пошану дійсного члена Української академії архітектури Андрія Олександровича Пучкова. – К.: Альфа друк, 2008. – С. 23–27. 3. *Мосенкіс Ю. Л.* Теорія мовного субстрату: досвід і сучасний стан дослідження / Ю.Л. Мосенкіс, Д.І. Переверзев // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: Збірник наукових праць. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2008. – Вип. 14. – С. 348–353. 4. *Сторожук Х. В.* Функціонування субстратної лексики в мові українського фольклору / Х.В. Сторожук // Мова та історія. – Київ, 2014. – Вип. 323. – С. 4–61. 5. *Сторожук Х. В.* Питання інтерпретації лексики невідомого походження як субстратної: досвід вивчення англійської мови / Х.В. Сторожук // Мова та історія. – Випуск 303. – К., 2014. – С. 8–40. 6. *Сторожук Х. В.* Питання методології міждисциплінарного дослідження субстрату / Х.В. Сторожук // Мова та історія. – К., 2014. – Випуск 301. – С. 28–45. 7. *Колядки та щедрівки* в сучасних записах / Упорядник С.А. Китова. – Черкаси: Брама, 2003. – 248 с. 8. *Українські народні казки* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nashakazka.org.ua/> 9. *Богаевский Б. Л.* Изображение лошади в поздне-«родовом» обществе Днестро-Днепровского района / Б.Л. Богаевский // Сообщения Государственной академии истории материальной культуры. – 1931. – № 1. – С. 20–25. 10. *Збеневич В. Г.* Позднетрипольские племена Северного Причерноморья. – К., 1974. 11. *Мосенкіс Ю. Л.* Трипільська генеза милозвучності української мови. – К., 2002. 12. *Zvelebil, M.* Indo-European origins and the agricultural transition in Europe / M. Zvelebil // M.Kuna, N.Venclová (eds.), Whither Archeology? Papers in Honour of Evžen Neustupný. Institute of Archeology, Academy of Sciences of the Czech Republik, Praha: 172–203, 1995. 13. *Lehmann, Winfred P.* Pre-Indo-European. Washington, DC: Institute for the Study of Man. 2002.

ТОЛСТОВА О.Л.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТРУКТУРА ІСПАНСЬКОГО ФУТБОЛЬНОГО ЛЕКСИКОНУ

У статті подано загальну характеристику іспанського футбольного лексикону. Розглядаються його структура. Відповідно до стилістичних особливостей та сфер вживання, об'єкт дослідження розподілено на загальну футбольну лексику, футбольну термінологію, експресивно-оцінну футбольну лексику, футбольні жаргонізми. Досліджено причини деномінативної варіативності іспанської футбольної термінології. Виділено специфіку кожної групи.

Ключові слова: лексикон, лексема, футбол, термінологія, термін, жаргон.

В статье подана общая характеристика испанского футбольного лексикона. Рассматривается его структура. В соответствии со стилистическими особенностями и сферами употребления, объект исследования распределен на общую футбольную лексику, футбольную терминологию, экспрессивно-оценочную футбольную лексику, футбольные жаргонизмы. Проанализированы причины деноминативной вариативности испанской футбольной терминологии. Выделена специфика каждой группы.

Ключевые слова: лексикон, лексема, футбол, терминология, термин, жаргон.

The article deals with the general description of the spanish football lexicon. we analyze its structural features. According to the stylistic features and spheres of use, the lexicon is divided into general football vocabulary, football terminology, expressive vocabulary and football jargon. The article explains the reasons of denominative variation in spanish football terminology. The article distinguishes the features of each lexicon group.

Keywords: lexicon, lexeme, football, terminology, term, jargon.

Популярність та масовість футболу сприяє проникненню футбольної лексики в інші галузі мовного спілкування. Цей лексикон є відкритою системою, що постійно розвивається та адаптує нові лексичні одиниці, тому футбольний словник викликає особливу лінгвістичну зацікавленість.

Толстова О.Л.

Актуальність дослідження обумовлена зростанням мовознавчого інтересу до окремих груп лексики та лексичних субстандартів, недовідою теоретичних лінгвістичних праць на зазначену тематику в іспанській філології а також зростаючою популярністю футболу в Іспанії та активністю словотвірних процесів у цій галузі і змінністю лексичного складу, що потребує фіксації та дослідження.

Метою статті є проаналізувати складові іспаномовного футбольного лексикону, описати його структуру, класифікувати відповідно до стилістичних особливостей, семантики та сфер вживання.

Дослідження здійснено **на матеріалі** інтернет-джерел, зокрема, форумів, спеціалізованих сайтів, газетних статей, відеосюжетів, присвячених футболу та футбольним фанатам, загальних лексикографічних джерел.

Об'єктом дослідження виступає іспанський футбольний лексикон. **Предметом** – його структура, особливості відповідно до стилістичних особливостей, сфер вживання та семантики. Залучення до класифікації кількох параметрів дає змогу найбільш повно відобразити специфіку досліджуваного явища.

Під лексиконом розуміємо словниковий склад мови на певну тематику. Дослідження тематичних лексиконів представляє інтерес, у першу чергу, для лексикографії, оскільки має практичну цінність для укладання тематичних словників. Також різні аспекти такого дослідження можуть бути використані у роботах із соціолінгвістики, стилістики, лінгвокультурології.

Розширення футбольного лексикону в останні роки, пов'язане, в першу чергу, успіхами іспанських клубів та збірної у світових та європейських чемпіонатах, що сприяло значному підвищенню популярності цього виду спорту. Зокрема, у 2000 році в Іспанії зареєстровано 10.486 футбольних клубів та організацій [1:24].

Про важливість футбольного лексикону в системі спортивної термінології свідчать також лексикографічні дані, а саме те, що кількість футбольних лексем у загальних іспанських словниках

значно перевищує кількість лексем, що відносяться до інших видів спорту: наприклад, у “*Diccionario de la Real Academia Española*” зафіксовано 32 лексеми, у словникових статтях до яких фігурує слово “*fútbol*” (для порівняння – на другому місці – “*baloncesto*” – 7 лексем). Схожа ситуація і в інших словниках – “*Diccionario General de la Lengua Española*” – 55 одиниць, “*Diccionario de uso del español actual CLAVE*” – 70 одиниць, тощо [2:77]. Отже, футбольний лексон є одним з найчисельніших серед спортивних лексиконів.

Відповідно до семантики, сфер вживання та стилістичних особливостей, в іспанському футбольному лексиконі можемо виділити окремі тематичні групи, а саме, загально-спортивну лексику, футбольну термінологію, експресивно-оцінну футбольну лексику, футбольні жаргонізми. Зазначимо, що розподіл є, до певної міри, умовний, оскільки віднесення окремих лексем до однієї з груп видається складним завданням. Систематизація лексики утруднюється тим, що слова відбивають позамовну дійсність, яка не завжди усвідомлюється як система. Отже, розглянемо кожну виділену групу:

1) Загально-спортивна лексика – лексеми, які не є специфічними лише для футболу, а також входять в інші семантичні поля, переважно пов'язані з різними ігровими видами спорту або змаганнями. Наприклад: *derbi*, *líder*, *record*, *balón*, *entrenador*, *entrenarse*, *partido*, *equipo*, *jugador*, *jugar*, *campo*, *equipamiento*, *quantas*, тощо. Цей прошарок лексики належить до загально-вживаної та стилістично-нейтральної лексики. Для розуміння не потребує від реципієнта спеціальної кваліфікації, а лише фонові знання.

2) Футбольна термінологія, що складає основу футбольного лексикону, належить до функціонально-маркованої, соціально-професійної лексики.

Термін визначається як слово чи сполука, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування у науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань чи людської діяльності [3:617]. Ознаками терміну є системність, наявність

класифікаційної дефініції; прагнення до моносемантичності й конкретизації в межах терміносистеми й до прозорості внутрішньої форми; жорстка конвенційність; стилістична нейтральність; залученість до системи понять певної галузі; відповідність нормам мови, що запобігає появі професійних жаргонізмів; точність і короткість; дериваційна здатність; інваріантність як відсутність варіантів і синонімів; висока інформативність [там само]. Варто зазначити, що футбольна термінологія має певну специфіку і не відповідає усім вимогам до терміну, зокрема це стосується інваріантності як відсутності варіантів і синонімів. Для багатьох футбольних термінів характерна деномінативна варіативність, обумовлена чинниками, які ми спробуємо проаналізувати.

Значну частину іспанської футбольної термінології складають англіцизми, які в більшості своїй є інтернаціональними. Це природна і логічна ситуація, яка має, в першу чергу, позамовні причини – оскільки сучасний футбол зародився зі створенням Футбольної асоціації в Лондоні, Великобританія, в 1863 році як результат чисельних зусиль по стандартизації різних форм гри [4:6], і поступово розповсюдився у Європі та по всьому світу. А отже, внесок англійців у футбольну термінологію не лише іспанської мови, а й багатьох інших європейських мов є досить вагомим.

Як відзначає Антоні Номбедеу, на сучасному етапі серед лексиконів різних видів спорту найбільше іноземних запозичень у термінології футболу, а також тенісу та американського футболу. Проте, у перших двох видах спорту лексеми в більшості випадків мають іспанські еквіваленти, на відміну від третього [2:61].

Деякі іспанські еквіваленти поступово витісняють англійські лексеми, але частина вживається паралельно, що й створює деномінативну варіативність: *match* (*partido*), *team* (*equipo*), *referee* (*árbitro*), *offside* (*fuera de juego*), *goal-keeper* (*portero*), *back* (*defensa*), *half-back* (*medio*), *forward* (*delantero*), *corner* (*saque de esquina*) *та ін.*

Зазначимо, що «іспанізувати» іношомовні слова є однією з характерних рис іспанської мови, і у футбольному лексиконі

відображається загальнономове прагнення до пуризму. Проте в мові існують також терміни-англіцизми, що не мають еквівалентів: *gol*, *autogol*, *fútbol*, *penalti* (*penalty*). Хоча і тут були спроби замінити їх іспанськими лексемами. Зокрема, іспанський письменник Маріано де Кавія запропонував замість англійського “*foot-ball*” використовувати “*balompié*” [5]. Термін спочатку користувався популярністю, але з часом було адаптовано лексему “*fútbol*”.

Значний внесок у іспанський футбольний лексикон належить іспанським радіокоментаторам 50-х років Матіасу Пратсу та Енріке Маріньасу [5], які для уникнення повторів та з метою урізноманітнити футбольні репортажі використовували синоніми, утворені на основі перифраз, метафори та метонімії. Наприклад, *público* – *respetable*; *defensa* – *zaguero*; *botas* – *borceguíes*; *balón* – *pelota*, *cuero*, *esférico*; *partido* – *encuentro*, *equipo* – *conjunto*, *esquadra*; *descanso* – *ecuador del partido*; *penalti* – *máximo castigo*, *punto fatídico*. Безперечно, ці лексеми не відносяться до футбольної термінології, зважаючи на їхню образність. Вони утворюють окремий прошарок стилістично-маркованої лексики. Загалом, можемо констатувати різноманітність футбольної лексики, що використовується у ЗМІ, а особливо футбольними коментаторами – це і терміни, і емоційно-експресивна лексика, і жаргонізми. Оскільки, коли тема футболу з’являється і обговорюється у ЗМІ з великою частотою і активністю (а саме такою є ситуація в Іспанії) термінології цього виду спорту виявляється недостатньо, щоб позначати усі необхідні поняття, отже виникають нові лексеми, щоб уникнути перенасичення дискурсу, що призводить до деномінативної варіативності [1:73].

Також деномінативна варіативність футбольної термінології може обумовлена географічним чинником. Наприклад, для позначення футбольного поля в Іспанії використовується лексема *campo*, у той час як у Латинській Америці переважно використовується *cancha*.

Значна кількість лексем була адаптована з англійської мови шляхом калькування: *midfielder* – *cenrocampista*, *goalkeeper* – *guardameta*, *full time* – *tiempo completo*, *yellow card* – *tarjeta amarilla*,

red card – tarjeta roja. У той же час, паралельно виникають синонімічні до них лексеми, при номінації референта яких використовується ознака, відмінна від тієї, що має місце в англійській лексемі, що також призводить до деномінативної варіативності. Наприклад, *tarjeta roja* – номінація за зовнішньою ознакою предмету, синонім *expulsión* – номінація на основі метонімічного переносу з предмету на результат дії. Інші приклади: *guardameta – portero, tarjeta amarilla – amonestación*.

Зазначимо, що деномінативна варіативність притаманна термінам, пов'язаним безпосередньо з ігровим процесом та загальною організацією гри, і не характерна для футбольної термінології на позначення футбольної тактики, стратегії, етапів тренувального процесу. Це пояснюється обмеженістю використання цих лексем (переважно їх вживають лише в професійних колах – тренери, футболісти, адміністрація, тощо). Наприклад, назви різних видів дриблінгу (*regate*): *el caño* – пас м'ячем між ногами суперника;

el clásico – різкий рух ногою для контролю м'яча з подальшою обводкою вправо або вліво;

el autopase – передача м'яча на простір вільний від захистників і переміщення туди для оволодіння м'ячем.

el freno – раптова і різка зупинка м'яча гравцем на великій швидкості з подальшою зміною напрямку;

el sombrero – м'яч підкидається вгору, перекидається через захистника, після чого гравець повертає собі контроль над м'ячем;

la bicicleta – обманний рух з метою спрямувати захистника в іншу сторону.

У цій групі професійних термінів бачимо, що переважна більшість лексем утворена на основі метафоричного переносу.

Лексеми на позначення тактичних схем є інтернаціональними, і запозичуються з мови тієї країни, де стратегія було вироблена: *catenaccio* (з *італ. засув, клімка*) – тактична схема у футболі, яка робить акцент на обороні і використанні тактичних помилок суперника. Тактику катеначо зробив знаменитою аргентинський тренер Еленіо Еррера, який

широко використовував її в 1960-х роках в міланському “Інтері”, що дало змогу перемагати команді в матчах чемпіонату Італії з мінімальною перевагою 1:0.

Внесок іспанців у міжнародну футбольну термінологію: *el fútbol tiqui-taca* – тактична схема у футболі, що ґрунтується на володінні ініціативою та м'ячем упродовж порівняно великого відтинку гри; стиль притаманний ФК “Барселона”:

Свою термінологію мають також футбольні фанати; пов'язана вона переважно з різними фанатськими практиками та внутрішньогруповою статифікацією: *el tifo* – мозаїка, створена футбольними фанатами у певному секторі, як правило із символікою команди, за яку вболівають фани);

los hooligans – фанати, для яких характерною є агресивна поведінка, акти вандалізму на стадіоні чи за його межами (в Латинській Америці мають також назву *Barra brava*);

el cántico de fútbol – пісні, що фанати виконують під час матчів на підтримку своєї команди.

3) Експресивно-оцінна футбольна лексика. У мовознавстві існують різні думки щодо місця емоційно забарвленої лексики у словниковому складі мови, її значення у мовленні та критерії виділення. Ми погоджуємося з думкою видатного українського лінгвіста М.А.Жовтобрюха, який визначає цю стилістичну категорію як “слова, які виражають різні почуття, а також емоційні відтінки в оцінці явищ дійсності, осіб, подій та ін. У переважній більшості емоційно забарвлені слова належать до фонду загальноновживаної лексики” [цит. за 6:8]. Тут “емоційно забарвлена лексика” протиставлена термінологічній і офіційно-діловій, у значеннєвих планах яких відсутнє емоційне забарвлення, оскільки для таких слів обов'язковою є точність у передачі понять, а образність – зовсім недоречною [там само].

Експресивно-оцінна лексика широко використовується у коментарях до футбольних матчів, в аналітичних програмах та статтях, присвячених футбольній тематиці. Наприклад, назва статті, присвяченої легендарному нападнику мадридського “Реалу” Емілію Бутрагеньйо – „*Genio, mito, caballerosidad, honradez*”. В

самій статті також знаходимо експресивні лексеми - *ingenio chispeante inverosímil, espectacular, reconocimiento unánime*, тощо [9]. Проте, як бачимо, переважно це є загальна лексика, яку не можна віднести безпосередньо до футбольного лексикону; це лексеми, що містять оцінку явищ, ознак, фактів.

У той же час, у футбольному лексиконі знаходимо експресивно-оцінні одиниці, створені переважно шляхом суфіксації, а саме, димінутивних та аументативних суфіксів *-ito, illa, -azo, ón*: *mundialito, manita, liquilla, jugadón, jugón, golazo, partidazo, cabezazo*.

4) Футбольні жаргонізми. Футбольний жаргон є неоднорідним; залежно від сфери вживання він може відноситися до професійних або до соціальних жаргонів. Відповідно, будуть також різнитися функції, лексикон та референти лексем:

- професійний футбольний жаргон – жаргон, який використовують тренери, футболісти у ситуаціях пов'язаних з їхньою професійною діяльністю, це функціонально-забарвлена лексика з обмеженою сферою вживання. Основною її функцією є спрощення спілкування та взаєморозуміння. Приклади футбольних професіоналізмів: *puntete* – удар по м'ячу носком ноги; *la cantera* – базові футбольні команди; *el filial* – команда нижчої категорії по відношенню до клубу, якому вона належить; *el sandwich* – фол одночасно двох гравців з команди суперника проти одного футболіста; *la liebre* – швидкісний гравець.

Дослідження цього різновиду жаргону представляє певні складності, зважаючи на обмеженість та закритість сфери його використання,

- Жаргон футбольний фанатів. Футбольні фанати (в Іспанії – *hinchas, hinchada*) є частиною футбольних вболівальників, які дотримуються певної специфічної субкультури і діють у відповідності до неї [7:2]. Жаргон є невід'ємною характеристикою їхньої субкультури поряд з атрибутикою, певним набором практик – виїзди на матчі, специфічна поведінка на стадіоні, тощо.

Цей різновид футбольного жаргону вирізняється найбільшою різноманітністю, креативністю та динамічним

розвитком. Для лексичних одиниць цієї групи характерна експресивно-емоційна конотація, стилістична зниженість, пейоративність, часто іронічно-жартівлива або вульгарна забарвленість. На відміну від професійного жаргону, функції лексикону футбольних фанатів – ідентифікуюча, експресивна.

Семантика жаргонізмів футбольних фанатів є різноманітною: лексеми, пов'язані з процесом гри (*comer un gol* – пропустити гол); з ідентифікацію різних груп фанатів (*colchoneros* – фанати “Атлетико” Мадрид); прізвиська футболістів (*hobbit argentino* – *Lionel Messi*). Загалом, це явище потребує, на нашу думку, окремого дослідження, яке буде реалізоване у перспективі.

Отже, футбольний лексикон за сферою вживання, стилістичними особливостями та семантикою розподіляється на загально-спортивну лексику, футбольну термінологію та емоційно-експресивну лексику, жаргонізми. Особливості кожної групи розглянуто. Виявлено, що на відміну від більшості термінологій різних галузей, для ряду футбольних термінів, зокрема, для тих, що пов'язані з процесом гри, характерна деномінативна варіативність, причинами якої є: 1) іспанські терміни не повністю витісняють англійські і вживаються паралельно; 2) висока частотність і активність використання футбольних термінів у ЗМІ (деномінативна варіативність дозволяє уникнути перенасичення дискурсу) 3) геграфічний чинник: різниця між термінологією Іспанії та Латинської Америки; 4) різні шляхи номінації.

Дослідження представляє широкі перспективи, зокрема, аналіз семантичних та морфологічних особливостей футбольного лексикону, також подальше лінгвістичне та соціолінгвістичне вивчення жаргону футбольних фанатів з метою детальнішого вивчення його лексикону, визначення його ролі у поповненні словникового складу сучасної іспанської мови; варто також звернути увагу на футбольний ономастикон. Кінцевою метою є створення іспано-українського футбольного словника.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Nomdedeu Rull A.* Terminología del fútbol y diccionarios : elaboración de un diccionario de especialidad para el gran público [Електронний ресурс] / Antoni Nomdedeu Rull // tesis doctoral, Universidad Autónoma de Barcelona, 2004.– 248 p. – Режим доступу: <http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/4872/anr1de4.pdf?sequence=1>
2. *Nomdedeu Rull A.* La terminología del deporte en los diccionarios generales de español [Електронний ресурс] / Antoni Nomdedeu Rull // Revista de lexicografía, 2002'2003. – P. 57-95. – Режим доступу: http://ruc.udc.es/dspace/bitstream/2183/5474/1/RL_9-3.pdf
3. *Селіванова О. О.* Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К., 2006. – 716 с.
4. *Соломонко В. В., Лисенчук Г. А., Соломонко О. В.* Футбол. – Київ: Олімпійська література, 2005. – 296 с.
5. El léxico deportivo: jerga futbolística: Un blog sobre fútbol, periodismo deportivo y mundo ultra. [Електронний ресурс] / 2007 – Режим доступу: <http://elsieteblanco.wordpress.com/2007/04/20/el-lexico-deportivo-jerga-futbolistica>
6. *Бойко Н.І.* Інтерпретація експресивної лексики в лінгвістичній спадщині М. А. Жовтобрюха та А.П. Грищенка [Електронний ресурс] / Н.І. Бойко // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія: Філологічні науки . – 2013. – Кн. 2. – С. 7-13. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzfn_2013_2_3.pdf
7. *Березовский К.С.* Жаргон футбольных фанатов как социокультурное явление // Молодёжь и наука: Сборник материалов VII Всероссийской научно-технической конференции студентов, аспирантов и молодых учёных, посвященной 50-летию первого полета человека в космос [Електронний ресурс]. – Красноярск: Сибирский федеральный ун-т, 2011. – Режим доступу: <http://conf.sfu-kras.ru/sites/mn2011/section16.html>

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. *Glosario de términos futbolísticos* [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.elfutbolin.com/diccionario-de-futbol/index.asp?inicial=v>
9. *Genio, mito, caballerosidad, honradez* [Електронний ресурс] // Leyendas de fútbol. Emilio Butragueño Santos – Режим доступу : <http://www.realmadrid.com/sobre-el-real-madrid/el-club/historia/jugadores-de-leyenda-futbol/emilio-butragueno-santos?pid=4500014491453>
10. *Diccionario de la lengua española.* [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.elmundo.es/diccionarios/>
11. *Diccionario de la lengua española* [Електронний ресурс] - [Vigésima 2-a ed.] – Режим доступу : <http://www.rae.es/drae>.

ТРЕТЯК Ю.Ю.

Запорізький національний університет

СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ ЛЕГІТИМАЦІЇ СОЦІОДИСКУРСИВНИХ РОЛЕЙ РЕСПОНДЕНТА В ЖАНРІ ФРАНЦУЗЬКОГО ГАЗЕТНО-ЖУРНАЛЬНОГО ІНТЕРВ'Ю

У статті описано стратегії і тактики легітимації соціодискурсивних ролей респондента в жанрі французького газетно-журнального інтерв'ю, виявлено лінгвопрагматичні засоби реалізації легітимації.

Ключові слова: соціодискурсивна роль, легітимація, стратегія, тактика.

В статье описаны стратегии и тактики легитимации социодискурсивных ролей респондента в жанре французского газетно-журнального интервью, выявлены лингвопрагматические средства реализации легитимации.

Ключевые слова: социодискурсивная роль, легитимация, стратегия, тактика.

Strategies and tactics of legitimation of socio-discursive roles of a respondent of French newspaper and magazine interview genre are described in the article; linguopragmatic means of realization of legitimation are identified.

Key words: socio-discursive role, legitimation, strategy, tactics.

Зважаючи на інтенсивність впливу сучасних засобів масової інформації на мислення індивіда, формування його мовної картини світу, загальної когнітивної бази, ціннісних орієнтирів, моделей поведінки, лінгвістичне дослідження легітимації одного з суб'єктів такого впливу – респондента французького газетно-журнального інтерв'ю – є **актуальним** і відповідає загальному спрямуванню сучасних мовознавчих розвідок на вивчення особливостей функціонування медійного дискурсу.

Метою статті є виявлення та системне представлення стратегій і тактик легітимації соціодискурсивних ролей респондента друкованого інтерв'ю. **Об'єктом** дослідження є медіадискурс у жанрі французького газетно-журнального інтерв'ю. **Предмет** складають лінгвопрагматичні засоби легітимації

Третяк Ю.Ю.

соціодискурсивних ролей респондента у французькому газетно-журнальному інтерв'ю.

За дефініцією П.Шародо, стратегії легітимації покликані гарантувати право на вступ до комунікації, тобто забезпечувати адекватність між актом мовлення, ситуацією і статусом мовця [1:340]. Легітимація респондента у медійному жанрі французького друкованого інтерв'ю базується на визначенні позиції авторитету, що гарантує комунікативні повноваження респондента в ситуації конкретного інтерв'ю.

Безпосереднім об'єктом легітимації виступають соціо- та комунікативно-дискурсивні ролі респондента у французькому газетно-журнальному інтерв'ю. Соціодискурсивні ролі є первинними відносно будь-якого акту мовленнєвої взаємодії та відповідають позиціям суб'єкта в різний час в різних системах відношень. До соціодискурсивних ми відносимо ролі знавця або експерта; лідера, авторитету; учасника подій; свідка.

Легітимація ролі знавця реалізується у французькому газетно-журнальному інтерв'ю валоризацією відповідного епістемічного статусу. Ядерним виразом такої легітимації є формула “*on dit parce qu'on sait*”. Яскравим прикладом надання респонденту експертних повноважень є метафорична презентація відомого архітектора Жана Нувеля у ліді інтерв'ю, присвяченого питанням оновлення Парижу, його майбутнього обрису: *ce Nobel de l'architecture sait de quoi il parle* [4]. Отже, актуалізацію/валоризацію епістемічного модусу респондента ми розглядаємо як один із тактичних прийомів легітимації ролі знавця або експерта.

Гарантією очікуваного епістемічного статусу респондента ми вважаємо й посилення на певні ідентифікувальні факти, як у наступних прикладах: *Pour Gilles Yabi, analyste politique indépendant et spécialiste de l'Afrique de l'Ouest, la dernière manœuvre du président ivoirien vise à reporter l'élection présidentielle jusqu'à ce qu'il soit assuré de sa réélection* [5]; *Luc Rouban est directeur de recherche au Cevipof (CNRS) et professeur à Sciences-Po. Ses travaux portent sur les transformations du secteur public en Europe*

Третяк Ю.Ю.

[6]; *Comment définiriez-vous cette “certaine idée de la Grèce” qui vous anime depuis votre enfance?* [7]. У першому фрагменті легітимація ролі знавця забезпечується ідентифікацією респондента як аналітика, спеціаліста. Атрибуція респондентові наукових праць із зазначенням теми досліджень легітимує його експертні повноваження у другому із наведених прикладів. В останньому фрагменті інтерв'ю у відносній конструкції актуалізується довготривале (з самого дитинства) захоплення респондентки “ідеєю Греції”, що імплікує достатній досвід, обізнаність, експертність.

Валоризація відповідного діяльнісного модусу також гарантує певний епістемічний статус, а отже й експертні повноваження респондента: – *Vous dites que la recherche biologique et médicale est en danger, expliquez-vous... – Oui, contrairement à ce que vient de proclamer le directeur du CNRS. En France, on fabrique les bouteilles et les bouchons mais pas les grands crus. Pendant quatre ans, j’ai épluché plus de 200 000 publications de nos 12 000 chercheurs universitaires de biologie et de médecine dans 2 000 journaux de langues anglaise. La France obtient des résultats calamiteux dans les classements internationaux, nous ne sommes pas même au 5e rang, mais au 5e balcon...* [8]. Роль експерта у наведеному прикладі легітимується називанням відповідної практики, суб'єктом якої є респондент (*éplucher*) та підкріплюється численними кількісними аргументами.

Контекстуалізацію респондента в рамках суспільної практики розглядаємо як наступний тактичний прийом легітимації ролі знавця: *Vous êtes à Paris pour une conférence centrée sur la lutte contre le racisme et l’antisémitisme sur Internet* [9]. Участь у конференції, присвяченій проблемам розповсюдження расистських і антисемітських ідей у мережі Інтернет, імплікує обізнаність, експертність респондента у цих питаннях.

На думку Н.Д.Арутюнової, знання та уявлення в значній мірі каузуються перцепцією [2:421]. У наступному прикладі респондент самоутверджується в ролі носія певних переконань, посилаючись саме на перцептивний досвід (*j’ai vu, j’ai entendu*): –

Третяк Ю.Ю.

Avec tous les diktats qui pèsent sur la vie des femmes, notamment en matière d'apparence et de beauté, vous paraissent-elles plus perméables à la honte? – C'est difficile à dire. Les hommes aussi la subissent. Mais les femmes sont davantage soumises par la culture de la honte du corps, et ce depuis des siècles. Par exemple, j'ai vu en Italie des chemises de nuit fendues au bon endroit pour que monsieur puisse planter un enfant dans madame sans la voir nue. J'ai aussi entendu des femmes d'un certain âge dire: "Quand le plaisir sexuel me surprenait, j'avais honte" [10].

Слід відзначити, що обізнаність респондента, як результат певного досвіду (адже, нагадаємо, когнітивний цикл, за Н.Д.Арутюновою, "розгортається від сприйняття до знання" [2:415]), є однією з умов його участі в інтерв'ю і в якості носія інших ролей, які буде розглянуто далі.

Легітимація ролі лідера, авторитета здійснюється, насамперед, посиленням на ідентифікувально-валоративні та кваліфікативні факти: *La climatisation américaine a eu raison du crâne le plus célèbre de France, après celui de Fabien Barthez. Et c'est enrhumé, mais auréolé du prix Pritzker, que Jean Nouvel est rentré de Washington* [4]. Таке досить нестандартне та водночас поетичне представлення респондента у ліді інтерв'ю звичайно привертає увагу і містить номінації самого респондента та його стану, які визначають позиції лідерства, авторитету, підкріплені нещодавніми досягненнями, що пояснює й легітимує участь Жана Нувеля в інтерв'ю.

Роль носія авторитетної позиції може забезпечуватись й посиленням на досвід респондента у певній галузі чи колі питань: *Vous avez soixante ans de carrière derrière vous... La manière de faire de la musique a-t-elle changé depuis 1950?* [11]. Шістдесятирічна музична кар'єра Д.Баренбома обумовлює багатий досвід і є достатньою підставою, щоб пропонувати йому роль авторитета у світі музики. Легітимація ролі носія авторитетної позиції у наведеному прикладі здійснюється за рахунок актуалізації тривалого професійного стажу респондента. У наступному фрагменті журналіст в апозитивній конструкції надає додаткову

інформацію про респондента, яка становить вказівку на досить тривалий період часу, протягом якого респондент реалізує творчі задуми в галузі архітектури: *À 62 ans, Jean Nouvel, qui depuis trente ans cherche à élargir le champ de l'architecture, entretient un lien étroit avec l'art* [4]. Отже, довгочасність професійної або творчої діяльності обумовлює певний досвід, який гарантує авторитетність позиції респондента і наділяє його відповідними комунікативними повноваженнями.

Легітимація ролей учасника і свідка, чітке розмежування яких нерідко становить певні труднощі, може відбуватись за рахунок відповідних кваліфікацій респондента, як у наступній дієприкметниковій конструкції у прикладці, що виконує функцію обставинного означення: *Convie à débattre dans de nombreuses émissions télévisées et radiophoniques, qu'avez-vous retenu de cet esprit français que vous prenez tant?* [12]. Запрошуваний до участі у численних французьких теле- та радіодебатах респондент (німець за національністю, що відомо з попереднього контексту), на думку журналіста, має що сказати в інтерв'ю про французьку дотепність. Роль учасника медійних дебатів передбачає певний досвід і, як наслідок, – обізнаність з відповідного кола питань.

Відчутний легітимаційний ефект можуть мати й посилення на відповідні діяльнісні факти, як у наступному прикладі: *...Peut être que cette forme de spontanéité l'a rendu aussi populaire. Combien de fois l'ai-je suivi dans les usines où, après ses discours, il parlait avec les ouvriers de vélo, de braquet, et c'étaient des discours authentiques* [13]. Семантика знаходження поруч, споглядання, індукована дієсловом *suivre* і адвербіальним вигуком риторичного характеру *combien de fois* у функції кількісного аргументу, легітимує роль свідка і надає респонденту повноваження бути виразником певної думки.

Валоризація відповідного споглядального модусу також легітимує роль свідка: – *Est-ce, selon vous, ce combat contre le temps qui le (N. Sarkozy; коментар наш – Ю.Т.) rend si nerveux? – Mais il n'est pas nerveux, encore un cliché. Il est très impatient, ce qui n'a rien à voir. Il est même posé, réfléchi. J'ai assisté à des entretiens où la part*

de silence et de réflexion étaient prépondérantes... [13]. Я.Реза доводить своє право на думку, що не співпадає з думкою журналіста, завдяки семантиці “присутності, знаходження поруч із об’єктом споглядання”, індукованої предикативною групою *assister à des entretiens*. Самопозиціонування як “свідка” гарантує респондентці комунікативні повноваження “носія правдивої версії”.

Важливу роль у легітимації ролі свідка відіграють й предикати чуттєвого сприйняття. У наступному фрагменті того ж інтерв’ю Я.Реза, категорично відхиляючи досить небажані припущення журналіста, позиціонує себе як безпристрасний свідок, спостерігач, що зобразив лише те, що бачив та відчув: – *On peut également vous renvoyez le reproche inverse et vous accuser d’être sans recul, sous la coupe de celui que vous portraiturez, de boire ses paroles comme du petit lait, de le tutoyer, d’être tutoyée par lui, bref, d’avoir les défauts de celle qui, objectivement, débute en politique... – ... et d’être atteinte du syndrome de Stockholm, c’est ça? Mais pas du tout. Vous avez remarqué, j’espère, que je ne juge jamais ni prends parti. Je ne suis ni dans le dénigrement ni dans l’admiration. Entre les deux, il y a place, me semble-t-il, pour une observation, je dirais presque picturale. J’ai vu, j’ai senti des choses que j’ai dessinées* [13].

Часто легітимація ролей учасника чи свідка, спостерігача відбувається імпліцитно, на рівні дискурсу носіїв цих ролей. Саме на цьому рівні їх (ролей) розрізнення буває більш очевидним, адже, як зауважує П.Шародо, опис і оповідь (як способи організації дискурсу) відрізняються типом погляду на світ, який вони відбудовують, і ролями, які виконують суб’єкти опису чи оповіді [3:653,709]. Якщо опис репрезентує світ, як існуючий тут і зараз, незмінний, такий, що має бути лише розпізнаним і показаним, оповідь, навпаки, розкриває світ, що утворюється у самому ході, розвитку, розгортанні послідовності дій, які впливають одна на одну і трансформуються у прогресивному взаємозв’язку. Можна сказати, що опис організує світ таксономічно і фрагментарно, тоді, як оповідь – послідовно і безперервно. Отже, опис – це “відбиток” ситуації чи події. Оповідь – їхнє втілення. Суб’єкти опису частіше

виконують роль свідка, спостерігача, який бачить деталі. Суб'єкти оповіді – учасника, який пов'язаний (безпосередньо чи опосередковано) з пережитим, з тим, що є досвідного порядку. Звісно, на спосіб дискурсивної організації певним (і навіть значним) чином впливає й комунікативний намір мовця – зобразити чи розповісти, незалежно від ролі у події або ситуації, проте аналіз фактичного матеріалу дозволяє стверджувати, що наведені з посиланням на думку П.Шародо закономірності домінують в жанрі французького газетно-журнального інтерв'ю.

Отже, підсумовуючи сказане, зазначимо, що “експертність” респондента гарантують актуалізація/валоризація його епістемічного статусу, посилання на відповідні ідентифікувальні та праксемічні факти, контекстуалізація респондента в рамках певної суспільної практики, об'єктивація перцептивного досвіду. Лідерство, авторитет забезпечуються та підтверджуються вживанням оцінної лексики, використанням ступенів порівняння, посиланням на досягнення, довгочасну професійну або творчу діяльність, визнання. Легітимація ролей учасника події/ситуації і свідка у французькому газетно-журнальному інтерв'ю відбувається за рахунок семантично релевантної ідентифікації або кваліфікації респондента, його локалізації у події або ситуації, посилань на відповідні діяльнісні факти, валоризації споглядального модусу, актуалізації статусу “наближеної особи”, наративного чи дескриптивного способу організації дискурсу носіїв зазначених ролей.

Зауважимо, що в одному текстовому фрагменті може бути легітимовано відразу кілька ролей респондента, що надає йому додаткових комунікативних повноважень та гарантує переконливість інформації або думки.

Подальші перспективи наукового пошуку вбачаємо в залученні до дослідження інших жанрів медійного дискурсу, поглибленому вивченні дискурсивного портретування і легітимації суб'єктів цих жанрів, лінгвопрагматичних засобів реалізації легітимаційних стратегій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Dictionnaire d'analyse du discours* / sous la direction de P. Charaudeau, D. Maingueneau. – P. : Édition du Seuil, 2002. – 662 p. 2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека / Нина Давидовна Арутюнова. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 896 с. 3. Charaudeau P. Grammaire du sens et de l'expression / Patrick Charaudeau. – P. : Hachette, 1992. – 852 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. *L'architecte* est un kleptomane. Entretien avec Jean Nouvel. Propos recueillis par Michèle Leloup. L'Express du 12/06/2008. 5. “*Gbagbo* pourrait avoir tout le monde à l'usure.” Interview de Gilles Yabi. Propos recueillis par Thomas Vampouille. Le Figaro du 17/02/2010. 6. Les services publics sont politiques. Entretien avec Luc Rouban. Propos recueillis par Sylvain Courage. Le Nouvel Observateur, № 2401, du 11–17/11/2010. 7. “*L'enseignement* du grec n'est pas un luxe!” Entretien avec Jacqueline de Romilly. Propos recueillis par François Busnel. Lire, avril 2004. 8. *L'homme* qui veut sauver la recherche. Entretien avec Philippe Even. Propos recueillis par Anne Crignon et Sophie des Déserts. Le Nouvel Observateur, № 2404, du 8/12/2010. 9. “*Un délit* est un délit, sur Internet ou ailleurs.” Entretien avec Christian Strohal. Propos recueillis par Pierre Ganz et Michel Faure. L'Express du 21/06/2004. 10. Sans honte, comment pourrions-nous vivre ensemble? Entretien croisé entre Karine Tuil et Boris Cyrulnik. Propos recueillis par Dalila Kerchouche. Madame Figaro du 12/12/2010. 11. “*La culture* permet de mieux se comprendre.” Entretien avec Daniel Barenboïm. Propos recueillis par Bertrand Dermoncourt. L'Express du 07/08/2008. 12. “*Votre individualisme* est une richesse.” Entretien avec Christophe Eschenbach. Propos recueillis par Marie-Laure Germon. Le Figaro du 19/06/2004. 13. Sarkozy par Reza. “Il voulait séduire la France...” Entretien avec Yasmina Reza. Propos recueillis par Jérôme Garcin. Le Nouvel Observateur du 23/08/2007.

ТУЧКОВА О.О.

Київський національний лінгвістичний університет

АВТОБІОГРАФІЧНА ПРОЗА В РАКУРСІ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ

У статті йдеться про особливості формування автобіографічного роману як такого, який зміг поєднати риси автобіографії та художнього твору. Залучається історія розвитку жіночого письма. Особлива увага приділяється відображенню гендерних рис в автобіографічному романі.

Ключові слова: автобіографічний роман, жіноче письмо, гендерні риси.

В статье рассматриваются особенности формирования автобиографического романа как такого, который смог объединить черты автобиографии и художественного произведения. Особое внимание уделяется истории развития женского письма, отображению гендерных черт в автобиографическом романе.

Ключевые слова: автобиографический роман, женское письмо, гендерные черты.

The article deals with formation particularities of autobiographical romans as the roman which unites the features of autobiography and literature roman. Attention is payed to the history of women writing, to representation of gender features in autobiographical romans.

Key words: autobiographical romans, women writing, gender features.

Художній текст залишається об'єктом вивчення лінгвістів, оскільки мова художнього твору як відбиття мовлення демонструє прагнення, змістову різноманітність, модальність та аксіологічність намірів автора. У сучасному мовознавстві лінгвостилістичний аналіз й інтерпретація художнього тексту є одні з **найактуальніших** питань, які впродовж тривалого часу привертають увагу дослідників.

Метою дослідження є виокремлення параметрів жіночого автобіографічного роману. **Предметом** вивчення постає французький жіночий автобіографічний роман. **Об'єктом** є ознаки автобіографії, роману, ознаки жіночого письма, що разом утворюють жіночий автобіографічний роман. Матеріалом слугують

Тучкова О.О.

автобіографічні романи Ж. Санд, С.-Г. Колетт, А. Ерно. **Наукова новизна** полягає у тому, що уперше розглядається становлення французького жіночого автобіографічного роману як такого.

Розвиток гендерних досліджень виокремив власний напрямок в лінгвістиці. Гендерна лінгвістика вивчає відображення гендеру в мові, а саме його номінативну систему, лексикон, синтаксис, категорію роду і ряд подібних об'єктів. Як результат соціальних відносин гендер не є власне лінгвістичною категорією, але останнім часом, він став вагомим допоміжним засобом для дослідження художнього тексту. Так, шляхом аналізу мовних структур можна виявити гендерні стереотипи не тільки у мовленні, але й в композиції художнього твору. Зокрема, наша увага зорієнтована на гендерні особливості у створенні авторкою свого образу в автобіографічному романі. Мета такого підходу полягає в описі та поясненні того, як маніфестується у мові наявність людей різної статі, які оцінки приписуються чоловікам й жінкам, в яких семантичних полях вони найбільш поширені і які лінгвістичні механізми містяться в основі цього процесу. Окрім цього, гендерні особливості визначають шкалу жіночих життєвих цінностей, які трансформуються з плином часу. XX століття привносить значні зміни у життя звичайних людей: невпевненість у завтрашньому дні і в тому, що колись видавалось непорушним, змушує людину замислитись про досить конкретні, життєві речі. За таких умов цікавість до епохального і вигаданого модифікується на інтерес до малого, особистого, конкретного – до автобіографій, біографій людей відомих, "які вижили в історії" [1: 190–203]. Нова літературна тенденція дозволила висловитися жінці, підійняти завісу життя, виявити неординарність шляхом написання творів, історій зі свого життя. Тут спрацьовує гендерна приналежність автора, яка у творі проявляється у створеній ним художній образності та особливостях відображення персонажного спілкування. Лінгвопоетична розвідка пояснює, якими мовними засобами і прийомами передається смисл в художньому тексті й здійснюється емоційно-естетичний вплив на читача, беручи до уваги сюжетно-композиційну будову художнього тексту. Аналіз

лінгвостилістичних засобів в автобіографічному творі дозволяє виявити індивідуальні особливості авторського стилю, розкрити образ головного героя як відображення автора в минулому, у певний період його життя. Таким чином, через мистецтво художнього слова автор відображає характер свого мислення, власну інтерпретацію світу, особистісне бачення речей, подій тощо. У рамках лінгвопоетики об'єктами вивчення стають різні аспекти і літературні жанри. Проте обрані твори французького жіночого автобіографічного роману XIX–XX століття Ж. Санд, С.-Г. Колетт, А. Ерно ще не слугували матеріалом дослідження образу авторки. Увага нашого дослідження саме до представниць французької літератури XX століття зумовлене особливою популярністю написання автобіографічного роману серед жінок-письменниць. Така тенденція у французькій літературі з'явилася ще наприкінці XIX століття, коли жінки-письменниці, серед яких першою була Ж. Санд, почали заробляти собі на життя написанням книг, їх твори друкувалися, і вони досягали визнання у чоловічому літературному середовищі. Саме автобіографічний твір віддзеркалює певний етап розвитку суспільства через індивідуальність творчої особистості письменника [2: 112]. В такому разі автобіографічний твір, написаний жінкою, демонструє не тільки її творчу особистість, але й її світосприйняття, її цінності як представниці жінок у суспільстві.

Отже, французький жіночий автобіографічний роман як цікавість часу до особистісного і конкретного спрямований на сутність жіночої особистості. Гендерний аспект проявляється не тільки в мовних засобах і прийомах, але й у сюжетно-композиційній будові автобіографічного роману. Вивчення образу автора дозволяє досліднику на прикладі автобіографічного героя і оповідача простежити не тільки становлення автора-жінки як творчої особистості, але й виявити гендерні особливості її письма через форму оповіді й лінгвостилістичні засоби. У свою чергу, жіноче письмо відображає певний етап розвитку суспільства й еволюцію гендерних відносин у ньому.

Звернення до французького жіночого автобіографічного роману у рамках лінгвостилістичної інтерпретації тексту зумовлене тим, що гендерні особливості відбиваються у мовленні, у сприйнятті оточуючого середовища мовним суб'єктом [3: 98–110]. Характерним для цього різновиду роману є зображення особистісних подій з життя авторки, що надає змогу простежити особливості гендерного розвитку французького суспільства відповідної епохи. У французьких жіночих автобіографічних романах XIX–XX століть яскраво вимальовується особливе, нестандартне, тобто нечоловіче сприйняття суспільних реалій, жіноче ставлення до себе, до чоловіків і до супутніх подій. Гендерні ознаки промовисто проявляються саме в автобіографічних романах, адже жіночі оціночні характеристики свого минулого дозволяють проаналізувати події і дії авторки як факти, реалії тогочасного суспільства. Розгляд ставлення до життя жінки-оповідача як особи вже досвідченої передає стан гендерного розвитку сучасного суспільства. Французький жіночий автобіографічний роман XIX–XX століть може слугувати відбиттям гендерних реалій суспільства свого часу, віддзеркаленням гендерних особливостей на рівні будови роману, так само як і на рівні мовлення. Жінка-автор використовує різноманітні прагматичні засоби, аби читач побачив її минуле життя її очима. Тому, на нашу думку, дослідження гендерних особливостей на лінгвостилістичному і прагматичному рівнях у французьких жіночих автобіографічних романах залишається перспективним напрямком.

Одним із критеріїв обрання матеріалу дослідження, крім визначення літературного напрямку за Літературознавчим словником-довідником [12: 752], є часовий проміжок: ми розглядали весь зазначений період на прикладі письменниць, які не тільки вирізнялись єдністю поглядів і стилем життя, але й які своїми творами започатковували нову хвилю жіночого письма, що перенесло жіночий роман на якісно новий рівень. Нестабільність французького суспільства XIX–XX століть, зміна суспільного устрою, зростання промисловості й капіталу віддзеркалюються у

французькій романістиці, зокрема у жіночому романі. Жінки не залишаються осторонь, і кількість письменниць зростає, а їх сміливість народжує на світ автобіографічні твори.

Сучасна жіноча проза активно заявила про себе в кінці 1960-х років XX століття [4: 10]. Цей період відомий за хвилею протестів жінок у студентському русі або, як його назвали "сексуальна революція", що охопила Європу, зокрема Францію, Німеччину та інші країни. Жінки вимагали рівноправ'я з чоловіками в усіх сферах суспільства. Студентки виборювали зокрема справедливе розділення роботи між чоловіками і жінками. Вони почали організовувати автономні комітети для жінок, які культивували необхідність особистісних змін, ріст свідомості і самопомогі: такі жіночі групи діяли за принципом прямої інтеракції, намагаючись уникнути бюрократизації. Наступною вимогою були соціальні пільги, які б дозволили на першому етапі поєднувати роботу і виховання дітей. Вагомим досягненням стало надання жінці переваги опіки над дитиною при розлученні з чоловіком. Така суспільна ситуація проникла і в літературу, яка була звернута на підтримку феміністичних принципів, де виникло ряд нових термінів: жіноча література, феміністична література, жіноча естетика. Жінки почали писати про себе, про суспільство, вести активну суспільну і літературну діяльність. Популярними стають твори таких письменниць, як С.-Г. Колетт, Наталі Саррот, Маргаріт Йорсенар, Маргаріт Дюрас, Ані Ерно.

Аби стався такий вибух французьких жіночих творів, необхідне було накопичення літературної потужності протягом багатьох століть. Так, першою письменницею була Мадам де ла Файєтт (Madame de La Fayette), яка написала історичний роман «*La Princesse de Clèves*» (1678). Після неї з'явилися жінки-письменниці, але лише деякі увійшли в історію. Розтягнуті у часовому просторі, авторки все ж таки поступово виборювали визнання своїх літературних творів. Зародження французької жіночої літератури відбувалося в салонах, які організовувала у себе вельможна пані у XVIII–XIX століттях. Деякі салони привертати увагу кількістю видатних людей, які їх відвідували. Були випадки,

коли салони утримували чоловіки, наприклад Шарль Нодье, але зазвичай їх володарками ставали освічені, надзвичайно гарні, інтелігентні й духовно виховані жінки. А відвідувачі, переважно, належали до чоловічої статі. Салони мали вагомий вплив на розвиток французької мови, літератури, філософії і театру. Твори спочатку презентувалися там, на розсуд учасників, перших критиків. У кінці XIX століття салони перетворились на літературні кафе. Наприклад, маркіза де Ламберт (1647–1753) – письменниця, авторка праць із педагогіки, салон, який уважався найвдалішим трампліном у найвищій кола суспільства, організувала у себе вдома, збираючи академіків, митців, початківців у літературі. Салон Мадам дю Деффан (1697–1780) відвідували літературні діячі, письменники, артисти, великі сеньйори. Інтелігентність і вміння письменниці вести розмову справляли глибоке враження на відвідувачів, не зважаючи на її сліпоту. В Парижі, на вулиці Святого Домініка, номер 10–12, вона проводила зустрічі кожного дня, а по понеділках у неї збиралася тільки еліта міста. Майже усі жінки, які утримували салони, були письменницями, знавцями мистецтва і літератури, але вони не сприймалися як серйозні творці літератури, як авторки. Таким чином, бажання жінки писати і бути визнаною в літературних колах поступово наростало, аж поки не вибухнуло у вигляді сексуальної революції, феміністичного руху і, як результат, появи жіночого напрямку в літературі. Вже в кінці XIX – початку XX століття свої твори жінки підкріплювали іншим стилем життя, в якому ставали більш незалежними від чоловіка як у моральному, так і в матеріальному планах. Жінка вже могла обходитися без його дозволу, згоди чи похвали, самостійно заробляла собі на життя. Можна було б припустити, що у своїх творах авторки розповідатимуть про емансипацію жінки і бажання головувати над чоловіком, але, навпаки, вони пишуть про душевні страждання своєї героїні, про її внутрішній світ, незахищеність і невпевненість, про бажання мати поруч чоловіка, відчувати його любов і турботу.

Виокремлення "жіночої прози" в контексті сучасної французької літератури пояснюється декількома напрямками: автор

– жінка, головна героїня – жінка, проблематика так чи інакше пов'язана з жіночою долею. Важливим є і погляд на оточуюче середовище з жіночої точки зору, з урахуванням особливостей жіночої психології. Таким чином, жінка виступила головною діючою особою, а не тільки провідником авторської ідеї. Основна тематика жіночої прози охоплює проблеми сім'ї, контрасту дитинства і дорослого життя, пошуку втраченого щастя, смислу життя, зв'язку особистості й суспільства, проблеми "маленької людини". Сьогодні можна стверджувати, що французька жіноча проза ХХ століття виокремилась в стійкий феномен сучасної літератури, викликаючи значний інтерес лінгвістів і літературознавців.

З'являються різноманітні форми "жіночої прози", серед яких частіше використовуються соціально-психологічний, сентиментальний, автобіографічний романи, есе, оповідь. Елізабет Гросс виокремлює такі напрямки у розвитку жіночого письма, як жіноча література – акцент ставиться на стать автора; жіноче читання, де увага зосереджена на сприйнятті читача; жіноче письмо – підкреслюється стиль тексту, а жіноча автобіографія – зміст тексту [5: 9–24]. Французький жіночий автобіографічний роман поєднав у собі визначення жіночої літератури, де гендер відображається на письмі, визначення жіночого письма, де вирізняється жіночий стиль письма, а зміст узяв з жіночої автобіографії.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. епічні твори з їх масштабністю, канонічним розгортанням подій життя героя як представника нації поступово витісняла "мала проза" [6: 260]. Такі маргінальні жанри літератури, як щоденники, листування, сповіді, автобіографії, поступово втрачали свою непопулярність і все більш долучалися до літератури. А поєднувались вони саме з романом, адже останній не має такого чіткого канону, як інші жанри: за виразом М. М. Бахтіна – це "єдиний ще неготовий жанр, який досі розвивається" [7: 304]. Така співпраця породила в художній літературі появу фіксованих форм: щоденників і сповідей; автобіографічних, психологічних, есеїстичних чи сповідальних

романів, повістей, оповідань, новел, нарисів тощо. Автобіографічні пригоди можна співпереживати, з цими героями можна ототожнюватись, такі романи стають майже заміною власного життя. Нічого подібного не може статися в епопеї чи інших жанрах [8: 306].

Епоха XX сторіччя формувала особистість, складну за характером моральних пошуків. Героями автобіографічних творів стають представники різноманітних прошарків суспільства з відповідною суспільною позицією, моральними орієнтирами [9: 256]. Особливо активними в цей час стають жінки, які виписують свій досвід, висловлюють сформовані позиції, вимоги в автобіографічному творі. Це ще одна можливість публічно виголосити власну точку зору, надати свій, жіночий, погляд на чоловіка і подружнє життя і нарешті розбудити свідомість таких самих жінок.

XX століття з розвитком різноманітних наук у центр буття ставить особистість, індивідуальність, але разом із нею піднімаються всі її проблеми, починаючи від суто інтимних і закінчуючи соціальними чи суспільними. Якими б різноманітними вони не були, все ж таки проблеми, які особистість має вирішити, тяжіють до повторюваності або схожості: проблеми самотності, непорозуміння між батьками і дітьми, причинно-наслідкові зв'язки дитячих психологічних травм і дорослого життя. Саме розвиток гендерної науки допоміг поступово змінити принципи мислення людини у суспільстві, тобто людина сприймається як індивідуальність у усіх її проявах.

За визначенням літературознавчої енциклопедії "автобіографія – літературно-документальний жанр, головним героєм творів якого вважається сам автор [13: 21]. Естетична цінність автобіографії зумовлюється пропорційним співвідношенням у ній художнього й документального елементів, важливим є точність фактичного матеріалу, достовірність зображуваних подій, які часто поєднуються з домислами, накладанням на факти автобіографічних симпатій чи антипатій, ідейних топосів тощо. Кожен автор, який обирає себе за прототип,

надає твору своєрідного стилістичного забарвлення, долучає особистісне бачення власної долі та відображення довкілля, літературного, культурного, соціального контекстів. Розрізняють автобіографію інтровертну і екстравертну: перша зосереджена на постаті, друга – на оточенні, в якому вона реалізується. Відповідно відбувається ігнорування, протиставлення чи зіставлення цих двох внутрішніх і зовнішніх чинників [там само]. На нашу думку, неточність полягає у тому, що подібне визначення ближче не до автобіографії, а власне до автобіографічного роману чи оповіді. Адже автобіографія – це документальний жанр, де факти з життя не поєднуються з домислом, як це зазначено у визначенні. У свою чергу, художній домисел являє собою дофантазування, допридумування, інакше кажучи, додавання до того, що справді існувало чи існує, чому можна віднайти документальне підтвердження. Письменник художньо розробляє задокументований чи просто відомий факт, "розгортаючи його в картинку, діалог, пейзаж, портретну характеристику чи інший локального значення образ" [10: 278].

Ф. Лежен так визначає поняття автобіографії у творі "Автобіографія у Франції": "Ми називаємо автобіографією ретроспективну прозову розповідь, яка була складена із досвіду власного існування, де основну увагу приділено особистому життю та історії становлення особистості" [11: 258]. Дослідник наголошував на тому, що людина, описуючи свій життєвий шлях, акцентує увагу саме на деталях приватного життя, на становленні себе як особистості [там само].

Отже, автобіографія як маргінальний жанр у певний період історії художньої літератури, з кінця XIX – початку XX століття, починає модифікуватися, об'єднуючись із таким літературним жанром, як роман. Чисті факти, завуальовані художньо, стилізовані авторською манерою письма, перетворюють автобіографію в автобіографічний роман. Саме ця художня форма зручна для письменника, адже вона не вимагає стовідсоткової правди, що дозволяє приховати чи завуальовувати деякі події з власного життя, а художнє оформлення допоможе викласти факти з будь-якої точки

зору, що надаватиме чи-то драматичної, чи-то емоційної, чи-то сентиментальної тональності. Водночас така репрезентація життя створює певний образ автора, що провокує цікавість читачів до особистості письменниці й до автобіографічних творів загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Литература non-fiction: вымысел и реальность* // Знамя. – 2003. – №1. – С. 190–203.
2. Черкашина Т. Ю. Наративні виміри художньо-автобіографічної прози : [монографія] / Тетяна Юріївна Черкашина. – Луганськ : СПД Резников В. С., 2009. – 200 с.
3. Горошко Е. И. Пол, гендер, язык // Женщина. Гендер. Культура/Горошко Елена Ивановна / – М., 1999. – С. 98–110.
4. Рюткенен М. Гендер и литература: проблема «женского письма» и «женского чтения» /Марья Рюткенен / Филологические науки. 2002. № 3 С. 5–17.
5. Grosz Elizabeth Space, Time, and Perversion : Essays on the Politics of Bodies (New York and London : Routledge,1995. – Р. 9–24.
6. Осадча Ю. В. Его-белетристика як жанр: питання поетики (на матеріалі японської та української прози) : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06./НАН України, інститут літератури ім. Т.Г. Шевченко /Юлія Володимирівна Осадча / – К., 2006. – 260 с.
7. Бахтин М. М. Эпос и роман (О методологии исследования романа) / Михаил Михайлович Бахтин. – СПб.: Азбука, 2003. – 304 с.
8. Дудюк Л. П. Проблема становления личности в русской автобиографической прозе начала XX века (В. Короленко и М. Горький) : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.02 / Херсон.держ. ун-т, Херсон, 2005.– 256 с.
10. Мельничук Б. І. Випробування істиною: проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі (від початків до сьогодення)» / Борис Іванович Мельничук /, К.: Академія, 1996. – 278 с.
11. Lejeune Phillipe L'Autobiographie en France. – Paris : Armand Colin, 1971. – 258 р.

ДОВІДНИКИ

12. *Літературознавчий словник-довідник* / [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка].– К.: ВЦ "Академія", 2007. – 752 с.
13. *Літературознавча енциклопедія* у II томах, автор-укладач Ковалів Ю. І., – Київ : Вид.центр «Академія», 2007. – 21 с.

УДК 81: 00. 12/18

ХРАБАН Т.Є.

Горлівський інститут іноземних мов

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ ДОСЛІДНИЦЬКИХ МЕТОДІВ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті розглядаються основні прийоми та методики концептуального аналізу, які застосовуються у сучасній когнітивній лінгвістиці. Матеріалом статті стали теоретичні роботи сучасних вітчизняних та зарубіжних лінгвістів, присвячені дослідженню концептів.

Ключові слова: концептуальний аналіз, концепт, когнітивна лінгвістика, семантичний аналіз.

В статье рассматриваются основные приемы и методики концептуального анализа, которые применяются в современной когнитивной лингвистике. Материалом статьи стали теоретические работы современных отечественных и иностранных лингвистов, посвященные исследованию концептов.

Ключові слова: концептуальний аналіз, концепт, когнитивная лингвистика, семантический анализ.

In this article basic methods and techniques of conceptual analysis used in present-day linguistic are considered. Theoretical papers of modern native and foreign linguists dedicated to exploring of concepts have been material for presented article.

Key words: conceptual analysis, concept, cognitive linguistics, semantic analysis.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасній лінгвістичній науці існує багато інтерпретацій категорії “концепт” і, як результат, значна кількість методик аналізу цього явища. До того ж, спостерігається зростання інтересу до концептуальних досліджень, який обумовлено, перш за все, тим, що він розповсюджується процесом глобалізації, розвитком економічних, політичних, культурних та інших контактів між народами, а також усвідомленням того, що для успішності міжкультурної комунікації необхідно не лише знання

Храбан Т.Є.

іноземної мови, але й розуміння особливостей мислення, світосприйняття його носіїв.

Метод концептуального аналізу (МКА) є сьогодні основним у терміносистемі різних гуманітарних наук: когнітології, філософії, лінгвістиці, гендерології, культурології, теорії міжкультурних комунікацій, соціології та психології. Цей метод дає можливість вивчення концепту не лише як явища однієї з наук, а комплексного поняття, одиниці загальної концептуальної моделі світу, в чому й полягає актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз літератури щодо зазначеної тематики дозволяє констатувати, що над загальними питаннями розробки, удосконалення, пояснення та практичного втілення у життя МКА працювало і працює багато вітчизняних та зарубіжних учених, серед яких: Л. Компанцева, В. Кононенко, А. Мартинюк, М. Полюжин, В. Старко, Л. Адоніна, Н. Арутюнова, Е. Рахіліна, І. Стернин, В. Маслова, З. Попова, Ю. Степанов, М. Bierwisch, R. Langaker, A. Wierzbicka, G. Lakoff та багато інших.

Проблеми удосконалення та практичного виростання методу концептуального аналізу відображено в дисертаціях Е. Учайкіної (концептуальний аналіз англословних концептів) [1], М. Лебедевої (концептуальний аналіз російськомовних концептів) [2], І. Рогальська (концептуальний аналіз українськомовних концептів) [3], І. Яремчук (концептуальний аналіз концептів східних мов) [4] тощо.

Метою статті є дослідження МКА в термінологічній системі когнітивної лінгвістики як одного з основних дослідницьких методів вивчення концептуальної побудови мови.

Виклад основного матеріалу. МКА є логічним продовженням семантичного аналізу. Концептуальний аналіз (КА) має на меті аналіз семантичної структури та прагматики окремого слова, що розглядається як культурне явище зі своєю специфічною історією. Незважаючи на те, що в обох випадках об'єктом дослідження стають концепти, які вивчаються в основному через лексичні засоби його вираження, концептуальний аналіз має відмінності порівняно з семантичним аналізом слова:

1) при концептуальному аналізі елементи, що входять у склад значення повинні бути співвіднесені між собою та поєднані у складі деякої концептуальної структури, тобто для МКА характерна композиційність;

2) концептуальний аналіз йде до знань про світ, а семантичний аналіз пов'язаний з роз'ясненням слів; але при цьому слід враховувати, що уявлення про зовнішній світ сформовані конкретною культурою, тому структури уявлення знань про мову слід вивчати з врахуванням цього феномену. Основним недоліком семантичного аналізу вважається ігнорування знань про світ, його мовну та концептуальну картини у свідомості носіїв мови;

3) концептуальний аналіз йде від одиниці смислу до мовних форм їх вираження, водночас як семантичний аналіз – від одиниці мовної форми до семантичного змісту;

4) понятійним одиницям, що використовуються у концептуальному аналізі, притаманна більш висока ступінь абстракції у порівнянні з тими одиницями, що фігурують у семантичному аналізі;

5) концептуальний аналіз спирається на дані мовного мислення, що визначається соціокультурними факторами.

Смисл концептуального аналізу полягає в тому, щоб “простежити шлях пізнання смислу концепту та записати результат у формалізованій семантичній мові” [5:97]. Л. Чернейко вказує, що мета концептуального аналізу полягає в “установленні глибинних підсвідомих, асоціативних зв'язків слів у мовній свідомості як індивіда, так і колективу та розкриття глибинних проєкцій абстрактної сутності на зовнішній світ, а також пізнання та розуміння того, що стоїть за абстрактним іменем фрагменту обмеженої дійсності і в кінцевому рахунку – самої мовної свідомості [6:76]. Зі своєї сторони, О. Гофман розширив цілі КА, додавши структурування, схематизацію концепту та культурологічне описання його складових: “Для створення культурно-лінгвістичного портрету слова варто не просто описувати історію його використання та інтерпретації. З одного боку, зіставлення етимологічного значення, семантики і прагматики слова має розкрити глибинні процеси, що відбуваються всередині нього; з іншого боку, зіставлення “розкритого” механізму породження слова з реальними

значеннями, словотлумаченнями надає можливість простежити особливості мислення, світовідчуття людини, народу, особливості формування та розвитку культури” [7:214].

Узагальнивши найважливіші властивості КА, під концептуальним аналізом у нашому дослідженні ми розуміємо, по-перше, дослідження мовного вираження концепту, а по-друге, реконструкцію концептів та фрагментів дійсності, які стоять за ними, на основі мовних та культурно-мовних даних.

Серед зарубіжних вчених, які зробили великий внесок у становлення та розвиток КА, слід відзначити G. Lakoff, R. Langacker і M. Johnson. Теорія образної схеми (image scheme) розглянута в роботі О. Ожгіхіної. Вчена вказує на важливість результатів роботи M. Johnson для лінгвістики. Вона стверджує: “Теорія образних схем дозволяє отримувати узагальнені висновки. Концепт може бути представлений за допомогою не більш ніж 27 образних схем, що мають чіткі назви, дані автором даної теорії M. Johnson. Теорія образних схем дозволяє класифікувати концепти, віднести їх до однієї чи декілька узагальнених груп. Теорія образних схем, як правило, дозволяє уникнути створення нових окремих груп. І в цьому випадку концепт співвідноситься із стандартними загальними схемами” [8:56].

Інші підходи до концептуального аналізу передбачають вітчизняні вчені.

Р. Фрумкіна пропонує чотири типи концептуального аналізу. Концептуальний аналіз першого типу здійснюється на матеріалах різних творів, у тому числі й філософських, причому для інтерпретації смислів залучається власний досвід автора як носія певних культурних та філософських традицій. Мовний матеріал, що досліджується, швидше служить спонуканням концепції, що раніше склалася, ніж служить спонуканням для пошуку нової. Для КА другого типу характерно використання чітко окресленої сукупності дослідницьких прийомів, що цілком нормативні для власне лінгвістичної традиції, а також присутність пари співрозмовників поряд їх цілями, цінностями і загалом з їх внутрішнім світом; тобто центр уваги КА даного типу – інтерпретація значення. Об’єктом концептуального аналізу другого типу служать, як правило, деякі пропозиції, модальні частки, квантори.

Об'єктом дослідження для концептуального аналізу третього типу є будь-яка лексика без широкого контексту з використанням методу аналізу інтроспекції дослідника, де результатом вважається запис тлумачення концептів формалізованою семантичною мовою. Концептуальний аналіз четвертого типу поєднує роботи лінгвокультурного, філософського або соціологічного планів (де аналізуються, наприклад, концепти “перемога”, “свобода” тощо”) [9:4-5].

Основні прийоми лінгвокогнітивного описання концептів у рамках КА представлені у роботах І. Серової, І. Стерніна, З. Попової, А. Рудакової.

1. Визначення ключового слова, що представляє даний концепт у мові, базових мовних репрезентацій концепту (“імені” заданого концепту).

2. Побудова та аналіз семантики ключового слова, що вербалізують концепт у мові (аналіз словникових тлумачень у словниках різних типів).

3. Аналіз лексичної сполученості ключового слова для встановлення важливіших рис відповідного концепту.

4. Вивчення багатозначності слова в процесі її розвитку: аналіз черговості появи нових значень слова дозволяє установити визначальні цей розвиток риси концепту, що вивчається.

5. Побудова лексико-фразеологічного поля ключового слова: аналіз синонімів та антонімів ключового слова, визначення його гіперонізму та согіпонімів.

6. Побудова та вивчення дериваційного поля ключової лексеми.

7. Побудова лексико-граматичного поля ключового слова.

8. Використання експериментальних методик (цей прийом, без сумніву, запозичений у психолінгвістів, для яких експериментальні методи є ключовими);

9. Аналіз паремій та афоризмів, у які входить як ключове слово, що вивчається, так і оцінки концепту, що ним називаються, навіть якщо самого імені концепту там і немає (цей прийом добре показує народне осмислення того або іншого явища);

10. Аналіз художніх текстів для виявлення таких ознак, що

надбали в складі концепту символічний смисл, а також для виявлення індивідуально-авторських концептів у художніх творах, описання яких дозволяє глибше зрозуміти особливості світобачення письменника;

11. Аналіз усного, розмовного слова використання;

12. Описання концепту як набір ознак, необхідних і достатніх для включення його в деякий логічний клас (наприклад, клас дерев чи клас птиць) [10:250].

У контексті специфіки КА в рамках досліджень концептів віртуальної реальності Л. Компанцева визначила таку методику концептуального аналізу:

- семантичний аналіз ключового слова, який номінує цей концепт;
- лексико-семантичний аналіз системних зв'язків: синонії й антонімії;
- етимологічний аналіз ключового слова й деяких лексем із синонімічного ряду;
- семантичний аналіз прямих (слово в прямому значенні) і непрямих номінацій (слово в переносному значенні);
- визначення семантичних відносин концептів з іншими поняттями віртуальної культури;
- інтерпретаційний семантичний аналіз концептів, у яких уживаються концепти віртуальної реальності;
- інтерпретаційний аналіз асоціацій, пов'язаних із концептом, що розглядається;
- аналіз ключових ідей, котрі визначають концепт, який розглядається, і значущих для формування концептосфери віртуального простору [11:135-136].

В залежності від матеріалу, цілі та завдання дослідження, концептуальний аналіз може базуватися тільки на деяких з вищеперерахованих прийомів, однак чим більше прийомів використовує дослідник, тим більше ознак концепту він виявляє і тим ближче до істини буде побудована їм модель концепту. А. Рудакова відзначає, що підсумком концептуального аналізу має стати “когнітивна інтерпретація отриманих лінгвістичних результатів, яка передбачає моделювання структури концепту за

результатами описання засобів його мовної об'єктивації. Дана методика здійснює когнітивне узагальнення результатів лінгвістичного описання мовних засобів, що вербалізують концепт: факти мовної свідомості, виявлені різними лінгвістичними та психологічними методами, узагальнюються й інтерпретуються як факти когнітивної свідомості. Результатами когнітивної інтерпретації є описання структури концепту, тобто когнітивних шарів, що виокремлюють у них когнітивні сектори та формують їх ознаки; ядерно-периферійне упорядкування шарів концепту; описання інтерпретаційного поля як сукупності концептуальних (ментальних та оціночних) стереотипів, тверджень, що витікають з розуміння й інтерпретації концепту свідомістю народу” [12:68-69].

Разом з тим варто зазначити, що неможливо виявити та зафіксувати, а потім проаналізувати повністю всі засоби мовної репрезентації концепту, завжди щось залишається неврахованими, так як концепт має низку характеристик, що роблять неможливим досконале дослідження:

концепт – результат індивідуального пізнання, узагальнення, категоризації; а індивідуальне завжди вимагає комплекс засобів для свого повного вираження;

деякі елементи – вербалізатори концепту – можуть випасти з поля зору дослідника через динамічність розвитку мови та неможливість відображення необхідних змін у лексикографічних джерелах;

концепт являє собою нежорстку структуровану об'ємну одиницю, цілком висловити яку неможливо.

Висновки. Отже, за результатами дослідження можна зробити такі висновки:

концептуальний аналіз має на меті аналіз семантичної структури та прагматики окремого слова, однак він має відмінності порівняно з семантичним аналізом слова;

під концептуальним аналізом, на нашу думку, варто розуміти по-перше, дослідження мовного вираження концепту, а по-друге, реконструкцію концептів та фрагментів дійсності, які стоять за ними, на основі мовних та культурно-мовних даних;

концептуальний аналіз лінгвістичного матеріалу дозволяє досліднику виявити особливості культурної моделі світу народу, визначити уявлення носіїв мови, які лежать в основі його концептосфери, і тому він може вважатися одним з найбільш дійсних способів описання концептів у рамках зіставних досліджень у лінгвокультурнології, когнітології та міжкультурній комунікації.

Перспективи подальших досліджень. На основі визначених основних прийомів та методик концептуального аналізу, що використовуються у сучасній когнітивній лінгвістиці, можна провести на рівні дисертаційного дослідження сутності концепту “жінка” в інтернет-комунікації за матеріалами мов трьох іноземних груп: слов'янської, германської та романської.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Учайкина Е. Н.* Концептосфера БОГАТСТВО в англосаксонской картине мира: концептуализация и категоризация: дис. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.04 / Е. Н. Учайкина – Владивосток, 2005. – 197 с.; 2. *Лебедева М. Ю.* Концептуальное поле “ДЕТСТВО” и его репрезентация в русском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец.: 10.02.01 / М. Ю. Лебедева. – М., 2013. – 24 с.; 3. *Рогальська І.* Флористичні концепти української мовно-художньої картини світу (на матеріалі поетичного мовлення ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. филол. наук: спец.: 10.02.01 / І. І. Рогальська. – Одеса, 2008. – 18 с. 4. *Яремчук І.* Концептуальний простір поезії Форуг Фаррохзад: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.13 / І. В. Яремчук. – К., 2010. – 14 с. 5. *Телия В.* Русская фразеология: Семантический, прагматический, культурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. Наука, 1996. – 284 с. 6. *Чернейко Л. О.* Гештальтная структура абстрактного имени / Л. О. Чернейко // НДВШ ФН, 1995. – № 4. – С. 73-83 7. *Гофман О.* К вопросу о методе концептуального анализа / О. В. Гофман // Картина мира: модели, методы, концепты. – Томск: Изд-во ТГУ, 2001. – С. 213–217. 8. *Ожгихина Е.* Концептуальный анализ рекламного текста с позиции гендера: На материале современного английского языка: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Е. С. Ожгихина. – Уфа: РГБ, 2006. – 192 с. 9. *Фрумкина Р.* Концептуальный анализ с точки зрения лингвиста и психолога / Р. М. Фрумкина // Научно-техническая информация. – Серия 2: Информационные процессы и системы.– № 3. – М., 1992. – С. 1-7. 10. *Смирнова О.* К вопросу о методологии описания концептов / О. М. Смирнова // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия: Филология. Искусствоведение. Филология. Искусствоведение.– №3. – Нижний Новгород, 2009. – С. 247-253. 11. *Компанцева Л.* Интернет-лінгвістика : [підручник] / Л. Ф. Компанцева. – Луганськ: Янтарь, 2012. – 300 с. 12. *Рудакова А.* Когнитология и когнитивная лингвистика / А. В. Рудакова. – Воронеж: Истоки, 2004. – 80 с.

ЦИМБАЛИСТА О. А.

Академія адвокатури України

ЖЕСТ І ЙОГО МОВНІ ЗАСОБИ В ПРОЦЕСІ КОМУНІКАЦІЇ

У статті детально описано походження і значення слова *жест*; проаналізовано, які функції виконують жести в процесі комунікації; виділено основні семіотичні класи жестів.

Ключові слова: походження слова *жест*, функції жестів, комунікація.

В статье детально описано происхождение и значение слова *жест*; проанализировано, какие функции выполняют жесты в процессе коммуникации; выделены основные семиотические классы жестов.

Ключевые слова: происхождение слова *жест*, функции слова *жест*, коммуникация.

In this article the origin and meaning of the word *gesture* is thoroughly described; the gesture functions in the course of communication are analysed; the main semiotic gestures' categories are emphasized.

Key words: the origin of the word *gesture*, the gesture functions, communication.

Лінгвістичний ракурс висвітлення характеру невербальних складників художньої комунікації спирається на такі важливі висновки, зроблені представниками суміжних сфер аналізу цього явища, з-поміж яких варто назвати два положення: 1) невербальні засоби є “рудиментами спілкування” [1], а міміка і жести є національно-культурними виразниками емоцій [2]. Відбиття своєрідності тону голосу персонажа розкриває не лише індивідуальні ознаки, властиві мовцеві певної статі й віку, а й його комунікативні наміри [3; 5], де міміка і жести виявляють соціальну специфіку [4], характерну для різних лінгвокультур [6]. Дослідження невербальної комунікації на матеріалі художніх творів українських та англійських письменників кінця XVIII – XIX ст. показало, що провідне місце посідають відображення мімічних невербальних компонентів 85% – 84% від суцільної вибірки ілюстрацій, у той час жести складають 15 % – 16% від суцільної

Цимбаліста О. А.

вибірки. Це пояснюється тим, що за допомогою міміки людина неусвідомлено проявляє все те, що переживає, а жести демонструють переважно свідомі наміри.

Поряд із широким ситуаційним паралінгвістичним контекстом, усне спілкування широко користується типізованими, фізичними проявами мовця, спрямованими на орієнтацію слухача однозначно сприймати висловлення. До цих засобів належать насамперед жести [3:48]. *Актуальним є* вивчення способів і засобів позначення жестів у людини під час спілкування.

Мета статті – визначити роль жестів в процесі емоційного спілкування.

Відповідно до поставленої мети в статті буде зосереджено увагу на розв'язанні таких **завдань**:

- дати характеристику жесту як мовного засобу вираження невербального компонента комунікації;
- розкрити основні особливості проявів жестів під час спілкування;
- проаналізувати значення проявів жестів в процесі спілкування.

Предмет аналізу становлять лексико-семантичні засоби відображення жестів персонажів в англійських та українських художніх текстах кінця XVIII – XIX ст.

Об'єктом дослідження виступають мовні засоби позначення жестової соматички персонажів в комунікативних ситуацій, відібраних з англійських та українських художніх текстів кінця XVIII – XIX ст.

Матеріалом дослідження є: художні англійські та українські тексти кінця XVIII – XIX ст.

Роль, яку відіграють жести в людському спілкуванні, давно викликала інтерес із боку вчених. Ще дві тисячі років тому Цицерон учив ораторів правильно жестикулювати, а перший словник жестів, очевидно, належав римському риторові Квінтіліану, який жив у I столітті до нашої ери. Жести у спілкуванні є носіями різного типу інформації, пов'язаної з емоційними станами комунікантів [7:64].

У XX столітті вийшло кілька десятків робіт про вивчення способів і засобів позначення жестів. Своїми роботами вчені фактично довели, що ми можемо за допомогою генетичного коду одержувати й передавати в спадщину деякі основні реакції. Ми породжені з елементами безсловесного зв'язку. Таким чином, безсловесна мова є результатом почасти інстинктів, почасти навчання, почасти наслідування. Зрозуміло, це не виключає того, що потрібно враховувати вплив тієї або іншої національної культури, що міняє значення того самого жесту (О.С. Ахманова, Г.В. Колшанський, М. Коццоліно, Г.Ю. Крейдлін, А.А. Мельник, М. Непп, Р. Хорст). Отже, розглянемо походження і значення слова *жест*.

Щодо джерел походження в мові тіла, то всі жести, подібно словам або фразеологічним одиницям природної мови, діляться на два класи – питомі (вклонитися до землі) і запозичені (реверанс) [8: 376].

Слово *жест* сягає латинського слова *genere*, що означає носити/нести відповідальність, контролювати, виконувати. Етимологічний словник Парtridge 1959 стверджує, що безпосереднім предком слова *жест* (точніше, його англійського еквівалента слова *gesture*) є *gestura*, походить із середньовічної латини, значення якого може бути описане як спосіб носіння чогонебудь або спосіб дії [9:46].

При дослідженні жестів вчені зіштовхнулися із проблемою, як класифікувати жести й визначити значення, яке їм приписують люди. Різні вчені, залежно від того, якого теоретичного підходу вони дотримуються, по-різному визначають, що ж таке жест.

Найбільш широке визначення жесту дали такі вчені:

М. Непп: жести (*gestures*) – це рух тіла (або деякої його частини), використовуваний для передачі думки, намірів або почуттів. Такі дії часто відбуваються руками, однак у жестикуляції також задіяні обличчя й голова [10:261].

Н.І. Формановська : жест – це кінетична одиниця, яка має пантонімічну та мімічну форму вираження [8:375] .

О.С. Ахманова: жести (англ. *signs, gestures*) – це система різного роду рухів тіла, особливо рухів рук, як частина комунікативного акту і як предмет кинесики [11:149].

Х. Рюкле: жести – це виразні рухи головою, рукою або кистю, які роблять із метою спілкування і які можуть супроводжувати міркування або стан [12:139].

Жест – це дія або рух тіла, за допомогою якого людина сигналізує іншій людині про свою присутність, свої інтенції стосовно об'єктів [13:112].

Більш вузьке визначення жесту запропонував:

А.А. Мельник : жести – це рухи, які виконують передніми кінцівками [14].

Таким чином, досліджуючи походження і значення слова *жест*, можна сказати, що люди спілкуються між собою не тільки за допомогою слів, але й за допомогою тілесних рухів. Кожний із атрибутів тіла, як-от: форма, розмір, положення або зріст, – за певних умов виражає або передає певне значення.

Жести можуть розглядатися у сфері комунікації як допоміжний функціональний компонент. У цьому випадку можна згадати висловлення Ш. Баллі у зв'язку з його інтерпретацією функції актуалізації щодо паралінгвістичних засобів: “Знак, який становить актуальне поняття, може мати мімічний характер, тобто бути будь-яким довільним рухом, що служить для вказівки: жестом руки, рухом голови, напрямком погляду й т.д.” [3: 49]. Наприклад: *Парубок плівся повагом, позакладавши руки назад себе; позирив навкруги своїми блискучими очима; іноді зупинявся й довго розглядав зелене нив'я* [16:17]; *Він похитав головою, помовчав хвилю, а потім говорив далі: - Нараз показалося, що того війська мені забагато...* [17:155]; *Campbell buried his face in his hands, and a shudder passed through him* [18:136]; *‘Everybody I know says you are very wicked,’ cried the old lady, shaking her head* [18:141].

Різні вчені дотримуються різних точок зору про те, які функції виконують жести.

У ході дослідження на сьогодні Г.Ю. Крейдлін виділив 6 основних функцій:

1) вони можуть повторювати, або дублювати, актуальну мовну інформацію. Наприклад, *показувати пальцем, очами або навіть головою*;

2) жести й кінетична поведінка можуть суперечити мовному висловленню. Так, людина, яка говорить, що вона, мов, абсолютно спокійна, але при цьому *ламає руки* й переміщається кімнатою в досить безладних і рвучких рухах, суперечить собі й т.п.;

3) жести можуть заміщати мовне висловлення. Прикладом ситуації заміщення є жест *кивок*, часто використовуваний як еквівалент позитивної відповіді на загальне питання або мовленнєвого акту згоди;

4) жест може підкреслювати або підсилювати якісь компоненти мови;

5) жести можуть доповнювати мову в змістовому відношенні. Слова погрози *дивися на мене* нерідко доповнюються в актуальній комунікації жестами *погрожувати пальцем*;

6) жести можуть виконувати роль регулятора мовного спілкування, зокрема бути засобом підтримки мови; порівн. періодично *повторюваний кивок* одного з учасників комунікації [9: 61-62] .

Виходячи з даних такого дослідження, Г.Ю. Крейдлін також описав основні функції жестів у комунікації. Серед них він виділив:

а) функцію регулювання й керування вербальною поведінкою мовця й слухача;

б) відображення в комунікативному акті актуальних мовних дій. Ця функція є основною у так званих перформативних жестах. До перформативних жестів належать, наприклад, невербальні прохання типу поманити пальцем, жести-погрози й інші;

в) комунікативну функцію передачі адресатові деякого фрагмента смислової інформації;

г) репрезентацію внутрішнього психологічного стану того, хто жестикулює, або його ставлення до партнера з комунікації;

д) дейктичну функцію: пояснення величини або розміру якогось об'єкта, а також уточнення місця розташування особи або об'єкта;

е) жестове коментування фізичних дій деякої особи;

ж) риторичну функцію [9:75-76].

Дослідження Н.І. Формановської показують, що за призначенням розрізняють жести повсякденні (неодмінні в спілкуванні), символічні (віддання честі у військових), ритуальні (у церковному обряді). Жести бувають: а) прості, якщо складаються з одного руху; б) складні, якщо складаються із декількох однорідних рухів (помахати рукою, пригрозити пальцем); в) складні, якщо складаються з декількох неоднорідних рухів.

З погляду спрямованості жесту на себе або на інших, розрізняють: а) індивідуальні жести (бити себе в груди кулаком); б) індивідуально-взаємні (цілувати руку дамі); в) взаємні (потиснути один одному руки) [8:375].

Жест виконує 2 основні функції – комунікативну й психологічну [13:117].

Комунікативну функцію приписують жесту як свідомій дії, спрямованій на одержувача, і полягає вона в передачі інформації.

У своїй психологічній функції жест виражає емоції й ментальні репрезентації, не переслідуючи мету справити враження на одержувача. У деяких випадках жест виконує одразу обидві функції і, незалежно від того, для чого його використовував відправник, саме співрозмовник привласнює жесту певне значення.

Наступним етапом дослідження жестів є їх класифікація.

Різні вчені висували різні пропозиції про те, як потрібно категоризувати жести. Можна сказати, що немає загальної думки, за якими критеріями потрібно класифікувати жести.

Основні семіотичні класи жестів виділив Г.Ю. Крейдлін. Серед кінем можна виділити три семіотичні класи: а) кінеми, що мають самостійне лексичне значення й здатні передавати зміст незалежно від вербального контексту; б) кінеми, що виділяють якийсь мовний або інший фрагмент комунікації; в) кінеми, які

керують рухом комунікативного процесу, тобто, встановлюють, підтримують або завершують комунікацію [9:79].

Перший вид кінем назвали емблематичними, або емблемами. Бувають емблеми – невербальні аналоги слів, але для російської мови жестів більш типовими емблемами – аналоги мовних висловлень. Більшість емблематичних жестів у межах однієї жестової мови автономні від мови й можуть виступати в комунікативному акті ізольовано від неї, хоча існують також емблеми, що вимагають мовного або звукового супроводу [9:79].

Також Мауро Коццоліно виділив клас жестів, який назвав емблеми або символічні жести. Символічні жести, або емблеми, – це сигнали, які людина свідомо використовує замість слів (приклад 1). Їхнє значення обумовлене контекстом, у якому їх демонструють співрозмовники. Символічні жести люди використовують свідомо, щоб повідомити значення, розподілене й упізнане в певному соціальному і культурному колі. Ці жести людина може демонструвати незалежно від мови (приклад 2). Їх використовують замість слів або щоб повторити те, що виражене в словах, а також для регуляції ритуальної взаємодії у випадку вітання або прощання [13:120]: *Шинкар стояв за стойкою, мов не до його річ, - тільки почервонів, та знай оддимувся, та гладив рукою свою широкую та густу бороду* [16:170]; *Він у мене ось тут сидить!* – *Кряжов стушив міцно кулак і показав поверх голови* [16:406]; *Duchess, raising her large hands in wonder, and accentuating the verb* [18:33]; *Hallward shook his head as he entered, and followed Dorian into the library* [18:118].

Другий вид кінем одержав назву ілюстративних жестів, або ілюстраторів. Ілюстративні жести не можуть передавати значення незалежно від вербального контексту й ніколи не вживаються окремо від нього [9:81-82].

М. Коццоліно ілюстративні жести назвав ілюстровані жести. Він визначив, що жести, які ілюструють, – це рухи тіла, особливо рук, за допомогою яких людина роз'яснює, доповнює те, що вона виражає у словах, розставляє акценти, підкреслює головне або підсилює вербальне висловлення [13:77-78]: *I feel as if*

something horrible were goin to happen to some of us. To myself, perhaps,' he added, passing his hand over his eyes, with a gesture of pain [18:160]; *Не діжде, хамове кодло! – сердилась старенька пані, ударяючи кулаком об кулак, і зачинала на всі боки костити «кодло» й тих, що довели дворянство «до такого безчестя»* [16:382].

Х. Рюкле виділив вказівні, підкреслюючи (посилючі), демонстративні й жести-дотики. Вказівні жести спрямовані убік предметів або людей з метою звернути на них увагу. Підкреслюючи (посилючі) жести служать для підкріплення висловлень. Демонстративні жести пояснюють стан справ. За допомогою жестів-дотиків прагнуть установити соціальний контакт або одержати знак уваги з боку партнера. Вони використовуються також для послаблення значення висловлень [12:139].

Розрізняють також довільні й мимовільні жести. Довільними жестами є рухи голови, рук, які відбуваються свідомо. Такі рухи, якщо вони проводяться часто, можуть перетворитися на мимовільні. Мимовільними жестами є рефлекторні рухи. Вони ненавмисно супроводжують нашу мову або дії й виконують суто емоційне навантаження, виражаючи нашу радість, захоплення, біль або горе [15:72].

Отже, охарактеризувавши основні методи вивчення людських жестів, можна зробити **висновок**, що завдяки ним людина може передати таку кількість інформації, яку вона не змогла б передати за допомогою одного слова. За допомогою жесту можна виразити елементи досвіду або переживання, які важко адекватно передати словами. **Перспектива** подальшого дослідження вбачається в виявленні еволюційних тенденцій у семантизації лексем, що позначають жести людини, відповідно до розвитку соціокультурних традицій носіїв мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации / Илья Наумович Горелов. – М. : Наука, 1980. – 103 с. 2. Изард К. Э. Психология эмоций

Цимбалиста О. А.

[Текст] / Кэррол Эллис Изард ; пер. с англ. В. Мисник, А. Татлыбаева. – СПб. [и др.] : Питер, 2008. – 460 с. 3. *Колшанский Г. В.* Паралингвистика / Геннадий Владимирович Колшанский. – 2-е изд., доп. – М. : КомКнига, 2005. – 96 с. 4. *Крейдлин Г. Е.* Кинесика / Г.Е. Крейдлин // Словарь языка русских жестов. – М., Вена : Языки русской культуры; Венский славистический альманах, 2001. – С. 166–254. 5. *Mehrabian A.* Nonverbal Communication / Albert Mehrabian. – Chicago : Aldine / Atherton, 1972. – 382 p. 6. *Brosnahan L.* Russian and English Nonverbal Communication (Ed. by I. Markovina). / L. Brosnahan. – М.: Bilingua, 1998. – 120 p. 7. *Бацевич Ф. С.* Основы комунікативної лінгвістики / Флорій Сергійович Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 342 с. 8. *Формановская Н. И.* Речевое взаимодействие : коммуникация и прагматика / Наталья Ивановна Формановская. — М. : ИКАР, 2007. — 478 с. 9. *Крейдлин Г. Е.* Невербальная семиотика: язык тела и естественный язык / Григорий Ефимович Крейдлин. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с. 10. *Нэпп М.* Невербальное общение : мимика, жесты, движения, позы и их значение / М. Нэпп, Д. Холл. — СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. — 512 с. 11. *Ахманова О. С.* Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 3-е изд., стер. – М. : КомКнига, 2005. – 576 с. 12. *Рюкле Х.* Ваше тайное оружие в общении : Мимика, жест, движение / Хорст Рюкле ; пер. с нем. А.В. Королева. — М. : Интерэксперт, 1996. — 277 с. 13. *Коццолино М.* Невербальная коммуникация. Теории, функции, язык и знак / М. Коццолино ; пер. с итал. А.В. Королева. – Х. : Изд-во Гуманитарный центр, 2009. – 248 с. 14. *Мельник А. А.* Как читать человека [Электронный ресурс] / А.А. Мельник. – Режим доступа: <http://freebooks.net.ua/21964-kak-chitat-cheloveka-zhesty-pozy-mimika.html> 15. *Соломоник А.* Семиотика и лингвистика / Абрам Соломоник. – М. : Наука, 1995. – 343 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

16. *Мирний П.* Хіба ревуть воли, як ясла повні? : Роман з народного життя / Панас Мирний. – К. : Дніпро, 1986. – 445 с. — (Укр. класика). 17. *Франко І.* Перехресні стежки Поезія; Іван Вишенський; Мойсей; Перехресні стежки / Іван Франко. – К. : Наукова думка, 2007. – 432 с. 18. *Wilde O.* The picture of Dorian Gray / Oscar Wilde. – 1891. – 230 p. – London : Wordsworth Editions Ltd.

ШПАЧЕНКО В.С.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ В ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена аналізу фразеологічних одиниць в італійській мові. Розглянуті аналогічні фразеологізми в українській мові, показані подібності та відмінності.

Ключові слова: фразеологія, ідіома, слово, джерела, національний, загальнокультурний, інтернаціональний.

Статья посвящена анализу фразеологических единиц в итальянском языке. Рассмотрены аналогичные фразеологизмы в украинском языке, показаны различия и сходства.

Ключевые слова: фразеология, идиома, слово, национальный, общекультурный, интернациональный.

This article analyzes the phraseological units in the italian language. Considered similar phraseological units in the ukrainian language, showing the differences and similarities.

Key words: phraseology, idiom, word, national, general cultural, international.

Фразеологія – одна з найбільш образних і «консервативних» мовних підсистем. На відміну від лексики вона менш схильна до мовних змін, зберігає застарілі слова, архаїчні форми. Значна частина сталих виразів пов'язана з різними реаліями народного побуту, фактами історії, народними віруваннями, звичаями, обрядами. Фразеологізми - це цінне фактографічне джерело носіїв мови.

Фразеологія – “примхлива і невловима” річ. Так каже данський мовознавець О. Есперсен. Факт наявності в мові окрім слів цілих словесних комплексів, які іноді тотожні слову, є лінгвістичними феноменами, які вирізняються яскравою

Шпаченко В.С.

виразністю, образністю та емоційністю. Такі лінгвістичні одиниці викликають інтерес і є приводом для дослідження.

Мета цієї статті – розглянути італійські фразеологічні одиниці (ФО) з точки зору структури, семантики і функцій в сучасній мові, а також порівняти їх з аналогічними ФО української мови.

Лінгвістична значущість ФО – велика, оскільки вони заповнюють деякі прогалини в лексичній системі мови, позначають предмети, властивості, процеси, стани, ситуації. ФО – поєднання слів, компоненти яких настільки пов'язані один з одним, що значення цілого не виводиться із сукупності значень його частин (Кунін А.В., 1972). ФО – стійке сполучення лексем з повністю або частково переосмисленим значенням. Питаннями фразеології займалися багато відомих мовознавці, такі як О.О.Селіванова, В.В. Виноградов, В.М. Телія, А.І. Смирницький, А.В.Кунін, В.А. Маслова, І.В. Арнольд, О.М. Гінзбург, М.М. Амосова та багато інших.

Серед мовознавців немає єдиної думки з багатьох проблем фразеології, таких як: співвідношення між ФО і словом, словосполученням, реченням, принципами класифікації ФО, семантичними і граматичними властивостями ФО, проблеми перекладу ФО з однієї мови на іншу. Труднощі перерахованих проблем пояснюються тим, що ФО є дуже різномірними одиницями, їх складніше і досліджувати в мові, ніж фонему, морфему або слова. Деякі лінгвісти вважають, що фразеологія повинна вивчати всі словосполучення, інші ж вважають, що розглядати потрібно тільки ті словосполучення, в складі яких є елемент, що має семантичних зсув, тобто переносне значення.

ФО – це те що використовують для побудови мовних висловлювань (більше ніж з одного слова), відтворюване (повторюване) в готовому вигляді одиниця мови, має постійне і не залежне від контексту значення. Розмір фразеологізму може бути від двослівного поєднання до цілого речення. ФО можуть мати багатозначність, синонімію і антонімію.

Як окрема мовознавча дисципліна фразеологія з'явилася завдяки французькому мовознавцю Ш. Баллі. Потім Б.А. Ларін створив основу першої семантичної класифікації ФО, яка складалася з трьох напрямків:

1. Змінні поєднання (сполучення) (*un caloroso saluto* – палкий привіт, *applausi fragorosi* – бурні оплески);
2. Фразеологічні сполучення (*silenzio di tomba* – мертва тиша);
3. Фразеологізми у вузькому сенсі слова (*fare il bucato in famiglia*; *lavare i panni sporchi in casa* – виносити сміття з хати).

В.В. Виноградов поглибив і розробив ідеї семантичної класифікації ФО по мірі їх ідіоматичності на матеріалі російської мови. Він виділив три типи ФО:

1. Фразеологічні зрощення (неподільні, нерозкладні стали поєднання), їх значення не пов'язані зі значеннями компонентів і не впливають з них, це максимально лексиколізовані поєднання: *piovere a catinelle* - лити як з відра, *star con le mani in mano* – байдики бити.
2. Фразеологічні єдності стійкі поєднання слів – значення яких не дорівнює значенню компонентів, але цілісне значення вмотивоване переносним значенням їхніх компонентів (*tagliare i ponti* – спалювати мости).
3. Фразеологічні сполучення. Стійкі образи, в яких розуміння окремих слів є обов'язковим для розуміння цілої ФО. Одиниці, у яких цілісне значення вмотивоване прямим значенням їхніх компонентів. (*amico per la pelle* – справжній друг.)

Деякі лінгвісти включають до складу фразеології прислів'я та приказки. Термін “ідіома” у вітчизняній лінгвістиці характеризує ФО з дуже вузьким значенням, з вищим ступенем зрощення. (*віч-на-віч* – *faccia a faccia*). В італійській лінгвістиці більша частина фразеологізмів називається ідіомами.

Джерелами ідіом можуть бути:

1. Фольклор – *se a novembre tuona, l'annata è buona* (якщо в листопаді гримить, рік буде гарним).
2. Слова повсякденного вжитку – *lavarsene le mani* (вмивати руки, тобто зняти з себе відповідальність).

3. Біблеїзми – *aspettare la manna dal cielo* (чекати манни небесної), *essere un figliol prodigo* (бути блудним сином).

4. Літературні цитати – *vendere la pelle dell'orso prima d'averlo ucciso* (продавати шкуру не вбитого ведмедя), *avere il danno e le beffe* (бути побитим та висміяним, отримати на горіхи).

Фразеологізми існують у всіх областях життя і галузі знань. Вони утворюють тематичні групи:

1. Позначають дії, діяльність та стан людини (*menar qd per il naso* – водити когось за ніс, *avere le mani bucate* – мати діряві руки).

2. Носять анімальний характер (*come cani e gatti* – як кіт з собакою, *sano come un pesce* – здоровий як бик).

3. Відносяться до морської тематики (*non si commetta al mare chi teme il vento* – вовків боятися – в ліс не ходити).

4. Пов'язані з військовою справою (*passare in cavalleria* – зникнути; *far padella* – схибити).

5. Пов'язані з мистецтвом (*non avere né arte né parte* – не мати ні кола ні двора).

6. Пов'язані з релігією (*fare come le campane che chiamano alla messa e non entrano mai in chiesa* – виїжджати на інших, досл. робити як дзвони, які скликають на месу, а самі в церкву не ходять).

Найчисленніша група ФО – це перша, що позначає діяльність людини. Це пояснюється тим, що такі ФО відображають дійсність і дають інформацію про життєдіяльність людини. Морські фразеологізми також численні в італійській мові. Це пояснюється великою значимістю мореплавання в Італії. Велика кількість релігійних фразеологізмів, як в італійській, так і в українській мовах, пояснюється тим, що Біблія добре відома всім християнським народам. У біблійній фразеології відклався тривалий, унікальний історичний досвід. Серед ФО мови можна знайти: історизми (*fare la politica del carciofo* – не братися за все відразу, робити все поступово. Згідно словника К. Лапуччі, ця фраза належала королю Сардинії Карлу Еммануїлу III, який порівнював Італію з артишоком і пропонував кожному задовольнятися лише однією частиною); архаїзми (*dare (avere) il resto del Carlino* – дати на горіхи (досл. дати/отримати здачу з Карліно. Карліно – монета, випущена в 1278 р.

в Сицилії, пізніше монета з такою назвою випускалася в інших містах); поетизми (*fare le parti del leone* – отримати левину частку); варваризми (*fare il negro* – працювати за інших).

А.І. Смирницький створив структурну класифікацію ФО, виділивши:

1) одновершинні, 2) двовершинні і 3) багатoverшинні ФО. Кожен з цих типів ФО має свої підтипи.

1. Одновершинні.

а) Дієслівно-адвербіальні, семантичний і граматичний центри знаходяться в першому компоненті (*darsi per, averla con, farla a*).

б) Семантичний центр у другому компоненті, а граматичний в першому (*sentirsi a pezzi, dar retta*).

в) Прийменниково-іменні з семантичним центром в іменному компоненті, а іноді і відсутність граматичного центру (*a memoria, al fine di*)

2. Двовершинні.

а) Атрибутивно-іменні (*magia nera, mosca bianca*).

б) Дієслівно-субстантивні (*prendere la parola*).

в) Повтори, як еквівалент прислівників (*ora o mai più*).

3. Багатoverшинні.

а) Адвербіальні (*ogni due giorni, un giorno sì e uno no*).

Аналізуючи італійські і українські ФО, їх схожість і відмінності привели нас до певного розподілу ФО за їх походженням, семантикою та функціями в мовах. Велика кількість інтернаціональних ФО говорить про те, що існують загальнокультурні цінності і досвід європейських народів, що відображається в їх мовах.

Існують і суто національні ФО, притаманні лише італійській мові, що не мають еквівалентів в інших мовах: *legare la vigna* (*le vitti*) *con le salsicce* (досл. перев'язувати виноградник ковбасою, дефініція: марно витрачати гроші, не отримуючи бажаного результату); *essere la scarpa per il proprio piede* (досл. бути туфлею, що підходить до ноги, дефініція: підходити, пасувати). Ми згадували про явище синонімії в ФО. Наведемо деякі приклади: 1. *fare un buco nell'acqua* (досл.р дірку у воді), значення: марно витрачати сили, оскільки дірку у воді зробити не можливо; *gettare l'acqua sul muro* (досл. лити воду на стіну),

значення: марно витрачати сили, оскільки вода на стіні не може затриматися. 2. *dirne di cotte e di crude* (досл. наговорити варених та сирих), значення: лихословити; *parlare (male) dietro le spalle di ql.* (досл. говорити погано за спиною когось), дефініція: злословити.

Наявність декількох ФО на один сюжет в українській і італійській мовах говорить про важливість цього висловлювання. ФО, будучи самобутнім явищем в кожній мові, бувають і запозиченими іншими мовами. Цей процес краще зрозуміти, звернувшись до історії розвитку окремого ФО: *fare dei castelli in Spagna* – будувати повітряні замки, мріяти (запозичено з французької мови). Французький король отримав від іспанського короля землі в Іспанії, побудував там замки. Це викликало заздрість у французьких дворян, вони теж мріяли про землі в Іспанії; *essere la quinta colonna* – бути п'ятою колоною (з іспанської мови).

На закінчення можна зробити висновок про те, що існування в мовах великої різноманітності ФН з точки зору структури, семантики функцій, говорить про важливе місце ФО не тільки в лексичній, але і в загальномовній системі мови. Вивчаючи мову, не можна обійтися без знання його самобутньої частини лексики, створеної історією, досвідом та культурою народу – фразеології, яка робить мову яскравою, живою, експресивною і дає можливість виразити і передати все багатство людських думок і почуттів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): Монографія. – К. – Черкаси: Брама, 2004. – 276 с.
2. Толстова О. Л. Лінгвокогнітивні особливості соматичних фразеологізмів іспанської мови: дис. ... канд. Філол. наук: 10.02.05 / Ольга Леонідівна Толстова; Київськ. Нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – К., 2007. – 181 с.
3. Теля В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Теля. – М.: Школа «языки русской культуры», 1996. – 285 с.
4. Мордкович Э. М. Вопросы семантики фразеологических единиц славянских, германских и романских языков. – Новгород, 1972. – Ч. 2. – 325 с.
5. Гак В. Г. Фразеология, образность и культура / В. Г. Гак // Советская лексикография. Сборник статей. – М., 1998. – 144 с.
6. Кунин А. В. Фразеология современного английского языка / А. В. Кунин. – М.: Международные отношения, 1972. – 293 с.

УДК 821.161.2-1.09

ПАХОЛОК З. О.

*Східноєвропейський національний університет імені
Лесі Українки*

ОСОБЛИВОСТІ РИТМІЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЕТИЧНОГО МОВЛЕННЯ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Стаття присвячена важливості функціонування ритму як явища природи у художній літературі. Через призму ритмічності розглядаються особливості поетичного мовлення Лесі Українки і визначаються фактори впливу на її естетичну рецепцію.

Ключові слова: художнє мовлення, поетичне мовлення, ритм, ритмічність, об'єкт естетичного аналізу, сигнал естетичної інформації, естетична рецепція.

Статья посвящена важности функционирования ритма как природного явления в художественной литературе. Через призму ритмичности рассматриваются особенности поэтической речи Лесы Украинки и определяются факторы влияния на ее эстетическую рецепцию.

Ключевые слова: художественная речь, поэтическая речь, ритм, ритмичность, объект эстетического анализа, сигнал эстетической информации, эстетическая рецепция.

The article deals with the importance of the rhythm functioning as the natural phenomenon in the belled – letters. Through the prism of rhythm the author examines the peculiarities of Lesya Ukrainka's poetic speech and determines the factors of influence on the aesthetic reception.

Key words: artistic speech, poetic speech, rhythm, object of aesthetic analysis, signal of aesthetic information, aesthetic reception.

Актуальність обраної теми визначається необхідністю дослідження мовлення письменників. Художній світ майстрів слова завжди становить інтерес для науковців, оскільки через призму ідеостилу постає особистість віддалена для читача у часі та просторі.

Пахолок З. О.

Мета статті полягає у встановленні характерних особливостей ритмічної організації поетичного мовлення Лесі Українки та визначенні факторів впливу на її естетичну рецепцію.

Предметом дослідження є поезія Лесі Українки.

Об'єктом дослідження виступає ритм як неодмінний компонент поетичного мовлення.

Матеріалом слугує поетична творчість Лесі Українки.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше здійснюється комплексне дослідження особливостей ритмічності поетичного мовлення Лесі Українки.

Ритм – явище природи, що має впорядкований рух, який у художній літературі набуває вагомого значення, оскільки є проявом естетично-організуючої специфіки відображення свідомості письменника та знаходить вияв у художньому мовленні.

Поняття “ритм” стосується більшої частини людських дій, саме тому “воно могло би навіть слугувати спеціальною характеристичною рисою як у сфері суто людських вчинків, індивідуальних або колективних, оскільки ми є свідомими довгочасності та послідовності визначених періодів, які упорядковують нашу діяльність, так і за межами цієї сфери, коли ми переносимо поняття ритму на предмети і явища оточуючого світу. Такий широкий погляд на єдність людини і природи в аспекті “часу”, рівних інтервалів і повторень, спирається на саму наявність слова *ритм* і той узагальнений смисл, який цей термін, що іде до нас через латину з грецької мови, набув у сучасній західноєвропейській думці” [1:377].

Оскільки “людина вчиться у природи, від неї вона пізнає принципи світобудови” [1:377], то згодом “засвоює образи зовнішнього світу в формах своєї самосвідомості” [2:125]. Почуття ритму “належить до стійких вроджених властивостей людини, <...> має у своїй основі моторну природу. Ритм завжди продукується, відтворюється людиною” [3:22]. На регулятор, який визначає ритм нашого “мовлення, і при тому так, що ми причини цього визначення безпосередньо не усвідомлюємо” [4:68] вказав Ф. Зелінський.

Поняття “ритм” увійшло невід’ємним елементом у розділ літературознавства, частину поетики, у віршознавство, яке є наукою “про те, як словесний ритм, взаємодіючи з поетичною лексикою, семантикою і синтаксисом, допомагає завершенню складної роботи над створенням образу, що впливає на розум та емоції читача” [5:9].

Ритм – одна з суттєвих ознак побудови художніх образів віршованих творів, “побудови не статичної, а динамічної, бо ритм є властивістю руху” [5:5], складається з багатьох компонентів: вміщує зовнішні та внутрішні елементи його форми, починаючи від звуків до завершених смислових уривків. Ритмічне розташування звукових, буквених, лінійно-графічних елементів у тексті надає їм вигляду, при якому вони починають сприйматися не окремо, а в певній залежності один від одного, завдяки чому у слухача або читача виникає перше узагальнене уявлення про твір як про закономірно організований комплекс. Своєрідним кодом, за допомогою якого людина може зрозуміти смисл, який міститься у творі або в окремій його частині, стає ритмічний повтор, а емоційне наповнення віршів відбувається завдяки функції метричного повторювання.

Зовнішні ритмічні елементи є знаками, які полегшують орієнтацію слухача або читача у художньому тексті: відмічають початок і кінець частин, епізодів, кульмінаційні моменти, дозволяючи в такий спосіб слідкувати за логікою розвитку художнього змісту. Крім того, зовнішній ритм виконує також “функцію психологічної настройки. Дуже часто ритмічні повтори, ще не будучи усвідомленими, вже настроюють почуття на сприймання художньої ідеї, наче вселяють у людину той або інший психічний стан” [6:93].

Початок теоретичного осмислення природи віршованого ритму на українському ґрунті сягає XVII – XVIII ст. Розвиток словесного ритму – “процес діалектичний, в якому уподібнення відбувається рівнобіжно з розподібненням, повторюваність можлива завдяки сусідству контрастних мовних і звукових елементів (однакові слова і склади поряд з різними, наголошені – з ненаголошеними, кількісна подібність при якісній відмінності тощо)” [5:6].

Здатність ритмотворення мають змістові, словесні, звукові повтори, які “складають як і с н у сторону ритму, реалізовану, в

матерії слова. Для їх характеристики досить визначити й систематизувати компоненти образності. Коли ж ідеться про ритм як явище руху, що в художньому літературному творі визначається потоком слів і звуків, то це вже к і л ь к і с н а сторона, яка потребує о б ч и с л е н н я. Звідси і поява одиниць виміру, виражених ч и с л о м – кількістю складів (с и л а б і к а), стоп (с и л а б о-т о н і к а), наголосів (т о н і ч н и й в і р ш). Виникає питання про міру ритму, ту більшу чи менш умовну величину, якою б можна було виміряти кількісні ознаки повторюваності. Аналіз їх дасть змогу зробити висновок і про я к і с н і властивості ритму. Тут все залежить від того, *що* повторюється, які саме елементи мови, тобто від природи самого мовного ритму” [5:6].

Літературознавці, мовознавці, філософи, культурологи, мистецтвознавці досліджують проблему ритму в літературі та мистецтві. Ритм виступає як об’єкт естетичного відношення, “коли наша увага у відомий спосіб абстрагується від функціонального змісту даного предмету або процесу і концентруються на самій формі руху або на композиційній структурі речі” [6:92].

Ритм діє на людину як специфічний сигнал естетичної інформації, тому що ритмічні звуки, фарби, кольори, лінії, які повторюються, впливають на особистість, настроюють її почуття в певному емоціональному ключі, гармонізують внутрішні душевні процеси.

У сприйнятті митця, як і у будь-якого пересічного носія мови, ритм не просто засвоюється, він одночасно має вплив вищих механізмів людської психіки, завдяки чому ритмічні повтори, які сприймаються, перетворюються у комплекс зорових або слухових емоційно забарвлених вражень, які пробуджують духовні переживання.

Вивчення історичного розвитку мистецтва засвідчило “провідну роль ритму на початку естетичної діяльності. Якщо ми зазирнемо і у творчий процес створення окремого художнього твору, ми побачимо в неодноразових свідченнях художників, письменників, поетів, що майбутнє творіння дає про себе знати найперше ритмом, особливою пульсацією всіх творчих сил – натхненням” [7:40].

Сучасна дослідниця творчості Лесі Українки – Л. Мірошніченко звернула увагу, що “зарисовки, які вщерть заповнили сторінку рукопису, пронизані одним і тим же ритмом. Саме він об’єднує все те, що несвідомо залишила рука поетеси в одне ціле. Ритм скрізь – у паралельних лініях, у численних сферичних знаках-параграфах, у **неодмінних повторах** профілів, літер, слів, фігур, форм, знаків. Він також у повторюваних **розмірах і однакових розташуваннях** зарисовок” [8:134].

Ретельний аналіз особливостей автографів поетеси дозволив зробити висновок про підсвідоме: “У графізмі сторінки, зверху вниз, спрацьовує закон ритму – ця найпоширеніша форма енергії, властива усьому, що є в природі. Справді в кінці сторінки – повтори нарастають, розміри збільшуються, зарисовки стають одноманітнішими, літери підкреслено точно нахиляються вліво. Непорушність перемагає. А от ознаки ритму дедалі увиразнюються, ритм продовжує сприяти подальшій економії зусиль. Він повновладно керує графічним процесом, що, як бачимо, приховує в собі глибинний психологічний зміст” [8:134–135].

Графічні начерки і замальовки Лесі Українки О. Рисак охарактеризував як “творчі імпульси живописного світосприймання чи певні ланки або й асоціативні ілюстрації творчого процесу” [9:50]. Серед численних замальовок письменницею проілюстровано сюжетний вірш, написаний 10 липня 1890 р., наведемо його початок:

*Коли втомлюся я життям щоденним,
Щоденним лихом, що навколо бачу,
Тоді я думку шлю в світи далекі,
Блукає погляд мій в країні мрії.
Що бачу я в далекому просторі?
Прийдешність бачу я, віки потомні [17: 57].*

Своєрідною неповторністю й авторською індивідуальністю відзначаються ритми в поетичній царині Лесі Українки. Творчий доробок поетеси привертає увагу розмаїттям діапазону почуттів від легкого суму до радості, наприклад, вірш із циклу “Мелодії”, датований 1893–1894 рр.:

Стояла я і слухала весну,

*Весна мені багато говорила,
Співала пісню дзвінку, голосну
То знов таємно-тихо шепотіла.*

*Вона мені співала про любов,
Про молодощі, радощі, надії,
Вона мені переспівала знов
Те, що давно мені співали мрії [17:118].*

У вірші “Досвітні вогні”, написаному 1892 р., Леся Українка змальовує їх велику силу, чому допомагають “енергійний ритм, чітка поляризація протидіючих сил, їх акцентоване самовираження зоровими засобами-символами (темний – світлий)...” [9:65]:

*Вставай, хто живий, в кого думка повстала!
Година для праці настала!
Не бійся досвітньої мли, –
Досвітній огонь запали,
Коли ще зоря не заграла [17:69].*

Енергія і сила “слова віршованого, полягає і в тому, що в ньому закладені можливості створення образів, які сягають у інші сфери мистецтв, – образів зорових і слухових. Тому певними своїми гранями словесне мистецтво межує з образотворчим та музичним” [5:7].

На музичність поезії Лесі Українки звернув увагу О. Рисак, який писав: “На високому професійному рівні Леся Українка збирала й записувала народні пісні. Музична обдарованість і дала їй можливість створити таку справжню музичну ораторію, як “Лісова пісня”, а також цілий ряд ліричних віршів, поетичних циклів” [10:31].

На думку вченого, “про музичність слова поетеси, мелодійність її творів свідчить і той факт, що до її творчості зверталась чимала кількість композиторів, серед яких М. Лисенко, Д. Січинський, К. Стеценко, Я. Степовий, Г. Майборода, Г. Верьовка, О. Білаш, А. Кос-Анатольський, В. Кирейко, Л. Дичко, М. Дремлюга, М. Скорульський та ін.” [10:31–32].

Близькість поетичного слова Лесі Українки до музики пояснюється архетипом свідомості, оскільки “спочатку поезія і музика

існували неподільно, бо мали спільну ритмічну основу – мелодійність. У поетичному тексті ритм витворює враження “плавності” або “стрімкості” та інших ознак експресивності, а також широкий діапазон переживань – від суму до радості, залежно від того, яким розміром написано текст” [11:596].

Аналізуючи естетичну рецепцію поетеси, згадаємо вірш “В магазині квіток”, створений у 1890 р., і ґрунтовно проаналізований О. Рисаком, який відмітив, що твір “цікавий передусім музичними образами (а, здавалось би, повинно було б – навпаки), яскравими прикладами авторського світосприймання” [12:103]:

... Згадала околиці рідні:

Скрізь квіти, ряс, ясна роса...

На проліскі білі, на квіти лагідні

Скотилася тихо сльоза... [17:71].

У побудові циклу “Ритми” (1901), який складається із восьми поезій, відчувається музичний принцип, відображений у назві та лексиці твору:

Якби оті проміння золоті

у струни чарами якими обернути,

я б з них зробила золотую арфу, –

в ній все було б ясне – і струни, й гуки,

і кожна пісня, що на інших струнах

бринить, мов голос вітряної ночі,

бриніла б на моїй злотистій арфі

тим співом, що лунає тільки в снах

дітей щасливих [17:192].

Про тонкий музичний слух Лесі Українки свідчить її відгук на незавершену поему І. Франка “Лісова ідилія”: “І лісовий ритм я собі не октавами представляю – океан ще може мати октави, бо в хвилях його все ж єсть якийсь лад і закон, а ліс, мені здається, “верлібрис” і ніколи не скандує своїх віршів. Ще дві-три октави ліс, може б, і вдав при погожому вітрі, але 16?” [18:19].

У поетичному мовленні Лесі Українки сигнали естетичної інформації “народжені внаслідок взаємодії звуко-кольорових вражень, поетичні образи мають потенційну здатність розширювати спектр

асоціативних виявів. Звукове явище з кольоровими ознаками – це вже нова якість поетичного образу, врешті-решт, новий рівень художнього мислення” [9:125]:

*В небі місяць зіходить смутний,
Поміж хмарами вид свій ховає,
Його промінь червоний, сумний
Поza хмарами світить-палає* [17:51].

Чутлива поетеса “була твердо переконана у звуковій природі художньої творчості. Це й зумовило домінацію слухових образів у системі художнього мислення” [9:175]. У першій поетичній збірці “На крилах пісень” вміщено цикл “Сім струн” (1893), кожен з віршів має назву музичної ноти: Do (Гімн), Re (Пісня), Мі (Колискова), Fa (Сонет), Sol (Rondeau), La (Nocturno), Si (Settina) [17:45–49].

Лірична творчість поетеси віддзеркалює естетичні шукання, саме тому “звукові образи у структурі художнього мислення Лесі є домінуючими. Але не можна не помічати цілої групи образів, запліднених зоровим пізнанням дійсності, їх функціонуванням у системі зорових координат” [12:79]:

*Натуро-матінко! Я на твоєму лоні
Дитячі радощі і горе виливала,
І матір'ю тебе я щиро звала,
З подякою складаючи долоні* [17:82].

У системі естетичного мислення Лесі Українки помітне місце займає пісня, яка входить до окремих віршів: “Пісня” (1888), “Остання пісня Марії Стюарт” (1888), “Співець” (1889) etc. та до циклів. Поетеса об'єднувала свої твори в цикли не тільки за формальним критерієм, але й за змістовим: “Кримські спогади”: “Грай, моя пісне!” (1890); “Мелодії” (1893–1894): “Не співайте мені сеї пісні...”, “Хотіла б я піснею стати...”; “Невільничі пісні” (1895–1896); “Кримські відгуки”: “Зимова ніч на чужині” (1898); “Пісні з кладовища” (1905), “Пісні про волю” (1905).

Наведемо роздуми О. Рисака про ритмічну організацію вірша “Грай, моя пісне!”, у якому “роль акцентовано-ударного ритмоелементу відіграють односкладові дієслова наказового способу: *грай, плинй, линй*. Стилізований ними характер викладу дає дактилічну

ритмоструктуру – чотирикратний дактиль, який однак, має специфічні особливості. У парних рядках наявний так званий затактний склад, який нерідко зустрічається в музиці. Такий погляд на ритмомелодику дає можливість побачити у вірші Лесі Українки чітко виражений класичний дактиль” [9:75].

Дослідник поетичного хисту поетеси цілком слушно відмітив, що “восьмикратний повтор слова “пісня” разом з трикратним повтором слова “грай” надає віршеві відповідного смислового і асоціативного забарвлення, настроює на сприйняття його образного світу” [9:75]:

Грай, моя пісне, як вітер сей грає!

Шуми, як той шум, що круг човна вирує!

Дарма, що відгуку вітер не має,

А шум на хвилиночку погляд чарує! [17:101].

За справедливим твердженням О. Рисака стосовно об’єкту естетичного аналізу “ритміка поезії Лесі Українки періоду 1905–1907 рр. зумовлена ритмами суспільних катаклізмів, їхніми “веснами” і “зимами”. Безперечно, позначився на ритміці поетеси й специфічний характер її мислення, однією з ознак якого є послуговування динамічними відтінками музичних фраз, тональними модулями тощо” [12:232]:

На кладовищі ми про щастя говорили,

і падали слова, і душу крили,

мов палим цвітом, щирії слова...

І смутно колихалася трава,

здавалось, мов усі старі могили

ховають те, що ми про щастя говорили...

[17:318].

Значний вплив на естетичну рецепцію Лесі Українки мало перш за все походження: поетеса зростала в інтелігентному середовищі родин Косачів і Драгоманових, де панував культ книги. Відомо, що коло читання Лесі Українки, сформоване матір’ю Оленою Пчілкою, було достатньо широким: уся світова література спочатку

для читання, а згодом найулюбленіше для перекладу. Від дитинства йшло замилювання художнім словом, а згодом його творіння.

Особистість Лесі Українки формувало й оточення. На щастя, “у сфері духовних контактів родини Косачів знаходилися талановиті композитори, музиканти, художники, серед яких А. Аркас, Ф. Колесса, С. Людкевич, І. Труш, Ф. Красицький та ін. Особливо тісними ж були взаємини з родинами М. В. Лисенка та М. П. Старицького. Леся Українка змогла злетіти так високо на крилах своїх пісень великою мірою завдяки тій атмосфері духовності, яку генерували ці високоінтелектуальні, естетично багаті родини, дух взаємозбагачення особистостей і муз” [12:74].

В умовах побудови тогочасної системи освіти і зважаючи на стан здоров'я, Леся Українка навчалася самостійно та за допомоги домашніх вчителів, ставши при цьому найосвідченішою людиною своєї доби. Духовним вчителем для неї був рідний дядько М. Драгоманов. Він “докладно відповідає на всі її листи, рекомендує літературу для читання, дає поради, по-дружньому критикує” [13:27]. Поетеса ділиться з ним планами, ставить питання, сповіщає про успіхи. Незаперечним авторитетом у літературній галузі для письменниці був І. Франко, який високо цінував талант Лесі Українки і дбав про його розвиток.

На важливий чинник формування поетичного світу Лесі Українки звернув увагу М. Зеров: “життя серед “волинського люду”, в середовищі, де найближчою мала стати поетесі українська мова...” [14:XV]. Леся Українка прожила у родинному маєтку в Колодяжному 26 років з 1882 по 1907, виїжджаючи у різні міста та країни. В одинадцять років вона опинилася серед лісів і гаїв, серед селян, з їх усталеним побутом, мала з ними приємне дитяче товариство, а з В. Дмитрук дружні стосунки. Волинська говірка і волинський фольклор вплинули на дитячий світогляд майбутньої поетеси. У Колодяжному Леся Українка збирала і записувала народні пісні.

На думку І. Дзюби, “щоб побачити духовний обсяг Лесі Українки, варто враховувати принаймні три такі виміри: історичні проблеми України та їхні актуальні тогочасні вияви; політичне, інтелектуальне й мистецьке життя тогочасної Європи та Росії; вічні

“кляті питання” людства, без мучення якими немає великого поета” [13:6]. Для письменниці була характерною “свідомість культурна, а ще більше – етична” [13:9].

Світ Лесі Українки був багатим на різноманітні мистецькі явища. З дитинства вона займалася музикою, мріяла про кар’єру піаністки, була закохана у живопис, хотіла брати уроки малювання, але вчитися довелося самостійно. Леся Українка відвідувала виставки, наприклад, у червні 1899 р. у Берліні в Національній галереї критично поставилася до картин Арнольда Берліна: “...нехай мене повісять його поклонники, але, я, далєбі, не розумію, на чім держиться його слава. Що тут н о в о г о? Дерев’яні centaври, бридкі сатири, голі жінки...” [15:241].

Письменниця розумілася на скульптурі та архітектурі про що свідчить, зокрема, опис Відня у листі від 13 лютого 1891 р. до брата Михайла: “Ми живемо в старій, дуже гарній частині міста, недалеко від нас починається Burg (цісарські будови і парк), там же Burgtheater, недалеко Rathaus (ратуша), Parlament – все чудові будинки в різних стилях, сила в них орнаментики і скульптури, так що яось аж чудно дивитися. І коли ті люди успіли стільки всього понаставляти!” [15:67–68].

Леся Українка цікавилася театральним мистецтвом. Під час лікування у Відні у 27 січня 1891 р. вона з матір’ю була в оперному театрі на виставі Р. Вагнера “Мейстерзінгери”, про що писала брату Михайлові: “Опера тут поставлена чудово, ensemble артистів “знаменитий”, а оркестр грає як один інструмент” [15:68]. Цього ж року поетеса побачила у Відні опери Ж. Галеві “Жидівка”, Р. Вагнера “Зіґфрід”, Д. Мейєрбера “Пророк” та балет І. Баєра “Казковий танок”, була на спектаклях за участі знаменитої французької актриси Жюдик та в Німецькому народному театрі на постановці твору Л. Анценгубера “Четверта заповідь”. П’єса їй не сподобалася своїм дивним романтичним, мелодраматичним стилем. “У нас уже таких не пишуть”, – сповіщала вона брата Михайла у листі [15:68–70]. Леся Українка була присутня на постановці п’єси О. Толстого “Іван Грозний” італійською мовою. У головній ролі виступав відомий італійський актор Е. Россі. Постановка і виконання не сподобалося

Лесі. Вона писала сестрі Ользі: “То було дуже смішно і чудно, і костюми у них теж були смішні” [15:71].

Леся Українка з матір’ю побували на виставі Ф. Шіллера “Вільгельм Тель” та дитячому спектаклі “Снігуронька і сім гномів”, про який написала сестрі: “представляли не дуже гарно, бо дітей в трупі мало, і всі досить великі <...> Але мені все-таки було цікаво на них дивитись, бо я такого ще не бачила” [15:71]. Позитивні враження у Лесі залишилися від опери Д. Верді “Отелло”. У листі до Ольги читаємо: “Співали добре, і п’еса була цікава і гарна. <...> Дездемона дуже гарно виспівала пісню про вербу і “Ave, Maria”, так що аж мені плакати хтілося” [15:72]. Віденські театри, особливо опера, зачарували письменницю, приємні спогади залишила гра на органі у віденському Соборі святого Стефана.

Леся Українка була всебічно обдарованою, мала тонке відчуття музики й образотворчого мистецтва, схильність до засвоєння мов “адже навіть усі ті незліченні іншомовні вкраплення, так рясно розсипані по її творах, а ще рясніше по листах, у переважній більшості являють собою не що, як *цитати*, першоджерела яких сьогодні без фахових студій встановити годі й мріяти. Приміром, часто повторюване “Es lebe das Leben!” – це не примха поліглота бозна-чом загнути по-німецькому там, де геть несогірше було б і по-українському (“хай живе життя!”), а просто назва популярної натоді драми Германа Зойдермана – таких собі австрійських “Детей Арбата” початку століття (прем’єра відбулась у Віденському Бургтеатрі в лютому 1902 р.), що їх Леся Українка коли й не бачила сама на віденській сцені (театралка з неї, як відомо, була презавзята!), то вже з відгуків у пресі (хоч би в тій-таки “Die Zeit”, куди й сама ж дописувала!) обминути увагою аж ніяк не могла” [16:249–250].

Таким чином, комплексний аналіз особливостей ритмічності поетичного мовлення Лесі Українки дозволяє виділити характерні риси: музичність, звукові образи, звуко-кольорові враження, ритмоелементи і визначити фактори впливу на її естетичну рецепцію: оточення, життя серед простих людей, збирання пісень, духовні вчителі, широке коло зацікавлень музикою, живописом, скульптурою, архітектурою, театром, іноземними мовами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист ; пер. с фр.: Ю. Н. Караулова [и др.] ; общ. ред., вступ. ст. и коммент. Ю. С. Степанова. – Изд. 2-е, стер. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 448 с. 2. Веселовский А. Н. Историческая поэтика / А. Н. Веселовский ; ред. вступ. ст. и примеч. В. М. Жирмунского. – Л. : Худож. лит., 1940. – 648 с. 3. Антипова А. М. Беседы о ритме. Беседа первая // Иностранные языки в школе. – 1985. – № 5. – С. 18–23. 4. Зелинский Ф. Ф. Ритмика и психология художественной речи / Ф. Ф. Зелинский // Мысль. – 1922. – № 2. – С. 68–86. 5. Сидоренко Г. К. Українське віршування від найдавніших часів до Шевченка / Г. К. Сидоренко. – К.: Вид-во Київ. ун-та, 1972. – 142 с. 6. Федорова А. В. Проблема ритма в эстетической теории / А. В. Федорова // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 7. Философия. – 2002. – № 1. – С. 88–96. 7. Гачев Г. Д. Жизнь художественного сознания. Очерки по истории образа / Г. Д. Гачев. – Ч. 1. – М.: Искусство, 1972. – 200 с. 8. Мірошніченко Л. П. Над рукописами Лесі Українки: Нариси з психології творчості та текстології / Л. П. Мірошніченко. – К. : [б. в.], 2001. – 264 с. 9. Рисак О. О. Лесин дивосвіт / Олександр Рисак. – Львів : Світ, 1992. – 182 с. 10. Рисак О. О. Мелодії і барви слова. Проблеми синтезу мистецтва в українській літературі кінця XIX – початку XX ст. / Олександр Рисак. – Луцьк : Надтир'я, 1996. – 98 с. 11. Літературознавчий словник-довідник / [редкол.: Р. Т. Гром'як та ін.] – К. : Академія, 1997. – 752 с. 12. Рисак О. О. “Найперше – музика у Слові”. Проблеми синтезу мистецтва в українській літературі кінця XIX – початку XX ст. / Олександр Рисак. – Луцьк : Вежа, 1999. – 402 с. 13. Дзюба І. М. У світі думки Лесі Українки / Іван Дзюба. – Луцьк : Вежа, 2006. – 40 с. 14. Зеров М. К. Леся Українка / Микола Зеров // Леся Українка. Твори. В 7 т. Т. 1. – Х. ; К., 1923–1925. – С. I–XVI. 15. Мороз М. О. Літопис життя та творчості Лесі Українки / М. О. Мороз. – К.: Наук. думка, 1992. – 632 с. 16. Забужко О. С. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій / Оксана Забужко. – К.: Факт, 2007. – 640 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

17. Українка Л. Зібрання творів. У 12 т. Т. 1. Поезії / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1975. – 448 с. 18. Українка Л. Зібрання творів. У 12 т. Т. 12. Листи (1903–1913) / Леся Українка. – К. : Наук. думка, 1979. – 696 с.

ЗМІСТ

Андрійченко Ю. В. Особливості вираження на вербальному рівні гендерних стереотипів в сучасній іспанській мові.....	3
Артемова Л. В. Сучасна іспанська передова стаття	9
Бандура Н. Г. Типологія журналістських блогів німецького віртуального дискурсу.....	15
Бондар Л. О. Діалогічність тексту драматичного роману Маріо Варгаса Льоси “Місто і пси”	27
Бурмістенко Т. В. Дискурсивний простір офіційної політичної промови.....	35
Васильєва Т. О. Особливості вербалізації концепту <i>derechos/прав</i> в іспаномовному дискурсі урядових прес-конференцій (на матеріалі стенограм іспаномовних урядових прес-конференцій).....	46
Величко М. П. Арабо-іспанська середньовічна поезія, андалузька єврейська поезія та лірика трубадурів.....	59
Долгополова Л. А. Особливості перекладу дієслів і конструкцій із <i>sich</i> в сучасній німецькій мові.....	72
Дорошенко О. В. Інтерпретація лінгвокультурного типу <i>der deutsche bürger</i> (на матеріалі сучасної німецької преси).....	81
Дячук О. В. Комунікативна стратегія залякування та засоби її реалізації в дискурсі шокової соціальної реклами США.....	95
Жовта Н. Формульний аспект своєрідності мови чарівної казки	106
Казак С. П. Інтенсивність соматикону емоційного реагування персонажа.....	118
Киричок К. О. Дієслова типу <i>оцасливити</i> у різноструктурних мовах.....	128
Костюк М. М. Відношення і місце порівняння в системі образних засобів.....	145
Крушинська О. Г. Поезія французького модернізму у перекладах Миколи Лукаша.....	153
Міхіденко К. О. Структура та одиниці німецькомовного конфліктного дискурсу.....	161
Моренець І. М. Суфіксальне словотворення деад’єктивних дієслів з ознакою перфективності / неперфективності в сучасній іспанській мові.....	170

Негода М. М. Особливості розвитку фонетичної системи п'ємонтського діалекту.....	179
Петрова К. С. Категорії фразеологічних одиниць за наявності у їх складі реалій з огляду на їх лінгвокультурний аспект	186
Попова Н. М. Правомірність використання етнологічного та історичного методів у дослідженні динаміки розвитку іспанських національно-маркованих концептів.....	197
Рудківський О. П. Таксономічна описова модель фонологічних одиниць германських та слов'янських мов.....	206
Свириденко М. А. Особливості арго іспанських військових... ..	214
Сингаївська Г. В. Антропонімічні метафори в газетно-публіцистичному дискурсі (на матеріалі іспанських ЗМІ).....	221
Скрипник Ю. С. Концепція хвороби та її формальне вираження у творі Авла Корнелія Целься «De Medicina».....	233
Соболева О.В. Стилiстичні засоби відтворення модних тенденцій.....	239
Сторожук Х.В. Адстратні слова як сакральні найменування в складі української мови.....	247
Толстова О. Л. Структура іспанського футбольного лексикону.....	257
Третьак Ю. Ю. Стратегії і тактики легітимації соціодискурсивних ролей респондента в жанрі французького газетно-журнального інтерв'ю.....	267
Тучкова О. О. Автобіографічна проза в ракурсі досліджень лінгвостилістики.....	275
Храбан Т. Є. Концептуальний аналіз як один з основних дослідницьких методів когнітивної лінгвістики	285
Цимбаліста О. А. Жест і його мовні засоби в процесі комунікації.....	293
Шпаченко В. С. Роль фразеологізмів в лексичній системі італійської мови.....	302
Пахолок З. О Особливості ритмічної організації поетичного мовлення Лесі Українки.....	308
Зміст	321
Contents	323

CONTENTS

Andriychenko Y. Features expression at the verbal level gender stereotypes in modern Spanish language.....	3
Artemova L. V. Modern Spanish leader.....	9
Bandura N. G. Typological analysis of journalistic blogs of the German virtual discourse.....	15
Bondar L. O. The dialogicality of the text in dramatic novel of Mario Vargas Llosa “The City and the Dogs”.....	27
Burmistenko T. V. Discourse of the official political speech.....	35
Vasylieva T. O. The peculiarities of the verbalization of the concept <i>derechos/rights</i> in the Spanish discourse of the Governmental Press-conferences.....	46
Velychko M. P. Arabic- spanish medieval poetry, andalusian hebrew poetry and troubadour lyrics.....	59
Dolgopolova L. A. Properties of Translation of the Verbs and Constructions with <i>sich</i> in Modern German.....	72
Doroshenko O. V. The interpretation of the linguocultural type of German burgher 'der deutsche Bürger' (based on the material of German mass media).	81
Diachuk O. V. The communicative strategy of threatening and means of its realization in the discourse of the shock public service announcement in the USA.....	95
Zhovta N. Formulaic aspect of magic fairy tale language peculiarity	106
Kazak S. P. Intensiveness of nonverbal emotional reactions... ..	118
Kyrychok. K. O. Verbs of happiness in languages with different structure.....	128
Kostiuk M. M. The place of comparison in the system of figurative techniques.....	145
Krushynska O. G. The poetry of French modernism in the translations of Mykola Lukash.....	153
Mikhidenko K. The Structure and units of German conflict discourse.....	161

Morenets I. M. Suffix word-formation of deadjectival verbs with perfect/non-perfect meaning in the Modern Spanish Language.....	170
Negoda M. M. Features of Phonetic System of Piedmontese Dialect.....	179
Petrova K. Categories of idioms due to presence in their structure realities from the standpoint of their linguocultural aspect.....	186
Popova N. M. Necessity of use of ethnological and historical methods in studying of dynamics of Spanish national-marked concepts' development	197
Rudkivsky O. P. Taxonomic Descriptive Model of Phonemic Units in Germanic and Slavonic Languages.....	206
Svyrydenko M. The peculiarity of argo of Spanish servicemen....	214
Syngayivska G. V. The functions of anthropomastic metaphor in publicistic discourse.....	221
Skrypnyk Y. S. The conception of disease and its representation in the book of A. C. Celsus «De medicina».....	233
Soboleva O. V. Stylistic means of representation of fashion tendencies (in contemporary French journalistic texts).....	239
Storozhuk Kh. V. Ukrainian sacral vocabulary of adstrat origin.....	247
Tolstova O. L. The structur of Spanish Football Lexicon.....	257
Tretyak Y. Y. Strategies and tactics of legitimation of socio-discursive roles of a respondent of French newspaper and magazine interview genre.....	267
Tuchkova O. O. Autobiographical romans from the perspective of linguistic.....	275
Khraban T. E. The Conceptual Analysis as One of Research Methods of Cognitive Linguistics.....	285
Tsybalysta O. A. Gesture And Its Manifestation In Communication	293
Shpachenko V. S. The role of phraseological units in the lexical system of the italian language.....	302
Pakholok Z. O. The peculiarities of rhythmic organization in Lesya Ukrainka's poetic speech.....	308
Zmist	308
Contents	310

